

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

**Jurgita DEKSNIENĖ
Diana ŠIMAITYTĖ**

**AKCINĖS BENDROVĖS „LINAS“ IR AKCINĖS BENDROVĖS „UTENOS TRIKOTAŽAS“
ŪKINIŲ VEIKLŲ EFEKTYVUMO VERTINIMAS IR JO DIDINIMO GALIMYBĖS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2008

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

**Jurgita DEKSNIENĖ
Diana ŠIMAITYTĖ**

**AKCINĖS BENDROVĖS „LINAS“ IR AKCINĖS BENDROVĖS „UTENOS TRIKOTAŽAS“
ŪKINIŲ VEIKLŲ EFEKTYVUMO VERTINIMAS IR JO DIDINIMO GALIMYBĖS**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, ekonomika (04S1)**

Magistro darbo autoriai Jurgita Deksnienė Diana Šimaitytė

Vadovas doc. dr. Zita Tamašauskienė

Recenzentas

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

SANTRAUKA

Jurgita Deksnienė, Diana Šimaitytė

Akcinės bendrovės „Linas“ ir akcinės bendrovės „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumo vertinimas ir jo didinimo galimybės

Magistro darbas.

Sparčiai vystantis šalies ekonomikai, didėjant įmonių techniniam bei finansiniam pajėgumui, tuo pačiu ir konkurencijai verslo rinkoje, viena iš aktualiausių sričių įmonės veikloje, tampa jos veiklos efektyvumo vertinimas. Darbe analizuojamas akcinės bendrovės „Linas“ ir akcinės bendrovės „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumas ir numatomos perspektyvos, remiantis prognozavimo metodais. Bendrovių ūkinės veiklos efektyvumas teikia daug vertingos informacijos apie įmonių veiklų vystymąsi. O tinkamai išanalizavus veiklos efektyvumą lemiančius veiksnius, galima numatyti taktinius ir strateginius planus bei reikiama linkme nukreipti visą įmonės potencialą pageidaujamų tikslų siekimui. Magistro baigiamajame darbe apžvelgiami ir išsamiai išanalizuojami gamybinių įmonių veiklos efektyvumo vertinimo principai, vertinimo galimybės bei metodologija. Taip pat įvertinta sezoniškumo įtaka pardavimams, apibendrinti vidiniai bei išoriniai veiksniai, lėmę įmonių ūkinių veiklų ekonominius rezultatus, nustatyta, ar įmonės sugeba dirbti minimaliais kaštais, bei atlikta pajamų, išteklių efektyvumo ir ekonominio pelno priklausomybės nuo jų lemiančių veiksnių koreliacinė regresinė analizė.

SUMMARY

Jurgita Deksnienė, Diana Šimaitytė

Evaluation of Efficiency of Activities and the Possibilities to Increase it in JSC "Linas" and JSC "Utenos trikotazas"

Master's work.

In boom the economy of the country is growing, its technical and financial potential is increasing, but in the conditions of growing competition in business market evaluation of the efficiency of a company's activities is becoming one of the most topical tasks. Economic efficiency of activities in SC „Linas“ and SC “Utenos trikotažas” are analyzed in the study and anticipated perspectives relying on the methods of prognostication are provided. Analysis of economic efficiency of companies' activities gives much valuable information about their developments. Applying appropriate analysis of factors determining efficiency, it is possible to develop tactical and strategic plans and direct the companies' potential towards outlined objectives. This Master thesis contains a review and a thorough analysis of production companies' principles of activities effectiveness evaluation, evaluation possibilities and methodology. Also analyze seasonal influence on companies work results, companies' abilities to work with minimum costs, internal and external factors are summarized, which played a role in the economic results of the companies' performances. In this research the revenue, resources efficiency and economic value added dependence on their determining factors of correlation regression are analyzed.

TURINYS

IVADAS	6
1. ĮMONĖS ŪKINĖS VEIKLOS EFEKTYVUMO VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI	9
1.1. <i>Efektyvumo samprata, esmė bei jį lemiantys veiksniai</i>	9
1.2. <i>Įmonės ūkinės veiklos efektyvumo vertinimo loginė schema</i>	12
1.3. <i>Įmonės makroaplinkos vertinimo ypatumai</i>	14
1.4. <i>Gamybos išteklių efektyvumo įvertinimas</i>	18
1.5. <i>Įmonės ūkinės veiklos efektyvumo vertinimas ekonominiais-statistiniais rodikliais</i>	22
1.6. <i>Įmonės ūkinės veiklos efektyvumo vertinimas santykiniais finansiniais rodikliais</i>	25
1.6.1. <i>Turto apyvartumo rodiklių skaičiavimo metodika</i>	25
1.6.2. <i>Darbo jėgos panaudojimo efektyvumo rodiklių skaičiavimas ir interpretacija</i>	28
1.6.3. <i>Išlaidų lygio rodiklių nustatymas</i>	28
1.6.4. <i>Pelningumo rodiklių skaičiavimas efektyvumui vertinti</i>	29
1.6.5. <i>Įmonės ūkinės veiklos finansinis vertinimas ekonominiu pelnu (EVA)</i>	32
1.7. <i>Sezoniškumas, jo priežastys, įtaka įmonės veiklai ir tyrimo metodai</i>	37
1.8. <i>Efektyvumo bei jį apibūdinančių rodiklių statistiniai tyrimo metodai</i>	41
2. AB „LINAS“ IR AB „UTENOS TRIKOTAŽAS“ ŪKINIŲ VEIKLŲ EFEKTYVUMO VERTINIMAS	46
2.1. <i>Lietuvos tekstilės šakos makroaplinkos vertinimas</i>	46
2.1.1. <i>Makroaplinkos veiksnių reikšmingumas</i>	46
2.1.2. <i>Politinės-teisinės makroaplinkos apžvalga</i>	48
2.1.3. <i>Socialinių-kultūrinių veiksnių identifikavimas</i>	51
2.1.4. <i>Ekonominių veiksnių poveikis Lietuvos tekstilės šakos vystymuisi</i>	54
2.1.5. <i>Technologinių naujovių panaudojimo galimybės Lietuvos tekstilės šakoje</i>	57
2.2. <i>Lietuvos tekstilės šakos įmonių ypatumai</i>	60
2.3. <i>AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų charakteristikos</i>	62
2.4. <i>AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ optimalaus išteklių derinio parinkimas pritaikant izokvantas</i>	68
2.5. <i>AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumo vertinimas ekonominiais-statistiniais rodikliais</i>	73
2.6. <i>AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumo vertinimas santykiniais finansiniais rodikliais</i>	77
2.6.1. <i>AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ turto apyvartumo rodiklių dinamika</i>	77
2.6.2. <i>AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ išlaidų lygio rodikliai ir jų dinamika</i>	86
2.6.3. <i>AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ darbo jėgos panaudojimo efektyvumo rodikliai</i>	89
2.6.4. <i>AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ pelningumo rodiklių dinamika ir ją lemiantys veiksniai</i>	93
2.7. <i>AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų finansinis vertinimas ekonominio pelno (EVA) aspektu</i>	102
2.8. <i>AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ pardavimų sezoniškumo nustatymas</i>	105
2.9. <i>AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ pajamų, išteklių efektyvumo ir ekonominio pelno priklausomybės nuo lemiančių veiksnių koreliacinė regresinė analizė</i>	109
3. AB „LINAS“ IR AB „UTENOS TRIKOTAŽAS“ ŪKINIŲ VEIKLŲ EFEKTYVUMO DIDINIMO GALIMYBĖS	113
3.1. <i>AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ efektyvumo ir jį apibūdinančių rodiklių perspektyvų numatymas</i>	113
3.2. <i>AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ jungimosi į klasterius perspektyvos</i>	118
3.3. <i>AB „Linas“ alternatyvių investicinių projektų vertinimas</i>	120
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	132

LITERATŪRA	137
PRIEDAI	148
1 priedas. Įmonės ūkinės veiklos efektyvumą įvertinantys santykiniai finansiniai rodikliai.....	149
2 priedas. Įmonės tikslai ir ekonominiam pelnui įtaką darantys veiksniai	150
3 priedas. Sezoniškumo nustatymo metodai	151
4 priedas. AB „Linas“ 2002 - 2007 metų horizontalioji ir vertikalioji pelno (nuostolio) ataskaita	153
5 priedas. AB „Utenos trikotažas“ 2002 - 2007 metų horizontalioji ir vertikalioji pelno (nuostolio) ataskaita.....	154
6 priedas. AB „Linas“ 2002 - 2007 metų horizontali balanso ataskaita (turto pusė)	155
7 priedas. AB „Linas“ 2002 - 2007 metų horizontali balanso ataskaita (nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų pusė).....	156
8 priedas. AB „Utenos trikotažas“ 2002 - 2007 metų horizontali balanso ataskaita (turto pusė).....	157
9 priedas. AB „Utenos trikotažas“ 2002 - 2007 metų horizontali balanso ataskaita (nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų pusė).....	158
10 priedas. AB „Linas“ 2002 - 2007 metų vertikali balanso ataskaita (turto pusė)	159
11 priedas. AB „Linas“ 2002 - 2007 metų vertikali balanso ataskaita (nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų pusė).....	160
12 priedas. AB „Utenos trikotažas“ 2002 - 2007 metų vertikali balanso ataskaita (turto pusė).....	161
13 priedas. AB „Utenos trikotažas“ 2002 - 2007 metų vertikali balanso ataskaita (nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų pusė).....	162
14 priedas. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumą apibūdinančių rodiklių skaičiavimai.....	163
15 priedas. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinės veiklos efektyvumą apibūdinančių rodiklių vidutinės reikšmės.....	165
16 priedas. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ pardavimo apimčių analizė slankiųjų vidurkių metodu.....	166
17 priedas. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ pardavimo apimčių koreguoto sezoniškumo indekso apskaičiavimas slankiųjų vidurkių metodu	167
18 priedas. Investicijų efektyvumo ir rizikos įvertinimo rodikliai	168
19 priedas. AB „Linas“ A investicinio projekto planuojama įsigyti įranga	169
20 priedas. AB „Linas“ B investicinio projekto siūlomos diegti naujos technologijos.....	170
21 priedas. AB „Linas“ B investicinio projekto planuojama įsigyti įranga	173
22 priedas. AB „Linas“ A ir B investicinių projektų gražintos paskolos sumos ir palūkanos	174
23 priedas. AB „Linas“ taršos pobūdis ir išlaidos aplinkosaugai.....	175

IVADAS

Mokslinio darbo problema. 2005 metai – tai permainų pasaulio tekstilės žemėlapyje metai. Lietuva jau pilnateisė Europos Sąjungos narė. Milžiniškas tekstilės ir aprangos gaminių importo srauto iš Kinijos didėjimas prasidėjo nuo 2005 metų sausio 1 dienos, liberalizavus pasaulinę prekybą tekstilės ir aprangos gaminiais tarp PPO narių. Importo didėjimas iš Kinijos buvo jaučiamas absoliučiai visose tekstilės gaminių kategorijose. Kinijos užimama į ES importuojamų gaminių rinkos dalis kai kuriose prekių kategorijose padidėjo nuo 30 iki 54 proc. bei turi tendenciją didėti ir toliau. Tokia susidariusi ekonominė padėtis iššaukė nemažai Lietuvos tekstilės šakos problemų.

Todėl tokiomis ekonomikos sąlygomis sėkmingai vystyti Lietuvos tekstilės įmonių veiklą, pasikliaujant vien jų savininkų ar vadovų intuicija bei praktinėje veikloje sukaupta patirtimi, yra gana sunku. Be to, sparčiai besikeičiantys klientų poreikiai ir nuolat auganti konkurencija įvairiose veiklos srityse formuoja vis didesnius reikalavimus. Norintys pirmauti konkurencinėje kovoje yra priversti nuolat analizuoti ir vertinti įmonės ekonominę, ūkinę veiklą, jos efektyvumą, o tuo pačiu diegti naujoves, modernizuotis. Žinoma, visi šie pokyčiai reikalauja didelių investicijų, dažniausiai dar labiau apsunkina kasdieninę įmonių veiklą. Bendrovių savininkai, vadovai turi būti suinteresuoti savo įmonių pelningumu, gamybinės veiklos efektyvumu. Todėl šiuo atveju vienas iš pagrindinių kiekvienos įmonės vykdomos veiklos uždavinių turėtų būti veiksmų sistemos sukūrimas, leidžiantis greičiausiai pasiekti norimus veiklos rezultatus, efektyviausiai naudojant savo turimus išteklius. Dinamiškame, šiuolaikiniame verslo pasaulyje vertinant įmonių ekonominę ūkinę veiklą sunku rasti optimalų rodiklių derinį, kuriuo būtų galima nustatyti įmonės finansinę padėtį, veiklos efektyvumą ir stabilumą. Akivaizdu, kad to negalima apibrėžti vienu rodikliu. Kiekviena įmonė, siekdama įvertinti veiklos tęstinumą turėtų atlikti kompleksinį tyrimą. Jo pagrindą turėtų sudaryti santykiniai rodikliai, kurie sąveikaudami tarpusavyje atsakytų į analizuojamą klausimą – ar efektyviai dirba įmonė? Taigi efektyvumas gali būti suprantamas kaip racionalus lėšų gamybos procese cirkuliavimas, duodantis teigiamą gamybos rezultatą, greitą gamybos proceso ciklą, kurio metu ne tik sukuriamas pelnas, bet ir pinigų srautas, reikalingas gamybos proceso tęstinumui palaikyti (Mackevičius, 2005).

Mokslinio darbo aktualumas. Sparčiai vystantis šalies ekonomikai, didėjant įmonių techniniam bei finansiniam pajėgumui, tuo pačiu ir konkurencijai verslo rinkoje, viena iš aktualiausių sričių įmonių veikloje, tampa jų veiklos efektyvumo vertinimas, tuo pačiu ir jo didinimas. Žinant, kad Lietuvos tekstilės pramonė užima pirmąją vietą pagal sukurtų darbo vietų skaičių ir antrą pagal parduotos produkcijos vertę (po maisto pramonės), jos problemos yra ne tik tekstilės įmonių, bet ir visos šalies aktuali problema.

Šio darbo temos aktualumas pasireiškia tuo, kad įmonės ūkinės veiklos efektyvumo įvertinimas teikia daug vertingos informacijos apie jos veiklos vystymąsi. O tinkamai išanalizavus tekstilės sektoriaus įmonių ūkinės veiklos efektyvumą lemiančius veiksnius, galima numatyti taktinius ir strateginius planus bei reikiama linkme nukreipti įmonių potencialą pageidaujamo tikslų siekimui.

Darbo objektas. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinės veiklos. Įmonių pasirinkimą lėmė keletas priežasčių. Pirma, įmonės atspindi tipišką tekstilės įmones tiek Lietuvos, tiek ES mastu – tai stambios rinkos bendrovės (vertinant darbuotojų skaičiumi, eksporto apimtimis), svarbios visos šalies apdirbamojoje, tame tarpe ir tekstilės, pramonėje, turinčios senas gamybos tradicijas. Antra, minėtos įmonės susiduria su panašiomis problemomis kaip ir kitos Europos tekstilės įmonės – aukšti pastovūs gamybos kaštai, kurių didžiausią dalį sudaro energetinės išlaidos bei išlaidos darbo užmokesčiui, nepakankama paklausa gaminamai produkcijai.

Darbo dalykas. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumą atspindintys rodikliai.

Darbo tikslas – naudojant įmonės ūkinės veiklos efektyvumą apibūdinančius rodiklius bei įmonių finansinių ataskaitų informaciją, įvertinti AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumą, atskleidžiant jų nulėmusius veiksnius bei efektyvumo didinimo galimybes.

Darbo uždaviniai:

- 1) pateikti veiklos efektyvumo sampratą, remiantis atliktos mokslinės literatūros analize bei sukurti loginę schemą tekstilės įmonių ūkinių veiklų efektyvumui iširti;
- 2) apibūdinti esamą padėtį tekstilės šakoje bei jos veiklos specifiką;
- 3) atlikti AB „Linas“, AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų ir tekstilės šakos 2002 – 2007 metų efektyvumo lyginamąją analizę, remiantis statistiniais-ekonomiais ir finansiniais rodikliais;
- 4) įvertinti AB „Linas“, AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumo didinimo galimybes.

Tyrimo metu iškelta **mokslinė hipotezė** – gamybinių įmonių ūkinių veiklų efektyvumo vertinimo rodikliai atskleidžia įmonės finansinę padėtį ir leidžia spręsti apie įmonių ūkinių veiklų efektyvumą.

Tyrimo metodai. Darbe taikoma mokslinės literatūros sisteminė, lyginamoji ir loginė analizė, statistinių duomenų grupavimas, detalizavimas bei klasifikavimas, horizontalioji, vertikalioji, santykinų rodiklių (koeficientų), regresinė koreliacinė analizė, duomenų sisteminimas, kompleksinis apibendrinimas bei santykinų rodiklių analizė, prognozavimas (trends funkcijos antro laipsnio parabolės išraiška). Tyrime gauti rezultatai vaizduojami naudojant grafinį duomenų vaizdavimo būdą.

Teorinis darbo reikšmingumas. Įmonės ūkinės veiklos efektyvumo vertinimas – tai visapusiškas ir objektyvus įmonės ūkinės veiklos, ūkinių procesų ir rezervų tyrimas. Atliekant įmonės efektyvumo analizę, nagrinėjama įvairių rodiklių dinamika ir struktūra, jų ryšiai ir priklausomybės, taip pat

numatomi veiksniai, turėję įtakos rodiklių pokyčiams. Tokia informacija ypač aktuali dabar, kai labai padidėjo valdymo ir analitinio pagrindimo reikalavimai, priimant įmonei reikšmingus sprendimus, analizuojant priežastinius ryšius.

Praktinis darbo reikšmingumas. Darbe atliekamas gamybinių įmonių – AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumo vertinimas. Gauti analizės rezultatai bei ūkinių veiklų efektyvumą nusakančių rodiklių prognozės padėjo atskleisti esamas padėtis nagrinėjamose įmonėse bei numatyti ateities pokyčių tendencijas. Remiantis gautais praktinės analizės rezultatais, įmonių vadovai galėtų tinkamai įvertinti esamą įmonių padėtį ir efektyviau siekti svarbiausio tikslo – pelno.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro trys dalys. Pirmoje – konceptualiojoje dalyje išanalizuoti įvairių Lietuvos ir užsienio autorių literatūra įmonės veiklos efektyvumo vertinimo klausimais. Šioje dalyje pateikta efektyvumo samprata, efektyvumą lemiantys veiksniai, gamybos efektyvumo optimizavimo metodika, sudarytas įmonės ūkinės veiklos efektyvumo modelis. Pateikta įmonių ūkinių veiklų efektyvumo įvertinimo metodika ekonominiais-statistiniais ir finansiniais rodikliais. Atskleista sezoniškumo nustatymo metodika ir jo įtaka įmonės veiklai. Atlikta efektyvumą lemiančių veiksnių priklausomybės metodikos ir tinkamiausių efektyvumo prognozavimo metodų apžvalga.

Antrojoje analitinėje – tiriamojoje dalyje atlikta 2002 – 2007 metų dviejų tekstilės įmonių AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumą apibūdinančių rodiklių (ekonominių-statistinių ir finansinių) analizė. Atlikta bendrovių veiklos rodiklių palyginamoji analizė su tekstilės šakos vidutiniais rodikliais. Atliktas Lietuvos tekstilės šakos makroaplinkos vertinimas. Gamybos įmonėms nustatytas optimalus išteklių derinys, pritaikant izokvantas. Nustatytas tekstilės įmonių pardavimų sezoniškumas. Atlikta veiklos efektyvumo priklausomybės nuo pasirinktų išorinių ir vidinių veiksnių regresinė koreliacinė analizė.

Trečioji magistro darbo dalis skirta pajamų, veiklos efektyvumo, išteklių efektyvumo ir darbo našumo rodiklių prognozavimui antro laipsnio parabolės trendo metodu. Siūloma AB „Linas“ didinti įmonės ūkinės veiklos efektyvumą investuojant į naujas technologijas.

Baigiamojoje magistro darbo dalyje suformuluotos išvados ir rekomendacijos, pateikti priedai ir pagrindinių sąvokų žodynas.

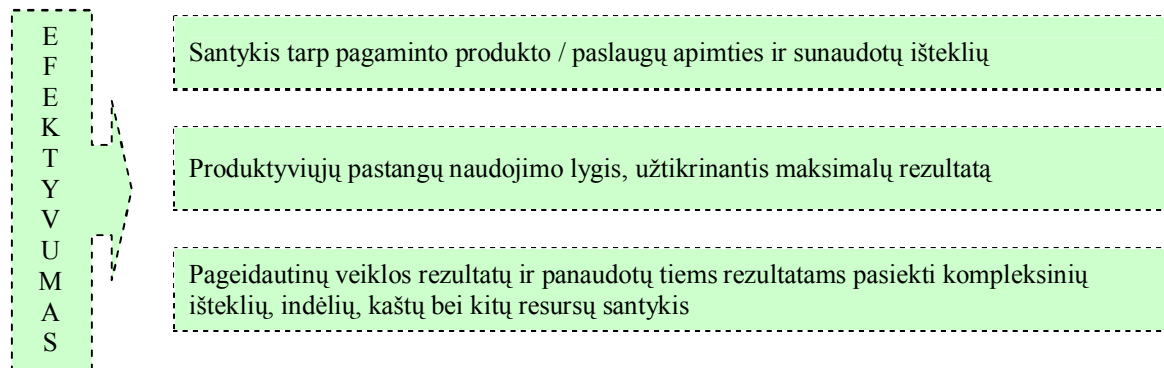
1. ĮMONĖS ŪKINĖS VEIKLOS EFEKTYVUMO VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Efektyvumo samprata, esmė bei jį lemiantys veiksniai

Ūkio subjekto veiklai įvertinti naudojama daug skirtingų rodiklių. Veiklos sėkmingumui nustatyti ilgą laiką daugiausia dėmesio buvo sutelkta į galutinius rezultatus – pelną, pelningumą, investuoto kapitalo grąžą. Tačiau du vienodo pelningumo ūkio subjektai gali būti skirtingo efektyvumo lygio, kuris priklauso nuo išteklių naudojimo racionalumo. Efektyvumas yra svarbus ūkio subjekto veiklos sėkmę identifikuojantis matas, svarbus atliekant ne tik esamos būklės analizę, bet ir nagrinėjant perspektyviniu požiūriu, atskleidžiant papildomus rezervus ir veiklos gerinimo galimybes.

Ūkinės veiklos efektyvumo didinimą, suvokiant kaip būtiną ir labai svarbią veiklos plėtros sąlygą, visų pirma tikslinga apibrėžti veiklos efektyvumo sampratą bei aptarti įvairias efektyvumo didinimo sąlygas.

Efektyvumas – tai sudėtinga ekonominė kategorija, todėl pastaruoju metu jai skiriamas vis didesnis dėmesys. Bendriausia prasme „efektyvumas“ suprantamas kaip santykis tarp pagaminto produkto ir/ar paslaugų apimtys ir jiems panaudotų išteklių (Šlekienė, Klimavičienė, 1999; Išoraitė, 2004). Tačiau Lietuvos ir užsienio autorių mokslinėje literatūroje galima rasti įvairių veiklos efektyvumo apibrėžimų ir interpretacijų, nes nevienodas požiūris į vykstančių ekonominių procesų prigimtį bei tarpusavio ryšį formuoja skirtingą požiūrį į rodiklius, kuriais norima pabrėžti vieną ar kitą įmonės ar visos šakos veiklos ypatybę.

1.1 pav. Veiklos efektyvumo samprata Lietuvos ir užsienio autorių mokslinėje literatūroje

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Lietuvos ir užsienio literatūra.

Vienas iš požiūrių į efektyvumą yra susijęs su pateiktu tradiciniu efektyvumo apibūdinimu. Taip CH. Pass, B. Lowes, L. Davies efektyvumą (ang. efficiency) įvardina kaip santykį tarp nepakankamų gamybos išteklių ir prekių bei paslaugų produkcijos apimtys. Šį santykį galima apibūdinti fizikos terminais (technologinis efektyvumas) arba ekonomikos terminais (ekonominis efektyvumas). Efektyvumo sąvoka vartojama kaip kriterijus sprendžiant, ar gerai rinkos (įmonės) paskirstė išteklius.

B. R. Jewell (2000) nuomone, efektyvumo samprata orientuota į išteklių sąnaudas, kai analizuojama, kiek faktiškai panaudota išteklių ir kiek buvo suplanuota jų panaudoti.

Antra autorių grupė apibrėždama efektyvumą, akcentuoja maksimalų galutinį rezultatą. A. Jakučio, V. Petraškevičiaus, A. Stepanovo (2000) nuomone, efektyvumas – tai įvairių išteklių naudojimo lygis, užtikrinantis maksimalų produkto panaudojimą. K. Lukaševičius (2005) išskiria dvi sąvokas: efektas ir efektyvumas. Efektas ekonominiu požiūriu – tai įmonės ūkinės veiklos poveikių rezultatas, kuris dažniausiai išreiškiamas vertine išraiška – litais. Efektyvumas – tai įmonės veiklos veiksmingumas, rezultatyvumas, reiškiamas ta veikla, pasiekto rezultato ir sąnaudų jam pasiekti santykiu. Kitaip tariant, efektyvumas yra gamybos išteklių panaudojimo lygis, garantuojantis maksimalų rezultatą.

S. Puškorius (2004) efektyvumą apibrėžia kaip pageidautinų veiklos rezultatų ir panaudotų tiems rezultatams pasiekti kompleksinių išteklių, indėlių, kaštų bei kitų resursų santykį. Išteklių paskirstymas ekonomikoje bus efektyvus, kuomet ištekliai tam tikru laikotarpiu bus naudojami taip, kad bus neįmanoma pagerinti vieno žmogaus gerovę tuo pačiu metu nesumažinant kito gerovės. Toks išteklių paskirstymas įvardijamas Pareto optimumu. Kai šis efektyvumas pasiektas, gamybos ir paskirstymo pokyčiai negali garantuoti papildomos grynosios naudos (Hardwick ir kt., 1990; Rastenienė, 2002).

Pagal kitų ekonomistų požiūrį efektyvumas apibrėžiamas kaip produktyviųjų pastangų naudojimo lygis, užtikrinantis maksimalų rezultatą (Wonnacott, Wonnacott, 1998; Snieška ir kt., 2001).

Analizuojant verslo įmonių efektyvumą, skiriami šie tipai:

1. Technologinis (techninis);
2. Ekonominis;
3. Alokacinis (pasiskirstymo);
4. Ekologinis;

Technologinis efektyvumas – gamyba laikoma technologiškai efektyvia, jeigu pagal tą pačią gamybos technologiją toks pats produkcijos kiekis pagaminamas mažesnėmis sąnaudomis (sunaudojama mažiau materialinių finansinių ir darbo, energetinių išteklių) arba turint tuos pačius išteklius didinama gaminamos produkcijos apimtis (Moffatt).

Ekonominis efektyvumas – tai geresnių rezultatų pasiekimas mažesnėmis sąnaudomis.

Alokacinis (paskirstymo) efektyvumas – tai tinkamiausio prekių derinio gaminimas mažiausiais kaštais arba optimaliai paskirsčius ekonominius išteklius. Šis efektyvumas taip pat reiškia, kad naudojamas geriausias turimų išteklių derinys.

Ekologinis efektyvumas – tai optimalus visų procesų suderinimas, panaudojant naujausius technologinius įrengimus, ekologiškai švarias, užtikrinančias ekologinių procesų reikalavimus, technologijas (Lukaševičius K. ir kt., 2005).

Taigi veiklos efektyvumas išreiškia rezultatą, tenkantį ūkinėje veikloje naudojamų ir tam rezultatui gauti reikalingų išteklių sąnaudų vienetui. Šios sampratos esmė yra ta, kad efektyvesniu gali būti laikomas tik toks verslas, kuriame naudojamų išteklių vienetui tenkantis rezultatas bus didesnis.

Kiekviena įmonė savo veikloje nuolat siekia didinti efektyvumą, nes nuo to priklauso jos sėkmingo darbo rezultatas. Norint įvertinti ūkinės veiklos efektyvumą, prioritetu išlieka veiksnių, lemiančių įmonės veiklą, nustatymas.

Įmonės ūkinės veiklos efektyvumą lemiančius veiksnius autoriai (Girdzijauskas, Jefimovas, 2006) skirsto į dvi grupes:

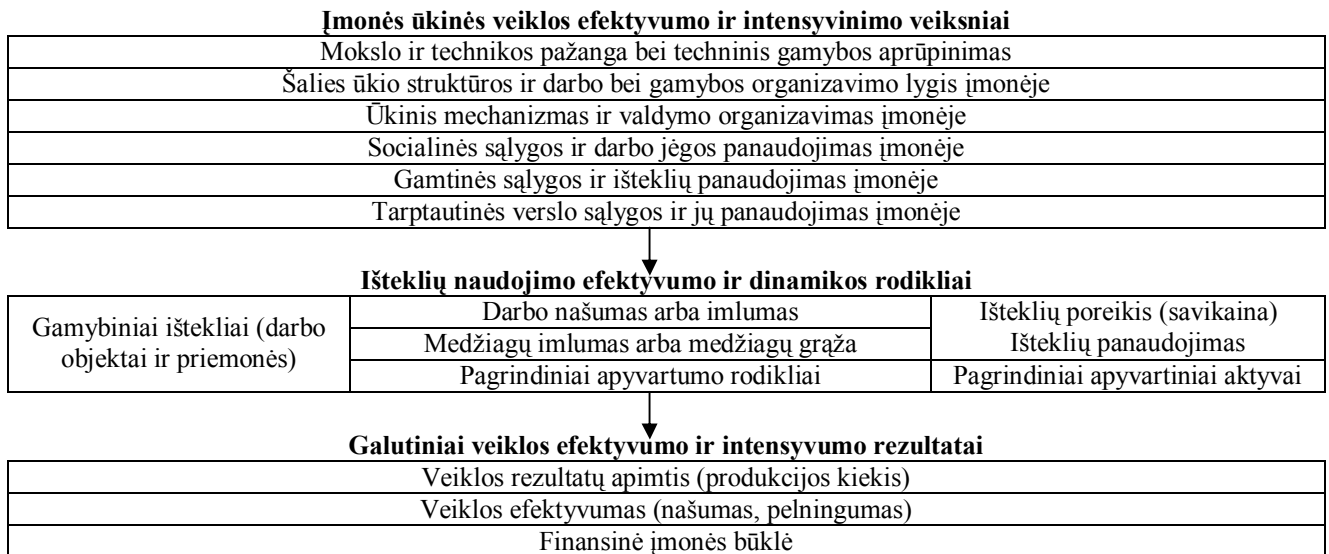
- 1) vidaus aplinkos veiksniai;
- 2) išorės veiksniai.

Siekiant įmonės gamybos efektyvumo, svarbesni yra vidiniai veiksniai, kurie tiesiogiai lemia įmonės veiklą. Pagrindiniai vidiniai veiksniai yra visų įmonės veiklos sričių rezultatai, o ne pagrindiniai vidiniai veiksniai (atspindi veiklos rezultatus, tačiau lemiamos įtakos jiems nedaro) yra įmonės struktūriniai organizaciniai poslinkiai, drausmės pažeidimai ir panašiai. Pagrindinis įmonės vidaus aplinkos efektyvumo veiksnys yra jos ekonominė-organizacinė bazė. Tai naudojamų technologijų našumas, taikomų darbo metodų pažangumas, specializacijos ir kooperacijos laipsnis, gamybos ciklo trukmė ir gamybos ritmingumas, valdymo kokybė ir pan.

Išoriniai veiksniai atsiranda už įmonės ribų ir kiekybiškai tiesiogiai daro poveikį įmonės veiklos rezultatams, pavyzdžiui, vyriausybės mokesčių politika tiesiogiai veikia įmonės pelningumą. Čia reikia pažymėti, kad socialiniai veiksniai (pavyzdžiui, darbo užmokesčio lygis) gali būti susiję ir su įmonės vidaus situacija, tačiau vis dėlto jie priskiriami išoriniams, nes labai priklauso nuo darbo jėgos kainos rinkoje, bendro pragyvenimo lygio šalyje, tradicijų ir kt. (Šlekienė, Klimavičienė, 1999). Bet kokią rinką veikiančios išorinės sąlygos, dažnai suprantamos kaip makroaplinka. Makroekonomikos pobūdį ir brandumą rinkoje formuoja tam tikros sąlygos. Įvairūs autoriai išskiria nevienodą makroaplinką sudarančių elementų skaičių, suteikia jiems skirtingus pavadinimus ir turinį. 1.1 lentelėje pateikiamas įvairių autorių išorinės aplinkos suvokimas.

Ūkinės veiklos ekonominis efektyvumas garantuojamas, jeigu veiklos rezultatai gerėja sparčiau nei didėja veiklos išlaidos ir sąnaudos (Šlekienė, Klimavičienė, 1999). Veiksniai, turintys įtakos veiklos efektyvumui, skirstomi į atitinkamas grupes, sujungiant į visumą.

Vertinant 1.2 paveiksle pateiktus veiklos efektyvumo veiksnius, galima daryti prielaidą, jog įmonės ūkinės veiklos efektyvumas tarsi dinaminė būseną, kuri priklauso nuo daugelio įvairių nuolat besikeičiančių veiksnių, slypinčių tiek įmonės viduje, tiek išorėje.

1.2 pav. Įmonės veiklos efektyvumo ir intensyvumo veiksnių, rodiklių bei galutinių rezultatų schema
Šaltinis: Šlekiene, D., Klimavičienė, I. (1999).

Vidiniai veiksniai, atsirandantys įmonės viduje, yra subjektyvūs, nes įmonė gali juos nulemti sau tinkama linkme, o išoriniai veiksniai, atsirandantys už įmonės ribų, yra objektyviai nulemti, t.y. jie yra bendri visoms įmonėms ir įmonė negali jų lemti.

Įvertinus skirtingus mokslinius požiūrius, galima teigti, kad ūkinės veiklos efektyvumo didinimui naudojami tokie veiksmai, kurie išreiškia gaunamo verslo rezultato, tenkančio naudojamų išteklių sąnaudų vienetui, augimą. Toks požiūris rodo, kad efektyvumas gali būti didinamas iš esmės trimis būdais:

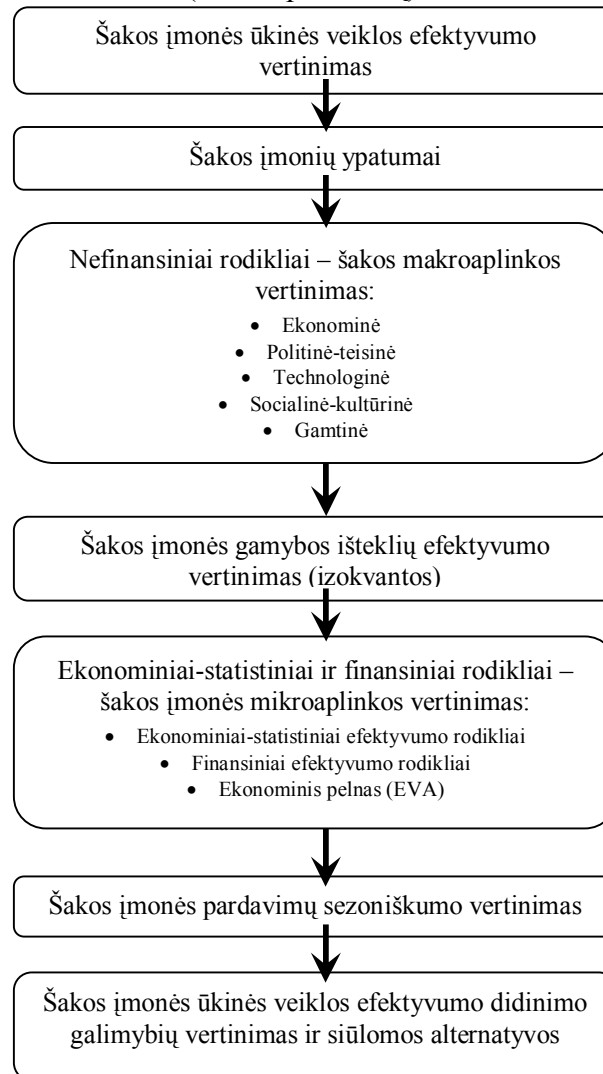
- veiklos efektyvumas didėja, kai sugebama naudojant tuos pačius išteklius padidinti gaunamą rezultatą;
- veiklos efektyvumas didėja, kai sugebama tą patį rezultatą gauti mažinant naudojamų išteklių sąnaudas;
- veiklos efektyvumas didėja, kai sugebama kartu ir didinti gaunamą rezultatą, ir mažinti naudojamų išteklių sąnaudas.

Apibendrinant, įvairių autorių nuomones, galima būtų daryti išvadą, kad ūkinės veiklos efektyvumo sąvoka gali būti apibrėžiama įvairiai, tačiau visais atvejais yra būtinas akcentavimas, jog turi būti vykdomos veiklos gaunamo ar gautino rezultato (efekto) palyginimas su tam rezultatui gauti reikalingomis sąnaudomis.

1.2. Įmonės ūkinės veiklos efektyvumo vertinimo loginė schema

Tekstilės šaka turi labai galias tradicijas šalyje ir užima dominuojančią vietą šalies ūkio struktūroje. Todėl vertinant šio ūkio įmonių veiklos efektyvumą sisteminiu požiūriu, darbo autorių sudaryta įmonės

ūkinės veiklos efektyvumo vertinimo loginė schema, kuria remiantis galima įvertinti efektyvumą tiek finansiniais, tiek nefinansiniais rodikliais (žr. 1.3 paveikslą).

1.3 pav. Įmonės ūkinės veiklos efektyvumo vertinimo loginė schema

Šaltinis: sudaryta darbo autorių.

1.3 paveiksle pateikta loginė schema buvo sudaryta, remiantis įvairių autorių darbuose pateiktomis nuostatomis. Šioje loginėje schemoje svarbiausia yra:

- Ūkinės veiklos vertinimo loginė schema turėtų atspindėti tiriamo objekto specifiką;
- Siekiant visapusiškai ištirti įmonės veiklos sėkmingumą, efektyvumą, reikia veiklą įvertinti ne tik finansiniais, bet ir nefinansiniais rodikliais;
- Numatyti ūkio (tekstilės) šakos įmonių ūkinės veiklos efektyvumo didinimo galimybes.

Informacija yra labai galingas ginklas konkurencinėje kovoje. Tačiau kartais pamirštama, kad svarbu turėti laiku informaciją ne tik apie rinką, išorinę aplinką, bet ir apie save. Gerai žinodami savo padėtį bei galimybes šiandien, vadovai gali laiku reaguoti į rinkos pokyčius, laiku nustatyti potencialias ir esamas problemas bei įmonės veiklos gerinimo galimybes, geriau ir greičiau patenkinti kliento

reikalavimus. Taigi ne tik finansiniai rodikliai parodo, ar gerai veikia įmonė. Nefinansiniai rodikliai leidžia vertinti kaip atskiri darbuotojai, padaliniai, visa organizacija siekia nefinansinių tikslų. Tai sudaro prielaidas efektyviam įmonės valdymui.

Sudarius veiklos efektyvumo sisteminio vertinimo modelį, reikėtų smulkiau aptarti kiekvieną iš pateiktų veiksnių, kurių nagrinėjimas leis atskleisti ir tolimesnius veiksnius.

1.3. Įmonės makroaplinkos vertinimo ypatumai

Kiekvieno ūkio subjekto veikla yra veikiamą vidinių ir išorinių sąlygų. Jei vidinius pokyčius galima planuoti ir valdyti, tai išoriniai pokyčiai yra nenuspėjami ir sudėtingiau prognozuojami. Todėl makroaplinkos analizės tikslas – išsiaiškinti, kaip makroaplinka veiks pasirinktą verslą: ką duos teigiamo (verslo galimybės) ir ką duos neigiamo (verslo pavojai) (Švelienė, 2004).

Taigi bet kokią rinką veikiančios išorinės sąlygos, dažnai suprantamos kaip makroaplinka, kuri yra skirstoma į skirtingus elementus atsižvelgiant į jų svarbą ir prigimtį. Kai kurių autorių makroaplinka tapatinama su valstybės poveikiu ekonomikai. Tačiau konkretūs valdžios institucijų veiksniai gali lemti tik makroaplinkos pobūdį, išreiškiantį valdžios nuostatas verslo atžvilgiu, aktyvinti ar riboti ekonomikos subjektų veiklą (Kvainauskaitė, 2003).

Makroekonomikos pobūdį ir brandumą rinkoje formuoja tam tikros sąlygos. Įvairūs autoriai išreiškia nevienodą makroaplinką sudarančių elementų skaičių, suteikia jiems skirtingus pavadinimus ir turinį. 1.1 lentelėje pateikiamas įvairių autorių išorinės aplinkos suvokimas.

1.1 lentelė

Išorinės aplinkos supratimas ir jos elementai

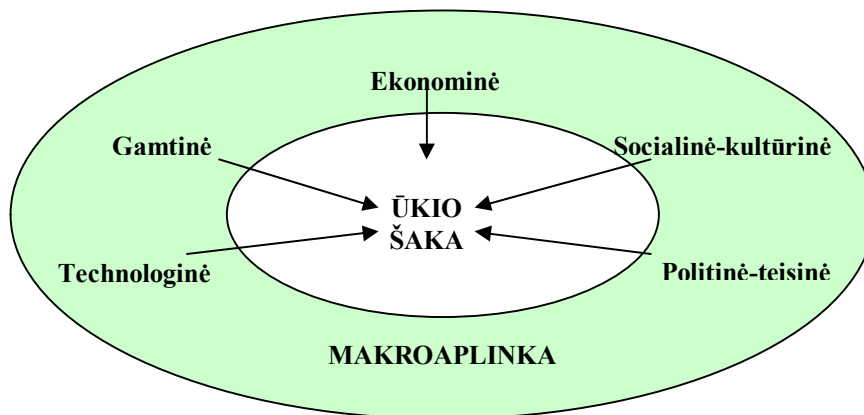
Burke W. W.	Grant R. M.	Goldman S. L.	Palubinskas G. T. Bagdonas E.	Lydeka Z.	Van Fleet D. D.	Stoner J. A. F.
IŠORĖS APLINKOS SUPRATIMAS						
Makroaplinka	Socialinė aplinka	Tolima aplinka	Makroaplinka	Makroekonominė	Tolima aplinka	Netiesioginio poveikio aplinka
IŠORĖS APLINKOS ELEMENTAI						
Ekonominė	Ekonominiai faktoriai	Bendraekonominė	Ekonominiai veiksniai	Ekonominė	Ekonominė	Ekonominiai kintamieji
Socialinė	Politiniai-teisiniai faktoriai	Socialinė	Socialiniai veiksniai	Socialinė-kultūrinė	Politinė	Politiniai kintamieji
Politinė	Socialiniai-kultūriniai faktoriai	Politinė	Politiniai veiksniai	Politinė-teisinė	Socialinė	Socialiniai kintamieji
Technologinė	Technologiniai faktoriai	Teisinė	Technologiniai veiksniai	Technologinė	Technologinė	Technologiniai kintamieji
Geografinė	-	-	Ekologijos veiksniai	Gamtinė	Ekologinė	-
Demografinė	-	-	-	-	-	-
Juridinė	-	-	-	-	-	-

Šaltiniai: Stoner, J. A. F. (2005); Bagdonas, E. (2000); Lydeka, Z. (1999); Palubinskas, G. T. (1997); Grant, R. M. (1991); Goldman, S. L. (1995); Burke, W. W. (1994); Van Fleet, D. D. (1994).

D. D. Van Fleet (1994) analizuodamas tolimą tiriamo objekto aplinką, ją skirsto į smulkesnes aplinkas: ekonominę, socialinę, politinę, technologinę bei gamtinę. G. T. Palubinsko (1997) ir Z. Lydekos (1999) požiūris yra labai panašus į pastarąjį. W. W. Burke (1994), S. L. Goldman (1995), R. M. Grant pateikia išorinės aplinkos suvokimą analogiškai, nors kai kurie aspektai vertinami skirtingai: visiškai nėra minima gamtinė aplinka, o politiniai ir teisiniai veiksniai vertinami atskirai. S. L. Goldman (1995) nepateikia konkretaus jo išskirtos tolimos aplinkos apibrėžimo, ir tai gali būti vertinama kaip tam tikras neapibrėžtumas. Šio autoriaus darbuose kalbama apie aplinką, kaip apie tam tikrą visumą, kurios elementai turi tam tikrą įtaką sėkmingai ūkinei veiklai. Anot W. W. Burke (1994), makroaplinka yra sąlygų įmonei veikti tam tikroje šalyje, atitinkamoje gamtinėje, politinėje, ekonominėje ir kt. aplinkoje, rinkinys. Pagrindinė makroaplinkos vertinimo paskirtis yra įvertinti tiriamo ūkio subjekto (įmonės ar šakos) funkcionavimo šioje aplinkoje bei vystymosi galimybes.

Z. Lydekos (1999) teigimu, makroaplinką galima traktuoti kaip „verslo aplinkos sudedamąją dalį, kuri susiformuoja dėl ekonomikos dalyvių veiklą reguliuojančių institucijų tiesioginių veiksmų, taip pat natūralių procesų“. Kiekvienai ekonominei sistemai būdinga savita makroaplinka, kuri skiriasi verslą reglamentuojančių institucijų poveikiu.

Makroaplinka suprantama kaip verslo aplinkos sudedamoji dalis, o ekonominėje literatūroje makroaplinka kaip vienas iš išorinės aplinkos sudedamųjų elementų (Wilson, 1998).

1.4 pav. Ūkio šakos makroaplinkos elementai

Šaltinis: sudaryta darbo autorių.

Apibendrinus įvairių autorių nuomones, galima daryti išvadą, kad dažniausiai makroaplinką siūloma nagrinėti įtraukiant į ją ekonominę, politinę-teisinę, socialinę-kultūrinę, technologinę bei gamtinę aplinkas (žr. 1.4 paveikslą).

Ekonominė aplinka. Kiekvieno ūkio subjekto veiklai didelį poveikį turi tokie makroekonominiai veiksniai kaip bendra šalies ekonominė būklė, jos plėtros lygis. Nuo jų didesniu ar mažesniu mastu priklauso gyventojų perkamoji galia, jų elgsena rinkoje, prekių, paslaugų paklausa ir jų pardavimas.

Ekonominė aplinka – tai makroaplinkos elementas, pasireiškiantis tam tikrais ūkio raidos dėsningumais bei tendencijomis, darančiomis poveikį bet kokioms rinkos charakteristikoms. Ekonominės aplinkos vertinimas dažniausiai remiasi makroekonominių rodiklių analize bei jų kitimo tendencijų numatymu. Tekstilės subjektų ekonominę aplinką apibūdina tokie svarbiausi rodikliai: šalies bendrasis vidaus produktas, tiesioginės užsienio investicijos, materialiosios investicijos, pirkėjų pajamos. Minėtų rodiklių pokyčius nulemia tam tikri ekonomikos plėtros dėsningumai bei reiškiniai: ekonomikos plėtros cikliškumas, infliacija, užimtumas, palūkanų normos, valiutų kursų svyravimas, investicijų klimatas, gamybos veiksnių kainos (Stoškus, Beržinskienė, 2005). Ciklinių svyravimų priežastys - visuminės paklausos pokyčiai, t.y. bent vieno visuminės paklausos elemento kitimas, gali sužadinti ekonominio aktyvumo svyravimus. Labai svarbus ekonominis reiškinys - infliacija, pasireiškianti kainų lygio kilimu ir perkamosios galios mažėjimu. Mažėjant pinigų vertei, nominalus pajamų augimas gali nedidinti perkamosios galios. Vartotojų elgsena daugiausia priklauso nuo to, kokio infliacijos lygio jie laukia ateityje.

Politinė-teisinė aplinka. Politinė ir teisinė aplinka apibrėžiama kaip makroaplinkos elementas, apimantis visuomenės politinių struktūrų veiklą bei teisės aktus. Kiekvienoje šalyje veikiančios jėgos suformuoja valdžios ir valdymo struktūras, kurios savo sprendimais priima tam tikrus teisės aktus. Jais savo praktinėje veikloje privalo vadovautis ūkio subjektai (Kvinauskaitė, 2003).

Taigi ūkio subjektai veikia tam tikroje politinėje ir teisinėje aplinkoje, nustatančioje joms „žaidimo taisykles“. Valdžios ir valdymo institucijos savo teisės aktais gali tam tikrų rūšių ūkio subjektams sudaryti palankesnes veiklos sąlygas, skatinti investicijas arba drausti, riboti tam tikrą veiklą. Taigi politikos ir teisės įtaka gali būti skatinanti ir ribojanti.

Svarbu įvertinti politinių partijų, interesų grupių nuostatas, turinčias tiesioginių ryšių su įmonių veikla. Kai šios nuostatos ryškiai skiriasi, įmonių strategijų įgyvendinimui ir visai ekonominei veiklai gali turėti įtakos rinkimų rezultatai, politiniai pasikeitimai šalies vyriausybėje. Santykiai su šalies valdžios institucijomis reikšmingi įmonėms, kurių dalis įstatinio kapitalo priklauso valstybei. Tokių įmonių strateginiai sprendimai priklauso nuo vidinių ir bendravalstybinių interesų derinimo bei aprobavimo mechanizmo. Teisinis reglamentavimas nusako įmonių veiklą, santykius su darbuotojais, vartotojais, taip pat apimantis prekių, paslaugų kokybę, kainų nustatymą ir kitus reglamentuojančius dokumentus.

Nors Lietuvoje jau baigti rengti pagrindiniai verslą reguliuojantys teisės aktai, šalies teisinėje aplinkoje juntamas nestabilumas, daugelį įstatymų būtina tobulinti ar keisti, o tai atitinkamai veikia verslo aplinką bei įmonių veiklą. Bet kokie teisiniai pakeitimai, taisyklių nustatymai atsispindi įmonės rezultatuose bei daro įtaką vartotojų elgsenai ir jų poreikiams.

Socialinė-kultūrinė aplinka. Įmonė savo veikloje susiduria su tam tikra visuomenės struktūra, papročiais, tradicijomis, kurias apibūdina atitinkami rodikliai, charakteristikos, pokyčiai. Ši aplinka yra vienas iš lemiamų reiškinių, formuojant vartotojų elgseną ir poreikių struktūrą. Socialinę ir kultūrinę aplinką pirmiausia apibūdina demografiniai rodikliai: gyventojų skaičiaus dinamika, ryškūs amžiaus grupių svyravimai, ekonomiškai aktyvių gyventojų migracija, išsilavinimas ir t.t. (Kotler, 1991; Pranulis ir kt., 1999).

Politiniai, socialiniai, ekonominiai pokyčiai pakeitė per daugelį metų Lietuvoje susiklosčiusias demografines tendencijas. Labai sumažėjo gyventojų gimstamumas, didelė migracija, užfiksuotas ir Lietuvos gyventojų senėjimas. Taigi konkrečių prekių ar paslaugų paklausa keičiasi priklausomai nuo demografinių veiksnių, visuotinių įsitikinimų, vertybių, nuomonių, skonio, gyvenamosios aplinkos pokyčių.

Technologinė aplinka. Niekas nesiskverbia į žmogaus gyvenimą taip sparčiai kaip mokslas ir technika. Tai vienas iš dinamiškiausių makroaplinkos elementų – technologinė aplinka apima mokslinius tyrimus, žinias ir technologijas. Kiekviena šiuolaikinė prekė ar paslauga yra tam tikrų mokslo žinių panaudojimo rezultatas. Technologinės aplinkos poveikis tekstilės paklausai atsispindi nagrinėjant technikos įtaką prekių kainai. Panaudojus naują technologiją, pagaminta prekė ar paslauga iš pradžių tampa brangi, tačiau plečiantis ir tobulėjant gamybai, jos savikaina greitai mažėja ir kaina krenta (Kvainauskaitė, 2003).

Pasaulio mokslo ir technikos laimėjimai vis dažniau panaudojami ir Lietuvos ūkyje. Daugėja įmonių, įdiegusių naujas, pažangias technologijas. Tačiau dar daugeliui įmonių būdingas techninis atsilikimas, naudojamos pasenusios, neefektyvios technologijos. Dėl to eikvojama daug energetinių išteklių.

Gamtinė aplinka. Dėl aštrėjančių ekologinių problemų pastaruoju metu gamtinė aplinka tampa vis svarbesniu makroaplinkos elementu, apimančiu klimato sąlygų, gamtos išteklių, jų naudojimo ir aplinkosaugos priemonių įtaką verslo sprendimams. Gamtos aplinkos poveikis verslui daugiausia pasireiškia per galimybę apsirūpinti gamtiniais išteklių: žaliavomis, energija, kuru, vandens išteklių ir t.t. (Utterback, 1990). Įmonių veiklą vis labiau lemia didėjantys gamtosauginiai reikalavimai, kurie reikalauja ūkio subjektus atsižvelgti į gamtinės aplinkos kokybės kitimą. Reikia atkreipti dėmesį į pavojų keliančias, tačiau galimybes teikiančias tendencijas, t.y. gamtinių išteklių stoką, energetinių išteklių kainų svyravimą, aplinkos taršos didėjimą. Įmonių vadovai ateityje dar daugiau dėmesio turės skirti aplinkosaugos problemoms (Palubinskas, 1997).

Taigi, intensyvios konkurencijos sąlygomis tinkamas makroaplinkos veiksnių vertinimas tampa ypač aktualus Lietuvos pramonės įmonėms, siekiančioms prognozuoti rinkos vystymosi perspektyvas ir tendencijas bei išlikti dinamiškoje rinkoje. Efektyvi makroaplinkos veiksnių analizė susijusi su

priimamais svarbiais strateginiais sprendimais bendram įmonės tikslui ir palankiai vartotojų reakcijai rinkoje pasiekti. Bet kokios rinkos paklausą veikiančios vienodos išorinės sąlygos, dažnai suprantamos kaip makroaplinka, kai kurių autorių tapatinamos su valstybės poveikiu ekonomikai. Tačiau konkretūs valdžios institucijų veiksmai gali lemti tik makroaplinkos pobūdį išreiškiantį valdžios nuostatas verslo atžvilgiu, aktyvinti arba riboti ekonomikos subjektų veiklą.

1.4. Gamybos išteklių efektyvumo įvertinimas

Gamybos esmė ir funkcija. Ekonominės gėrybės neatsiranda savaime – jos yra sukuriamos valdant ribotą išteklių naudojimą. Kiekviena įmonė renkasi, kokį gamybos veiksnių derinį ir kokius gamybos veiksnius ji naudos, siekiant gauti maksimalų pelną. Siekdama kuo didesnio pelno, įmonė turi optimaliai suderinti visus veiksnius. Gamyba – tai bet kokia veikla, kurianti dabartinį arba būsimą naudingumą (Tamašauskienė, 2002). Tačiau V. Snieška (1997), gamybą aprašo kaip procesą, kuriame gamybos išteklių naudojami produktų ir paslaugų gamybai. Bendriausia prasme gamyba yra veikla, kurioje naudojamas darbas, įrenginiai, gamtiniai išteklių bei medžiagos, ir kurios dėka yra sukuriamos prekės ir paslaugos, suteikiančios įmonei naudingumą.

Gamybos procese yra naudojami gamybos išteklių, kurie ekonomikos teorijoje apibendrintai vadinami gamybos veiksniais. M. Dapkus (2006) išskiria tris pagrindines gamybos veiksnių grupes: žemė, darbas ir kapitalas. Tačiau Z. Tamašauskienė (2002) be šių gamybos veiksnių išskiria dar vieną gamybos veiksnį – verslumą. Apibendrintai, galima išskirti tokius gamybos išteklius:

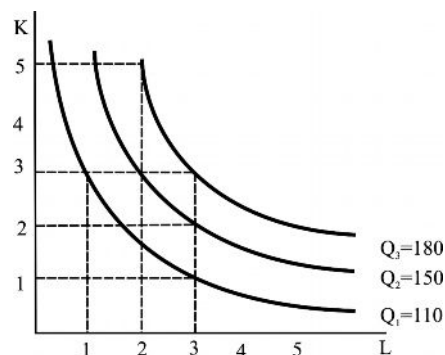
- Žemė – natūralus gamybos veiksnys, kuris yra duotas gamtos ir pats savaime nėra žmogaus veiklos rezultatas (pvz.: gamtos išteklių, iškasenos, žemės savaiminis gebėjimas sukurti biologinius produktus);
- Darbas – žmogaus fiziniai ir protiniai sugebėjimai, panaudojami gaminant prekes ir teikiant paslaugas (pvz.: žmonių, atitinkančių tam tikrus reikalavimus konkrečiam darbui atlikti, skaičius ir kokybinės savybės);
- Kapitalas – pastatai, įrenginiai ir kitos anksčiau pagamintos prekės, vartojamos kitų prekių gamybai (Dapkus, 2006);
- Verslumas – koordinuojantis veiksnys, kuris paleidžia veikti tuos tris veiksnius, kontroliuoja ir reguliuoja juos bei garantuoja jų efektyvų ir pelningą veikimą (Ivlinas, 1991).

Kadangi pati gamybos technologija sąlygoja tam tikras gamybos veiksnių proporcijas, todėl labai retai kada yra įmanoma laisvai pasirinkti jų derinį (Gavelis, 2000). Kiekviena technologija turi savo gamybos funkciją. A. Rastienienė (2002) gamybos funkciją apibūdina kaip ryšį tarp bet kurio gamybos kaštų derinio ir jo maksimaliai galimo rezultato. Pasak Z. Tamašauskienės (2002), gamybos funkcija

rodo maksimalų produkcijos kiekį, kurį galima pagaminti, naudojant tam tikrą išteklių derinį. Taigi gamybos funkcija užfiksuoja didžiausią produkcijos kiekį, kuris gali būti pagamintas esant tam tikriems išteklių deriniams. Tačiau įvairiems atvejams gamybos funkcijos yra skirtingos. Nepaisant to, jos turi bendrų savybių:

- Jei vieno kurio nors veiksnio sąnaudas didinsime, kitoms sąnaudoms išliekant pastoviomis, tai greitai bus pasiekta gamybos apimtys didinimo riba;
- Egzistuoja naudojamų gamybos veiksnių pakeičiamumo (substitucijos) ir papildymo, nekeičiant gamybos apimtys, galimybė.

Izokvanta ir izokvantų žemėlapis. Gamintojų galimybes pagaminti tam tikrą produkcijos kiekį galime pavaizduoti grafiškai pasitękdami izokvantas. Izokvanta – tai kreivė, rodanti įvairius gamybos veiksnių sąnaudų derinius, kurie gali būti panaudoti gaminant apibrėžtą produkto kiekį (Dapkus, 2006). Kiekviena izokvanta rodo maksimalią gamybos apimtį, gaunamą naudojant skirtingus išteklių derinius (Tamašauskienė, 2002), o izokvantinių kreivių visuma sudaro izokvantų žemėlapi (1.5 paveikslas).

1.5 pav. Izokvantų žemėlapis

Šaltinis: Tamašauskienė, T. (2002).

Kiekvienas darbo ir kapitalo valandų derinys rodo tam tikrą gamybos apimtį. Gamybos apimtis Q_1 rodo, kad jei naudosisime 3 darbo vienetus ir 1 kapitalo, arba 1 darbo ir 3 kapitalo vienetus, gamybos apimtis bus lygi 110 vnt. Norit padidinti gamybos apimtį iki Q_2 (150 vienetų), atitinkamai turime naudoti tokį išteklių kiekį: 3 darbo ir 2 kapitalo vienetus, arba 2 darbo ir 3 kapitalo. Kuo labiau izokvanta nutolusi nuo koordinatinių susikirtimo taško, tuo didesnę gamybos apimtį ji rodo (Tamašauskienė, 2002).

Ribinė techninio keitimo norma Izokvantų analizės metodas gali būti naudojamas norint nustatyti gamybos veiksnių keičiamumo galimybes. Nagrinėjant dviejų veiksnių modelį, izokvantai ir atitinkamam gamybos procesui teoriškai charakterizuoti naudojamas rodiklis, vadinamas ribine techninio keitimo norma.

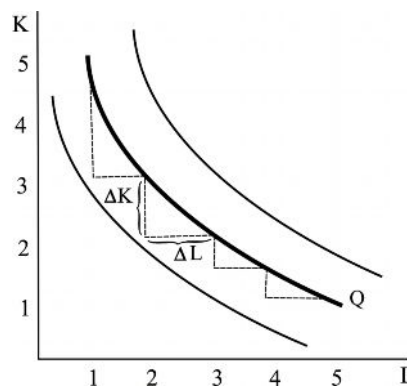
Ribinė techninio keitimo (substitucijos) norma (MRTS), kai kapitalas keičiamas darbu, nustatoma pagal kapitalo kiekį, kurį gali pakeisti kiekvienas papildomas darbo vienetas su sąlyga, kad gamybos apimtis nesikeičia (Snieška, 1997; Dapkus, 2006).

$MRTS_{KL}$ bet kuriame izokvanto taške lygi jos pasvirimo tame taške absoliučiam dydžiui, kitaip tariant, kampo, kurį sudaro izokvantai nubrėžta liestinė ir abscisių ašis, tangentui (Tamašauskienė, 2002).

$$MRTS_{KL} = \frac{\Delta K}{\Delta L} \quad (1.1)$$

Čia: ΔK – naudojamo kapitalo apimtys pokytis, ΔL – naudojamo darbo apimtys pokytis (Tamašauskienė, 2002).

Ribinės techninio pakeitimo normos ženklas yra neigiamas: jei pirmos prekės gaunate daugiau, tai antros turite gauti mažiau todėl, kad išlaikytumėte tą patį naudingumo lygį. Tačiau minuso ženklo išlaikymas tampa varginančiu dalyku, todėl ekonomistai dažnai nurodo absoliutųjį MRTS dydį, t.y. teigiamą reikšmę (Varian, 2004).

1.6 pav. Ribinė techninio pakeitimo norma
Šaltinis: Tamašauskienė, T. (2002).

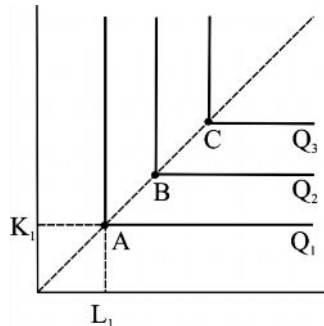
Grafiškai, ΔK žymint kapitalo pokytį ir ΔL žymint darbo pokytį, ribinę techninio pakeitimo normą galima pavaizduoti 1.6 paveikslu.

$MRTS_{KL}$ mažėja judant žemyn izokvanta. Mažėjimas rodo, kad bet kokio ištekliaus efektyvus panaudojimas yra ribotas. Gamybos procese kapitalą keičiant darbo kiekiu, jo darbo našumas mažėja. Todėl gamybai reikia subalansuoti išteklių derinius.

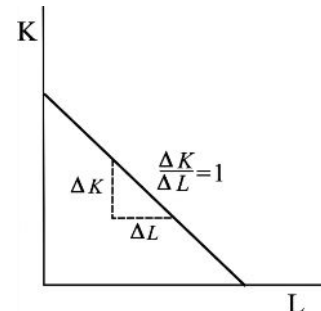
Išteklių pakeičiamumas ir izokvantų forma Gamybos teorijoje izokvantų forma teikia informaciją apie išteklių pakeičiamumo galimybes, nekeičiant gamybos apimtys (Tamašauskienė, 2002).

Be įprastų izokvantų, kai vieną gamybos veiksnių tam tikru santykiu galima pakeisti kitu, gali būti absoliučiai (idealiai) komplektiškų išteklių (1.7 paveikslas) ir absoliučiai (idealiai) pakeičiamų išteklių (1.8 paveikslas) izokvantos.

Kompleksiškų išteklių izokvantą aprašo gamybos funkcija su pastovia gamybos veiksnių proporcija. Šiuo atveju, norint padidinti gamybos apimtį, gamybos išteklius reikia padidinti ta pačia proporcija. Jei didinsime vieną veiksnių nekeisdami kito, gamybos apimtys nepakeisime (pvz.: iškastų griovių skaičius nepasikeis, jei didinsime tik kastuvų arba tik darbininkų skaičių).

1.7 pav. Absoliučiai kompleksiški išteklių izokvantos

1.8 pav. Absoliučiai pakeičiamų išteklių izokvantos

Šaltinis: Tamašauskienė, T. (2002); Dapkus, M. (2006).

Kai dominuoja absoliutus gamybos veiksnių pakeičiamumas (žr. 1.8 paveikslą), tuo atveju vienas gamybos veiksnys tam tikru pastoviu santykiu gali būti keičiamas kitu, ir šis keitimas neturės įtakos gamybos apimčiai. Šios izokvantos pasvirimas lygus -1. Gamybos veiksniai yra idealiai tarpusavyje keičiami.

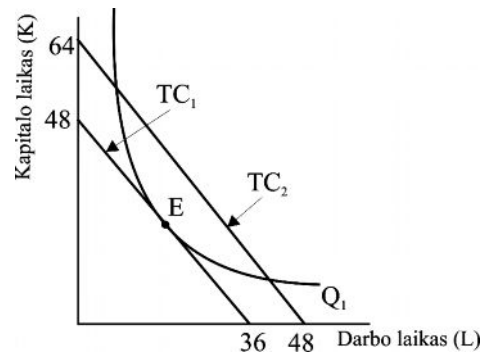
Izokaštai – vienodų išlaidų tiesė. Jei gamybos procese vieninteliai kintamieji ištekliai būtų darbas (L) ir kapitalas (K), o jų kainos lygios P_L ir P_K , tai bet kokio šių išteklių kiekio naudojimo bendrieji kaštai (TC) būtų lygūs:

$$TC = P_L * L + P_K * K \quad (1.2)$$

Izokaštų linija – vienodų (gamybos) išlaidų tiesė, rodo įvairius išteklių (darbo ir kapitalo) derinius, kuriuos, esant duotoms išteklių kainoms, įmonė gali nusipirkti už tą pačią pinigų sumą. Tai tiesė, kuri rodo gamintojo biudžetą ir jo panaudojimą gamybos veiksniais pirkti (Dapkus, 2006). Visoje izokaštų linijoje bendrieji kaštai nekinta. Kapitalo sumažinimas ΔK dydžiu lemia bendrųjų kaštų sumažėjimą $\Delta K * P_K$. Tačiau norint išlikti toje pačioje izokaštų linijoje (nekeisti bendrųjų kaštų), išlaidų papildomoms darbo valandoms pirkti padidėjimas turi būti lygus išlaidų kapitalui pirkti sumažėjimui (Tamašauskienė, 2002.). Izokaštų linijos pasvirimą (nuožulnumą) rodo gamybos išteklių kainų santykis. Gamybos išteklių kainų kitimas lemia izokaštų linijos pasvirimo keitimąsi.

Optimalus išteklių derinys ir kaštų minimizavimas Kiekviena organizacija siekia optimaliai (efektyviausiai) panaudoti savo išteklius. Gamybos teorijoje optimalumas pirmiausiai siejamas su gamybos išlaidų minimizavimu (Dapkus, 2006). Norint pagaminti tam tikrą produkcijos kiekį, įmonė turi pasirinkti tokį išteklių derinį, kad produkcija būtų pagaminta minimaliais kaštais. Nes tik patenkinus šią sąlygą bus gautas didžiausias rezultatas. Tuomet gamyba bus efektyvi. Jei nėra

galimybių pasirinktą produkcijos kiekį gaminti mažiausiomis išlaidomis, tuomet didžiausią rezultatą bus įmanoma pasiekti iš kelių gamybos išteklių derinių variantų pasirinkus tą, kuris leis pasirinktą produkcijos kiekį pagaminti naudojant mažiausiai išteklių. Gaminant tam tikrą produkcijos kiekį, kaštai yra minimalūs, kai dviejų kintamųjų išteklių izokvantos pasvirimas yra lygus šių išteklių izokaštų linijos pasvirimui (Tamašauskienė, 2002). 1.9 paveiksle pavaizduotos gamybos procesą atspindinčios izokaštų linijos (gamybos biudžeto ir vienodų išlaidų tiesės) ir izokvanta (gamybos apimčių lygių kreivė). Iš 1.9 paveiklo matyti, kad optimalus gamybos veiksnių derinys yra taške E, kuriame izokaštų linija yra izokvantos liestinė. Būtent šiame taške įmonė gali minimaliomis išlaidomis pagaminti užsibrėžtą produkcijos kiekį Q_1 (Dapkus, 2006).

1.9 pav. Gamybos išlaidų minimizavimas esant dviejų gamybos veiksnių modeliui
Šaltinis: Tamašauskienė, T. (2002).

Izokvantos Q_1 nuolydį taške E rodo ribinė techninio pakeitimo norma $MRTS_{KL} = \frac{\Delta K}{\Delta L}$, padauginta iš -1, o izokaštų linijos pasvirimas lygus darbo paslaugų kainos (P_L) ir kapitalo paslaugų kainos (P_K) santykiui, padaugintam iš -1 (Tamašauskienė, 2002). Todėl, esant pusiausvyrai:

$$MRTS_{KL} = \frac{P_L}{P_K} \quad (1.3)$$

$MRTS_{KL}$ gali būti išreikšta kaip darbo ribinio produkto ir kapitalo ribinio produkto santykis. Matematiškai gamybos išlaidų minimizavimo (optimizavimo) taškas gali būti aprašytas šių dviejų anksčiau minėtų rodiklių lygybe:

$$MRTS_{KL} = \frac{MP_L}{MP_K} = \frac{P_L}{P_K} \text{ arba } \frac{MP_L}{P_L} = \frac{MP_K}{P_K} \quad (1.4)$$

Taigi įmonė, norėdama gaminti tam tikrą produkcijos kiekį minimaliais kaštais, turi taip derinti gamybos veiksnus, kad jų ribinių produktų santykis būtų lygus tų veiksnių kainų santykiui.

1.5. Įmonės ūkinės veiklos efektyvumo vertinimas ekonominiais-statistiniais rodikliais

Ekonominėje literatūroje efektyvumo rodikliai įvardijami kaip veiklos efektyvumo, veiklos aktyvumo, apyvartumo (Bernstein, 1993), apyvartinio kapitalo aktyvumo rodikliais (Stickney, 1999).

Ūkinės veiklos efektyvumo vertinimas gali būti suprantamas kaip procesas, kurio metu gaunama informacija leidžia daryti išvadą apie nagrinėjamą objektą, jo veiklos sėkmingumą, identifikuoti veiklos rezultatus teigiamai ir neigiamai veikiančius veiksnius (Girdzijauskas, Jefimovas, 2006). Tokia nuostata reikalauja, kad ūkinėje veikloje gaunamo rezultato (efekto) vertinimas būtinai turi būti daugialypis, t.y. jis turi apimti daugelį kiekybinio bei kokybinio pobūdžio vertinimo aspektų, nes ūkinės veiklos vykdymo eigoje gaunamas rezultatas ir šiam rezultatui gauti naudojamų išteklių sąnaudos parodo daugialypę veiklos raišką bei jai reikalingų sąlygų ir galimybių įvairovę.

Anot, Schoebelen ir Lynch Cross, ūkinės veiklos efektyvumo vertinimo sistemas turi būti integruoti apskaitos duomenys ir gamybos pasiekimų duomenys. Veiklos efektyvumui įvertinti turi būti sukurtas subalansuotas veiklos rodiklių kompleksas, o jos veiklos rodikliai orientuoti ūkinės veiklos dabartinių ir ateities poreikių tenkinimą bei procesų nepaliaujamą tobulinimą (Slatkevičienė, Vanagas, 2001). Kiekviena organizacija turi nustatyti savo veiklai specifinius rodiklius, matuoti pasiekimus, siekiant savo specifinių tikslų.

Be to, veiklos vertinimo sistemos ne tik turėtų būti pritaikytos prie konkrečių kiekvienos organizacijos sąlygų, bet kartu turi būti panašios, kad būtų galima palyginti organizacijų veiklos pasiekimus tarpusavyje, nes matuoti dabartinius veiklos pasiekimus, juos su niekuo nesulyginus, nėra jokios prasmės. Lyginant rodiklius su praeities pasiekimais, gaunama informacija apie patobulimus, bet nesant palyginimų su išore, tokia informacija bus menkavertė, nes neatspindės pokyčio dydžio adekvatumo išorės pokyčiams. Taigi veiklos pasiekimų rodikliai turi būti bendri ir lyginami su išore, siekiant sužinoti savo tobulėjimo tempą.

Įvertinant įmonės ūkinės veiklos efektyvumą ekonominiais-statistiniais rodikliais, galima nustatyti ar įmonės gamybinė veikla yra efektyvi ar neefektyvi.

Remiantis šiais rodikliais veiklos efektyvumo lygį galima apskaičiuoti taip:

1.2 lentelė

Įmonės ūkinės veiklos efektyvumo įvertinimas

Pavadinimas	Formulė	Apibūdinimas
Efektyvumo rodiklis	$\frac{Q \text{ (arba } P)}{(PK + AK + F)} = \frac{Q}{V}$	Rodiklis parodo, kaip efektyviai įmonė panaudoja turimą turtą realizacijos procesui garantuoti, t.y., kiek kiekvienam turto litui tenka realizacijos.
Išteklių panaudojimo efektyvumas	$\frac{\text{Bendrasis pelnas}}{\text{Panaudoti ištekliai}}$	Rodiklis parodo, kaip efektyviai įmonė panaudoja (paskirsto) turimus išteklius, kad galėtų gauti kuo didesnę bendrąją pelną.

Šaltiniai: Valkauskas, R. (1995); Rasteniene, A. (2002).

Efektyvumo rodiklio reikšmės: Q – ūkinės veiklos rezultatas; V – gamybos veiksniai (PK – ilgalaikis materialus turtas (pagrindinis kapitalas); AK – trumpalaikis materialus turtas (apyvartinis kapitalas); F – darbo užmokesčio fondas) (Valkauskas, 2002).

Šis ekonominis statistinis rodiklis (E) gali būti pertvarkytas į multiplikatyvų (dviejų veiksnių) modelį. Tai dviejų veiksnių modelis, kurį taikant galima įvertinti, kas turėjo didesnę įtaką verslo rezultato pasikeitimui (ΔQ):

- 1) Efektyvumo lygis ($\Delta Q(E)$);
- 2) Gamybos veiksnių apimtis ($\Delta Q(V)$).

Šiuo atveju yra taikomos tokios formulės:

$$\Delta Q(E) = (E_1 - E_0) \times V_1 \tag{1.5}$$

Čia: $\Delta Q(E)$ – efektyvumo lygio pasikeitimas; $E_{1,0}$ – efektyvumo lygis ataskaitiniais ir baziniais metais; $V_{1,0}$ – gamybos veiksniai ataskaitiniais ir baziniais metais.

$$\Delta Q(V) = (V_1 - V_0) \times E_0 \tag{1.6}$$

Čia: $\Delta Q(V)$ – gamybos veiksnių apimties pasikeitimas.

Remiantis šiuo modeliu, galima nustatyti, ar situacija įmonėje plėtojasi intensyviai, ar ekstensyviai (žr. 1.3 lentelę) (Valkauskas R, 2002).

Esant ekstensyviai vystymuisi, gamyba plečiama pritraukiant papildomus išteklius $\Delta Q(E) < \Delta Q(V)$, o intensyviai $\Delta Q(V) < \Delta Q(E)$, – juos geriau panaudojant. Tai pasiekama, kai gamyboje pritaikomi mokslo-technikos pasiekimai. Žinoma, sudėtinga griežtai apriboti ekstensyvius ir intensyvius veiksnius. Galima kalbėti tik apie vyraujančią kryptį. Be to ekstensyvus vystymasis nėra labai blogas variantas. Dabartinėmis ūkininkavimo sąlygomis mokslo-technikos pasiekimų taikymas brangiai kainuoja.

Ekstensyvaus vystymosi rodikliai yra kiekybiniai išteklių panaudojimo rodikliai: darbuotojų skaičius, atsargų sunaudojimas, ilgalaikio turto apimtis, apyvartinių lėšų apimtis ir pan. Intensyvaus vystymosi rodikliai – kokybiniai išteklių panaudojimo rodikliai: darbo našumas, medžiagų graža, fondų graža, apyvartinių lėšų apyvartumo ir kt.

1.3 lentelė

Ekstensyvūs ir intensyvūs veiksniai

Ekstensyvūs veiksniai	Intensyvūs veiksniai
<i>Naudojamų išteklių didinimas</i>	<i>Kokybinių naudojamų išteklių charakteristikų gerinimas</i>
Darbo priemonių didinimas	Darbo priemonių tobulinimas
Darbo objekto didinimas	Darbo objekto tobulinimas
Darbo jėgos didinimas	<i>Darbo jėgos tobulinimas</i>
<i>Naudojamų išteklių laiko didinimas</i>	Naudojamų išteklių tobulinimas
Darbo priemonių panaudojimo laiko didinimas	Gamybos technologijos tobulinimas
Pagrindinių fondų panaudojimo didinimas	Valdymo tobulinimas
Darbo jėgos panaudojimo laiko didinimas	Kapitalo apyvartumo spartinimas
Apyvartinio kapitalo didinimas	Gamybos organizavimo tobulinimas

Šaltinis: Girdzijauskas, S., Jefimovas, B. (2006).

Tam tikras gamybos efektyvumo padidėjimas pasiekiamas ir vyraujant ekstensyviai gamybos būdui, ypač pašalinant neracionalų išteklių panaudojimą. Tačiau aukštus gamybos vystymo tempus galima pasiekti tik vyraujant intensyviai gamybos būdui. Sąvokos „intensifikacija“ ir „efektyvumas“ skiriasi tuo, jog pirmoji yra priežastis, antroji – pasekmė (Girdzijauskas, Jefimovas, 2006).

Efektyvumas yra kriterijus, kuriuo vertinama įmonės veikla, panaudojant išteklius. Ištekliai turi būti paskirstomi taip, kad būtų gaunama maksimali galima gryna nauda juos panaudojant (Rasteniene, 2002). Efektyvumo rodiklis parodo, kaip efektyviai įmonė panaudoja turimą turtą realizacijos procesui garantuoti, t.y., kiek kiekvienam turto litui tenka realizacijos pajamų. Lygindami produkcijos apimtį (pelno) augimą su sąnaudų kitimu, galima įvertinti įmonės ekonominį augimą (Šlekienė, Klimavičienė, 1999). Tai ypač svarbu įmonėms, kurios naudoja materialinius, energetinius ir darbo išteklius. Nuostoliai mažina jų veiklos efektyvumą, o kartu ir su juo susijusius gamybos (paslaugų) rodiklius, kurie galiausiai lemia gamybos išlaidas, kainas, pelną, o kartu ir vietą rinkoje (Lukaševičius ir kt., 2005).

Įmonės ūkinės veiklos ekonominį efektyvumą galima įvertinti ir santykiniais finansiniais rodikliais. Daugelis autorių, atsižvelgiant į jų turinį, išskiria tokias svarbiausias veiklos efektyvumo rodiklių grupes:

1) turto apyvartumo rodikliai (įmonės viso turto apyvartumas, ilgalaikio turto apyvartumas, trumpalaikio turto apyvartumas, atsargų apyvartumas, debitorinio įsiskolinimo apyvartumas) (Gronskas, 2005);

2) išlaidų lygio rodikliai (parduotų prekių savikaina vienam pardavimui litui, veiklos sąnaudos vienam pardavimui litui) (Mackevičius, Poškaitė, 1998);

3) darbo jėgos panaudojimo efektyvumo rodikliai (darbo našumas, grynojo pelno apimtis, tenkanti vienam darbuotojui) (Martinkus ir kt., 2003).

Be šių rodiklių grupių pagal K. Lukaševičių yra tikslinga dar išskirti pelningumo rodiklių grupę (Lukaševičius ir kt., 2005).

1.6. Įmonės ūkinės veiklos efektyvumo vertinimas santykiniais finansiniais rodikliais

1.6.1. Turto apyvartumo rodiklių skaičiavimo metodika

Kartais veiklos efektyvumo rodikliai išskiriami į atskirą grupę, tačiau neretai nagrinėjami kartu su pelningumo rodikliais. Dalis autorių laikosi nuomonės, jog apyvartumo rodikliai (žr. 1 priedą) yra neatsiejami nuo pelningumo rodiklių ir apyvartumo rodiklius laiko ne tik savarankiškais, bet ir turto pelningumą sąlygojančiais veiksniais.

Apyvartumas – tai įmonės pajamų ir atitinkamos turto dalies santykis. Šis rodiklis parodo, kiek litų (ar centų) uždirba vienas įdėtas į turtą litas. Apyvartumo rodikliai dar vadinami aktyvumo rodikliais, nes jie parodo, kaip aktyviai įmonė naudoja savo turtą (Šlekienė, Klimavičienė, 1999).

Viso turto apyvartumo rodiklis. Rodiklis parodo, kaip efektyviai įmonė panaudoja turimą turtą realizacijos procesui garantuoti, t.y., kiek kiekvienam turto litui tenka realizacijos. Daugelis autorių pažymi, kad geras viso turto apyvartumo rodiklis yra lygus 1,6-1,8. Kaip rodo įmonių praktika, turto apyvartumo rodikliai labai daug priklauso nuo įmonės veiklos specifikos. Tekstilės šakos viso turto apyvartumas pagal statistikos departamento duomenis 2000-2004 metais svyruoja nuo 0,72 iki 1,59 (Statistikos departamentas, 2005).

Šis rodiklis gali būti apskaičiuojamas dienomis ir mėnesiais. Parodo, kiek vidutiniškai atitinkamai dienų ar mėnesių trunka viena viso turto apyvarta ir yra atvirkščiai proporcingas viso turto apyvartumo kartais rodikliui (Brealey, Myers, 2000).

Ilgalaikio turto apyvartumo rodiklis. Ilgalaikis turtas dažniausiai sudaro didžiausią lyginamąjį svorį įmonių turto sudėtyje ir turi labai svarbią reikšmę įmonės ūkinei gamybinei ir komercinei veiklai organizuoti bei plėtoti. Todėl ilgalaikio turto apyvartumo analizė leidžia išsamiau panagrinėti ūkinės įmonės veiklos efektyvumą.

Ilgalaikio turto apyvartumo rodiklio kitimą lemia tiek pardavimų, tiek ilgalaikio turto vertė. Manoma, kad mažas rodiklio kitimas labiau siejamas su pardavimo apimtys kitimu, o didelis rodiklio pasikeitimas dažniausiai priklauso nuo ilgalaikio turto vertės pasikeitimo. Suprantama, kad pardavimų vertės padidėjimas taip pat nulems apyvartumo padidėjimą, tačiau didelis, staigus pardavimų padidėjimas, nepakitus ilgalaikiam turtui, nėra dažnas reiškinys. Taigi didžiausią įtaką turi ilgalaikio turto vertė. Šis rodiklis gali sumažėti, jei įmonė turi neveikiančius, nenaudojamus įrenginius. Apyvartumas gali sumažėti, kai įmonė įsigyja naujus, didesnės balansinės vertės įrenginius (Mackevičius, 2001). Ilgalaikio turto apyvartumas gali būti apskaičiuojamas tiek dienomis, tiek mėnesiais ir parodo, kiek vidutiniškai dienų ar mėnesių trunka viena ilgalaikio turto apyvarta.

Trumpalaikio turto apyvartumo rodikliai. Kita įmonės ūkinės veiklos efektyvumą atskleidžianti finansinių rodiklių grupė yra trumpalaikio turto apyvartumo rodikliai. Įmonės ūkinėje – gamybinėje veikloje didelę reikšmę turi trumpalaikis turtas. Jo apimtis glaudžiai susijusi su įmonės gamybos profiliu. Nepriklausomai nuo gamybos pobūdžio trumpalaikis turtas yra varomoji gamybos proceso dalis, be kurios neįmanoma pagaminti produkcijos ar atlikti paslaugų (Mackevičius, Poškaitė, 1998). Todėl svarbu apskaičiuoti jo rodiklius, analizuoti jį veikiančius veiksnius, atskleisti jo spartinimo rezervus.

Pagal trumpalaikio turto apyvartumo rodiklio reikšmę galima spręsti apie trumpalaikio turto cirkuliavimo intensyvumą, t.y. šis rodiklis parodo šio turto panaudojimo efektyvumą, uždirbant pajamų iš pardavimo, t.y. kiek pajamų tenka kiekvienam trumpalaikio turto litui. Kuo šis rodiklis didesnis, tuo efektyviau naudojamas trumpalaikis turtas. Vertinant trumpalaikio turto apyvartumo reikšmes, būtina atsižvelgti į veiksnius, darančius joms įtaką: įmonės veiklos pobūdį ir apimtį, trumpalaikio turto įvertinimo būdą, apskaitos politiką (Mackevičius, 2005).

Trumpalaikio turto struktūroje yra atspindimos ir atsargos, kurios yra labai reikšmingos gamybos įmonėse, todėl trumpalaikio turto apyvartumo rodiklių analizėje atsargų apyvartumo rodikliams turi būti skiriamas pakankamas dėmesys.

Atsargų apyvartumo rodiklis apibūdina gamybos atsargų realizavimo galimybes bei atsargų valdymo efektyvumą. Atsargų apyvartumui spartinti turi įtakos nustatytas tiekimo intervalas, krovimo darbų mechanizmo lygis, sugaištas laikas dokumentams įforminti (Smalenskas, 2002). Skaičiuojant šį rodiklį, reikia tiksliai apskaičiuoti formulės vardiklį, t.y. atsargų vidurkį. Jis apskaičiuojamas pagal ketvirtinių ataskaitų informaciją. Sakykime, kad atsargų apyvartumas yra 12 kartų, vadinasi, šios atsargos įmonėje vidutiniškai būna 30 dienų (365/12).

Įvairių veiklos sričių atsargų apyvartumo rodikliai skiriasi. Teigiamai vertinamas didelis atsargų apyvartumas. Tačiau didelį atsargų apyvartumo lygį lemia ne tik parduotų atsargų vertė (savikaina), bet ir vidutinis atsargų dydis. Kai atsargų vidurkis nedidelis, tai tam tikru laikotarpiu gali susidaryti jų trūkumas, o tai gali sutrikdyti įmonės normalią veiklą. Jeigu atsargų apyvartumo rodiklis yra mažas, būtina atkreipti dėmesį į turimų atsargų asortimentą, nustatyti, ar jų sudėtyje nėra pasenusių, užsigulėjusių, išimtų iš apyvartos, neturinčių paklausos atsargų. Manoma, kad kai atsargų apyvartumas kartais yra mažas, įmonė turi per daug sukaupusi atsargų, kad jų kiekis yra neproporcingas gamybos poreikiams. Kita vertus, mažą rodiklį gali nulemti bloga tiekimo būklė ar atsargų valdymo politikos trūkumai (Mackevičius, Poškaitė, 1998).

Gamybos veiklos procese vyksta nuolatinė trumpalaikio turto transformacija: įmonės perka žaliavas ir medžiagas, gamina prekes, kurias parduodant dažniausiai susidaro pirkėjų įsiskolinimas ir tik vėliau gaunami gryniesi pinigai. Taigi debitorinio įsiskolinimo rodiklis informuoja apie įmonės mokėjimų politiką vartotojų atžvilgiu, apie sėkmę išieškant įsiskolinimą. Todėl kiekvienai gamybinei įmonei būtina išanalizuoti pirkėjų įsiskolinimo rodiklį, nuo kurio priklauso įmonės veiklos rezultatai (Juozaitienė, 2000).

Rinkos ekonomikos šalyse neišieškoto įsiskolinimo ribos yra 1 – 2 mėnesiai. Jeigu įsiskolinimas viršija šią ribą, atsiranda pavojus kaupti įsiskolinimą. Kitaip tariant, jis parodo, kiek kartų per metus įmonė surenka savo lėšas atsiskaitymų procese (Чечевицына, 2002).

1.6.2. Darbo jėgos panaudojimo efektyvumo rodiklių skaičiavimas ir interpretacija

Darbuotojų vaidmuo įmonių veikloje nuolat didėja. Jie vis dažniau įvardijami kaip svarbiausias ir vertingiausias įmonės turtas. Todėl svarbu, kad įmonėje būtų panaudotos visos galimybės kuo efektyviau naudoti darbo išteklius, siekiant geresnių darbo rezultatų. Taigi darbo jėgos išteklių naudojimo ekonominis efektyvumas išreiškiamas darbo našumu, kuris rodo konkretaus darbo produktyvumą. Todėl našumas yra labai svarbus įmonės sėkmės įvertinimo rodiklis (žr. 1 priedą). Bendriausiu atveju, jis parodo veiklos efektyvumą: atliktas darbas lyginamas su darbo veiksmu, sunaudotu šiai veiklai atlikti (Martinkus ir kt., 2003).

Darbo našumas – tai darbuotojo pagamintos produkcijos kiekis per laiko vienetą. Ekonomikos moksle yra žinoma daug gamybos efektyvumo rodiklių, bet darbo našumas yra svarbiausias ir lemiamas gerovės veiksnys (Andrijauskienė, 2004). Darbo našumo didėjimas suprantamas kaip gebėjimas konkrečiu darbu per laiko vienetą pagaminti daugiau vartojamų vėrečių, negu jų buvo pagaminta anksčiau. Daugiau pagaminti per laiko vienetą produktų galima ir kitu būdu – intensyvinant darbą, didinant jo tempus, geriau naudojant fizinius ir protinius išteklius (Andrijauskienė, 2004).

Išdirbio rodiklyje (žr. 1 priedą) atspindimas ne tik darbo jėgos našumas, nes gamybos apimtis gali didėti ir dėl kitų veiksnių: gaminamos produkcijos struktūros, naujos technikos įdiegimo ir pan. Todėl išdirbio apskaičiavimui dažnai naudojami ir kiti rodikliai (Martinkus, 2003).

Apibendrinant galima teigti, kad darbo našumo pokyčiams įmonėje daro įtaką ekstensyvūs ir intensyvūs veiksniai, kurie sudaro pagrindinius darbo našumo didinimo rezervus.

1.6.3. Išlaidų lygio rodiklių nustatymas

Įmonių ūkinių veiklų efektyvumas priklauso ne tik nuo turto apyvartumo, bet ir nuo sąnaudų. Be sąnaudų negali būti uždirbama pajamų, be jų negali vykti jokia veikla. Sąnaudų lygio rodikliai parodo įmonės tam tikros veiklos (gamybinės, pardavimo, paslaugų, administravimo ir kt.) sąnaudų lygį arba kiek tam tikrų sąnaudų tenka vienam pardavimo litui. Jie netiesiogiai parodo tos veiklos pelningumą (Mackevičius, 2005).

Produkcijos savikaina yra glaudžiai susijusi su visa įmonės ūkine finansine veikla ir ją apibūdinančiais rodikliais – darbo išteklių, gamybos programų, turto naudojimo, materialinio aprūpinimo, pelno ir pelningumo bei kitais ekonominiais rodikliais, todėl produkcijos savikainai turi įtakos kiekvienas įmonės ūkinės veiklos pakitimas (Mackevičius, 2005).

Parduotų prekių savikaina vienam pardavimui litui rodiklis yra labai reikšmingas. Parduotų prekių savikaina vienam pardavimui litui yra savotiškas taupumo matas, nes kuo žemesnis jos lygis, tuo daugiau bendrovė gauna pelno parduodama produkciją. Rinkos šalių įmonių veiklos praktika rodo, kad

rodiklio kitimo ribos yra nuo 50% iki 90%. Jeigu minėtas rodiklis sudaro 50% ir mažiau, vadinasi, įmonė ūkininkauja efektyviai ir pelningai (Gronskas, 2005).

Produkcijos savikaina yra vienas iš svarbiausių kokybinių rodiklių, apibūdinančių įmonės ūkinės veiklos efektyvumą. Tačiau pažymėtina, kad produkcijos savikaina, kaip ir kiekvienas atskirai paimtas rodiklis, negali visapusiškai apibūdinti gamybos efektyvumo. Be to, remiantis tik šiuo rodikliu, negalima priimti sprendimų apie efektyvumą, kokia yra įmonės ūkinė veikla. Traktuojant produkcijos savikainą ne kaip absoliutų gamybos efektyvumo matą, o kaip vieną rodiklį, visoje efektyvumo rodiklių sistemoje, matyti, kad jos ir kitų rodiklių panaudojimas kartu gali padėti įmonių vadovams pasiekti geresnių rezultatų su mažiausiomis išlaidomis (Mackevičius, 2003).

Prie išlaidų lygio rodiklių yra tikslinga priskirti administracinių išlaidų lygio rodiklį. Kadangi lietuviškoje atskaitomybė pelno (nuostolių) ataskaitoje į atskirą straipsnį neišskirtos administracinės išlaidos, todėl analogišką rodiklį yra tikslinga pavadinti veiklos sąnaudų vienam pardavimo litui rodikliu (žr. 1 priedą).

Veiklos sąnaudos – tai patirtos per atskaitinį laikotarpį išlaidos, susijusios su įprastine įmonės veikla, vykdoma neatsižvelgiant į pardavimo apimtį, išskyrus finansinę, investicinę ir kitą veiklą. Kalbant apie veiklos sąnaudų vienam pardavimo litui rodiklio reikšmę, galima vienareikšmiškai teigti, kad kuo jis bus mažesnis, tuo yra geriau. Manoma, kad jis neturėtų būti didesnis kaip 17-18%. Šio rodiklio mažėjimo tendencija gali rodyti, kad yra gerai parengta išlaidų mažinimo politika įvairiuose įmonės padaliniuose (Mackevičius, 2005).

Išlaidų mažinimas visada buvo ir bus aktualus nepriklausomai nuo ekonominės sanklodos. Įmonių vadovai, siekiantys gaminti aukštos kokybės produkciją, gauti pelną ir garantuoti įmonės veiklos tęstinumą yra priversti ieškoti galimybių, kaip racionaliau panaudoti išteklius, didinti gamybos efektyvumą, taikyti naujas darbo organizavimo formas, kad būtų sumažintos išlaidos. Jiems reikia išsamios ir objektyvios informacijos apie išlaidas, kad galėtų priimti teisingus valdymo sprendimus, daryti realias prognozes. Įmonės vadovai turėtų tiksliai skaičiuoti ir kontroliuoti padarytas išlaidas, nuolat svarstyti jų mažinimo galimybes (Mackevičius, 2003).

1.6.4. Pelningumo rodiklių skaičiavimas efektyvumui vertinti

Vienas iš svarbiausių įmonės veiklos rodiklių yra pelnas. Taip yra todėl, kad įmonių savininkai ir akcininkai investuoja lėšas į verslą, nes tikisi, kad jis bus pelningas. Pelnas reikalingas įmonės plėtojimui ir nuolatiniam finansavimui, finansiniam verslo pajėgumui palaikyti. Taigi pelnas yra labai svarbus įmonės veiklos rodiklis. Bendriausia prasme, pelnas suprantamas kaip teigiamas įmonės tam tikro laikotarpio (dažniausiai finansinių metų) ūkinės veiklos rezultatas (Gronskas, 2005).

Norint objektyviai įvertinti įmonės ūkinės veiklos efektyvumą įvairiais aspektais, jos konkurencingumą ir tęstinumo galimybes, nepakanka analizuoti absoliutinius pelno rodiklius ir jais remiantis priimti tam tikrus sprendimus. Daug išsamesnė informacija gaunama apskaičiavus pelningumo rodiklius ir juos lyginant su ankstesnių metų rodikliais, kitų įmonių rodikliais, vidutiniais šakos rodikliais (Mackevičius, 2005).

Pelningumas yra pelno santykis su tam tikru įmonės veiklos rodikliu, turinčių ryšį su pelnu. Gali būti skaičiuojami ir analizuojami įvairūs pelningumai (žr. 1 priedą).

Bendrasis pardavimų pelningumas, veiklos pardavimų pelningumas ir grynasis pardavimų pelningumas atspindi pardavimų pelningumą įvairiuose įmonės veiklos etapuose, nes kiekvieną jų apskaičiuojame atitinkamą pelno rodiklį dalydami iš pardavimų sumos (Mackevičius, Poškaitė, 1998).

Jeigu kuri nors laiką yra pastebimas mažėjantis bendrasis pardavimų pelningumas, tai pirmiausia reikėtų peržiūrėti produkcijos gamybos technologiją, gamybos įrenginių būklę, produkcijos asortimentą, išsamiai atlikti produkcijos savikainos ir kainų analizę. Rodiklio dydžio kitimas yra tam tikras indikatorius, kuris padeda suvokti įmonėje vykstančių ekonominių procesų plėtros tendencijas, ieškoti jų pasikeitimo priežasčių bei prognozuoti perspektyvą. Bendrasis pardavimų pelningumas stabilizuojamas, esant tokioms sąlygoms:

- silpna konkurencija, kuri neverčia mažinti kainų;
- kainų politika, kuria siekiama išlaikyti pelną, taikant prekybines nuolaidas, leidžianti turėti nuostolių derantis dėl kainų ir darant tokius sprendimus, kurie tiesiogiai lemia kainas;
- esant įvairiam gaminių asortimentui, skirtingų prekių pardavimų individualus pelningumas užtikrina planuotą įmonės bendrąjį pelningumą;
- individualus gaminių pelningumas, atsižvelgiant į skirtingus pirkėjų sluoksnius, padeda pasiekti planuotą vidutinį įmonės bendrąjį pelningumą;
- gamybos sąnaudos, įskaitant medžiagas, tiesiogines darbo sąnaudas ir kitas gamybos išlaidas, atitinka planuotą gamybos apimtį;
- sunaudota medžiagų savikaina ir atsargos atitinka sąmatą (Mackevičius J., 2005).

Bendrąjį pardavimų pelningumą lyginant su įprastinės veiklos pelningumu, galima sužinoti, kokią įtaką įprastinės veiklos pelningumui turėjo įmonės valdymo sprendimai ir finansinės bei investicinės veiklos pelningumas (Juozaitienė L., 2000). Įprastinė veikla – tai tokia veikla, kuriai ir buvo sukurta įmonė: gamyba, produktų teikimas, pardavimai.

Nors bendrasis pardavimų pelningumas tik iš dalies atspindi įmonės veiklos rezultatus, tačiau tai yra bazinis rodiklis, kuriuo remiantis skaičiuojamas grynasis bendrovės pelnas. Grynojo pelningumo rodiklio pranašumas yra tas, kad jis padeda įvertinti pelno mokesčio įtaką įmonės ūkinės veiklos

efektyvumui ir padeda nustatyti išorės veiksnius, lemiančius įmonės veiklą (Mackevičius, 2005). Aukštesnis šio rodiklio lygis rodo geresnę įmonės finansinę būklę bei veiklos efektyvumą. Rodiklio padidėjimas rodo realizacijos efektyvumo padidėjimą. Tai reiškia, kad kiekvienas realizuotas produkcijos vienetas kuria papildomą grynojo pelno dalį. Rodiklio mažėjimas reikalauja naujovių, įspėja, kad prekių konkurencingumas smunka. (Juozaitienė, 2000).

Analizuojant įmonės veiklos pardavimų pelningumo rodiklį, galima nuspręsti apie bendrovės vadovų gebėjimą kontroliuoti veiklos sąnaudų formavimąsi ir veiklos pelningumą. Kitaip tariant, šis rodiklis yra svarbus kontroliuojant pridėtinių išlaidų naudojimą, neatsižvelgiant į įmonės investicinę politiką, dukterinių įmonių pelną, pagautę, įmonės finansinę veiklą ir mokesčius (Juozaitienė, 2000). Kai šis rodiklis mažesnis negu 5 proc., laikoma, kad yra nepatenkinamas.

Taigi visų pardavimų proceso tarpinių pelno rodiklių palyginimas, imant keletą ataskaitinių laikotarpių, leidžia padaryti išvadą apie atskirų įmonės veiklos etapų iki galutinio prekių pardavimo ar paslaugų suteikimo efektyvumą, kontroliuoti išlaidų formavimąsi šiuose etapuose bei jų įtaką galutiniam grynojo pelningumo rodikliui. Pardavimų pelningumo rodikliai yra labai aktualūs ir reikšmingi tiek įmonių vadovams, tiek ir išoriniams analitinės informacijos vartotojams, skolinantiems lėšas ar teikiantiems materialinius išteklius. Jie nusako įmonės patikimumą ir padeda jai siekti stabilumo rinkoje. Šių rodiklių dydžių mažėjimas yra signalas įmonių vadovams susirūpinti ir ieškoti galimybių padėčiai pagerinti (Mackevičius, Poškaitė, 1998).

Investuotojai daugiau domisi investicijų pelningumu bei jų naudojimo efektyvumu. Tuo tikslu skaičiuojamas nuosavo kapitalo pelningumo rodiklis, kuris įvertina bendrą darbo ir gamybos organizavimo, pardavimo ir finansinės veiklos efektyvumą bei įmonės gebėjimą mokėti mokesčius.

Iš šio rodiklio galima spręsti, ar pelningos yra akcininkų investicijos, ar įmonės vadovai geba efektyviai naudoti jiems patikėtas lėšas. Aukštos šio rodiklio reikšmės gali būti susijusios tiek su dideliu įmonės pelnu, tiek su maža savininkų nuosavybe. Aukštas šio rodiklio dydis žada investuotojams didelius dividendus.

Nuosavo kapitalo pelningumas paprastai lyginamas su palūkanų normomis ir jei apskaičiuotas rodiklis yra mažesnis už palūkanas, tada savininkų investicijos į šią įmonę gali sumažėti (Juozaitienė, 2000).

Įmonės visų išteklių panaudojimo efektyvumą geriausiai rodo turto pelningumas. Šis rodiklis parodo, kiek grynojo pelno uždirba vienas turto litas arba, kokia viso turto dalis susigrąžinama pelno pavidalu, t.y. apibūdinamas įmonės sugebėjimas efektyviai ir pelningai naudoti turtą. Aukštesnė rodiklio reikšmė parodo efektyvesnę turto panaudojimą. Remiantis šiuo rodikliu, galima nustatyti, kokie veiksniai lemia turto pelningumo didėjimą arba mažėjimą. Jei šis rodiklis lygus 0, vadinasi, įmonė

grynojo pelno neturi. Kita vertus, aukšta šio rodiklio reikšmė gali reikšti, jog įmonė dirba labai pelningai arba kad ji turi nedaug turto (Juozaitienė, 2000).

Pelningumo rodikliai įtikinamai parodo, koks yra bendrovės investicinių ir finansinių sprendimų lygis. Be to, padeda nustatyti firmos vadovų gebėjimą gauti pelno parduodant gaminius, taip pat didinti savininkų nuosavybę. Jei pelno gaunama nedaug, negali didėti bendrovės turto vertė, tai negali augti ir jos akcijų kaina (Cyril, 1998).

Taigi reikšmingiausi pelningumo rodikliai yra tie, kurie atspindi pagrindinių įmonės veiklos procesų efektyvumą. Kiekvienas turto savininkas, gamindamas konkrečią produkciją ar suteikdama paslaugas, tikisi gauti tam tikrą pelno sumą. Todėl visada svarbu žinoti, kokias galimybes jis turi šiam tikslui pasiekti ir kokie veiksniai lemia pelningą veiklą.

1.6.5. Įmonės ūkinės veiklos finansinis vertinimas ekonominiu pelnu (EVA)

Net ir privačių bendrovių vadovai ne visada aiškiai supranta, koks pagrindinis jų veiklos tikslas. Pelnas? Vartotojų poreikių patenkinimas? Apyvartos augimas? Darbuotojų pasitenkinimas? O gal tarptautinė plėtra? Tikriausiai ne vieną šių tikslų matėme, deklaruojant įvairaus dydžio kompanijų reklaminiuose bukletuose, metiniuose pranešimuose. Deja, deklaruojant šiuos tikslus dažnai užmirštama ar ignoruojama pagrindinė įmonės atsiradimo sąlyga. Įmonės kuriamos tam, kad būtų didinama akcininkų įnašų vertė. Ekonomikos teorija nuo seno visus tikino, kad pagrindinis įmonės tikslas turi būti akcininkų nuosavybės vertės didinimas, tačiau laikui bėgant, daugelis tai ignoruodavo arba blogai suprasedavo. Tai ypač gerai parodo rodikliai, kuriuos įmonės veiklai analizuoti paprastai pasirenka akcininkai, vadovai ir rinkos analitikai. Pasikeitimai pareikalavo naujo mąstymo bei naujų rodiklių įmonės veiklos analizei, kurie ne tik tiksliau parodytų bendrovės vertės kitimą, bet ir būtų lengvai suprantami ir galėtų tarnauti kaip objektyvūs įmonių valdymo įrankiai. Atsigręžimas į akcininkų nuosavybės vertės didinimą, privertė pakeisti požiūrį į veiklos efektyvumo matavimą, įtraukiant į jį akcininkų nuosavybės kaštus. EVA (angl. *economic value added*) – ekonominis pelnas, pridėtinė ekonominė vertė tapo esmine naujove, 9-ajame dešimtmetyje pakeitusia situaciją. Šis rodiklis yra lengvai suvokiamas, tinkantis darbuotojų motyvacijai, padedantis suprasti ir įgyvendinti įmonės veiklos tikslą – didinti akcininkų nuosavybės vertę. (Janušas, 2002).

EVA (ang. *economic value added*) mokslinėje literatūroje vadinama įvairiai: ekonominiu pelnu (angl. *economic profit*), naujai sukurta verte ar tiesiog EVA (Boguslauskas V., Jagelavičius G., 2002). Lietuvių autorių darbuose naujai sukurta vertė trumpinama EPP. Dar dažnai ekonominė pridėtinė vertė yra žinoma kaip ekonominis pelnas finansinėje teorijoje ir dėl to visiškai skiriasi nuo tradicinių grynujų pinigų srautų matavimo priemonių (Harper, 2003).

Į lietuvių kalbą EVA santrumpa dažniausiai verčiama kaip ekonominė pridėtoji vertė, tačiau toks pavadinimas asocijuojasi su pridėtine verte, kuri vartojama kalbant apie pridėtinės vertės mokestį. Mokestine prasme pridėtinė vertė yra prekės kaina, atėmus žaliavų įsigijimo vertę ir darbuotojų atliekamų paslaugų vertę, o EVA yra tai, kas lieka, iš prekės vertės atėmus absoliučiai visas sąnaudas. Todėl, siekiant išvengti painiavos, dažnai vartojama *ekonominio pelno* sąvoka arba tiesiog trumpinimas *EVA* (Boguslauskas, Jagelavičius, 2002).

Pasak Boguslausko ir Jagelavičiaus, EVA – tai per pasirinktą ataskaitinį laikotarpį sukurta nauja vertė, ji nusako, kiek realiai padidėjo ar sumažėjo nagrinėjamo verslo vertė, parodydamas atskirai kiekvienos veiklos (padalinio) įtaką sukurtai naujai vertei (Jagelavičiaus, Boguslauskas, 1998).

Bennet Stewart, EVA kūrėjas, ekonominių pelną apibrėžia taip: ekonominiu požiūriu vertė (EVA) sukurama tuomet, kai įmonė (verslas) gauna pajamas, didesnes nei ekonominiai kaštai šioms pajamoms gauti. Kitaip tariant, EVA – tai raktas gerovei kurti (Stewart, S. & Co. Research, 2000). Ekonominiai kaštai apima ne tik sąnaudas, atspindėtas pelno (nuostolių) ataskaitoje, bet ir kapitalo kaštus. Remiantis šiuo vertės požiūriu, vertė sukurama tik tada, kai pajamos viršija visas sąnaudas, įskaitant ir kapitalo. Verslo vertės didinimas (kūrimas) užtikrina bendrovės (verslo) normalų egzistavimą ir lėšų verslo vystymui pakankamumą, nes akcininkai perka akcijas ir investuoja į bendrovę, tikėdamiesi, jog bendrovės vertė didės, t.y. bendrovės pajamos bus didesnės nei sąnaudos ir kapitalo kaštai. Jeigu kapitalo tiekėjai negauna pakankamo ekonominio pelno, kompensuojančio jų riziką ir pinigų laiko vertę, jie atsiims savo kapitalą ir ieškos didesnio pelningumo. Bendrovė, negaunanti ekonominio pelno, sunkiai pritrauks daugiau kapitalo savo plėtros finansavimui, nes jos akcijų kaina turės tendenciją mažėti, taip pat tokia bendrovė mokės didesnes palūkanas už obligacijas ar banko paskolas.

Bennet Stewart atskirai apibrėžia bendrovės savininkų nuosavybės kūrimą, kuri atspindi akcijų kainų pasikeitimas per laikotarpį, mokami dividendai ir akcijų išleidimas iš bendrovės lėšų. Nors ir vartojami kaip sinonimai, tačiau subtiliai skiriasi vertės sukūrimas ir akcininkų nuosavybės (turto) sukūrimas. Sukurta vertė gali būti išmatuojama, naudojant bendrovės atskaitomybės duomenis, ir priklauso nuo bendrovės veiklos, o akcininkų nuosavybės didėjimas labiausiai priklauso nuo į akcijų rinką patenkančios informacijos. Tačiau šie du dydžiai (bendrovės sukurta vertė ir akcininkų nuosavybės padidėjimas) yra tiesiogiai proporcingi, kai bendrovės vadovai kapitalo rinkai suteikia visą esminę informaciją ir kai rinka pasitiki bendrovės informacija. Akcijų kainos priklausomybė nuo bendrovės sukurtos vertės yra įrodyta literatūroje (Boguslauskas, Jagelavičius, 2002).

Paprastai finansiniu požiūriu įmonės veikla vertinama pagal gautą grynąjį pelną ir sugeneruotus pinigų srautus. Tačiau, skaičiuodama grynąjį pelną, apskaita visiškai neįvertina nuosavo kapitalo kaštų,

todėl dažnai įmonė, gaudama teigiamą grynąjį pelną, nedidina vertės, tai yra patiria ekonominių nuostolių.

Apibūdinant įmonės finansinę situaciją, tradiciškai naudojami grynojo pelno, pinigų srautų iš įmonės veiklos ir pardavimų rodikliai, arba šių rodiklių santykiai su įmonės kapitalu ar turtu. Tačiau dažnai tradiciniai rodikliai finansinę situaciją įvertina nevienareikšmiškai bei leidžia kūrybingai naudojant apskaitą manipuluoti šiais rodikliais (Boguslauskas, Jagelavičius, 2002). Tai yra pagrindinė finansinės situacijos vertinimo problema.

Taigi EVA rodiklis lygina veiklos pelną su versle „įdarbinto“ kapitalo kaštais. EVA idėja slypi tame, kad akcininkas turi gauti tokią grąžą, kuri kompensuotų prisiimamą riziką (Russel; Zelgalve, 2001). Taigi investuotas kapitalas turi duoti mažiausiai tokią pačią grąžą, kaip ir investuotas į panašios rizikos bendrovę kapitalo rinkoje. Jeigu taip nėra, tai akcininko požiūriu pelnas nebuvo uždirbtas ir kompanijos veikla tik mažina jo kapitalą. Jeigu EVA lygi nuliui, tai jau galima laikyti akcininko pasiekimu, nes investuoto kapitalo grąža kompensavo riziką. Jei, ekonominė pridėtinė vertė daugiau už nulį, tai kompanija dirbo sėkmingai (Kislingerova, 2000). Taigi, kaip grąžos minimumas gali būti naudojamas išlygintas kapitalo rinkos grąžos vidurkis. Šis metodas yra priimtinas, nes (bent jau užsienio rinkose) vidutinę grąžą yra pakankamai lengva gauti iš skirtingų ilgą istoriją turinčių investicijų akcijų rinkoje. EVA pagrindas yra įprastinės finansinės atskaitomybės straipsniai (skolintas kapitalas, nuosavas kapitalas ir veiklos pelnas), bet ji skiriasi nuo tradicinių matų tuo, kad ekonominiam pelnui apskaičiuoti naudojama kapitalo kaina (Janušas, 2002).

EVA (sukuriamos vertės) dydžiui įtaką darantys veiksniai – vertės veiksniai. Bendrovės vadovai turi suprasti, kurie veiksniai nulemia EVA dydį. Organizacija negali tiesiogiai padidinti savo vertės, ji turi veikti kuriamą vertę per veiksnius, kuriems ji gali daryti įtaką. Tuos veiksnius galima suskirstyti taip (Kaplan, Norton, 1992):

- finansiniai: kaip įmonę mato akcininkai, kreditoriai, potencialūs investuotojai;
- pirkėjų: kaip atrodo mūsų produktai ir jų patrauklumas pirkėjams;
- vidaus: ką mes turime tobulinti;
- inovacijų: kaip mes kuriame naują vertę.

Vertei įtaką darantis veiksnys yra bet koks veiklos įvertinimo dydis, kurio pasikeitimas keičia bendrovės kuriamą vertę (žr. 1.4 lentelę). Tačiau kad bendrovė būtų valdoma, siekiant sukurti kuo didesnę vertę, turi būti aiški kiekvieno veiksnio įtaka ekonominiam pelnui. Atsižvelgiant į tuos veiksnius, atitinkamai turi būti nustatomi tikslai bendrovės padaliniams ir vadovams. 2 priede pateikti ekonominiam pelnui įtaką darantys veiksniai, kurie parodo ryšį tarp bendrovės tikslų ir minėtų keturių vertei įtaką darančių veiksmų: finansinių, pirkėjų, vidaus ir inovacijų.

1.4 lentelė

EVA didinimo scenarijų pavyzdžiai

Vertės komponentų optimizavimas	Vertės veiksniai	Strateginiai žingsniai
Grynasis pelnas	Didesni pardavimai ir pardavimų augimas	Patentų barjerai, trumpesnis laikas nuo idėjos iki rinkos, inovaciniai (ne genetiniai) produktai, nišų marketingas ir kt.
	Mažesni kaštai	Gamybos masto ekonomija, žaliavų pirkimas be tarpininkų, efektyvesnis gamybos, tiekimo bei pardavimo procesas, geresnis resursų panaudojimas, efektyvus mokesčių planavimas
Pinigų srautai	Pinigų srautai iš įmonės veiklos	Efektyvus apyvartinio kapitalo valdymas
	Pinigų srautai iš finansinės ir investicinės veiklos	Efektyvus ilgalaikio turto įsigijimas, neefektyvaus pardavimas, finansinės veiklos politikos parinkimas
Kapitalo kaštai	Verslo rizikos sumažinimas	Geresnė ir pastovesnė veikla, palyginti su konkurentais, ilgalaikiai kontraktai, naujų projektų diegimas
	Optimali kapitalo struktūra	Kapitalo struktūros, minimizuojančios visus kaštus pasiekimas, mokesčių biudžetui optimizavimas
	Skolos kaštų mažinimas	Netikėtumų (pajamų nepastovumo) sumažinimas, finansinių instrumentų naudojimas
	Akcininkų nuosavybės kaštų mažinimas	Nuolatinės vertės (EVA) kūrimas

Šaltinis: Boguslauskas, V., Jagelavičius, G., (2002).

Bendrovės vadovų bendrasis tikslas, kartu integruojantis visus kitus užduotus tikslus, yra nuolatos didinti bendrovės vertę. Vertės padidėjimas per laikotarpį išreiškiamas dydžiu EVA. Ekonominis pelnas didėja, didėjant grynajam pelnui, didėjant pinigų srautams iš įmonės veiklos ir mažėjant kapitalo kaštams (Leahy, 2000).

Iš veiklos gaunami grynieji pinigų srautai ir grynasis pelnas priklauso nuo vertei įtaką darančių veiksmų, kapitalo kaštai minimizuojami esant optimaliai kapitalo struktūrai; o visa tai gali valdyti bendrovės vadovai per vertei įtaką darančius veiksmus, kaip parodyta 2 priede pateiktame paveiksle. Yra daug bendrovių, kurios vadovaujasi viena ar daugeliu šių strategijų, kad didintų bendrovės (verslo) vertę (Jagelavičius, 1999).

Jei įmonių vadovai veiktų išvien su akcininkais, jų bendras tikslas turėtų būti EVA maksimizavimas. Žinant, kaip ji apskaičiuojama, galima visai paprastai išvesti pagrindinius įmonės vertės kūrimo principus.

Ekonominis pelnas gali būti apskaičiuojama kaip grynasis pelnas minus kapitalo kaštai (Jagelavičius, Boguslauskas, 1999):

$$EVA = EBIT - A * WACC \quad (1.7)$$

Čia: EBIT – veiklos pelnas prieš palūkanas ir mokesčius; A – visas bendrovės turtas laikotarpio pabaigoje; WACC – vidutiniai svertiniai kapitalo kaštai.

Veiklos pelnas prieš palūkanas ir mokesčius funkcija nuo pardavimų būtų tokia:

$$EBIT = S - S * SS\% - OE \quad (1.8)$$

Čia: S-pardavimai; SS% - parduotos produkcijos savikainos dalis pardavimuose; OE – veiklos sąnaudos.

Įmonės vidutiniai svertiniai kaštai apskaičiuojami pagal formulę:

$$k_{wacc} = \frac{D}{E+D} * k_d + \frac{E}{E+D} * k_e * (1-T) \quad (1.9)$$

Čia: k_d – skolinto kapitalo kaštai; k_e – nuosavo kapitalo kaštai; D – skolinto kapitalo vertė; E – nuosavo kapitalo vertė; T – pelno mokesčio tarifas.

Taigi ekonominis pelnas savyje integruojanti grynąjį pelną, pinigų srautus iš įmonės veiklos bei kapitalo kaštus, tiksliau apibūdina finansinę įmonės situaciją nei tradiciniai įmonės veiklos rodikliai. Be to, ekonominiame pelne yra įvertinami nuosavo kapitalo kaštai, kas skatina efektyviai panaudoti visą kapitalą, ne tik skolintą.

Ekonominio pelno pranašumai ir trūkumai. Ekonominis pelnas labai dažnai naudojamas kaip verslo ar bendrovės veiklos matas. JAV daugelis didelių bendrovių, tarp jų ir Coca Cola, Whirpool ir kt. ėmė įvairiomis formomis naudoti ekonominį pelną kaip savo pagrindinį rodiklį, matuojant pelningumą.

EVA matavimų kilmė siekia Rikardo laikus XIX a. pirmojo dešimtmečio viduryje, kai Rikardo ekonominei vertei apibūdinimui naudojo „supernormalių pajamų“ (angl. super normal rent) sąvoką. XX a. trečiojo dešimtmečio viduryje General Motors naudojo rodiklį, vadinamą „likutinis pelnas (angl. residual income), kad nurodytų pelną, likusį po įvairiausių išlaidų, tarp jų ir kapitalo kaštų išskaičiavimų. Nors valdymo apskaita šiuos matavimus naudojo daugelį metų, juos atgaivino, užpatentavo ir išpopuliarino Stern Stewart & Co konsultacinė bendrovė, kuri naujai apibrėžė tai kaip EVA.

Pagrindinis skirtumas tarp EVA skaičiavimo ir tradicinio finansinio veiklos įvertinimo, pavyzdžiui, grynojo pelno santykio su grynaisiais nuosavais aktyvais, (angl. return on net assets - RONA), yra tas, kad EVA apima kapitalo kaštus ir išreiškia sukurtą vertę aiškiai išmatuojamais vienetais, t.y. pinigais.

EVA apskaičiavimai turi kai kurių papildomų privalumų:

- 1) Aiškiai pripažindama kapitalo ir su juo susijusių kaštų svarbą, EVA skatina efektyviai naudoti visą kapitalą ne tik skolintą;
- 2) EVA aiškiai atskleidžia pelningumo ir kapitalo panaudojimo tam pelnui uždirbti ryšį, todėl EVA gali praversti investicijoms įvertinti;
- 3) EVA gali parodyti kiekvieno produkto, pirkėjo, veiklos indėlį kuriant vertę;
- 4) EVA reikšmės apskaičiavimas gali būti nesunkiai išvedamas iš diskontuotų pinigų srautų skaičiavimo;
- 5) EVA yra periodo veiklos rodiklis, ir todėl jis tinka vadovų veiklai įvertinti ir motyvuoti.

Tačiau apskaičiuojant EVA rodiklį iškyla ir kai kurių nepatogumų, nes praktiniams apskaičiavimams gali prireikti tikslios kapitalo kaštų nustatymo metodikos ir tradicinių finansinių ataskaitų koregavimo.

1.5 lentelėje palyginamos įprastinė pelno (nuostolių) ataskaita ir ekonominio pelno skaičiavimui naudojama ataskaita. Pelno (nuostolių) ataskaita – tai finansinė ataskaita, kuri parodo atitinkamo laikotarpio įmonės pajamas ir sąnaudas už atliktas paslaugas ir darbus. Šios ataskaitos rodikliai apibūdina ataskaitinio laikotarpio gamybinės veiklos rezultatus. Jei paskutinioji lentelės eilutė teigiama, tai galima konstatuoti, jog įmonė dirbo gerai. Įmonės kapitalo valdyme pagal EVA apatinė eilutė apibendrina visą įmonės veiklą, o ne grynąjį pelną ir įvertina visus esamus kaštus.

1.5 lentelė

Tradicinės pelno (nuostolių) ir ekonominio pelno (EVA) ataskaitų palyginimas

Tradicinė pelno (nuostolio) ataskaita		Ekonominio pelno (EVA) ataskaita	
	Pardavimai		Pardavimai
minus	Parduotų prekių savikaina	minus	Parduotų prekių savikaina
lygu	Bendrasis pelnas	lygu	Bendrasis pelnas
minus	Veiklos sąnaudos	minus	Veiklos sąnaudos (kapitalizavus projektų kaštus)
lygu	Veiklos pelnas (pelnas prieš palūkanas ir mokesčius) (PBIT)	lygu	Veiklos pelnas (pelnas prieš palūkanas ir mokesčius) (EBIT)
minus	Palūkanos	minus	Atitaisytas pelno mokestis
lygu	Pelnas prieš mokesčius	lygu	Grynasis veiklos pelnas po mokesčių (NOPAT)
minus	Pelno mokestis	minus	Kapitalo kaštai
lygu	Grynasis pelnas	lygu	Ekonominis pelnas (EVA)

Šaltinis: Jagelavičius, G. (1999).

Taigi ekonominio pelno teorija įvertina įmonės veiklą vienu rodikliu EVA, įvertinančiu visus įmonės patiriamus kaštus, tačiau neturi įrankio leidžiančio optimizuoti įmonės veiklą ir padidinti šio rodiklio reikšmę.

1.7. Sezoniskumas, jo priežastys, įtaka įmonės veiklai ir tyrimo metodai

Įvairūs autoriai nagrinėjantys ekonominius svyravimus pateikia skirtingus sezoninių svyravimų apibrėžimus. E. Bagdonas (2005) teigia, kad cikliniai svyravimai, kurių periodas lygus metams, vadinami sezoniniais. O. Gražytė-Molienė (2004) apibūdina juos kaip reguliarius reiškinių dinamikos eilutės lygių svyravimus, kurie kartojasi metai iš metų. Sezoninis komponentas priklauso tokiam kitimų tipui, kuris laiko atžvilgiu pasikartoja reguliariai. Be to, šis kitimas turi baigtis per metus ir kartotis metai iš metų, kad jį galima būtų laikyti sezoniniu (Martišius, Vaičiūnas, 2001). B. Jyoti Das (2000) teigia, kad sezoniniai svyravimai nusako reguliariai ir kasmet pasikartojančius ūkinio aktyvumo svyravimus. Sezoniniai svyravimai – tai kiekvienais metais tuo pačiu metų laiku pasikartojantys pokyčiai. Taigi pardavimų sezoniskumas – tai nuolat pasikartojantis pardavimų kitimas per metus.

Daugeliui pramonės ir paslaugų sektoriaus šakų būdingas sezoniškumas. Pavyzdžiui žemės ūkio, žuvininkystės, miškininkystės, turizmo bei sporto, statybos, farmacijos ir kitos šakos yra tiesiogiai lemiamos sezoniškumo. Paprastai sezoninius svyravimus sukelia klimatas arba psichologiniai veiksniai. Apibendrinant įvairių autorių pateikiamas sezoniškumo priežastis, galima išskirti tokias pagrindines priežasčių įtakojančių pardavimų sezoniškumą grupes:

- gamtinės, klimatinės oro sąlygos;
- prekių ir paslaugų vartotojų įpročiai bei tradicijos;
- kiti veiksniai.

Gamtinės, klimatinės oro sąlygos yra pagrindinė sezoninių svyravimų priežastis daugumai sezoninių prekių ir paslaugų. Sezoniškumą nusako metų sezonų kaita, oro temperatūra, krituliai, atostogų metas. Ypač tai turi įtakos maisto pramonei pvz.: gaiviųjų gėrimų ir alaus pardavimai išauga vasarą; rudenį ir žiemą didėja didesnio kaloringumo maisto produktų poreikis, o vasaros mėnesiais – lengvesnio maisto. Paklausos kiekis slidėms, pačiūžoms, kitam žiemos sporto inventoriui priklauso nuo žiemos temperatūros ir sniego. Trašų pardavimo apimtys smarkiai padidėja pavasarį ir nukrenta kitais metų laikais. Statybos, kelių tiesimo darbai suintensyvėja šiltuoju metų laiku, ypač kai mažai kritulių. Tiesioginę įtaką metų laikas ir oro temperatūra turi ir avalynės, drabužių ir panašių prekių pardavimams.

Prekių ir paslaugų vartotojų įpročiai bei tradicijos taip pat gali smarkiai lemti tam tikrų prekių ar paslaugų pardavimus. Sezoniškumo įtakos verslui pavyzdys yra pirkimo pagyvėjimas besibaigiančių metų švenčių laikotarpiu. Kai kurioms prekybos įmonėms per kelis mėnesius šis pirkimo bumai gali sudaryti iki pusės metų pardavimo apimtį. Kai kurios šventės kiekvienais metais būna skirtingu laiku (kaip pavyzdžiui šv. Velykos). Tačiau jei sezoniškumas analizuojamas ne mėnesiais, o ketvirčiais, tai II ketvirčio pardavimų pagyvėjimas tam tikroms prekėms išlieka toks pat kiekvienais metais. Prie vartotojų įpročių galima priskirti ir kanceliarinių prekių, bei vaikiškos aprangos pirkimo bumą, artėjant rugsėjo pirmajai ir kt.

Sezoniniai svyravimai pasireiškia įvairiose gyvenimo srityse: gamyboje, cirkuliacijoje, vartojime. Sezoniniai socialinių ir ekonominių reiškinių pokyčiai veikia pramonės ir paslaugų įmonių pajėgumus, įplaukas, transporto apkrovimą ir kitas sritis.

Galima išskirti pagrindines sezoninių svyravimų savybes: 1) svyravimai turi daugiau įtakos ilgo gamybos ciklo prekėms nei teikiamoms paslaugoms; 2) didmeninės prekybos ir gamybinės kainos yra labiau veikiamos sezoninių svyravimų nei mažmeninės prekybos; 3) trumpojo laikotarpio pelno dydis seka ir didina ciklus, kurie juda didėjimo linkme kartu su visa ekonomika (Martišius, Kėdaitis, 2003).

Vienai įmonei turintis įtakos sezoniskumas nebūtinai įtakos ir kitos, tokia pat veikla užsiimančios, įmonės rezultatus. Šie skirtumai išryškėja, lyginant įmones veikiančias vietinėje rinkoje ir įmones, kurios veikia tarptautinėse rinkose, kur skirtingi įstatymai ir papročiai, o tai reiškia skirtingas švenčių dienas arba atostogų įpročius. Todėl įmonėms, veikiančioms tarptautinėse rinkose ir turinčioms užsienio verslo sektoriaus partnerių būtina žinoti tų šalių papročius ir įstatymus, norint nepatirti nesėkmių, susijusių su sezoniniais svyravimais, lemiamų konkrečios šalies socialinių faktorių.

Įmonių vadovams reikėtų kreipti daugiau dėmesio į sezoniskumo įtaką jų verslui. Įmonei gali būti sunku vystytis, kai jos apyvartą ir pelną veikia nuolatiniai paklausos svyravimai, kuriuos lemia sezoniskumo kaita. Yra daugybė būdų, kuriais galima sušvelninti sezoniskumo svyravimus ir taip pasiekti pastovų verslo augimą. Pardavimų sezoniskumas taip pat įtakoja darbuotojų darbo krūvį bei jų atlyginimą už darbą (jei mokamas tarifinis atlyginimas). Taip pat transporto bei įrengimų apkrovimus. Įmonės gaminančios sezonines prekes patiria daug papildomų išlaidų, susijusių su produkcijos išankstinę gamyba (t.y. išankstiniu apsirūpinimu žaliavomis), sandėliavimu, bankinių palūkanų mokėjimu ir t.t. Pavyzdžiui, trąšų gamintojai daugiausiai produkcijos parduoda pavasarį. Tačiau norint išlaikyti specialistus, bei tolygiai išnaudoti gamybinius pajėgumus yra priversti gaminti produkciją ištisus metus. Tada sandėliuose kaupiasi atsargos, užimamas papildomas sandėlių plotas, susidaro saugojimo išlaidos bei nuostoliai, reikia imti iš banko kreditus žaliavoms pirkti, mokėti už juos dideles palūkanas.

Įvairūs autoriai, nagrinėjantys sezoniskumą, nurodo skirtingas priežastis, dėl ko reikia jį analizuoti. Pagrindinis tikslas, kurį nurodo dauguma, tai pardavimų, gamybos ir visos kitos įmonės veiklos planavimas, remiantis įvairiais prognozavimo metodais. Ypač į sezoniskumą reikia atsižvelgti, planuojant įmonės ateinančių laikotarpių biudžetus, atsižvelgiant į sezono įtaką įmonės grynujų pinigų cirkuliacijai. V. Kazlauskienė (2002) siūlo įmonėms imtis priemonių, kad sumažintų pardavimų sezoniskumą. Vienas iš siūlomų būdų, tai skirtinga kainodara, atsižvelgiant į produkcijos paklausą. Sezoninė nuolaida yra kainos nuolaida pirkėjams, perkantiems ne sezoninius gaminius ar paslaugas. Sezoninės nuolaidos padeda pardavėjams išlaikyti stabilią gamybą ištisus metus. Gamintojams taip pat siūloma ne sezono metu pardavinėti produkciją žemesnėmis kainomis, o ne sandėliuoti kol pardavimų sezoninė paklausa padidės, nes laikymo išlaidos gali būti didesnės už praradimus sumažinus kainas.

S. Satapathy (2002) siūlo mažinti sezoniskumą, pardavinėjant skirtingų sezonų prekes arba, kad sezoninės prekės įmonėje nesudarytų didžiosios pardavimų dalies, kuri galėtų paveikti visos įmonės veiklos rezultatus. Be to, siūloma ne tik mažinti sezoniskumą, bet ir jį išnaudoti, norint padidinti įmonės apyvartą. Jis teigia, kad informacija apie pardavimų sezoninius kitimus, pasitelkus kai kuriuos skaičiavimus ir kūrybiškumą, gali būti naudinga rinkodaros ir strategijų sudarymo specialistams, kad

pagerintų efektyvumą ir pagreintų investicijų grįžtamumą. Dauguma naudoja šią informaciją darydami sprendimus rinkodaros klausimais, daugumoje atvejų (nesąmoningai arba vedami nuojautos) remdamiesi praeities patirtimi. Jei įvertiname kelių metų pardavimų informaciją ir atliekame skaičiavimus duomenų apdorojimo sistema, to pakanka, kad rinkodara ir planavimas taptų profesionalėmis.

Sezoniškumą mažinantys veiksniai yra skirstomi į išorinius ir vidinius:

- Išoriniai veiksniai: mokslo techninė pažanga; valstybinės reklamos ir interneto paslaugų programos;

- Vidiniai veiksniai: marketingo sistemos tobulinimas; pardavimo strategijos formavimas; pagalbinio verslo arba atsparesnės sezoniniams svyravimams gamybos apimties plėtojimas (Martišius, Kėdaitis, 2003).

Norint taikyti vieną ar kitą sezoniškumą mažinantį veiksnių, reikėtų pirmiausiai turėti patikimos informacijos apie produkcijos paklausą, asortimentines grupes, bei atlikti sezoniškumo tyrimus.

Sezoniškumo tyrimo metodologiniai aspektai. Sezoniškumo tyrimo tikslas – nustatyti tiriamojo reiškinio kelių metų vystymosi specifiką, išmatuoti sezoninius svyravimus ir sukurti sezoniškumo bangos modelį. Galima išskirti pagrindinius analizės uždavinius:

1. išaiškinti sezoninius svyravimus;
2. išreikšti svyravimų pobūdį ir jo amplitudę kiekybiniais parametrais;
3. modeliuoti sezoniškumą (Bagdonas, 2005).

Sezoniškumui išmatuoti skaičiuojami sezoniškumo indeksai (Z), kurie rodo tam tikro reiškinio atskirų mėnesių arba ketvirčių santykinius nuokrypius nuo lygių, atitinkančių pagrindinę reiškinio vystymosi tendenciją (Gražytė-Molienė, 2004). (Sezoniškumo indeksai skirtingų autorių yra žymimi – I_{sez} , Z ir kitaip. Kad būtų lengviau analizuoti, visų autorių pateiktose formulėse sezoniškumo indeksas toliau bus žymimas – Z).

Sezoniniai svyravimai vadinami stabiliais, jei kasmet labai nepasikeičia:

1. svyravimų ciklas (laikotarpis tarp gretimų max ir min taškų),
2. svyravimų amplitudė ($Z_{max}-Z_{min}$),
3. ekstremalių reikšmių išsidėstymas svyravimo periode (Gražytė-Molienė, 2004).

Paprasčiausias sezoniškumo indeksas gaunamas, palyginus mėnesio vidutinę apyvartą su metine vidutine apyvarta. Visi kiti sezoniškumo indekso nustatymo metodai skiriasi tik šio vidurkio apskaičiavimo būdais. Sezoniškumo indeksai gali būti nustatomi keliais būdais. Dažniausiai naudojami: 1) paprastųjų vidurkių metodas; 2) slankiųjų vidurkių metodas; 3) tiesinio trendo metodas. Praktinėje

darbo dalyje naudojami du pirmieji sezoniškumo nustatymo metodai, kurių apskaičiavimo metodika pateikta 3 priede.

1.8. Efektyvumo bei jį apibūdinančių rodiklių statistiniai tyrimo metodai

Socialinės-ekonominės statistikos uždavinių sprendimas grindžiamas aprašomosios ir matematinės statistikos metodais – grafiniu vaizdavimu, dinamikos eilutėmis, duomenų padėties ir klaidos charakteristikomis, koreliacija, regresine analize ir pan., kurie atitinkamai atskleisti šiame poskyryje ir pritaikyti tiriamojoje dalyje, analizuojant tekstilės šakos įmonių ūkinių veiklų efektyvumą ir jo didinimo galimybes (Rudzkienės, 2005).

Kaip nurodo J. Bagdonas ir kt. (2007), daugelis socialinių-ekonominių reiškinių kinta laiko atžvilgiu ir tai atsispindi dinamikos eilutėse, kurias tirti apskaičiuojami dinamikos eilučių analitiniai rodikliai. Dinamikos eilutės dviejų lygių santykis yra vadinamas didėjimo tempu:

$$\text{Baziniai didėjimo tempai skaičiuojami taip: } T_d = \frac{y_n}{y_1} * 100 \quad (1.10)$$

$$\text{Grandininiai didėjimo tempai skaičiuojami taip: } T_d = \frac{y_n}{y_{n-1}} * 100 \quad (1.11)$$

Padidėjimo tempu vadiname absoliutaus padidėjimo santykį su lygiu, pasirinktu baze.

$$\text{Baziniai padidėjimo tempai skaičiuojami taip: } T_p = \frac{y_n - y_1}{y_1} * 100 \quad (1.12)$$

$$\text{Grandininiai padidėjimo tempai skaičiuojami taip: } T_p = \frac{y_n - y_{n-1}}{y_{n-1}} * 100 \quad (1.13)$$

Dinamikos eilutės dviejų lygių skirtumą vadiname absoliučiu padidėjimu. Ji gali turėti teigiamą ir neigiamą reikšmes, kurios parodo dinamikos eilutės lygio padidėjimą arba sumažėjimą. Absoliutus padidėjimas (sumažėjimas) apskaičiuojamas taip:

$$\text{Bazinių rodiklių absoliutus padidėjimas skaičiuojamas taip: } \Delta y = y_n - y_1 \quad (1.14)$$

$$\text{Grandininių rodiklių absoliutus padidėjimas skaičiuojamas taip: } \Delta y = y_n - y_{n-1} \quad (1.15)$$

Čia: y_n - galutinis (paskutinis) eilutės lygis; y_1 - pradinis (pirmas) eilutės lygis.

Vidutinis lygis apskaičiuojamas naudojant paprasto aritmetinio vidurkio formulę:

$$\bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n} \quad (1.16)$$

Vidurkis – tai populiariausias duomenų vidurio (centro) matas, apskaičiuojamas sudėjus visas reikšmes ir padalinus iš reikšmių skaičiaus.

Kadangi statistika nagrinėja įvairius socialinius-ekonominius reiškinius, kurių tarpusavio ryšiai yra skirtingi, todėl būtina nustatyti, kokie reiškiniai yra tarpusavyje susiję ir kokia prieklausa tarp jų egzistuoja (Bagdonas ir kt., 2007). Pasak V. Bartosevičienės, statistika orientuojasi į kiekybinį ryšio

įvertinimą – sprendžiama, koks ryšio stiprumas, kokia jo kryptis, tam dažniausiai pasitelkiant koreliacinę metodologiją. Ryšių glaudumui nustatyti statistikos praktikoje dažnai naudojamas Brove-Pirsono koreliacijos koeficientas, kuris skaičiuojamas pagal formulę:

$$r = \frac{\sum (x - \bar{x}) * (y - \bar{y})}{\sqrt{\sum (x - \bar{x})^2 * (y - \bar{y})^2}} \quad (1.17)$$

Čia: r – Brove-Pirsono koreliacijos koeficientas; \bar{x} – faktorinio požymio reikšmės vidurkis; \bar{y} – rezultatinio požymio reikšmės vidurkis;

Koreliacijos koeficiento reikšmė gali kisti intervale $[0;1]$. Kuo reikšmė artimesnė vienetui, tuo ryšys tarp dviejų kintamųjų yra glaudesnis. Taip pat svarbu pastebėti, kad tiesinės koreliacijos koeficiento ženklas sutampa su regresinės lygties koeficiento a ženklu, kuris rodo ryšio kryptį, t.y. (+) – tarp kintamųjų tiesioginis ryšys, (-) – tarp kintamųjų atvirkštinis ryšys (Valkauskas, 1995).

Norint sėkmingai valdyti įmonę ir nebijoti konkurencinės kovos, būtina vis dažniau žvelgti į ateitį, numatyti būsimus įvykius, galimą grėsmę ir riziką, t.y. prognozuoti įmonės veiklą. Prognozavimas – tai būsimos nagrinėjamojo proceso eigos nustatymas, atsižvelgiant į turimą praktinį patyrimą ir priimtas teorines prielaidas. Prognozuoti – tai nereiškia vien tik numatyti ateities įvykius, bet ir mėginti paveikti (jeigu įmanoma skatinti jų atsiradimą arba atvirkščiai, stengtis, kad jie neįvyktų). Prognozavimas gali būti atliekamas tiek kokybiniu, tiek kiekybiniu būdu (Boguslauskas, 1999).

Kokybinė analizė yra intuityvus vertybinis prognozavimo traktavimas, paprastai grindžiamas ekspertų nuomonėmis. Kokybinės analizės etape nagrinėjamos kokybinės įmonės veiklos problemos. Dažniausiai įmonės kokybinės veiklos problemos susijusios su tos šakos, kuriai priklauso įmonė, problemomis. Todėl pirmiausia nagrinėjami veiksniai, turintys įtakos tai pramonės šakai, nes daroma prielaida, kad tos pačios problemos yra aktualios ir įmonei. Tuo tikslu turi būti išnagrinėti rodikliai, darantys lemiamą įtaką pelningumui, efektyvumui ar konkurencingumui.

Kiekybinės prognozės etape yra labai svarbus laiko veiksnys. Ankstesnės analizės metu išnagrinėti rodikliai leidžia nustatyti šakos ir įmonės plėtojimosi tendencijas ir kartu apibrėžti ateities perspektyvas (Mackevičius, Poškaitė, 1998).

Prognozės dažniausiai sudaromos remiantis ataskaitiniais duomenimis. Dažniausiai naudojami regresiniai modeliai. Šių modelių laisvas kintamasis yra laikas. Vienas iš regresinių modelių būtų trendas (Boguslauskas, 2003). Trendas – tai laiko eilučių komponentė, išreiškianti bendrą didėjimo ar mažėjimo tendenciją. Yra skiriamos šios trendo rūšys: tiesinis trendas (jis taikomas, kai matavimo gretimų reikšmių skirtumai, t.y. pirmieji skirtumai, yra artimi vienas kitam), parabolinis trendas (antrosios eilės parabolinis trendas yra tinkamas laiko eilučių, kurių duomenų antrieji skirtumai vienas

nuo kito nedaug skiriasi), eksponentinis trendas (jis stebimas, kai duomenys keičiasi beveik vienodu procentu) (Bartosevičienė ir kt., 2004).

$$\text{Tiesinis trendas, aprašomas regresijos lygtimi: } \hat{y}_t = a + b * t \quad (1.18)$$

$$\text{Antro laipsnio parabolės trendas, aprašomas šia regresijos lygtimi } \hat{y}_t = a_0 + a_1 t + a_2 t^2 \quad (1.19)$$

Čia: \hat{y}_t - teoriškai aplyginta prognozuojama reikšmė, a ir b – mažiausių kvadratų būdu apskaičiuojami regresijos lygties koeficientai, t – periodas.

Koeficientai a ir b skaičiuojami taip:

$$b = \frac{n \sum (ty_t) - \sum t \sum y_t}{n \sum t^2 - (\sum t)^2} \quad (1.20)$$

$$a = \frac{1}{n} (\sum y_t - b \sum t) \quad (1.21)$$

Regresinės lyties pasirinkimą apsprendžia determinacijos koeficientas, kuris parodo, kokią viso išėjimo kintamojo dalį nulemia įėjimo kintamojo kitimas. Jei determinacijos koeficientas yra mažesnis už 100 proc., vadinasi, yra kitų, nuo įėjimo kintamojo nepriklausančių ir neįvertintų veiksnių. Kuo determinacijos koeficientas didesnis, tuo tiksliau galima prognozuoti.

$$D = R^2 * 100\% = \sqrt{1 - \frac{\sum (y - \hat{y}_t)^2}{\sum (y - \bar{y})^2}} * 100 \quad (1.22)$$

Čia: R – koreliacijos indeksas, D – determinacijos indekso pošakinis reiškinys, vadinamas determinacijos koeficientu (Molienė, 2004).

Prognozavimo metu nustatomos įmonės stipriosios pusės, ištiriami veiksniai, darantys įtaką įmonės veiklos efektyviam funkcionavimui, sukaupiama papildomos informacijos apie įmonės ūkinės veiklos galimybes, pateikiamos gairės tolesnei įmonės veiklos plėtrai. Taigi prognozavimą galima įvertinti kaip prevencinę priemonę, siekiant nustatyti pavojų bei grėsmę ir užkirsti jiems kelią, siekiant atrasti nepanaudotus įmonės plėtros rezervus (Mackevičius, 2005). Tačiau pasak V. Snieskos ir kt. (2001), prognozavimas nėra tikslus mokslas, todėl neverta tikėtis, kad jis duos teisingus visų išskylančių problemų sprendimus.

Efektyvumo įvertinimui ekonominiai-statistiniai ir finansiniai rodikliai naudojami bendri ekonominiai metodai:

Lyginimas – dažniausiai taikomas analizės būdas, kaip sakoma, juo pradedama analizė. Taikomos įvairios palyginimo formos: palyginama su planu, su praėjusiu laikotarpiu, su vidutiniais dydžiais, su geriausia rezultatais, su kitomis šalies bei užsienio įmonėmis. Įvairios palyginimo formos padeda atskleisti rezervus ūkinei veiklai gerinti (Mackevičius, 2005).

Grupavimas – tai analizuojamų rodiklių skirstymas į vienas ar daugiau, tiriamam reiškiniui būdingas grupes. Rodikliai grupuojami pagal vieną ar kelis požymius. Grupavimas leidžia geriau išnagrinėti

ekonominius reiškinius, jų sąveiką ir tarpusavio priklausomybę, nustatyti pagrindinių veiksnių įtaką. Tačiau grupavimas reikalauja tam tikros ekonominių reiškinių bei procesų, jų veiksnių ir priežasčių klasifikacijos. Negalima grupuoti reiškinių pagal atsitiktinius požymius: grupuoti būtina pagal grupei būdingus požymius.

Sudėtingi ekonominiai reiškiniai bei procesai paprastai nusakomi įvairiais finansiniais bei ekonominiais rodikliais. Apibendrinančių rodiklių skaidymas mintimis įvairiomis kryptimis (vietą, laiką, įvairius veiksnus) į sudėtinės dalis (elementus) vadinamas detalizavimo būdu. Svarbiausias *detalizavimo* tikslas yra nustatyti tiriamos sistemos sudėtinių elementų ryšius (Gronskas, 2005, Buškevičiūtė, Mačerinskienė, 2004).

Eliminavimas - tai toks analizės būdas, kurio esmė ta, kad tiriant vieno veiksnio įtaką, atsiribojama nuo visų kitų veiksnių įtakos. Plačiausiai aptariamas eliminavimo variantas Vakarų šalių ekonominėje literatūroje - grandinių pakeitimų būdas - nėra plačiai naudojamas Lietuvos analitikų. Grandinių pakeitimų būdu nustatomas multiplikaciniais ryšiais susietų veiksnių poveikis rezultatui. Kiekvienas bazinis rodiklis iš eilės yra keičiamas faktiniu, kitus rodiklius laikant nepakitusiais. Rezultatas gautas po kiekvieno pakeitimo, lyginamas su rezultatu, gautu iki to rodiklio pakeitimo. Apskaičiuotas nukrypimas rodo atitinkamo veiksnio kiekybinę įtaką rodiklio pasikeitimui. Šio būdo taikymo principas pateikiamas 1.6 lentelėje.

1.6 lentelė

Grandinių pakeitimų metodas

Skaičiavimo Nr.	Keitimų Nr.	a	b	c	A reikšmės	Bendrojo rodiklio pasikeitimas dėl dalinio rodiklio pokyčio
1	-	a ₀	b ₀	c ₀	A ₀	-
2	1	a ₁	b ₁	c ₁	A ₁	A ₁ -A ₀ =ΔA _a
3	2	a ₂	b ₂	c ₂	A ₂	A ₂ -A ₁ =ΔA _b
4	3	a ₃	b ₃	c ₃	A ₃	A ₃ -A ₂ =ΔA _c

Šaltinis: Mackevičius, J., Poškaitė, D. (1998).

Bendrojo rezultatinio rodiklio nukrypimas nuo bazinio lygus dalinių pokyčių sumai:

$$A_3 - A_0 = \Delta A_a + \Delta A_b + \Delta A_c \quad (1.23)$$

Rodiklių skaidymas – tai sintetinių rodiklių skaidymas įvairiomis kryptimis: pagal formavimo veiksnus, kokybinius požymius, vietą ir laiką bei sudedamąsias dalis. Rodiklių skaidymas padeda iširti ūkinių procesų struktūrą, jų sudedamųjų dalių reikšmę atitinkamam rodikliui ir pan.

Apibendrinimas (sintezė) yra skaidymo rezultatų įvertinimas ir informacijos parengimas sprendimams, išvadoms ir pasiūlymams priimti. Apibendrinant imama tik svarbiausia informacija, gauta detalizuojant rodiklius (Mackevičius, 2005).

Finansinių ataskaitų analizei, siekiant nustatyti apskaitos duomenų pasikeitimą, įvairūs autoriai išskiria šias analizės rūšis: horizontalioji, vertikalioji ir santykinių rodiklių.

Horizontalioji analizė – kai ataskaitų duomenys lyginami su praėjusių laikotarpių ar biudžetų duomenimis, o nuokrypis išreiškiamas santykiniais dydžiais, kurie rodo rodiklių pokytį laiko atžvilgiu, jo dinamiką. Norint patikimų rezultatų, būtina labai kruopščiai įvertinti visą informaciją, kuri yra pateikta finansinėse ataskaitose, nustatyti jos patikimumo ir objektyvumo laipsnį. Šios analizės trūkumas tas, kad nenustatomos rodiklių pokyčių priežastys, todėl horizontali analizė yra tik pradinis etapas, kuriame susisteminami duomenys. Šis analizės metodas plačiai paplitęs, dažnas vadovas be jo neįsivaizduoja savo darbo.

Vertikaliąją analizę – atliekama kiekvieną rodiklį lyginant su bendruoju baziniu rodikliu, o gautas dydis - lyginamasis svoris - išreiškiamas procentais. Bendrasis bazinis rodiklis, pavyzdžiui, gali būti bendra turto suma, pardavimo pajamų suma. Atliekant kelerių metų rodiklių analizę, galima nustatyti rodiklių kitimų priežastis. Šis analizės metodas nėra universalus, tačiau patrauklus tuo, kad leidžia pakankamai efektyviai lyginti panašia veikla užsiimančias įmones arba tos pačios įmonės padalinius, nepriklausomai nuo jų dydžio. Vertikaliąją analizę galima vadinti rodiklių lyginamųjų svorių skaičiavimu. Tokia informacija yra labai vertinga priimant sprendimus visuose veiklos valdymo lygiuose, visuose planavimo, projektavimo, prognozavimo, naujų gaminių kūrimo ir t.t. etapuose. Gerai atlikta vertikaliąją rodiklių (lyginamųjų svorių) analizę parodo ne tik tam tikrų rodiklių vietą bendroje rodiklių sistemoje, bet ir apibūdina įmonės ūkinę - finansinę būklę.

Santykinių rodiklių (koeficientų) analizė – plačiausiai finansų analizės specialistų naudojamas įrankis. Santykiniai rodikliai – tai vieno ar kelių absoliutinių rodiklių ir kito vieno ar kelių absoliutinių rodiklių santykis, apibūdinantys tam tikrą įmonės veiklos sritį. Šie rodikliai leidžia nesunkiai palyginti skirtingų įmonių veiklos rezultatus įvairiais aspektais, nepriklausomai nuo tokių veiksnių kaip priklausomybė tam tikrai ūkio šakai, įmonės dydis ir pan. Naudojant santykinius rodiklius, galima gana objektyviai ir tiksliai įvertinti įvairias įmonės veiklos puses, atskleisti rezervus ir nepanaudotas galimybes, prognozuoti ir priimti optimalius valdymo sprendimus. Santykinio rodiklio skaitiklis ir vardiklis turi būti vienodai įvertinti ir išmatuoti, priklausyti tam pačiam laikotarpiui.

2. AB „LINAS“ IR AB „UTENOS TRIKOTAŽAS“ ŪKINIŲ VEIKLŲ EFEKTYVUMO VERTINIMAS

2.1. Lietuvos tekstilės šakos makroaplinkos vertinimas

2.1.1. Makroaplinkos veiksnių reikšmingumas

Bet kurios šalies ūkio raidą vis labiau lemia už jos ribų vykstantys procesai. Pasaulyje vyraujantys ekonomikos pokyčiai, sparti verslo globalizacija turi didelės įtakos visų įmonių ūkinei veiklai, jos rezultatams bei pačiai strategijai. Pasaulio ekonomikos integravimas greitėja dėl didėjančių prekybos ir kapitalo srautų, finansų rinkų, mažėjančių transportavimo sąnaudų ir esminių pasikeitimų informacijos bei ryšių technologijų srityje. Visa tai sukuria vis didesnes įmonių augimo ir vystymosi galimybes. Įmonės tinkamai reaguoja į šiuos pokyčius sujungdamos pažangias technologijas ir užsienio kapitalą su vis aukštesnį išsilavinimą ir patirtį įgyjančia darbo jėga. Lietuva, būdama pilnateise NATO ir ES nare, yra visų šių įvykių sukuryje, todėl privalo atitinkamai reaguoti į besikeičiančią aplinką, derinti savo ekonominius-politinius veiksmus ir taip pat ieškoti geriausių verslo sprendimų.

Kaip jau buvo minėta teorinėje darbo dalyje, tekstilės šakos įmonių, kaip ir bet kurios kitos pramonės šakos, ūkinę veiklą bei jos efektyvumą iš esmės lemia dvi aplinkos: mikroaplinka ir makroaplinka, t.y. ekonominis palankumas verslui bei stabilumas ir įmonių sugebėjimas dinamiškai prisitaikyti prie besikeičiančių veiklos sąlygų. K. Šepučio (2003) nuomone, pramonės plėtros sėkmė priklauso nuo makrostabilumo ir nuo mikromobilumo, nes, nesant stabilumui, sunku pasiekti, kad efektyviai funkcionuotų rinka ir būtų sukurtos sąlygos konkurencingai ir efektyviai pramonės veiklai vystytis. Tačiau kurie veiksniai yra prioritetiniai – vienareikšmiškai atsakyti sudėtinga. Įmonės vidinius veiksnius lemia išoriniai veiksniai, nes būtent išorės aplinka iš dalies suformuoja galimybes ir apribojimus veikti įmonei konkurencinėje aplinkoje. Tačiau nuo įmonės vidinių veiksnių priklauso, ar ji sugebės prisiderinti prie makroaplinkos. Todėl galima teigti, kad ypač tekstilės šakoje, kur įmonių koncentracijos laipsnis yra aukštas ir didžioji dalis produkcijos eksportuojama, išorės veiksniai yra labai svarbūs. Analizuojant tekstilės įmones, pirmiausia reikia ištirti išorinius veiksnius, t.y. apibrėžti, kokioje aplinkoje tekstilės šaka (o kartu ir atskiros šakos įmonės) funkcionuoja, su kokiomis galimybėmis ar grėsmėmis susiduria vykdydama veiklą ir siekdama užsibrėžtų tikslų.

Tiriant makroaplinką, dažniausiai naudojamas PEST metodas. Remiantis šiuo metodu yra įvertinamos keturios pagrindinės aplinkos: politinė-teisinė, ekonominė, socialinė-kultūrinė ir technologinė (Žvirblis A., 2007). Išskirti kiekvieną veiksnių ir ypač jo įtaką tekstilės įmonių veiklai ar pasiektiems rezultatams yra sudėtinga, nes visi šie elementai tarpusavyje yra glaudžiai persipynę ir analizuojamą pramonės šaką bei joje esančias įmones veikia sistemiškai. Tačiau apibrėžus ir įvertinus veiksnius, kurie gali daryti teigiamą ar neigiamą įtaką įmonių veiklai, sudaromos sąlygos įmonėms

greičiau persiorientuoti, lengviau prisitaikyti prie kintančios aplinkos, keisti įmonės veiklos strategiją, ieškoti įvairių būdų, kaip išvengti galimų grėsmių ir pasinaudoti galimybėmis siekiant tikslo. Taigi atliekant išorės aplinkos analizę (politinių-teisinių, socialinių-kultūrinių, ekonominių ir technologinių veiksnių analizę, kitaip PEST analizę), nustatomi išorės veiksniai bei įvertinamas jų poveikis padaliniui ar įstaigai. Besikeičiant tiek vidaus, tiek išorės rinkų situacijai yra būtina pradėti strategiškai vertinti kylančias problemas. 2.1 lentelėje pateikti pagrindiniai veiksniai, kurie turi įtakos makroaplinkos pokyčiams.

2.1 lentelė

Pagrindiniai veiksniai lemiantys makroekonominę aplinką

Politinė-teisinė	Socialinė-kultūrinė	Ekonominė	Technologinė
Demokratinė laisva rinkos ūkio politinė sistema ir jos stabilumas	Valstybės socialinė politika ir ekonominiai prioritetai	Bendras ekonomikos lygis (sumažėjimas, augimas)	Informacinių technologijų plėtojimas
Įstatymai, teisės aktai, skatinantys verslo kūrimąsi ir plėtrą	Gyventojų skaičius ir geografinis pasiskirstymas	Infliacija, valiutos devalvavimas, užsienio valiutos kursas	Naujų technologijų plėtojimo tempas
Valstybinio reguliavimo politika	Nedarbo lygis	Valstybės išlaidos	Valstybės skiriamos lėšos tyrimams
Valstybės užsienio ekonominių ryšių politika (Tarptautinės prekybos reguliavimas ir apribojimas)	Socialinio aprūpinimo sistemos kokybinis kitimas	Valstybės politika (monetarinė, fiskalinė, mokesčiai, finansinis skatinimas, tarifai, prekybos apribojimai ir kt.)	Naujiems produktams, paslaugoms, medžiagoms, techninei įrangai ir technologijoms kurti sąlygų sudarymas
Nevyriausybinių organizacijų ir tarptautinių ekonominių sąjungų veikla	Bendras ir ekonominis šalies gyventojų išsilavinimas	Produktų ir paslaugų paklausa ir pasiūla	Investicijos pakaitalų atradimui
Biurokratinių valdžios veiksmų suvaržymas	Emigracija ir imigracija	Paskolų teikimo ir palūkanų normos politika	Energijos naudojimas
Pagalba smulkiam ir vidutiniam verslui	Gyvenimo standartai ir būdas	Tiesioginės užsienio investicijos	
	Pajamų paskirstymas	Konkurencija	
		Šalies ekonominiai ištekliai	
		Eksporto ir importo pokyčiai	
		Vartotojų perkamoji galia	

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Lietuvos ir užsienio literatūra.

Politinė-teisinė aplinka tiek galimybių, tiek grėsmių prasme gali daryti įtaką šalies vidaus ir tarptautinei politinei situacijai, o tai lemia ir tekstilės įmonių rezultatus. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, analizės objektu tampa ir šios bendrijos, o ne vien nacionaliniai teisės aktai ir normos, reglamentuojantys ekonomikos funkcionavimą ir ekonominius santykius. Pagaliau didelę įtaką turi bendra makroekonominė situacija pasaulyje ir atskiruose regionuose (ekonominis augimas, užimtumas, infliacija, investicijos ir t.t.), nes didžioji dalis tekstilės produkcijos yra eksportuojama.

Socialinėje-kultūrinėje PEST analizės srityje būtina kruopščiai ištyrinėti gamtos apsaugos problemas, nes vis didėjantys gamtos apsaugos reikalavimai ir standartai tampa vienu iš svarbiausių veiksnių, ribojančių tekstilės įmonių veiklą. Švietimas, gyvenimo stilius, kultūra yra taip pat svarbūs veiksniai, turintys įtakos įmonių rezultatams.

Analizuojant technologinę aplinką, svarbu pabrėžti, jog įmonių rezultatai bei konkurencinė galia pasaulinėje rinkoje priklauso ir nuo technologijų pažangos, valstybės skiriamų lėšų tyrimams. Įmonės

turi sugebėti laiku ir greitai pritaikyti tyrimų generuojamų naujų žinių, įdiegti pažangias technologijas, kurios galėtų padėti padaryti produkcijos ir jų gamybos technologijų kokybinį šuolį.

Išorės aplinkos veiksniai nėra pastovūs, jie nuolat kinta, taigi galima teigti, kad įmonė veikia kintančioje aplinkoje. Todėl įmonių analitikai turi nuolat stebėti išorės aplinką, analizuoti joje vykstančius procesus. Įmonė yra atvira sistema: ji gauna informaciją iš išorės aplinkos, ją keičia ir gražina atgal į aplinką. Nuo sąveikos su išorės aplinka daug kas priklauso: kaip įmonė joje prisitaikys, kaip keisis jos gamybos apimtys ir pobūdis, organizacinė struktūra, kokią vietą ji užims konkurencinėje rinkoje ir kt.

2.1.2. Politinės-teisinės makroaplinkos apžvalga

Šalies įstatyminė bazė turi įtakos įmonėms per skatinimus ar įstatyminius apribojimus. Verslo plėtojimui lemiamą reikšmę turi palankus politinis klimatas, priimami įstatymai, kurie reguliuoja ir reglamentuoja ekonominius procesus šalyje. Kadangi politiniai įvykiai turėjo didesnę reikšmę eksportui ir importui, tai jo analizė pateikta šiame skyriuje, o ne prie ekonominės aplinkos.

Per pastaruosius penkerius metus įvyko du svarbūs įvykiai, kurie turėjo ir dar turės įtakos Lietuvos tekstilės šakos plėtrai. Pirmasis įvykis (2004 m. gegužės 1 d.) – Lietuvos narystė ES ir įsijungimas į bendrąją Europos rinką, antrasis (2005 m. sausio 1 d.) – galutinis kiekybinių ribojimų (kvotų) panaikinimas tekstilės šakoje, ypač buvęs svarbus ES. Pirmas įvykis turėjęs mažesnę reikšmę, nes prekybos su ES maito tarifai buvo panaikinti jau iki narystės joje. Didesnę įtaką turėjo tik prekybos su trečiosiomis valstybėmis režimo pasikeitimas, nes Lietuvoje pradėjo veikti ES bendroji politika, pagal kurią Lietuvos tekstilės importui ES taikė tiek maito tarifus, tiek kiekybinius ribojimus. Daug didesni poveikį turėjo antrasis įvykis (kvotų panaikinimas), palietęs ne tiek Lietuvos, kiek kitų ES šalių rinkas, kuriose realizuojama didesnė Lietuvos pagamintų tekstilės šakos gaminių dalis. Dėl didelės tekstilės šakos eksporto priklausomybės nuo ES rinkų iškilo grėsmė tolesnei Lietuvos tekstilės šakos plėtrai ir kartu iš to visi išplaukiantys padariniai – eksporto sumažėjimas, einamosios sąskaitos deficitas, nedarbas, socialinės problemos. Taigi 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus pilnateise ES nare ir įsigaliojus prekybai be maitų Europos Sąjungos viduje, Lietuvos tekstilės eksporto apimtys į ES šalis išaugo 110,1 mln. Lt arba 4,3 proc., kai bendras Lietuvos eksportas į ES šalis išaugo tik 1,7 proc. Eksporto apimtys išaugo tiek į naujas ES nares: Čekiją- 94 proc., Latviją 43 proc., Estiją - 15 proc., tiek ir į kai kurias ES šalis - senbuves: Austriją 62 proc., Prancūziją - 31 proc., Nyderlandus - 10 proc.

2004-2005 metais Lietuva palaikė tarptautinius prekybinius mainus su 18 ES šalių ir su 11 iš jų 2004 metais turėjo teigiamą prekybos balansą. 2005 m. sausio 1 d. panaikinus kvotas Lietuvos tekstilės eksporto apimtys į ES sumažėjo beveik 5 proc. arba 123,8 mln. Lt. Ši sumažėjimą labiausiai lėmė

eksporto apimčių sumažėjimas į tris ES šalis: Vokietiją 60,6 mln. Lt, Belgiją - 55,6 mln. Lt ir Daniją - 52,2 mln. Lt. 2006 metais eksportas į ES sumažėjo dar 9,7 mln. Lt.

Įstojus į ES, išaugo ne tik tekstilės šakos eksporto apimtys, bet ir importas iš ES į Lietuvą. 2004 metais importas padidėjo net 532,6 mln. Lt arba 35,7 proc. 2005 metais importas sumažėjo 2 proc., o 2006 metais 5,6 proc. vėl padidėjo. Palyginus tekstilės šakos eksporto ir importo dinamiką, matyti, kad nors prekybos balansas išlieka teigiamas, tačiau importas į šalį pastaraisiais metais padidėjo didesne proporcija (2006-2007 metais) nei eksportas. Tai rodo, kad Lietuvos tekstilės šaka nesugeba pilnai patenkinti šalies vartotojų poreikių ir kitos ES narės šią galimybę išnaudoja pateikdamos savo gaminius Lietuvos rinkai.

Išsivysčiusios šalys beveik 40 metų bandė įvairiomis priemonėmis apsaugoti Europos šalių tekstilės rinką nuo trečiųjų šalių. Kadangi tekstilės pramonė yra imli darbui, todėl besivystančios šalys visada turėjo lyginamąjį pranašumą prieš brangesne darbo jėga aprūpintas industrines šalis. Ilgą laiką šių šalių tekstilės įmonės, susidurdamos su vis konkurencingesniais besivystančių šalių tekstilės gaminiais, iš savo vyriausybių reikalavo apsaugos. Siekdamos išlaikyti aukštą darbo jėgos užimtumo lygį, išsivysčiusios šalys taikė dvišales diskriminacines priemones, t.y. savanoriško eksporto ribojimo sutartis (Mayer, 2005).

Kaip jau buvo minėta, nuo 2005 metų sausio 1 d. nustojo galioti pasaulinės prekybos organizacijos sutartis (toliau PPO sutartis) dėl tekstilės ir aprangos, kurioje buvo nustatytas importo kvotų režimas tekstilės gaminiams. Visiškai liberalizavus pasaulinę prekybą tekstilės ir aprangos gaminiais tarp PPO narių, Lietuvos tekstilė pajuto milžinišką Pietų Korėjos, Turkijos ir ypač Kinijos tekstilės gaminių antplūdį. Per 2005 metus importas iš Kinijos padidėjo 1,057 mln. Lt ir sudarė 86,131 mln. Lt, o eksportas į šią šalį sumažėjo 3,8 proc. arba 0,186 mln. Lt. Importas iš Kinijos viršija eksportą net 18 kartų. Importo didėjimas jaučiamas absoliučiai visose tekstilės gaminių kategorijose ir verčia įmones sunerimti.

Kinijos grėsmę taip pat pajuto ir ES šalys: palyginus devynis 2005 metų mėnesius su tuo pačiu laikotarpiu 2004 metais, iš Kinijos importuojama tekstilės ir aprangos gaminių vertė į ES išaugo 44,8 proc., o viso importo vertė išaugo tik 3,7 proc. (Song, 2006). Galima teigti, kad panaikinus kvotas tekstilės gaminiams, Kinija, gamindama pigią ir paklausią produkciją, sugebėjo padidinti eksportą į ES šalis, taip pat ir į Lietuvą tų pačių ES šalių ir Lietuvos eksporto sąskaita. Būtent dėl importo kvotų panaikinimo trečiųjų šalių atžvilgiu, Lietuvai kasdien tampa vis sunkiau konkuruoti išvežant produkciją į ES, NVS ar kitas šalis. Lietuvos tekstilės įmonėms yra sunku konkuruoti su Azijos šalių (Kinijos, Turkijos, Pietų Korėjos) įvežama produkcija, kuri 2005 metais sudarė 7,3 proc. viso importo.

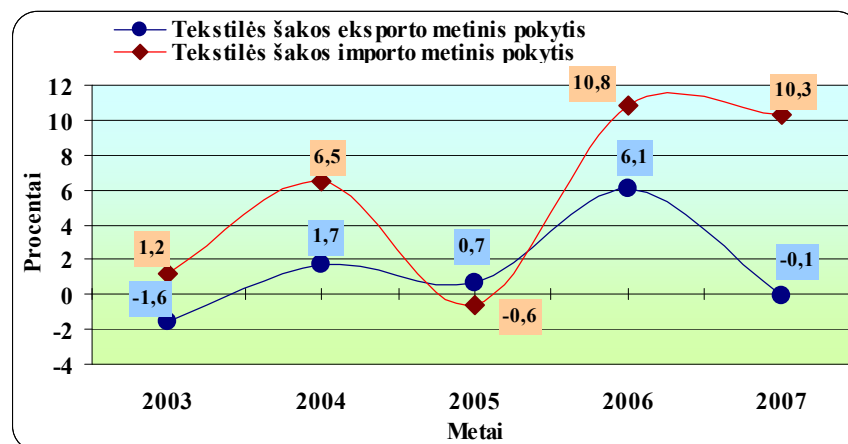
Kaip matyti iš 2.2 lentelės Lietuvos tekstilės šakos tiek eksporto, tiek ir importo dalis bendrame Lietuvos eksporte ir importe per visą nagrinėjamą laikotarpį (2002-2007 metais) nuolat mažėjo, atitinkamai 50,33 ir 39,24 proc. Tekstilės šakos eksporto dalis bendrame šalies eksporte mažėjo sparčiau nei importo dalis, ir 2007 metais tik 1,56 karto tekstilės eksporto dalis buvo didesnė už importą, o 2002 metais tekstilės šakos eksporto indėlis į visos Lietuvos eksportą viršijo importą beveik 2 kartus.

2.2 lentelė

Lietuvos tekstilės šakos eksporto (importo) dalis bendrame šalies eksporte (importe)							
Rodiklis	Metai	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Tekstilės šakos eksporto dalis bendrame šalies eksporte (proc.)		15,1	13,6	11,7	9,3	8,3	7,5
Tekstilės šakos importo dalis bendrame šalies importe (proc.)		7,9	7,4	7,1	5,6	5	4,8

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Užsienio prekyba 2002 – 2007 metų duomenimis.

2003-2007 metais Lietuvos tekstilės gaminių eksporto į kitas šalis ir importo apimčių į Lietuvą augimo tempai pavaizduoti 2.1 paveiksle. Nuo 2005 metų tekstilės importo apimtys į Lietuvą kasmet didėjo daugiau nei 10 proc., ko negalima pasakyti apie Lietuvos eksportą, kuris 2007 metais, lyginant su 2006 metais, išliko beveik stabilus.

2.1 pav. Lietuvos tekstilės šakos eksporto ir importo dinamika 2003-2007 m., proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Užsienio prekyba 2002 – 2007 metų duomenimis.

Tekstilės šakai stabili politinė ir ekonominė padėtis yra ypač svarbi tuo, kad didžioji dalis pagamintos produkcijos eksportuojama. 2002 metais Lietuvos tekstilės šaka eksportavo 84,9 proc. visos pagamintos produkcijos, o 2007 metais šis rodiklis sumažėjo iki 77,0 proc. Todėl įvairių prekybinių barjerų įvedimas ar atšaukimas atsispindi ne tik eksporte ir importe, o kartu ir finansiniuose ūkinės veiklos rezultatuose.

Lietuvos prekybiniai ryšiai ilgus dešimtmečius išlieka glaudūs su NVS šalimis. Dėl aktyvios Kinijos konkurencijos sumažėjus eksporto apimtims į ES 2005 metais, Lietuvos tekstilėninkai tais pačiais metais padidino eksportą į NVS. 2005 metais eksporto apimtys į Rusiją išaugo 60 proc.,

Baltarusiją – 78 proc., Kazachstaną – 86 proc., o į Ukrainą – net 103 proc. Eksportas į NVS šalis viršija importą vidutiniškai 2-2,3 karto.

Analizuojant makroaplinkos veiksnius, būtina pažymėti ir geografinę Lietuvos padėtį. Įvertinant tai, kad apie 80 proc. pagamintų tekstilės gaminių eksportuojama į ES ir NVS šalis. Strategiškai patogi Lietuvos padėtis geografiniu požiūriu, suteikia didelį pranašumą prieš kitas Rytų Europos ir Azijos šalis.

Tačiau pastaraisiais metais eksporto galimybių išnaudojimas priklauso ir nuo to, kaip bendrovės sugeba suderinti savo gamybą prie sparčiai augančių sąnaudų. Laikotarpis, kai gamybos (ir eksporto) pagrindą sudarė pigi darbo jėga ir išteklių, pavyzdžiui energija, jau pasibaigė, ir tekstilės įmonės turi įdėti daug pastangų, modernizuodamos savo gamybos procesus ir didindamos našumą. Labai svarbu kurti naujus produktus su didesne pridėtine verte ir aukštesnėmis pardavimo kainomis.

Pastaraisiais metais radikalūs pokyčiai užsienio prekybos politikoje atvėrė rinkas ne tik Lietuvos tekstilės šakai, bet ir kitoms šalims. Tačiau mūsų šalies tekstilinkams dėl negatyvių politinių priežasčių kol kas gerokai sunkiau sekasi plėsti eksportą, gerinti užsienio prekybos balansą lyginant su Azijos šalimis.

2.1.3. Socialinių-kultūrinių veiksnių identifikavimas

Tekstilės įmonėms didelę įtaką daro socialiniai-kultūriniai veiksniai, tokie kaip: ryškūs amžiaus grupių svyravimai, per paskutinius kelerius metus smarkiai padidėjęs ekonomiškai aktyvių bei išvykstančių gyventi ir dirbti į kitas šalis gyventojų skaičius. Dar viena problema, su kuria susiduria Lietuva – tai gimstamumas. Nors paskutiniaisiais metais vaikų ir gimstama daugiau, tačiau jų Lietuvoje nedaugėja. Kaip rašoma Statistikos departamento parengtame rinkinyje „Lietuvos vaikai 2006 m.“, 2007 metų pradžioje Lietuvoje gyveno 695,5 tūkst. vaikų iki 18 metų amžiaus, kurie sudarė penktadalį visų gyventojų. Per praėjusius metus vaikų sumažėjo 23,3 tūkst., o per pastaruosius šešerius metus vaikų kasmet mažėjo vidutiniškai po 25 tūkst. Daugiau kaip 4 tūkst. vaikų 2006 metais išvyko į užsienį.

Tekstilės pramonė pastaruosius metus jaučia kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą. Pagrindine šios situacijos priežastimi galima įvardinti didelę gyventojų emigraciją, kuri prasidėjo po 1990 metų nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje ir ypatingai suaktyvėjo Lietuvai įstojus į ES. Neigiamą įtaką tekstilės šakai daro ir nesubalansuota Lietuvos darbo rinkos reguliavimo politika, kuri nemotyvuoja darbuotojų dirbti, siekti aukštesnių darbo rezultatų bei skatina neefektyvumą, t.y. kartais yra geriau būti bedarbiu ir gauti nedarbo draudimo išmoką nei dirbti. Vyriausybės galimybės didinti darbo užmokestį yra ribotos, nes ji gali nustatyti tik minimalų darbo užmokesčio dydį, siekdama užtikrinti minimalų pragyvenimo lygį bei skirti nedarbo pašalpas.

Minimalaus atlyginimo reguliavimas ir jo didinimas ne vieną tekstilės įmonę, o ypač tas įmones, kurios orientuojasi ne į aukštos pridėtinės vertės produkcijos gamybą neigiamai lemia įmonių veiklos rezultatus. Darbdavys privalo darbuotojui sumokėti ne mažesnę kaip minimalų mėnesinį atlyginimą, nepriklausomai nuo darbuotojo sugebėjimų, kvalifikacijos ar jo darbo našumo. Dėl gamybos imlumo darbo jėgai ir mažo našumo, darbo užmokestis šioje šakoje sudaro apie 78 proc. apdirbamojoje šakoje esančio vidutinio darbo užmokesčio arba 72 proc. šalies ūkyje mokamo darbo užmokesčio.

Lietuvoje „protų nutekėjimas“ tampa vis aštresne socialine bei ekonomine problema. Protų ir kvalifikuotų specialistų trūksta ir ES labiausiai išsivysčiusiose šalyse. Per pirmuosius (2004 metus) narystės Europos Sąjungoje metus emigrantų iš Lietuvos skaičius išaugo 1,4 karto – nuo 22,7 tūkst. iki 32,5 tūkst. Daugiausia – 48,1 tūkst. (2 kartus daugiau nei 2003 metais) – emigravo 2005 metais. Per 2006 metus emigrantų skaičius sumažėjo: emigravo apie 27,8 tūkst. – tai beveik du kartus mažiau nei 2005 metus ir tik penktadaliu daugiau nei 2003 metais. Galima pastebėti, jog didėja išsilavinusių emigrantų dalis. 2006 m. kas penktas emigravęs buvo baigęs aukštąją ar aukštesniąją mokyklą, o 2003 metais – kas septintas. Pernai sumažėjo išvykusiųjų, turinčių vidurinį, specialų vidurinį ir pagrindinį išsilavinimą, t.y. 2,6 karto mažiau nei 2005 metais ir dešimtadaliu – nei 2003 metais. Daugiau nei pusė 2003–2006 metais visų šio amžiaus emigrantų turėjo vidurinį ir specialųjį vidurinį išsilavinimą. Remiantis statistikos departamento duomenis, išvykstančių kvalifikuotų darbininkų skaičius, lyginant 2005 metus su 2006 metais, išaugo 35,16 proc. ir sudarė 24,6 proc., o aukštos kvalifikacijos darbuotojai –14,6 proc. (padidėjo 28,07 proc.) visų išvykstančiųjų. Dėl neigiamo natūralaus gyventojų prieaugio ir didelių darbingo amžiaus žmonių emigracijos srautų, Lietuvoje šiuo metu trūksta apie 5247 tekstilininkų ir siuvėjų, o ruošiami yra tik apie 3500, iš kurių tikrai ne visi pasirinks tekstilininko profesiją. Jeigu problema nebus efektyviai sprendžiama, tai gali tapti ne tik didžiausiu šios šakos plėtros stabdžiu, bet ir šakos išlikimo klausimu, nes ši šaka yra imli darbo jėgai.

Lietuvos tekstilė turi galias ir senas tradicijas, pritraukia per 19 tūkst. dirbančiųjų, iš kurių net 75-80 proc. sudaro moterys. Tekstilės šakos gamybos apimčių mažėjimas gali turėti skaudžias socialines ir ekonomines pasekmes dirbantiesiems ir jų šeimoms (pvz. AB „Alytaus tekstilė“ bankrotas). Kai kurios įmonės, jausdamos kvalifikuotų darbuotojų stygių, pradeda juos rengti pačios. Lietuvos darbo birža taip pat bando padėti paruošti tekstilės pramonei kvalifikuotų darbuotojų, apmokydama ir perkvalifikuodama registruotus bedarbius pagal profesinio mokymo programas.

Tekstilės ir siuvimo pramonės specialistai yra ruošiami aštuoniose profesinio mokymo mokyklose, kolegijose ir universitetuose, tokiuose kaip Kauno technologijos universitetas, kuris yra AUTEX (Tekstilės universitetų asociacija) narys, taip pat Vilniaus Dailės akademija ir kitose mokymo įstaigose.

Šių Lietuvos mokslo įstaigų ruošiamų studentų procentinė dalis bendrame besimokančio jaunimo tarpe parodyta 2.3 lentelėje.

2007 m. sausio 1 d. Lietuvos tekstilės, aprangos, avalynės ir odos pramonėje veikė 1179 įmonės, iš kurių 447 individualios.

2.3 lentelė

2006 metais Lietuvos mokslo įstaigose ruošiamų tekstilės, aprangos, avalynės ir odos pramonės specialistų skaičius

Studijų forma	Procentinė dalis iš visų besimokančių studentų	Studentų skaičius
Universitetinių studijų	0,6	806
Neuniversitetinių studijų	1,6	704
Aukštesniųjų studijų	3,7	160
Profesinio mokymo studijų	5,37	2445

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis.

Iš 2.3 lentelės duomenų matyti, kad per metus universitetinėse ir neuniversitetinėse studijose paruošiama tik 1,3 kvalifikuotų darbuotojų, o profesinėse mokymo studijose - tik po 2,1 darbuotojus vienai tekstilės, aprangos, avalynės ir odos pramonės įmonei. Išskiriant vien tekstilės šaką šis skaičius būtų dar mažesnis. Todėl toks paruošiamų kvalifikuotų darbuotojų skaičius netenkina įmonių poreikių, nes, kaip jau buvo minėta, ne visi baigusieji studijas pasirinks tekstilininko profesiją. Dėl šios priežasties darbdaviai problemą stengiasi spręsti patys. Tekstilės įmonės pačios organizuoja kursus ir apmoko dirbti naujus darbuotojus, suteikia galimybę studentams atlikti praktikas savo įmonėse ir bendradarbiauja su mokymo įstaigomis.

Nesubalansuotą darbo rinkos reguliavimą rodo ir statistiniai duomenys, pagal kuriuos 2006 metų spalio 1 dienai Lietuvos tekstilės ir aprangos pramonėje užregistruota 209 laisvos darbo vietos ir 133 bedarbiai, turintys tekstilininko profesiją. Remiantis Lietuvos darbo biržos duomenimis, per 2007 metus buvo užregistruota net 2,6 tūkst. laisvų darbo vietų siuvėjams, siuvinėtojams ir giminiškų profesijų darbininkams. Pavyzdžiui, Kauno miesto savivaldybėje (Kauno darbo biržos duomenimis) buvo 75 laisvos darbo vietos ir 13 bedarbių, turinčių tekstilininko profesiją, kuriems darbo birža mokėjo bedarbio pašalpą, o 2007 metų pabaigoje Panevėžio miesto savivaldybėje buvo 30 laisvų darbo vietų ir net 9 bedarbiai, turintys siuvėjo profesiją. Kas šeštas Alytaus darbo biržoje 2007 metų vasario 1 d. registruotas asmuo – atleistas iš AB „Alytaus tekstilės“. Toks nesubalansuotumas jaučiamas visose ūkinėse veiklose, nes paskatas dirbti mažina neefektyviai funkcionuojanti minimalių pajamų reguliavimo ir piniginių paramos suteikimo sistema. Akivaizdu, kad tokia situacija nėra naudinga nei valstybei, nei darbdaviams, nes iškraipo rinką, pilnai neišnaudojamos darbo jėgos galimybės ir sudaromos sąlygos darbo užmokesčiui augti greičiau nei darbo našumui. Tačiau reikia pabrėžti, jog remiantis Nedarbo socialinio draudimo įstatymu (2007 metų gruodžio mėn. 29 d. nauja redakcija), situacija gali šiek tiek pasikeisti, nes vietoje fiksuotos bedarbio pašalpos bus mokama nedarbo

socialinio draudimo išmoka ir jos dydis priklausys nuo apdraustojo, tapusio bedarbiu, buvusio darbo užmokesčio dydžio. Taip pat nedarbo draudimo išmokos mokėjimo trukmė bus diferencijuota priklausomai nuo bedarbio darbo stažo, įgyto iki užsiregistravimo darbo biržoje dienos. Tikimasi, kad naujoji sistema pagerins bedarbių motyvaciją aktyviai ieškoti darbo, sustiprės išmokų pagrįstumo kontrolė.

Taigi įvairūs politiniai įvykiai veikia ne tik prekybinius santykius tarp šalių. Su prekių, paslaugų, kapitalo judėjimu vyksta ir žmonių migracija. Žmonės pasirenka gyventi toje šalyje, kur geresnės gyvenimo sąlygos, įsidarbinimo galimybės, daugiau socialinių garantijų. Jeigu dar prieš porą metų buvo galima tvirtinti, jog Lietuvos tekstilės sektoriaus pagrindinis pranašumas – pigi ir kvalifikuota darbo jėga, tai dabar situacija yra iš esmės pasikeitusi.

2.1.4. Ekonominių veiksnių poveikis Lietuvos tekstilės šakos vystymuisi

Įstojus į ES, atsirado galimybė pasinaudoti ES struktūriniais fondais. Narystė padidino tarptautinio bendradarbiavimo ir finansinės paramos galimybes. Tačiau ES struktūriniais fondais tekstilinkai naudojami labai vangiai, nes iki 2006 metų pradžios tik vienai tekstilės įmonei „Audėjas“ buvo suteikta ES parama pagal 3.1 priemonę „Tiesioginė parama verslui“. Dar 19 tekstilės įmonių paraiškos paramai gauti buvo atmestos (BNS, Lietuva Europos Sąjungoje, 2006). Nuo 2007 metų įmonės gali pasinaudoti ES struktūrine parama 2007-2013 m. Tekstilės įmonės gali pasinaudoti Ekonomikos augimo veiksmų programa, į kurią įeina parama ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirtiems moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai, taip pat verslo produktyvumo didinimui ir aplinkos verslo gerinimui. Įmonės, nesugebėdamos pasinaudoti Europos parama, dėl ekonominių priežasčių mažina gamybos apimtį arba planuoja perkelti gamybą į pigesnę darbo jėgą turinčias kaimynines šalis.

Paskutinius penkerius metus kasmet Lietuvoje fiksuojamas spartus bendrojo vidaus produkto (BVP) augimas. Dar sparčiau didėja BVP vienam šalies gyventojui (kasmet po 10-15 proc.), tačiau tekstilės šaka neatspindi bendrų šalies tendencijų: didėjant BVP, tekstilės šaka sukuria vis mažiau pridėtinės vertės, todėl gamyba kasmet mažėja (žr. 2.4 lentelę).

Iš 2.4 lentelėje pateiktų skaičių matyti, kad BVP kasmet šalyje didėjo, o didžiausias augimas, net 18,03 proc. užfiksuotas 2007 metais. Tekstilės įmonėms analizuojamas laikotarpis nebuvo sėkmingas, nes, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis, 2007 metų išankstiniais duomenimis buvo sukurta 47,3 mln. Lt pridėtinės vertės mažiau nei 2006 metais. Iš analizuojamo laikotarpio 2002 metai taip pat nebuvo patys geriausi, nes sukurta 83,4 mln. pridėtinės vertės mažiau nei 2001 metais. Sąlyginai sėkmingesni buvo tik 2004 metai, kai tekstilės šakoje gamybos apimtį 17,6 mln. Lt viršijo 2001 metų lygį, tačiau 2005 metais gamyba vėl sumažėjo 80,6 mln. Lt.

2.4 lentelė

Šalyje ir tekstilės šakoje sukurta pridėtinė vertė 2002- 2007 metais

Rodiklis	Metai	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Lietuvos BVP (mln. Lt)		51971,2	56804	62586,7	71380,4	81905,2	96675,6
Tekstilės ir tekstilės gaminių gamybos BVP (mln. Lt)		1486,4	1477,8	1587,4	1506,8	1524,1	1476,8*
Tekstilės ir tekstilės gaminių gamybos BVP dalis Lietuvos BVP (proc.)		2,86	2,6	2,54	2,11	1,86	1,53

* išankstiniai duomenys

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

Per 6-erius metus Lietuvos BVP išaugo daugiau nei pusantro karto, o tekstilės šakoje gamyba, tiek ir jos dalis Lietuvos BVP sumažėjo. Tai rodo, kad Lietuvos tekstilės pramonė išgyvena krizę ir pamažu praranda strategines pozicijas šalies ūkyje. Tekstilės šakoje dirba 4,7 proc. visų šalies dirbančiųjų, todėl gamybos apimčių sumažėjimas gali didinti nedarbą šalyje ar atskiruose rajonuose, taip pat skatinti darbo jėgos emigraciją. 2007 metais bendrosios pridėtinės vertės augimą daugiausiai lėmė statyba, didmeninė ir mažmeninė prekyba, transportas, sandėliavimo ir ryšių paslaugos bei žemės ūkis.

Nors tekstilės pagamintos produkcijos apimtys ir mažėja, tačiau vis didesnę dalis pagamintos produkcijos tiek procentine, tiek vertine išraiška parduodama Lietuvoje. Jeigu 2002 metais tik 15,1 proc. visos produkcijos buvo realizuojama Lietuvoje, tai 2007 metais padidėjo iki 23 proc. Mažėjantis eksportas ir išaugę pardavimai vietinėje rinkoje rodo, kad tekstilės gaminiai praranda konkurencingumą tarptautinėje rinkoje, tačiau vietinėje rinkoje vartotojai vis didesnę pirmenybę teikia Lietuvoje pagaminti tekstilės produkcijai.

Taigi didėjant BVP šalyje, augant gyventojų pajamoms, gerėjant kitiems ekonominiams rodikliams, lygiagrečiai tekstilės šakoje mažėja dirbančiųjų skaičius, gamybos apimtys, eksportas, lėtai kyla darbo našumas, todėl būtina ieškoti priežasčių tiek vidaus, tiek išorinėje aplinkoje.

Lietuvos patogi geografinė ir stabili politinė padėtis padeda pritraukti daugiau užsienio kapitalo į šalį, diegti naujas technologijas, valdymo sistemas, plėsti ir tobulinti gamybą. Vienas iš svarbesnių veiksnių tekstilės gamybos augimui, darbo produktyvumo ir ūkinės veiklos efektyvumo didinimui yra tiesioginių užsienio investicijų (TUI), o ypač materialinių investicijų pritraukimas. Vis daugiau šalių, konkuruodamos viena su kita, palankiai priima TUI, kad pritrauktų užsienio įmones. Dažnai šios investicijos didina kapitalą į tas šalis, kurios pačios nepajėgios surinkti pakankamai lėšų įvairiems verslo projektams finansuoti. TUI pritraukimas į šalį suteikia galimybę gaminti vietinėje rinkoje prekes ar paslaugas, kurios be šių investicijų būtų paprasčiausiai importuojamos į šalį, o tai neigiamai atsilieptų užsienio prekybos balansui. Technologijų atnaujinimas, vadybinių standartų tobulinimas, naujų darbo vietų kūrimas ir įrengimų diegimas įmonėse yra pagrindinė šios šakos gamybos varomoji jėga ir sėkmės rodiklis. Tekstilės šakai, ypatingai kovoje su pigia produkcija iš Kinijos ir kitų Azijos šalių, būtina orientuotis į aukštos kokybės, didelės pridėtinės vertės naujų gaminių gamybą, kuri

įmanoma tik atnaujinus ir modernizavus įrengimus. Tačiau didėjančiomis investicijomis tekstilės šaka pasidžiaugti bent kol kas negali, nes TUI į šaką ypač 2005 metais sumažėjo – net 13,32 proc. ir tik 2006 metais investicijos padidėjo 24,32 proc. (žr. 2.5 lentelę). 2007 metais TUI į tekstilės šaką sumažėjo 11400 tūkst. Lt.

2.5 lentelė

Tiesioginės užsienio investicijos 2002- 2007 metų pradžioje

Rodiklis	Metai	2002	2003	2004	2005	2006	2007
TUI į apdirbamąją pramonę, (tūkst. Lt)		2728657	3863637	4260179	5503200	9457600	11510300
Proc. pokytis lyginant su ankstesniais metais			41,59	10,26	29,18	71,86	21,70
TUI į tekstilės šaką, (tūkst. Lt)		334173	309568	303376	262960	326900	315500
Proc. pokytis lyginant su ankstesniais metais			-7,36	-2,00	-13,32	24,32	-3,49

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

Iš 2.5 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad TUI į apdirbamąją pramonę 2006 metais, lyginant su 2002 metais, išaugo apie 3,5 karto. Nors tekstilės šaka priklauso apdirbamajai pramonei ir yra antra pagal pagamintos produkcijos apimtį, tačiau TUI šioje šakoje 2007 metais sudarė tik 2,74 proc. visų TUI į apdirbamąją pramonę. Tokia situacija tekstilės šakoje neleidžia atnaujinti įrengimų, modernizuoti gamybos, tobulinti gaminių ir gerinti jų kokybę. Šiuo metu šalyje yra tik 49 įmonės, turinčios užsienio kapitalo iš 306 įregistruotų tekstilės įmonių ir šis skaičius jau du metus nedidėja.

Pasaulio banko parengtoje 2004 metų Lietuvos investicijų klimato įvertinimo ataskaitoje (Pasaulio bankas, 2004 m. gruodis) pažymima, kad tekstilės įmonės, kuriose dalyvauja užsienio kapitalas, paprastai yra produktyvesnės nei vietinio kapitalo įmonės. Taip pat šiose įmonėse naudojama pažangesnė technologija. Remiantis šia nuomone, galima teigti, kad TUI srautų mažėjimas į Lietuvos tekstilės šaką taip pat skatina veiklos efektyvumo mažėjimą.

Panaši situacija yra ir analizuojant materialines investicijas. Jos į tekstilės sektorių nuo 2002 metų taip pat mažėja tiek absoliučia, tiek santykinė išraiška. Jei 2002 metais materialinės investicijos į tekstilės sektorių sudarė 97,8 mln. Lt, tai 2005 metais jos atitinkamai buvo tik 71,3 mln. Lt. Materialinių investicijų tekstilės sektoriuje dalis apdirbamojoje pramonėje 2002 metais sudarė 5,6 proc., o šiuo metu siekia tik 4,3 proc. Į tarptautines rinkas gali patekti tik didelę pridėtinę vertę turintys produktai, kurių gamyba paremta naujomis technologijomis. Tačiau mažėjantys materialinių investicijų srautai stabdo naujų, pažangių technologijų vystymą ir diegimą tekstilės pramonėje, trukdo pereiti nuo tradicinės tekstilės gamybos prie aukštesnės kokybės gaminių pateikimo Lietuvos ir užsienio rinkoms.

Iš ekonominių veiksnių būtina paminėti ir infliaciją, kuri daugiau ar mažiau paliečia visas įmones. Pavyzdžiui, nuvertėjus šalies piniginiam vienetui, gryniesi pinigai ir debitorinis išskolinimas taip pat netenka savo vertės ir įmonė praranda dalį apyvartinio kapitalo. Tačiau jei įmonė turi kreditą, tai ji galės grąžinti mažesnės perkamosios galios pinigus ir turės naudą, jeigu nebuvo numatyta įvertinti

gražinamą kreditą, infliacijos koeficientu arba ši rizika nebuvo įvertinta palūkanų normoje. Pastaruoju atveju nuostolį patirtų bankas arba kitas kredito teikėjas.

Kylant infliacijai, be abejo, mažėja žmonių perkamoji galia, vartojimas, nes kylančios kainos neigiamai veikia gyventojų lūkesčius. Todėl dėl augančios infliacijos, daugelių įmonių pardavimo pajamos gali sumažėti.

2.6 lentelė

Metiniai (gruodžio mėn., palyginti su ankstesnių metų gruodžio mėn.) vartotojų kainų pokyčiai (padidėjimas, sumažėjimas(-), procentais)

Rodiklis	Metai	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Inflacijos lygis Lietuvoje (proc.)		-1,0	-1,3	2,9	3,0	4,5	8,1

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

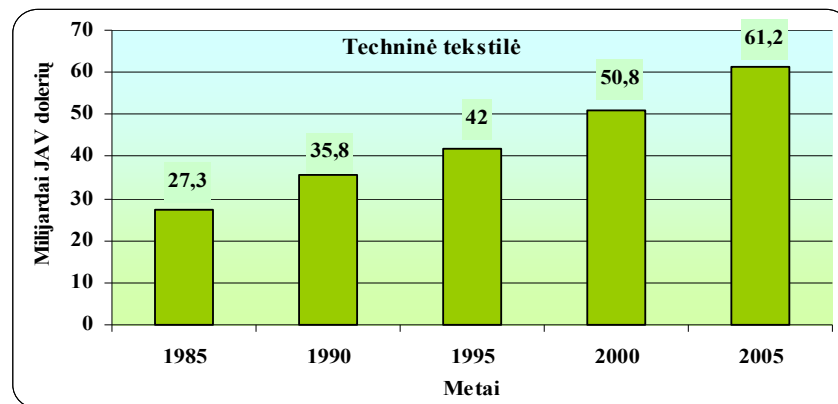
Iš 2.6 lentelėje pateiktų duomenų matyti, jog 2007 metais vidutinė metinė infliacija buvo didžiausia. Didėjimui daugiausia įtakos turėjo apdoroto maisto produktų kainų augimas, kurį lėmė tiek pabrangę žemės ūkio produktai, tiek padidėjusios darbo užmokesčio sąnaudos. Nuo 2007 metų rugsėjo mėnesio stipriai padidėjo degalų kainų poveikis bendrajai infliacijai. Tai tiesiogiai susiję su pasaulinėmis naftos kainomis, kurios praėjusių metų rudenį ėmė gerokai viršyti ankstesnių metų atitinkamo laikotarpio kainas. Toliau spartėjo paslaugų kainų didėjimas ir tai vis ženkliau didino bendrąją infliaciją. Paslaugos brango dėl vis didėjančios paklausos, taip pat dėl didėjančių darbo užmokesčio bei kitų sąnaudų. Analizuojant 2.6 lentelės duomenis, matyti, jog 2003 metais Lietuvoje buvo 1,3 proc. defliacija, kurią pirmiausiai lėmė didelės įtakos šalies pramonei ir verslui turėjęs dolerio pigimas euro, o taip pat ir su juo susieto lito, atžvilgiu. 2003 metų pabaigoje JAV doleris buvo beveik penktadaliu pigesnis nei metų pradžioje. Šis išorinis veiksnys lėmė tai, kad mažėjo iš JAV, Rusijos ir Kinijos importuojamų prekių bei žaliavų kainos, todėl pigo galutinio vartojimo prekės, o ir šalies gamintojų sąnaudos buvo mažesnės dėl pigesnių importuojamų žaliavų. Tačiau 2004 metais defliacinius procesus vėl pakeitė infliacija, kurią galėjo lemti tuo metu žymiai pakilusios naftos kainos bei įstojimas į Europos Sąjungą (ES). Tokiu būdu, atsivėrusi kai kurių senųjų ES šalių darbo rinka paskatino emigraciją ir stipriai sumažino darbo jėgą Lietuvoje, o tai lėmė darbo užmokesčio augimą, kas drauge su sparčiai augančiu skolinimusi paskatino vartojimo bumą. Taip pat infliacijos augimui įtakos turėjo ir nukritusi bazinė palūkanų norma, nes verslas bei gyventojai ėmė aktyviai skolintis ir vartoti ateities pajamų sąskaita.

2.1.5. Technologinių naujovių panaudojimo galimybės Lietuvos tekstilės šakoje

Grupuojant pramonės šakas pagal technologijų panaudojimo lygį, tekstilė, priskiriama žemų technologijų pramonei, kuri Lietuvoje 2005 metais sudarė 50 proc. visos šalies pramonės. Šiuo metu išsivysčiusių šalių tekstilės pramonė, panaikinus prekybos kvotas trečiojo pasaulio šalims, išgyvena

didelius pokyčius. Mažėja gamyba, darbuotojų skaičius, spartėja sudėtingesnės, didesnės pridėtinės vertės tekstilės medžiagų kūrimas. Technologijų tobulinimas atveria galimybes naudotis didesnėmis duomenų bazėmis, greitai gauti ir perduoti informaciją, diegti šiuolaikinius tyrimo ir gamybos valdymo metodus. Nors šiuolaikinės informacinės technologijos yra objektyvios, tačiau jos yra pakankamai brangios, todėl smulkioms ir mažoms įmonėms, kurios tekstilės sektoriuje sudaro atitinkamai 55 ir 24 proc., jų įdiegimas yra sudėtinga problema. Vienas iš šios problemos sprendimų būdų yra pasinaudojimas ES struktūrinė parama (2007-2013 m.) ir vietinių bei tarptautinių klasterių kūrimas.

Kuo labiau išsivysčiusi šalis, tuo daugiau ji gamina bei vartoja aukštesnės kokybės, naujomis technologijomis apdorotos tekstilės rūšių, kurių pritaikymas ūkyje yra žymiai platesnis. Viena iš tokių tekstilės rūšių yra techninė tekstilė. Techninė tekstilė – tai nauja tekstilės sritis, kuri ženkliai skiriasi nuo klasikinės, visų pirma, tuo, kad jai keliami labai konkrečiai apibrėžti funkciniai reikalavimai, tačiau nekeliami ypatingi estetiniai reikalavimai, jai neturi įtakos mada. Kai kuriais atvejais ji turi išlaikyti tam tikrą stiprumą ar temperatūrą, būti neperšaukama kulkos ar nedegi, pasižymėti tam tikromis filtravimo savybėmis ir t.t. Ypač daug techninės tekstilės gaminama bei vartojama JAV, Didžiojoje Britanijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Japonijoje bei Pietų Korėjoje. Techninės tekstilės srityje pastebima mažiausia konkurencija su Azijos šalimis. Ji plačiai naudojama pramonėje, žemės ūkyje, statybose, namų apyvokos reikmenų ir drabužių gamyboje bei pakavimo darbams, medicinoje, aplinkosaugoje bei kitose srityse.

2.2 pav. Techninės tekstilės panaudojimo pasaulyje augimas 1985-2005 metais

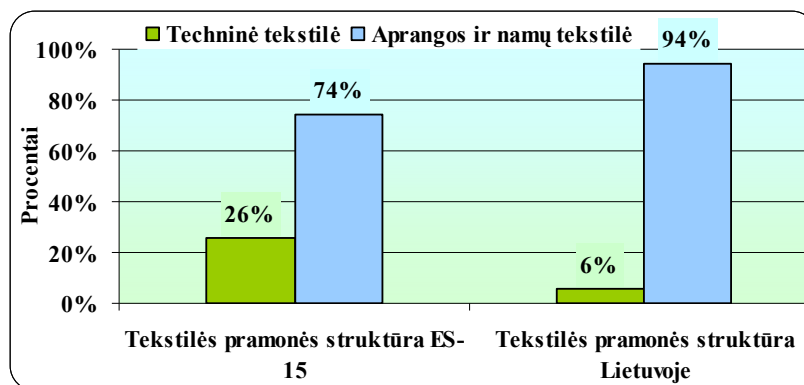
Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

Pastaraisiais metais Europoje techninė tekstilės apyvarta smarkiai auga – siekia apie 688 mlrd. Lt ir šiuo metu sudaro apie 40 proc. visos tekstilės šakos gaminamos produkcijos. O Lietuvoje techninė tekstilė kol kas užima vos 4-6 proc., todėl būtina šiai sričiai skirti ypatingą dėmesį. Per 20 pastarųjų metų techninės tekstilės gamyba išaugo net 2,3 karto (žr. 2.2 paveikslą).

2.2 paveiksle pateikti duomenys patvirtina, kad ši sritis yra perspektyvi. Per metus šios tekstilės rūšies gamyba padidėja vidutiniškai 0,8 mlrd. JAV dol. Todėl Lietuva, turėdama galias tekstilės

gamybos tradicijas ir siekdama efektyviai plėtoti ūkinę veiklą bei išlaikyti dirbančiųjų šakoje skaičių, taip pat turėtų atnaujinti įrengimus, įdiegti naujas gamybos technologijas ir pritaikyti jas techninės tekstilės gamybai. Pastaraisiais metais nemažai Lietuvos tekstilės kompanijų įsigijo kompiuterizuotus modernius įrenginius, priskiriamus aukštųjų ir vidutinių technologijų kategorijai. Tokių įrenginių perkama vis daugiau, nors, kaip pripažįsta mokslininkai, inovacijas vis dar stabdo aukštos kainos, neįkandamos smulkesnėms įmonėms. Europos pramonė vien tik 2004 metais įsigijo modernių tekstilės mašinų už 5,3 mlrd. eurų, o tai sudaro daugiau kaip 42 proc. visame pasaulyje parduotų tekstilės įrenginių vertės.

Lietuvos tekstilė turėtų orientuotis į pažangesnes pasaulyje naudojamas technologijas ir pereiti nuo masinės gamybos prie šiuolaikinės industrinės gamybos. Šiuo metu Lietuvos tekstilė yra per daug orientuota į tradicinius gaminius (žr. 2.3 paveikslą).

2.3 pav. Tekstilės pramonės struktūra ES-15 šalyse ir Lietuvoje

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis NetFinTex, (2006); Abraitienė, A., Kazakevičiūtė, K. (2005).

Įvertinant 2.3 paveiksle pavaizduotą techninės tekstilės dinamiką pasaulyje ir Lietuvos tekstilės pramonės struktūrą, aiškiai matyti, kad aprangos ir namų tekstilei skiriama per daug dėmesio. Lietuvos aprangos ir tekstilės įmonių asociacijos leidžiamame leidinyje „Pagrindinės mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros kryptys ir inovacijų skatinimas Lietuvoje ir ES“ (2004 m. spalio mėn.) numato šias pagrindines aukštųjų technologijų kryptis, į kurias Lietuvos tekstilininkai būtų pajėgūs orientuotis:

- daugiasluoksnių medžiagų, nepralaidžių vandeniui ir orui iš vienos pusės, laidžių vandens garams ir „kvėpuojančių“ iš kitos pusės, kūrimas, panaudojant hidrofilines arba mikroporingas membranas;
- medžiagų, atsparių karščiui ir liepsnai, kūrimas, panaudojant metaaramidinius pluoštus, sutapatintas nedegumo, oleofobinės ir hidrofobinės apdailos technologijas;
- cheminės, radiologinės ir bakteriologinės apsaugos priemonių, laidžių orui, atsparių daugkartiniams dėvėjimo-skalbimo ciklams, kūrimas, savybių tyrimas;
- techninės tekstilės medžiagų, skirtų specialioms darbo rūbams, kariuomenės reikmėms kūrimas;

- techninės tekstilės audinių ir trikotažo, skirtų aviacijai, filtrinių medžiagų, skirtų maisto, keramikos ir kt. pramonės šakoms, tyrimas ir gamybos technologijų kūrimas;
- specialios paskirties audinių ir trikotažo, skirtų įvairiems darbo drabužiams, tame tarpe kariuomenės reikmėms, kūrimas, optimizuojant jų eksploatacines savybes, panaudojant specialias apdailos technologijas bei naujas audinių struktūras.

Paskutinį dešimtmetį pirmaujančiuose pasaulio tekstilės tyrimų centruose kuriama naujos kartos interaktyvi arba dar kitaip vadinama „protinga“ tekstilė, kuri gali aktyviai reaguoti į pašalinį poveikį. Toks poveikis gali būti temperatūra, šviesa, elektroninis signalas arba bet koks kitas poveikis, gaunamas iš aplinkos, kurioje naudojama tekstilės medžiaga. Tai dar viena galimybė sėkmingai vystyti šakos veiklą.

Visame pasaulyje, o ypač Amerikoje ir Japonijoje, daug pastangų dedama kuriant ir diegiant nanotechnologijas, dėl kurių tekstilės gaminys įgauna visiškai naujų savybių. Pasinaudojant nanotechnologijomis, galima pagaminti šildantį, nesitepantį, neperšaunamą, antialerginį, žaizdas gydantį ir kitų fizikinių bei mechaninių savybių turintį drabužį.

Kitas svarbus veiksnys tekstilės gaminiams lengviau patekti į rinką yra gaminių standartizacija. Europoje standartizacijos uždavinys yra užtikrinti, kad techninės kliūtys nevaržytų prekybos, o produktai būtų aukštos kokybės, nekenksmingi žmonių sveikatai ir aplinkai. Standartai Europoje taikomi savanoriškai, išskyrus teisės aktuose arba techniniuose reglamentuose paminėtus standartus, kurie tampa privalomais. Lietuvoje galioja ta pati standartizacijos veiklos tvarka kaip ir Europoje. Lietuvoje tik 29,3 proc. įmonių turi ISO sertifikatus. Tačiau beveik 72 proc. tekstilės įmonių nurodo įgyvendinančios inovacijas, t.y. diegia naujus produktus ar paslaugas, įveda į rinką naujas gamybos linijas, naujai tobulina gamybos procesus arba pritaiko gamyboje naujas valdymo technologijas bei kokybės kontrolę.

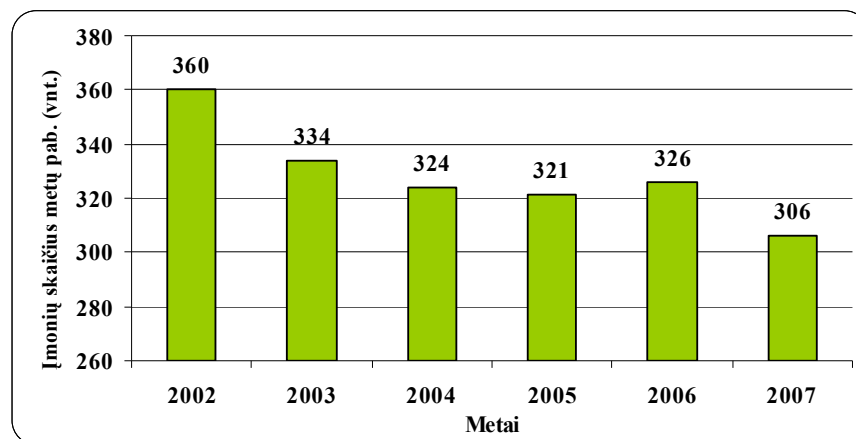
Lietuvoje yra palankių šiai pramonės šakai vystyti galimybių: gilios tradicijos ir tarptautinis pripažinimas, patogi geografinė padėtis, stabili politinė ir teisinė situacija. Suderinti tekstilinkų ir Lietuvos vyriausybės veiksmai, tikslingai ir efektyviai išnaudojant politinių, ekonominių, technologinių ir socialinių veiksnių galimybes, bendradarbiaujant su kitomis šalimis ir perimant jų patirtį, galėtų prisidėti prie tekstilės plėtros ir ūkinės veiklos efektyvumo didinimo.

2.2. Lietuvos tekstilės šakos įmonių ypatumai

Tekstilės šaka turi labai galias tradicijas šalyje ir užima dominuojančią vietą šalies ūkio struktūroje. Tai yra pirma pagal darbuotojų skaičių ir antra pagal pagamintą ir parduotą produkciją (po maisto pramonės) apdirbamosios pramonės šaka. (The Lithuanian Development Agency, 2004). Lietuva tarp

kitų naujųjų ES narių yra viena iš labiausiai specializuotų tekstilės gaminių gamyboje, kurioje 2006 metais buvo sukurta 10,05 % šalies apdirbamosios pramonės bendrosios pridėtinės vertės. Tekstilės šaka iš visų apdirbamosios pramonės šakų išsiskiria tuo, kad tai yra pati imliausia darbo jėgai šaka. 2006 metais tekstilės šakoje dirbo apie 41,6 tūkst. žmonių, tai sudaro 18,8 proc. visų dirbančiųjų apdirbamojoje pramonėje arba 7,7 proc.- visame šalies ūkyje. Tačiau dirbančiųjų skaičius nuolat mažėja. Per penkerius metus net 12 tūkst. sumažėjęs darbuotojų skaičius aštrina užimtumo problemą šalies mastu, o ypač moterų užimtumą, nes apie 80 proc. visų darbuotojų sudaro moterys.

Nors tekstilės šakoje vyrauja smulkus ir vidutinis verslas (86,9 proc. tekstilės įmonių turi mažiau nei 200 darbuotojų), tačiau šaką reprezentuoja įmonės, kurios priskiriamos didelėms įmonėms, t.y. darbuotojų skaičius viršija 250 (Miškinis, 2005). Tokioms įmonėms atstovauja AB „Linas“, UAB „Drobė“, AB „Utenos trikotažas“, AB „Audimas“, AB „Audėjas“, AB „Šatrija“ ir kitos. Didžioji dalis šių įmonių produkcijos yra eksportuojama ir tai prisideda prie šalies tarptautinės prekybos balanso deficito mažinimo.

2.4 pav. 2002 – 2007 metų Lietuvos tekstilės šakos įmonių skaičius metų pabaigoje
Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

2007 metais Lietuvos tekstilės šakoje veikė 306 įmonės. Kaip matyti iš 2.4 paveikslo, tekstilės šakos įmonių skaičius tendencingai mažėja ir per šešerius metus sumažėjo net 15 proc. (54 įmonėmis). Kai kuriuose miestuose ir miesteliuose šis sektorius yra pagrindinis darbdavys. Tekstilės šakos įmonės yra privačios, kai kurios turi valstybės kapitalo. Tai pat šiuo metu Lietuvoje yra apie 49 tekstilės įmonės, turinčios užsienio kapitalo.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2006 metais vidutinis įmonių grynasis pelningumas tekstilės šakoje (50 ir daugiau darbuotojų) siekė vos 1,8 proc. Tekstilės šakoje pardavimai mažėjo nuo 2003 metų kovo mėnesio iki 2004 metų kovo mėnesio, bet 2004 metus lyginant su 2003 metais tekstilės produkcijos pardavimai išaugo 7,5 proc. 2005 metų I pusmetį tekstilės pardavimai sumažėjo 3,8 proc. (Miškinis, 2005). 2006 metais vidutinės tekstilės pardavimų pajamos lyginant su 2005 metais

padidėjo 2,3 proc. Nuo 2002 iki 2006 metų tekstilės šakos įmonių, kuriose dirba virš 50 darbuotojų, pardavimų pajamos padidėjo net 41,72 proc.

Lyginant tekstilės šakos rodiklius su kitomis lengvosios pramonės šakomis, matyti, jog tekstilės gaminių gamyba užima pakankamai svarbią vietą visoje lengvojoje pramonėje.

2.7 lentelė

Lietuvos lengvosios pramonės sektoriaus 2002-2006 metų rodiklių dinamika

Lengvosios pramonės sektoriaus rodikliai	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.
Tekstilės gaminių gamyba					
Bendrasis pelningumas (proc.)	14,15	14,16	16,46	16,69	17,31
Grynasis pelningumas (proc.)	-7,84	-1,15	0,06	1,88	2,95
Darbo našumas (proc.)*	91,9	99,9	106,1	93,2	112,0
Drabužių siuvimas (gamyba), kailių išdirbimas ir dažymas					
Bendrasis pelningumas(proc.)	23,79	24,65	24,99	24,45	23,66
Grynasis pelningumas (proc.)	2,18	4,52	3,43	3,24	4,87
Darbo našumas (proc.)*	91,9	99,9	106,1	93,2	112,0
Odų rauginimas ir išdirbimas; lagaminų, rankinių, balno reikmenų, pakinktų ir avalynės gamyba					
Bendrasis pelningumas (proc.)	18,26	16,38	13,99	16,54	22,75
Grynasis pelningumas (proc.)	-1,48	-17,61	-25,06	-7,53	-1,23
Darbo našumas (proc.)	60,6	64,4	142,0	116,5	109,0

* pateikiamas tekstilės gaminių gamybos ir drabužių siuvimo (gamyba), kailių išdirbimo ir dažymo apjungtas darbo našumas (%).

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

Kaip matyti iš 2.7 lentelės, 2002-2003 metais tekstilės sektorius dirbo nuostolingai. Nuo 2004 metų pastebimas mažėjimas pardavimų sektoriuje, ypač aprangos subsektoriuje. O didžiausias tekstilės šakos grynasis pelningumas buvo pasiektas 2006 metais (2,95 proc.), tai nemažas pasiekimas įvertinant tai, kad 2002 metais šis rodiklis buvo neigiamas. Po truputį kiekvienais metais didėja ir tekstilės sektoriaus darbo našumas. Drabužių siuvimo pramonės šakos grynasis pelningumas 2006 metais pasiekė 2003 metų lygį, o odų rauginimo ir išdirbimo pramonės grynojo pelningumo rodiklis visu analizuojamu laikotarpiu yra neigiamas, nors 2006 metais pastebima ir mažiausia jo neigiama reikšmė (-1,23 proc.). Tekstilės šakos bendrasis pelningumas analizuojamu laikotarpiu nuolat didėjo, kai kitose lengvosios pramonės šakose situacija buvo priešinga, išskyrus 2005-2006 metus odų rauginimo ir išdirbimo pramonės šakoje. 2004 metais pastebima didžiausias tekstilės šakos bendrojo pelningumo augimo tendencija (padidėjo 16,24 proc.), drabužių siuvimo pramonės šakos bendrasis pelningumas labiausiai padidėjo 2003 metais (3,61 proc.), o nuo 2005 metų pastebima mažėjimo tendencija. Tuo tarpu odų rauginimo ir išdirbimo pramonės šakoje didžiausias bendrojo pelningumo šuolis pastebimas 2006 metais, kuomet padidėjo net 37,5 proc.

2.3. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų charakteristikos

Nors Europos Sąjungoje, kaip ir kitose pasaulio regionuose, vis didesnis dėmesys skiriamas smulkioms ir vidutinėms įmonėms, tačiau pagrindinė ekonomikos (pramonės) varomoji jėga vis dėlto

išlieka stambios įmonės. Ypač tai pasakytina apie pramonę, prekybą, energetiką, transportą. Todėl siekiant įvertinti įmonių ūkinių veiklų efektyvumą, pasirinktos dvi didžiausios Lietuvos tekstilės šakos bendrovės: AB „Utenos trikotažas“ ir AB „Linas“ (žr. 2.8 lentelę). Analizuojamos įmonės užima aukštas pozicijas ne tik pagal pardavimus visoje Lietuvoje, bet jose dirba nemažas skaičius žmonių. Tik 2007 metais abiejose įmonėse darbuotojų skaičius sumažėjo. Esminės priežastys išlieka tos pačios: konkurencija, emigracija ir kt.

2.8 lentelė

AB „Utenos trikotažas ir AB „Linas“ pardavimo pajamos ir darbuotojų skaičius

Įmonės pavadinimas	Pardavimo pajamos (mln. Lt)				Darbuotojų skaičius (vnt.)
	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2007 m.
AB „Utenos trikotažas“	129,794	121,423	124,810	137,688	949
AB „Linas“	74,238	73,290	60,077	64,422	1225

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

Nors šių dviejų įmonių veikla pagal LR statistikos departamento 2008 m. sausio 1 d. patvirtintą atnaujintą ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių (EVRK 2) yra vienoda, t.y. priskiriama tekstilės ir tekstilės gaminių gamybai, tačiau jų veiklos rezultatai ir rezultatus atspindintys ekonominiai rodikliai yra gana skirtingi. AB „Utenos trikotažas“ – viena moderniausių Rytų ir Vidurio Europos įmonių, pasižymi nuolat augančiomis pardavimo pajamomis. Tam įtakos turi užsibrėžtas įmonės tikslas – gaminti aukščiausios kokybės tekstilės ir trikotažo gaminius konkurencingomis kainomis ir kuo trumpesniais terminais. Tai pasiekti padeda vientisas gamybos ciklas, kurį sudaro mezgimas, medžiagų apdaila, sukirpimas, siuvimas, kokybės patikrinimas ir logistika. 2005 metais bendrovei įteiktas ES aplinkosauginis ženklas „Europos gėlė“. Šis ženklas kol kas suteiktas tik vienai Lietuvos bendrovei, t.y. tik AB „Utenos trikotažas“ gaminiams. AB „Linas“ veikla vykdoma plečiant rinkas, gaminių asortimentą, diegiant naujas technologijas. Šiuo metu įmonės pablogėjusiems rezultatams didžiausią įtaką daro gerokai padidėjusi Kinijos ir kitų Azijos šalių tekstilės gaminių pasiūla bei importas į kitas Europos Sąjungos (ES) šalis, taip pat lininių produktų rinkos paklausos ciklo perėjimas į vartojimo sumažėjimo fazę. Dviejų įmonių pasirinkimas yra tikslingas, nes leidžia atskleisti stipriąsias ir silpnąsias įmonių puses, ieškoti priežasčių susidariusioms situacijoms ir sprendimo būdų. Tekstilės šakos įmonių pavyzdžiu atlikta palyginamoji analizė leidžia objektyviau įvertinti vystymosi tendencijas ir ūkinės veiklos efektyvumą.

Analizuojant didžiausias lengvosios pramonės bendroves pagal 2005-2006 metų pardavimus, iš 2.9 lentelės matyti, kad AB „Utenos trikotažas“ užima antrą vietą, o AB „Linas“ šeštą vietą visoje lengvojoje pramonėje. Pastaroji bendrovė 2005 metais buvo pasiekusi net ketvirtą poziciją, nors pardavimai ir sumažėjo 1,29 proc. Tai galėjo lemti, jog tais metais gaminių iš Azijos šalių, ypač Kinijos, importas į Lietuvą padidėjo ketvirtadaliu. 2005 metų sausio 1 dieną panaikinus Pasaulinės

prekybos organizacijos (PPO) narių kvotas tekstilės gaminiais, konkurencija Lietuvos tekstilės įmonių gaminamai produkcijai tiek Europos Sąjungos, tiek pasaulinėje rinkoje stipriai išaugo.

2.9 lentelė

Didžiausios lengvosios pramonės bendrovės pagal 2004 – 2006 metų pardavimus

Didžiausios lengvosios pramonės bendrovės	Vieta lengvojoje pramonėje			Vieta Lietuvoje			Pardavimų pajamos (tūkst. Lt)		
	2004	2005	2006	2004	2005	2006	2004	2005	2006
Neaustinių medžiagų fabriko grupė	2	1	1	101	101	64	117000	190930	243686
Utenos trikotažas, AB	1	2	2	90	115	90	129794	121423	124810
Audimas, AB grupė	4	3	3	157	146	151	81688	97732	110901
Alytaus tekstilė, AB	5	6	4	165	204	246	76277	69991	66201
Lelija, UAB	8	7	5	184	209	247	68359	68435	65986
Linai, grupė	6	4	6	172	197	258	74238	73290	60077
Vilnika, UAB	11	8	7	272	268	303	44568	48550	50638
Audėjas, AB	12	9	8	291	288	305	41305	44516	49882
Drobė, vilnos AB	7	5	9	177	202	309	72178	52602	49495
Vernitas, AB	15	11	10	337	514	312	34670	38463	48788

Šaltinis: sudaryta darbo autorių remiantis Lietuvos verslo dienraščio „Verslo žinios“ priedais „Lietuvos verslo lyderiai“ ir „Top 1000“.

Pagrindinė Rytų šalių konkurentų stiprioji pusė yra gana žema gamybos savikaina. Jų silpnosios pusės yra siauras asortimentas, patirties ir technologinių galimybių išbaigtos produkcijos gamybai stoka. Pagrindinės Kinijos stipriosios pusės yra žema darbo jėgos kaina ir sąlyginai modernūs fabrikai. Silpnosios pusės yra atstumas iki Europos rinkų, didelės partijos, santykinai žema kokybė ir Kinijos prekės įvaizdis. Pagrindinės Vakarų ir ES konkurentų stipriosios pusės yra aukšta kokybė, tradiciškai suformuotos rinkos, patikimumas ir gamintojo vardas. Pagrindinis minusas yra sąlyginai aukštos kainos, tačiau ši problema sprendžiama perkeliant dalį gamybos į Rytus arba perkant pusfabrikačius Rytuose.

Tekstilės pramonė Lietuvoje išgyvena ne patį lengviausią laikotarpį: arši konkurencija, brangstanti darbo jėga bei kiti sparčiai besikeičiantys ekonominiai veiksniai aiškiai byloja, jog šiandien dauguma įmonių yra priverstos peržiūrėti savo veiklos strategiją, skirti prioritetus naujų veiklos nišų paieškai ir orientacijai į aukštesnės pridėtinės vertės produktus bei paslaugas.

Analizuojamų įmonių pardavimo pajamos per 2004 – 2006 metus mažėjo, tačiau AB „Utenos trikotažas“ 2006 metais pardavimų apimtis pavyko padidinti 2,71 proc. (žr. 2.9 lentelę) Pagal 2006 metų pardavimus AB „Utenos trikotažas“ ir AB „Linai“ atitinkamai dalijosi 90 ir 258 vieta Lietuvoje. AB „Linai“ pardavimų pajamos per analizuojamą laikotarpį sumažėjo 19,08 proc. Tai lėmė suintensyvėjusi importuotojų ir vietinės rinkos gamintojų konkurencija.

Pagrindiniai AB „Utenos trikotažas“ konkurentai vidaus rinkoje yra Lietuvos gamintojai, gaminantys panašią produkciją, užsienio gamintojų trikotažo gaminių importuotojai, parduotuvių tinklai, prekiaujantys drabužiais ir trikotažo gaminiiais, turgaus prekeiviai. Konkurentai tarp Lietuvos gamintojų yra AB „Audimas“ (2006 metais lengvojoje pramonėje pagal pardavimus užimanti trečią

poziciją po AB „Utenos trikotažas“), AB „Sparta“ (2006 metais užėmė tik 22 poziciją lengvojoje pramonėje), gaminančios apatinius ir viršutinius trikotažo gaminius, AB „Vilniaus aušra“, siuvanti lengvus viršutinius bei apatinius drabužius, AB „Lorita“, užsiimanti drabužių kūdikiams gamyba.

AB „Utenos trikotažo“ konkurentai Lietuvoje šiuo metu nepajėgūs konkuruoti savo trikotažo gaminiais nei kiekybiškai, nei kokybiškai, nei plačiu technologinių galimybių spektru. Dauguma įmonių specializuojasi ir kitos produkcijos gamyboje.

Tarp šalių importuotojų ypač stiprias pozicijas užima Danija, Kinija, Turkija, Lenkija.

Bendrovės konkurentai, gaminant ir parduodant produkciją Vakarų Europos šalyse, yra Estija, Latvija, Portugalija, Graikija, Rumunija, Vengrija, Turkija, Kinija, Bulgarija. Konkurentų stipriosios pusės: trumpi gamybos terminai, maža kaina.

Tačiau AB „Utenos trikotažas“ turi taip pat nemažai pranašumų:

- pilnas gamybos ciklas/lankstumas;
- dideli gamybiniai pajėgumai;
- dukterinė įmonė Ukrainoje;
- nepriklausomumas nuo išorinių šiluminės energijos tiekėjų (nuosava katilinė);
- galimybė užsakymus atlikti per minimaliai trumpą laiką, žinomas bendrovės vardas pirkėjų ir vartotojų tarpe;
- aukštos kvalifikacijos personalas;
- nuosavas firminės prekybos tinklas Lietuvos rinkoje;
- geografinė padėtis/pristatymų trukmė;
- bendrovėje funkcionuojanti kokybės sistema, atitinkanti tarptautinius standartų ISO 9001:2000, OEKO-TEX 100, ISO-14 001, SA 8000 reikalavimus;
- kainos/kokybės santykio augimas;
- naujovių diegimas.

AB „Linas“ pagrindiniai konkurentai Lietuvoje yra AB „Linų audiniai“ (Plungė), AB „Siūlas“ (Biržai), TŪB „Klasikinė tekstilė“ (Kaunas), kurie, kaip matyti iš 2.9 lentelės, nepatenka į didžiausių pagal pardavimus lengvosios pramonės įmonių dešimtuką. Šios įmonės 2006 metais lengvojoje pramonėje pagal pardavimus atitinkamai užima 14/17/20 pozicijas.

AB „Linas“ gamina geros kokybės produkciją, orientuotą į vidutinio lygio kainas. Pagrindiniai konkurentai yra Rusijos, Baltarusijos, Kinijos, Čekijos ir Lenkijos linų įmonės. Italijos, Prancūzijos ir Airijos tekstilės gaminių gamintojai šiuo metu gamina aukštesnės kokybės gaminius, tačiau artimiausiu laiku AB „Linas“ tikisi pradėti tiesiogiai konkuruoti ir jų užimamose rinkos nišose.

Pagrindiniai AB „Linas“ tekstilės gaminių gamybos verslo konkurentai užsienio rinkose: Latvijoje – „Larelini“ (Jelgava); Baltarusijoje – Oršos linų kombinatas; Rusijoje – Smolensko linų kombinatas, Jakovlevo linų kombinatas, Zvolma linų kombinatas, Krasavino linų kombinatas, TDL; Olandijoje – „Northen Linen“; Lenkija – Orzel S.A., Factory of Linen Fabrics Zyrardow Ltd.; Čekija – Moravolen a.s., CNM Textil a.s., Ariva Ltd.; Italija – Linificio e Canapificio Nazionale S.P.A., Italtex SRL, Miroglio S.P.A. Div. Sublitem; Belgija – Libeco-Lagae NV; Austrija – Tiroler Loden GmbH (Blaas Leinen GmbH); keletas fabriku Kinijoje.

Taigi didžiausia pasaulyje rūbų gamintoja ir eksportuotoja išlieka Kinija drauge su kitomis Azijos šalimis, o konkurencija tarp Europos gamintojų vis stiprėja. Po Pietryčių Azijos ir Rusijos krizių konkurencija tarp gamintojų tapo dar aršesnė, verčianti Europos gamintojus išskelti gamybą į pigesnes šalis, bei sparčiai vystyti technologijas, kurti madas bei ieškoti naujų sprendimų marketingo srityje.

AB „Linas“ veiklos charakteristika. Tai didžiausia Baltijos šalyse lino audinių ir namų tekstilės bendrovė. AB „Linas“ (tuometinis Panevėžio linų kombinatas) įkurtas 1957 m., tačiau 1990 m. susivienijimas susiskaldė į atskiras įmones. Panevėžio linų kombinatas tapo Panevėžio valstybine įmone „Linas“. 1993 m. įmonė perorganizuota į akcinę bendrovę „Linas“, o 1996 m. perregistruota į bendrą įmonę, kurioje investuotas užsienio kilmės kapitalas. 2005 m. rugsėjo 1 d. AB „Linas“ atskyrė dvi pagrindines savo veiklos dalis – lininių tekstilės gaminių gamybą ir nekilnojamojo turto valdymą – 2005 m. buvo pasirašyta sutartis su tarptautine konsultacijų bendrove „Goldratt Consulting Ltd“. AB „Linas“, padedant konsultantams, per artimiausius ketverius metus ketina įgyvendinti ilgalaikį projektą, kuris, planuojama, leis net keletą kartų padidinti dabartinius bendrovės pardavimus. Siekdama išlaikyti savo konkurencingumą dabartinėse rinkose, AB „Linas“ ieško naujų būdų ir kelių, kaip ženkliai padidinti pajamas per artimiausius metus. Pagrindiniai ateities veiksniai bus gebėjimas prisitaikyti prie greitai besikeičiančios aplinkos, bet tuo pačiu metu teikti geros kokybės pigesnius produktus, plėsti asortimentą ir sugebėti patenkinti klientų poreikius ir lūkesčius per maksimaliai trumpą laiką.

Taigi besikeičiančioje aplinkoje AB „Linas“ ir toliau sieks sukurti gerą gamintojo ženklą, pripažįstamą rinkose ir asocijuojamą su geru klientų aptarnavimu, aukštos kokybės lino ir medvilnės produkcija tiekiamą galutiniams pirkėjams už konkurencingą kainą.

Šiandieninis „Linas“ – tai koncentruoto akcinio kapitalo bendrovė, siekianti sėkmingai tenkinti vartotojų poreikius linų tekstilės gaminiams. Bendrovė siūlo vartotojams linų tekstilės gaminių gamą, tai pilna lino linija tiems, kurių egzistencijos esmė – lininis gyvenimo stilius. AB „Linas“ produkcija: šukuoti linai ir pašukos, natūralūs ir dažyti lininiai verpalai, gryno lino, puslininiai, natūralūs, natūralūs balinti, dažyti ir marginti bei žakardiniai audiniai, gatavi gaminiai: rūbai, staltiesės, servetėlės,

rankšluosčiai, portjeros, patalynė, pirštinės ir kt. Pirkėjų poreikiams tenkinti 2006 metais buvo sukurta 162 naujų piešinių ir struktūrų audiniai, 28 autoriniai darbai ir 73 nauji kolekcijoms skirti piešiniai.

Šiuo metu akcinėje bendrovėje „Linas“ dirba daugiau kaip 1225 darbuotojai. Bendrovė turi keturias gamybos linijas – verpimo, audimo, apdailos bei siuvimo ir penkias tarnybas: marketingo, finansų, personalo, kokybės, techninio aptarnavimo. AB „Linas“ savo rinkose yra žinoma kaip patikimas partneris, gaminantis geros kokybės produkciją, orientuotą į vidutinio lygio kainas. Pagrindiniai konkurentai yra Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos, Kinijos, Čekijos ir Lenkijos linų įmonės. Kita konkurentų kartelė yra Italija, Belgija, Prancūzija ir Airija, kurios šiuo metu gamina aukštesnės kokybės gaminius, tačiau artimiausiu laiku AB „Linas“ tikisi pradėti tiesiogiai konkuruoti ir jų užimamose rinkos nišose. Įmonės pagrindiniai konkurentai Lietuvoje yra AB „Siūlas“ (Biržai) ir AB „Linų audiniai“ (Plungė).

AB „Utenos trikotažas“ veiklos charakteristika. Ši bendrovė įkurta 1967 metų liepos 25 d. Tuo metu tai buvo viena didžiausių įmonių Baltijos šalyse. Atkūrus nepriklausomybę, 1990 metais AB „Utenos trikotažas“ tapo savarankiška įmone, o 1993 metais tapo privačiojo kapitalo įmone.

1998 metais Lietuvos Respublikos ūkio ministerija ir Kokybės taryba apdovanojo AB „Utenos trikotažas“ Nacionaliniu kokybės prizu, kurio tuo metu siekė dauguma didžiųjų Lietuvos įmonių. 1999 metais bendrovė gavo ISO 9001 sertifikatą (kokybės vadybos sistemos sertifikatas). Be to, 2003 metais AB „Utenos trikotažas“ tapo pirmąja bendrove Lietuvoje, du kartus apdovanota Nacionaliniu kokybės prizu. 2001 metais bendrovei suteiktas ir ISO 14001 sertifikatas (tarptautinis aplinkos apsaugos vadybos sistemos (AVS) sertifikatas). 2005 metais Danijos aplinkosauginio ženklavimo institucija „Ecolabelling Denmark“ bendrovės gaminamiems medvilnės ir elastano gaminiams suteikė Europos Sąjungos aplinkosauginį ženklą „Europos gėlė“ (EU flower). Teisę produkciją žymėti šiuo ženklu įmonė gavo viena pirmųjų tarp Pabaltijo šalių gamintojų: „Europos gėlės“ ženklu yra žymima tik vienos Estijos įmonės produkcija, o Lietuvoje – AB „Utenos trikotažas“ pirmasis ir vienintelis, turintis tokią teisę. „ES gėlė“ pažymėta produkcija atitinka itin griežtus aplinkosauginius reikalavimus: šio ženklo suteikimas gaminiui parodo, kad tiek produkcijos gamyboje, tiek gamybai reikalingų žaliavų gamyboje nėra naudojamos medžiagos, galinčios turėti neigiamą poveikį aplinkai ir vartotojui. 2005 metais balandžio mėn. AB „Utenos trikotažas“ tapo Lietuvos pramonininkų konfederacijos didelių įmonių nominacijos „Lietuvos metų eksportuotojas – 2004“ nugalėtoja (AB „Utenos trikotažas“ interneto svetainė).

AB „Utenos trikotažas“ 2006 metais gruodžio 31d. valdė keturių dukterinių įmonių kontrolinius paketus: AB „Šatrija“ – 89,78 proc., UAB „Utenos trikotažo prekyba“ - 100 proc., UAB „Gotija“ - 90,50 proc., OAO „MTF Mrija“ - 91,85 proc. (AB „Utenos trikotažas“ metinė ataskaita, 2006).

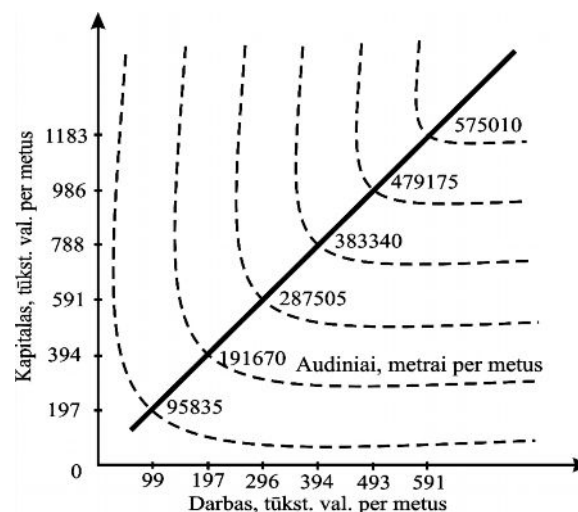
Pagrindinė bendrovės gaminama produkcija yra įvairūs viršutinio bei apatinio trikotažo gaminiai. AB „Utenos trikotažas“ produkcijos gamybą sudaro visas gamybos ciklas: gaminių modelių paruošimas, mezgimas, apdaila, dažymas (verpalų ir medžiagų), džiovinimas, marginimas, sukirpimas, siuvimas, kokybės tikrinimas, logistika.

AB „Utenos trikotažas“ yra didžiausia Lietuvos tekstilės gamybos bendrovė. Įmonė turi visą gamybos ciklą: iš įmonėje pagaminto ir nudažyto trikotažo čia pat siuvami moteriški, vyriški ir vaikiški apatiniai bei viršutiniai drabužiai, laisvalaikio bei sportinė apranga.

2.4. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ optimalaus išteklių derinio parinkimas pritaikant izokvantas

Kadangi gamyba yra sudėtingas procesas, kuriantis dabartinį arba būsimą naudingumą, todėl labai svarbu priimti tinkamus sprendimus, kokius ir kiek gaminių gaminti, kokią kainą nustatyti, ar verta plėsti gamybą, ar atvirkščiai – ją nutraukti. Todėl remiantis izokvantomis, galima nustatyti maksimalų galimą gamybos kiekį, panaudojus įvairius gamybos veiksnių kiekius. Smulkesnei analizei buvo pasirinkti 2007 metai.

Izokvanta – kreivė, rodanti efektyvius gamybos veiksnių derinius, gaminant tam tikrą produkcijos kiekį. Čia pasireiškia substitucijos (pakeičiamumo) efektas (darbas gali būti pakeistas kapitalu ir atvirkščiai). Kiekvienas darbo ir kapitalo (mašinų) valandų derinys rodo tam tikrą gamybos apimtį. Tačiau yra labai svarbu pažvelgti į izokvantos formą, nes būtent ji teikia informaciją apie išteklių pakeičiamumo galimybes, nekeičiant gamybos apimtį (žr. 2.5 pav.).

2.5 pav. AB „Linas“ audinių gamybos izokvanta

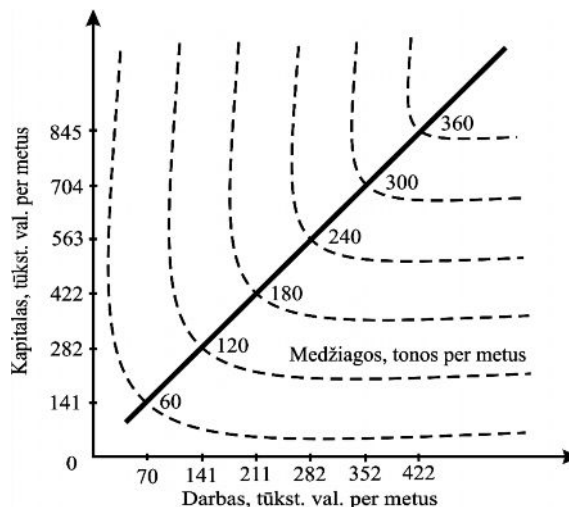
Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

2.5 paveiksle gamybos funkcija pavaizduota grafiškai, kur vertikaliajame ašyje atidėtas kapitalas tūkst. val. per metus (šiuo atveju į jo bendrą sumą įtraukiant visus pastoviuosius kaštus), o

horizontalioje - darbas tūkst. val. per metus. Šiuo atveju, AB „Linas“ kapitalo per metus sunaudoja apie 197 tūkst. valandų už 4721409 Lt, o darbo per metus yra perkama 99 tūkst. val. už 2681700 Lt. Taigi gamybos funkcija parodo, jog norint padidinti gamybos apimtį, darbą ir kapitalą reikia didinti tam tikra proporcija.

Iš 2.5 paveikslo matyti, kad jei darbo valandų naudojame 99 tūkst., o kapitalo darbo laiko 197 tūkst. valandų per metus, tai pagaminamų audinių apimtis bus apie 95835 metrus per metus. Tačiau jei darbo valandas didinsime, o kapitalo naudosime tiek pat, t.y. 197 tūkst. valandų, matyti, kad pagamintų audinių apimtis ne didės, o išliks tokia pati. Tokia pati situacija būtų, jei darbo valandų nedidintume, t.y. naudotume 99 tūkst. valandų per metus, o kapitalo naudojamų valandų skaičių didintume, gamybos apimtis nekistų ir išliktų ta pati – 575 tūkst. metrų per metus. Norint padidinti gamybos apimtį, būtinai turime didinti ir darbo, ir kapitalo naudojamų valandų skaičių. Jei darbą padidinsime 1 h, tai kapitalo darbo laiką turėsime padidinti 2 h, ir atvirkščiai.

Analogiškai AB „Utenos trikotažas“ kapitalo per metus sunaudoja apie 141 tūkst. valandų už 2279500 Lt, o darbo per metus yra perkama 70 tūkst. val. už 1342800 Lt.

2.6 pav. AB „Utenos trikotažas“ medžiagos gamybos izokvanta

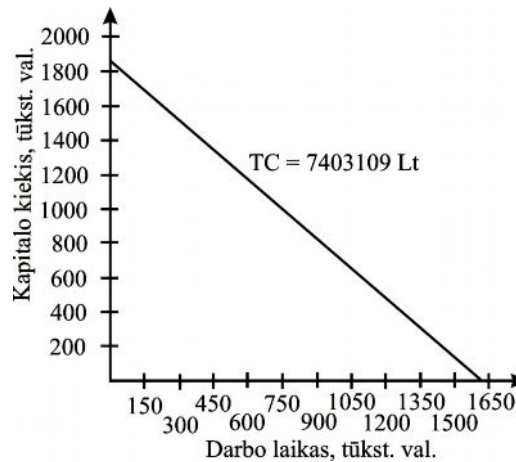
Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

Iš 2.6 paveikslo matyti, kad jei AB „Utenos trikotažas“ darbo valandų naudos 70 tūkst., o kapitalo darbo laiko 141 tūkst. valandų per metus, tai pagaminamos medžiagos kiekis bus apie 60 tūkst. tonų per metus. Tačiau jei darbo valandas didinsime, o kapitalo naudosime tiek pat, t.y. 141 tūkst. valandų, matyti, kad pagamintų medžiagos apimtis ne didės, o išliks tokia pati.

Žinant, kokia yra izokvanta ir jos pasvirimas, tuomet galima patikrinti, ar gamybos kaštai yra minimalūs, ar įmonės pasirinko optimalius išteklių derinius. Gaminant tam tikrą produkcijos kiekį, gamybos kaštai yra minimalūs, kai dviejų išteklių izokvanta pasvirimas yra lygus tų dviejų išteklių

izokaštų linijos pasvirimui. Šiuo atveju ištekliai yra darbas ir kapitalas. Nubrėžus 2007 metų izokaštų liniją, galima sužinoti ir pasvirimą.

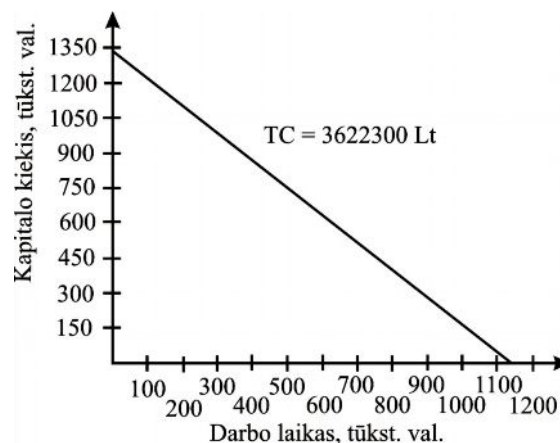
2007 metų AB „Linas“ bendrųjų kaštų suma buvo lygi 7403 tūkst. Lt (žr. 2.7 paveikslą). Todėl jei šią sumą įmonė išleistų tik kapitalo darbo valandoms apmokėti, tai būtų įsigyta 1854490 val. kapitalo. Analogiškai jei visus bendruosius kaštus būtų išleidę darbo apmokėjimui, tai būtų įsigiję 1632510 val. darbo laiko.

2.7 pav. AB „Linas“ izokaštų linija

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

Kapitalo darbo valandos kaina yra apskaičiuojama visų įrenginių metinę nusidėvėjimo sumą dalinant iš įrenginių darbo laiko per metus, t.y. $4721409:1182720=3,99$ Lt. Darbo valandos kainą yra apskaičiuojama taip: metinį darbo užmokestį dalinant iš dirbtų valandų, t.y. $2681700:591360=4,53$ Lt.

2.8 pav. AB „Utenos trikotažas“ izokaštų linija

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

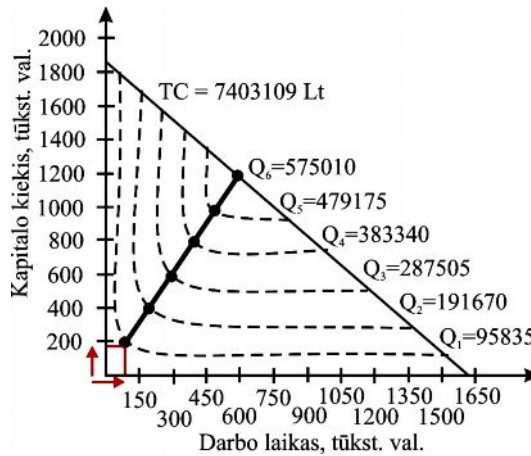
Taigi izokaštų linija rodo visus darbo ir kapitalo derinius, kuriuos naudojant 2007 metais AB „Utenos trikotažas“ bendrieji kaštai buvo 3622 tūkst. Lt. Šiuo atveju galima rasti, kokius skirtingus išteklių derinius gali įsigyti AB „Utenos trikotažas“, kai bendrosios išlaidos per metus būtų 3622300Lt. Todėl jei įmonė pirktų tik darbą, tai jo galėtų įsigyti 1139455 val., o jei naudotų tik kapitalą, tai jo

panaudotų 1342452 val. Įmonė galėtų įsigyti 1139455 darbo valandų ir 0 kapitalo valandų derinį, arba 1342452 kapitalo valandų ir 0 darbo valandų derinį. Per šiuos taškus nubrėžę izokąstų liniją, galima rasti visus išteklių derinius, kuriuos AB „Utenos trikotažas“ gali įsigyti už 3622 tūkst. Lt (žr. 2.8 pav.)

AB „Utenos trikotažas“ kapitalo darbo valandos kaina yra $2279500:844800=2,70$ Lt, o darbo valandos kaina yra $1342800:422400=3,18$ Lt.

Gamybos veiksmų pakeičiamumą galima išreikšti panaudojant ribinę techninę substitucijos normą (MRTS). Techninė pakeitimo norma rodo dviejų gamybos veiksmų mainus, taip pat normą, kuria įmonė turėtų pakeisti vieną iš veiksmų kitu, išlaikydama pastovią gamybos apimtį.

Izokvantos pasvirimas yra lygus ribinei techninio pakeitimo normai: $MRTS = \Delta K/\Delta L$

2.9 pav. AB „Linas“ ribinė techninė pakeitimo norma

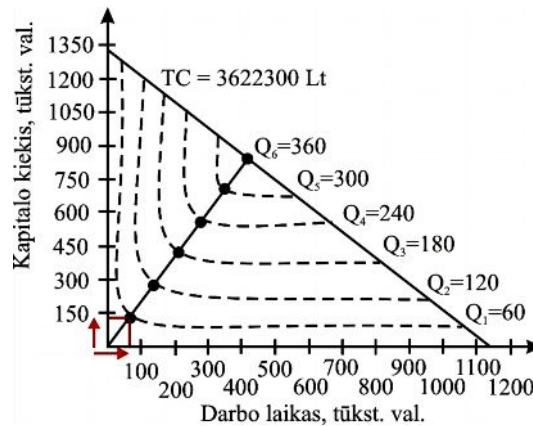
Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

Raudonai pažymėtos rodyklės rodo kapitalo ir darbo kiekių pokyčius. Kapitalo kiekio pokytis šiame taške yra lygus 197, o darbo laiko pokytis – 99. Taigi, gauname, kad AB „Linas“ MRTS yra lygi 2, AB „Utenos trikotažas“ taip pat MRTS=2. Ši ribinė techninio pakeitimo norma bus vienoda visuose taškuose, nes, kaip jau anksčiau buvo minėta, izokvantų forma parodo pastovių proporcijų gamybos funkciją. Žinant izokvantos pasvirimą, reikia sužinoti izokąstų linijos pasvirimą.

Izokąstų linijos pasvirimas yra lygus darbo paslaugų kainos ir kapitalo paslaugų kainos santykiui, t.y. $\Delta w/\Delta r$. Tačiau nereikia pamiršti, kad visoje izokąstų linijoje bendrieji kaštai nekinta. Kapitalo ar darbo sumažinimas tam tikru dydžiu lems bendrųjų kaštų sumažėjimą ΔK (ar ΔL) * kaina dydžiu. Todėl, norint išlikti toje pačioje izokąstų linijoje (nekeisti bendrųjų kaštų), išlaidų papildomoms darbo valandoms pirkti padidėjimas turi būti lygus išlaidų kapitalui pirkti sumažėjimui, t.y. reikia palyginti kainų santykį. Taigi, šiuo atveju izokąstų linijos pasvirimas bus lygus darbo valandos ir kapitalo valandos kainų santykiui: AB „Linas“ – $4,53/3,99=1,14$, o AB „Utenos trikotažas“ – $3,18/2,70=1,17$.

Apskaičiavus izokvantos ir izokąstų linijos pasvirimus, matyti, kad jie nėra lygūs, t.y. $2 \neq 1,14$ ir $2 \neq 1,17$. Taigi gamybos kaštai nėra minimalūs, nes dviejų kintamųjų išteklių izokvantos pasvirimas nėra

lygus šių išteklių izokaštų linijos pasvirimui. Tam, kad kaštai būtų kuo mažesni, įmonėms reikėtų įsigyti naujus, modernesnius ir našesnius įrengimus. Įmonės keisdamos darbą kapitalu (gamybos procesas yra mechanizuojamas), $MRTS_{KL}$ mažėja. O tai reiškia, kad MP_L produktas didėja, o MP_K mažėja. Reikia paminėti, jog naujos technologijos didina gamybos veiksnių produktyvumą. Naudojant naujas technologijas tą patį produkcijos kiekį pagaminti reikės mažiau abiejų gamybos veiksnių sąnaudų. Taigi technologijų pokyčiai didina darbo našumą. Be to, mažėjant sąnaudoms, kai produkcijos apimtis išlieka nepasikeitusi, mažėja prekės vieneto kaštai, kas savo ruožtu mažina kainas.

2.10 pav. AB „Utenos trikotažas“ ribinė techninė pakeitimo norma

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

AB „Linas“ įsigijus modernesnius įrengimus (už apie 22 mln. Lt) galėtų pagaminti tą patį produkcijos kiekį mažesniais kapitalo ir darbo sąnaudomis. Atitinkamai bendrovė kapitalo per metus sunaudotų apie 147 tūkst. valandų už 3633857 Lt, o darbo per metus būtų perkama 78 tūkst. val. už 3569800 Lt. Taigi, $MRTS$ būtų lygi 2, o izokaštų linijos pasvirimas būtų lygus 1,96. Taigi AB „Linas“ priartėtų prie gamybos minimaliais kaštais. AB „Utenos trikotažas“ priartėtų prie gamybos mažesniais kaštais, jei kapitalo darbo valandų skaičius per metus sumažėtų iki 119680 val. už 2102857 Lt, o darbo valandų būtų perkama tik 64768 val. už 2196480 Lt. Tuomet $MRTS$ būtų lygi 1,85, o izokaštų linijos pasvirimas būtų lygus 1,89. Taigi AB „Utenos trikotažas“ priartėtų prie gamybos minimaliais kaštais. Darbo užmokesčio dydis abiejose įmonėse turėtų augti dėl darbo jėgos trūkumo, todėl atitinkamai išaugs darbo kaštai.

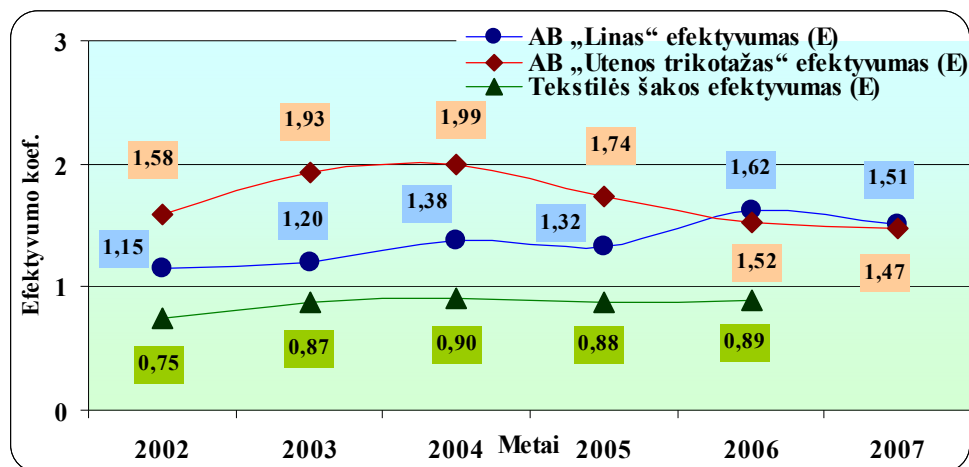
Taigi technologijų atnaujinimas, įrengimų diegimas įmonėse yra pagrindinė tekstilės šakos gamybos varomoji jėga ir sėkmės rodiklis. Tekstilės šakai, kurios gamybos pagrindą šiuo metu sudaro žemos pridėtinės vertės produkcija, kovoje su pigia produkcija iš Kinijos ir kitų Azijos šalių, būtina orientuotis į aukštos kokybės, didelės pridėtinės vertės naujų gaminių gamybą, kuri įmanoma tik atnaujinus ir modernizavus įrengimus.

2.5. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumo vertinimas ekonominiais-statistiniais rodikliais

Konkurencingos verslo rinkos sąlygomis svarbiausios kiekvienos įmonės problemos yra šios: gamybos efektyvumo didinimas, racionalus išteklių naudojimas, produkcijos kokybės gerinimas ir išlaidų mažinimas. Be to, siekdamas sėkmingai konkuruoti rinkoje, įmonės privalo nuolat ieškoti rezervų veiklai gerinti, kurti naujus produktus ir paslaugas, taikyti naują techniką ir technologijas, tobulinti valdymo metodus. Sprendžiant šiuos uždavinius, svarbią reikšmę turi įmonės ūkinės veiklos ekonominio efektyvumo įvertinimas ir analizė, kuri padeda objektyviai įvertinti konkrečią ekonominę situaciją, įmonės veiklos sąlygas ir galimybes.

AB „Linas“, AB „Utenos trikotažas“ ir tekstilės šakos ūkinių veiklų efektyvumai apskaičiuoti pagal 1.2 lentelėje pateiktą formulę.

Kaip matyti iš 2.11 paveikslą, Lietuvos tekstilės šakos ūkinės veiklos efektyvumo koeficientas yra mažesnis nei AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“, todėl galima teigti, kad nagrinėjamos įmonės pakankamai efektyviai valdo savo turimus išteklius.

2.11 pav. AB „Linas“, AB „Utenos trikotažas“ ir tekstilės šakos ūkinės veiklos efektyvumo dinamika 2002 – 2007 metais

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų bei Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Analizuojant dviejų Lietuvos tekstilės bendrovių ūkinės veiklos efektyvumą 2002-2007 metų laikotarpiu (žr. 2.11 paveikslą), pastebimos tokios kitimo tendencijos: iki 2006 metų efektyviausiai veiklą vykdė AB „Utenos trikotažas“, o jau nuo 2006 metų atvirksčiai. 2002 metų AB „Utenos trikotažas“ efektyvumo rodiklis siekė 1,58. To priežastimi galėtų būti 1999 metais gruodžio mėn. bendrovės gautas BS EN ISO 9001:1994 sertifikatas. Toks įmonės veiklos vertinimas, kurį atliko Britų standartizacijos institutas (BSI), patvirtina teisingai pasirinktą šios įmonės kokybės valdymo sistemą, o tai parodo AB „Utenos trikotažas“ vadovybės įsipareigojimą nuolat gaminti kokybišką produktą,

pagrindinį dėmesį kreipiant į vartotojų poreikių tenkinimą. Tokia bendrovės politika užtikrino didelius pardavimus, maksimaliai panaudojant turimas gamybos veiksmų apimtis. AB „Linas“ veiklos efektyvumas sudarė 1,15, t.y. 27,22 proc. mažesnis koeficientas nei AB „Utenos trikotažas“. Galima teigti, jog AB „Linas“ neaukštą veiklos efektyvumą 2002 metais lėmė netinkama pardavimų politika, mažas konkurencingumo lygis, o tai lėmė mažas pardavimų apimtis ar tiesiog per didelis lėšų skyrimas ilgalaikiam turtui įsigyti.

2003-2004 metais AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos efektyvumo kitimo tendencijos įvairios. AB „Linas“ efektyvumas 2003 metais padidėjo 4,35 proc., o 2004 metais jis siekė 1,38. Viena iš priežasčių galėjo būti bendrovėje sukurta ir įdiegta kokybės vadybos sistema, atitinkanti LST EN ISO 9001:2001 standarto reikalavimus. Jos palaikymui buvo atliktas priežiūros auditas ir gautas įvertinimas, kad kokybės vadybos sistema yra tinkamai prižiūrima ir atitinka ISO 9001 reikalavimus. Siekiant patenkinti pirkėjų reikalavimus, 2004 metais gautas EKO – TEX 100 sertifikatas, kaip įrodymas, kad pagaminti ekologiškai švarūs gaminiai. Minėta sistema bendrovei leido įtvirtinti pozicijas pasaulio rinkose ir konkuruoti su garsiais analogiškos produkcijos gamintojais. AB „Utenos trikotažas“ veiklos efektyvumo rodiklis 2003 metais padidėjo net 22,15 proc. ir siekė 1,93. Šio rezultato priežastimi būtų galima įvardinti pardavimų padidėjimą 10,81 proc. Bendrovė, 2003 metais įsigijusi AB „Šatrijos“ pagrindinį akcijų paketą, įgyvendino naujus sumanymus plėsdama prekybos tinklą bei didindama pardavimų pajamas. 2004 metais AB „Utenos trikotažas“, išlaikydama tinkamą santykį tarp gamybos veiksmų ir pardavimų, veiklos efektyvumą dar padidino 3,1 proc.

2004-2005 metų laikotarpio įvykiai Lietuvos tekstilės pramonei padarė didelę įtaką. Čia pagrindinį vaidmenį atliko ekonominių veiksmų pokyčiai: išsivyravusios naujos tendencijos linų, medvilninių audinių rinkoje ir didžiulė konkurencija joje. Ypatingai dėl pasaulio rinkose liberalizuojamos prekybos tekstile įmonių veiklos efektyvumas 2005 metais sumažėjo: AB „Linas“ efektyvumas siekė 1,32, o AB „Utenos trikotažas“ – 1,74.

Tekstilės pramonės liberalizavimas lėmė Kinijos ir kitų Azijos šalių produkcijos antplūdį į ES. Todėl visa Lietuvos tekstilės šaka ypač pajuto Kinijos konkurenciją, nes ši šalis vykdo labai agresyvią prekybos politiką: pigi darbo jėga, daug užsienio įmonių investicijų, prekių ženklų plagijavimas. Taigi šie veiksniai turėjo įtakos 2005 metų efektyvumo lygiui bei kitiems įmonės veiklos rodikliams.

Per 2006 metus AB „Linas“ veiklos efektyvumas pasiekė 1,62. Nors ženklus konkurencijos padidėjimas neigiamai lėmė metų pardavimus, kurie sumažėjo net 18,03 proc., taip pat trumpalaikį turta, sumažėjusį 36,79 proc., tačiau rodiklio reikšmė išaugo 22,73 proc. Išaugusiam veiklos efektyvumui įtakos turėjo 2005 metais įvykęs bendrovės veiklų atskyrimas, siekiant efektyvesnio bendrovės valdymo. AB „Linas“ atskyrė dvi pagrindines savo veiklos dalis – lininių tekstilės gaminių

gamybą ir nekilnojamojo turto valdymą. Įmonės veiklų atskyrimas leido dar labiau specializuotis tekstilės gaminių gamyboje.

AB „Utenos trikotažas“ veiklos efektyvumas per 2006 metus sumažėjo iki 1,52. Šiems rezultatams įtakos turėjo 2005 metais pradėtos pirmosios investicijos. Grupė investavo į naujas technologijas ir įrangą 19,7 mln. Lt, t.y. ilgalaikis turtas išaugo apie 12 proc., o pardavimai sumažėjo 5,8 proc. Tam įtakos turėjo vykusios renovacijos dukterinėse įmonėse, kurios sutrikdė gamybos procesą tiesiogiai įtakojusį pardavimų apimtį.

Siekiant išsiaiškinti AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ įmonių veiklos vystymosi kryptis, buvo pasirinktas dviejų veiksmų multiplikatyvumo modelis (žr. 2.10 lentelę), kuris parodo, ar įmonės veikla plėtojama intensyviai, ar ekstensyviai (apskaičiuota remiantis 1.1 ir 1.2 formulėmis).

Pagal 2.10 lentelės duomenis, galima teigti, kad 2006 ir 2007 metais AB „Linas“ veikla buvo vystoma ekstensyviai, nes įmonės veiklos rezultato pasikeitimą (ΔQ) lėmė gamybos veiksmų pasikeitimas, nes $\Delta Q(E)/\Delta Q < \Delta Q(V)/\Delta Q$: 2006 metais – $(-83,87\% < 183,87\%)$, o 2007 metais – $(-110,68\% < 210,68\%)$.

2.10 lentelė

Dviejų veiksmų multiplikatyvus modelis

Rodikliai	Metai	2003	2004	2005	2006	2007
AB „Linas“ ΔQ		105,06	4253,04	-948,10	-13212,51	4344,88
AB „Linas“ $\Delta Q(E)$		2812,39	9715,11	-3149,09	11081,81	-4808,89
AB „Linas“ $\Delta Q(V)$		-2707,33	-5462,06	2200,99	-24294,32	9153,77
AB „Linas“ $\Delta Q(E)/\Delta Q$		2676,86	228,43	332,15	-83,87	-110,68
AB „Linas“ $\Delta Q(V)/\Delta Q$		-2576,86	-128,43	-232,15	183,87	210,68
AB „Utenos trikotažas“ ΔQ		17643,00	-6164,00	-1364,00	-10053,00	-25586,00
AB „Utenos trikotažas“ $\Delta Q(E)$		32417,68	4994,86	-	-24144,63	-4609,39
AB „Utenos trikotažas“ $\Delta Q(V)$		-14774,68	-11158,86	22953,81	14091,63	-20976,61
AB „Utenos trikotažas“ $\Delta Q(E)/\Delta Q$		183,74	-81,03	1782,83	240,17	18,02
AB „Utenos trikotažas“ $\Delta Q(V)/\Delta Q$		-83,74	181,03	-1682,83	-140,17	81,98

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

2006 ir 2007 metais galima pastebėti, kad įmonės veiklos rezultatai keitėsi dėl gamybos veiksmų (darbo užmokesčio fondo, pagrindinio kapitalo ir apyvartinio kapitalo) pokyčių, bet ne dėl racialesnio gamybos išteklių panaudojimo. O 2003-2005 metais įmonės veikla buvo vystoma intensyviai, t.y. įmonės veiklos rezultato pasikeitimą (ΔQ) lėmė efektyvumo lygio pasikeitimas, nes $\Delta Q(E)/\Delta Q > \Delta Q(V)/\Delta Q$.

Remiantis dviejų veiksmų multiplikatyvumo modeliu, galima teigti, jog situacija yra geresnė AB „Utenos trikotažas“, nes analizuojamu laikotarpiu įmonės veikla yra vystoma intensyviai. Nuo 2004 metų (išskyrus 2007 metus) AB „Utenos trikotažas“ veikla pereina nuo ekstensyvaus prie intensyvaus plėtojimo, nes įmonės vadovybė pradėjo daugiau dėmesio skirti darbuotojų kvalifikacijai ir motyvacijai, techniniam gamybos aprūpinimui, darbo organizavimui ir kt. 2005 metais pradėtos

pirmosios investicijos. Grupė investavo į naujas technologijas ir įrangą 19,7 mln. Lt, t.y. ilgalaikis turtas išaugo apie 12 proc. 2007 metais įmonės veikla buvo ekstensyvi, nes veiklos rezultato pasikeitimą lėmė gamybos veiksnių pasikeitimas, o tai reiškia, kad įmonė daugiau dėmesio skyrė neracionalių prastovų ir neproduktyvaus darbo likvidavimui, buvo geriau planuojamas darbo laikas.

Apibendrinant, galima konstatuoti, jog tam tikras gamybos efektyvumo padidėjimas gali būti pasiekiamas ir vyraujant ekstensyviu gamybos būdui, ypač pašalinant neracionalų išteklių panaudojimą. Bet aukštus gamybos vystymo tempus galima pasiekti tik vyraujant intensyviu gamybos būdui.

Kiekviena įmonė, norėdama išsilaikyti konkurencinėje rinkoje ir uždirbti pelną savo veiklos procese, naudoja įvairius išteklius (materialinius, finansinius, žmogiškuosius). Kuo efektyviau šie ištekliai panaudojami, tuo greičiau pagaminama produkcija. Todėl AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ reikia optimaliai naudoti turimus išteklius ir teisingai numatyti jų poreikį ateityje. Nagrinėjamų įmonių 2002 – 2007 metų išteklių panaudojimo efektyvumo dinamika pateikta 2.11 lentelėje.

2.11 lentelė

AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ 2002 – 2007 metų išteklių panaudojimo efektyvumas

Rodikliai	Metai	2002	2003	2004	2005	2006	2007
AB „Linas“ bendrasis pelnas (tūkst. Lt.)		23060	16884	22672	21866	12285	15062
AB „Linas“ panaudoti ištekliai (savikaina tūkst. Lt.)		46820	53101	51566	51424	47792	49360
AB „Linas“ išteklių panaudojimo efektyvumas		0,49	0,32	0,44	0,43	0,26	0,31
AB „Utenos trikotažas“ bendrasis pelnas (tūkst. Lt.)		39722	45111	42075	37375	24932	15789
AB „Utenos panaudoti ištekliai (savikaina tūkst. Lt.)		123490	135744	132616	135952	138342	121899
AB „Utenos trikotažas“ išteklių panaudojimo efektyvumas		0,32	0,33	0,32	0,27	0,18	0,13

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

Per analizuojamą laikotarpį AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ mažiausias išteklių panaudojimo efektyvumas buvo 2006-2007 metais. AB „Linas“ 2006 metų mažą išteklių panaudojimo efektyvumą lėmė bendrojo pelno sumažėjimas 43,82 procentais, 2007 metų rodikliui turėjo įtakos išaugusi savikaina, kuri sudarė net 49360 tūkst. Lt arba padidėjo 3,28 proc., lyginant su 2006 metais. Tokį savikainos padidėjimą lėmė naujų audinių ir kitų gaminių gamyba, kurių kokybė, nors ir reikalauja didesnių sąnaudų, atitinka Vakarų vartotojų poreikius.

Be šių veiksnių, AB „Linas“ susiduria su maito problema, nes Žemės ūkio ministerija atsisakė panaikinti importo muitą ilgapluoščiams linams, kuris, jos siūlymu, įvestas 1997 metais. Nors nuo to laiko Lietuvos ūkininkai nė karto neišaugino tekstilininkams reikalingo kiekio linų ir nežada išauginti ateityje, ministerija ir toliau atkakliai gina savo poziciją, jog maito mokesčiu siekiama apsaugoti linų augintojus ir perdirbėjus nuo užsieniečių konkurencijos, paskatinti tekstilininkus teikti pirmenybę lietuviškam pluoštui. Tačiau Europos Sąjunga įsiveža šią žaliavą be jokių muitų - tokių linų paklausa visame pasaulyje yra didžiulė.

2003 metais ilgojo linų pluošto kvota – 1,6 tūkst. tonų - tai trečdaliu mažiau nei praėjusiais metais, kai buvo skirta 2,5 tūkst. tonų kvota. Visas šios žaliavos poreikis analizuojamais metais yra 5,2 tūkst. tonų, o Lietuvoje buvo pagaminta apie 2,7 tūkst. tonų. Daugiausia jo sunaudojo AB „Linas“, AB „Linų audiniai“, AB „Siūlas“.

Šalies tekstilės įmonės, per metus sunaudojančios daugiau kaip 5 tūkst. tonų pluošto, yra sudariusios sutartis su linų pluošto tiekėjais iš šalių, kurioms taikoma importo muito kvota. Įvežant linų pluoštą ne iš ES šalių, importo muitas siekia 30 proc.

AB „Utenos trikotažas“ mažiausias išteklių panaudojimo efektyvumas 2006-2007 metais (atitinkamai 0,18/0,13) buvo pasiektas dėl sumažėjusio bendrojo pelno (2006 metais sumažėjo 33,29 proc., o 2007 metais – 36,67 proc.). 2006 metais bendrasis pelnas sumažėjo dėl išaugusios savikainos 1,76 proc. ir sumažėjusių pardavimų 5,8 proc., o 2007 metais nors ir pavyko AB „Utenos trikotažas“ savikainą sumažinti net 11,89 proc., tačiau pardavimų apimtis sumažėjo net 15,67 proc.

AB „Linas“ 2003 metų išteklių panaudojimo efektyvumo koeficientas buvo 0,32, t.y. sumažėjo net 34,69 proc. lyginant su 2002 metais. Tai lėmė bendrojo pelno sumažėjimas net 26,78 proc. (2003 metais bendrasis pelnas sudarė 24,13 proc. visų pardavimų, o savikaina net 75,87 proc. įmonės pardavimų). Tais metais įmonei geresnių darbo rezultatų sutrukdė pasiekti išaugusi savikaina, kuri padidėjo 13,42 proc. lyginant su 2002 metais. Bendrovės pardavimai tais metais taip pat išaugo 0,15 proc. 2004 metais išteklių panaudojimo efektyvumo koeficientas, lyginant su 2003 metais, išaugo net 37,5 proc. Šį rezultatą bendrovei pavyko pasiekti dėl išaugusių pardavimų (6,08 proc.) ir sumažėjusios savikainos (2,89 proc.). Dėl šių veiksnių įmonė uždirbo net 34,28 proc. daugiau bendrojo pelno. 2005 metais pastebimas nežymus rodiklio sumažėjimas.

AB „Utenos trikotažas“ išteklių panaudojimo efektyvumo koeficientas 2002 – 2004 metais išliko gana pastovus, nes įmonė dirbo gana stabiliai, t.y. savikaina tais metais sudarė apie 75 proc. visų pardavimų, o bendrasis pelnas apie 24 proc.

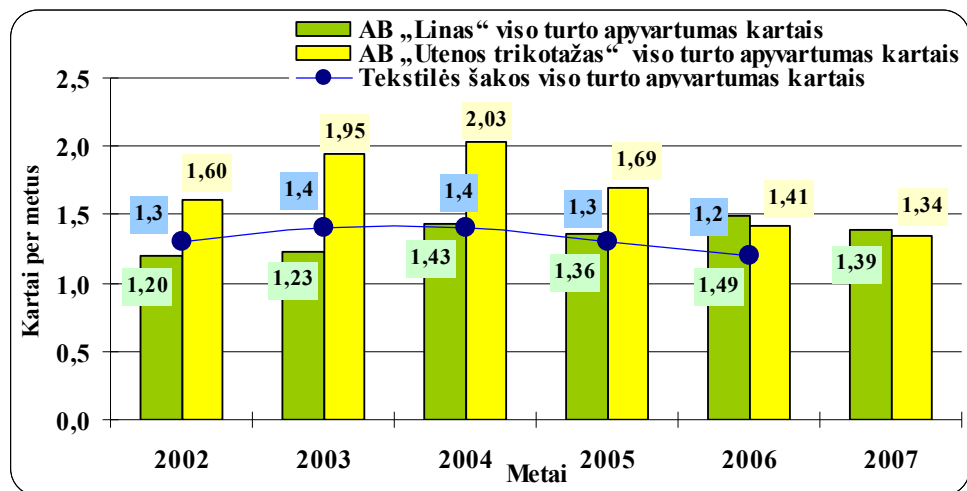
Taigi didesnis išteklių panaudojimo efektyvumas naginėjamoms įmonėms galėtų atnešti naudos konkurencingumui ir suteikti naujas galimybes rinkoje.

2.6. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumo vertinimas santykiniais finansiniais rodikliais

2.6.1. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ turto apyvartumo rodiklių dinamika

Atsižvelgiant į tai, kad įmonių veikla lemia nuolatinę jų turto apyvartą, įmonėms svarbu įvertinti atskirų turto rūšių apyvartumo lygį, kad galėtų stebėti atitinkamo turto judėjimą ir laiku numatyti jo pirkimą. Turto rodikliai turi įtakos visiems finansiniams AB „Linas“ veiklos rodikliams, nes tiesiogiai veikia produkcijos kokybę, kartu pardavimo pajamas ir pelną.

Viso turto apyvartumo rodiklis. AB „Linas“ viso turto apyvartumas nuolat didėja ir 2004 metais pasiekia 1,43 karto per metus arba 254 d. Rodiklis parodo, kaip efektyviai įmonė panaudoja turimą turtą realizacijos procesui garantuoti, t.y., kokia pardavimų apimtis tenka kiekvienam turto litui. Šio rodiklio augimą nulėmė pardavimų pajamų padidėjimas net 6,08 proc. (4 priedas) ir turto sumažėjimas – 18,26 proc. (6 priedas). Šiuo atveju, pardavimų apimčių padidėjimą sąlygojo savikainos sumažėjimas 2,82 proc. bei vyraujančios lino mados tendencijos, t.y. didėjanti jo paklausa. AB „Linas“ viso turto apyvartumas kartais per analizuojamą laikotarpį buvo didesnis už šakos rodiklį, išskyrus 2002 ir 2003 metus, kai buvo mažesnis atitinkamai 7,69 ir 12,14 proc. Tai reiškia, kad įmonė vis dėlto nepakankamai gerai tais metais valdė turtą. Mažiausias viso turto apyvartumo rodiklis buvo 2002 metais, t.y. vienam turto litui teko 1,20 Lt pardavimo pajamų. Nepaisant to, galima teigti, kad rodiklio lygis lyginant su šakos rodikliu buvo geras.

2.12 pav. AB „Linas“, AB „Utenos trikotažas“ ir tekstilės šakos viso turto apyvartumas kartais
 Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų bei Statistikos departamento duomenimis.

Kaip matyti iš 2.12 paveikslo, bendrovės viso turto apyvartumas nuolat didėja ir padėtis gerėja, išskyrus 2005 ir 2007 metus. Taigi įmonės vykdoma politika yra orientuota į vadovų sugebėjimą taupiai naudoti įmonės turtą, trumpinti jo buvimo bendrovėje laiką ir taip pat spartinti apyvartumą. 2007 metais įmonėje padėtis šiek tiek pasikeitė, t.y. rodiklis sumažėjo iki 1,07 karto per metus. Viso turto apyvartumo didėjimui įtakos turi ir įmonės vadovybės pastangos atnaujinti bei diegti naujas technologijas, įrengti naujus įrengimus. Paprastai bendrovė tai atlieka kiekvienų metų liepos mėnesį, kuomet sustabdo gamybą ir visus įmonės darbuotojus išleidžia atostogų.

2002 – 2003 metais AB „Linas“ rodiklis buvo gana stabilus ir siekė 1,20-1,23 karto per metus. Lyginant AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ viso turto apyvartumą kartais, galima pastebėti, jog pastarosios įmonės rodiklis yra didesnis. 2004 metais jis buvo 1,5 karto didesnis už AB „Linas“ ir 1,41 karto už šakos rodiklį. Vadinasi, bendrovė sugebėjo efektyviai valdyti turimą turtą. Tačiau nuo 2004

metų šis rodiklis pradeda mažėti ir jau 2007 metais buvo 1,34 karto arba 272 dienos. Tai galėjo lemti 2004-2007 metų pardavimo pajamų sumažėjimas net 21,18 proc. ir turto padidėjimas 19,15 proc. Didžiausias atotrūkis tarp analizuojamų įmonių pastebimas 2003 metais, kuomet AB „Utenos trikotažas“ viso turto apyvartumas buvo didesnis net 58,54 proc. už AB „Linas“ rodiklį. 2005 metais AB „Utenos trikotažas“ vienam pardavimų litui teko 1,69 Lt turto. Tam įtakos turėjo pardavimų apimties sumažėjimas 0,78 proc. (5 priedas) ir turto padidėjimas 18,98 proc. (8 priedas). Per analizuojamus metus AB „Utenos trikotažas“ viso turto apyvartumas kartais buvo didesnis už tekstilės šakos vidurkį.

Galima pastebėti, jog abiejų įmonių viso turto apyvartumas kartais pradeda mažėti nuo 2004 metų, tai reiškia, kad tai galėjo būti susiję su bendrais pokyčiais tekstilės rinkoje, nes panašūs svyravimai pastebimi ir stebint šakos rodiklio reikšmes.

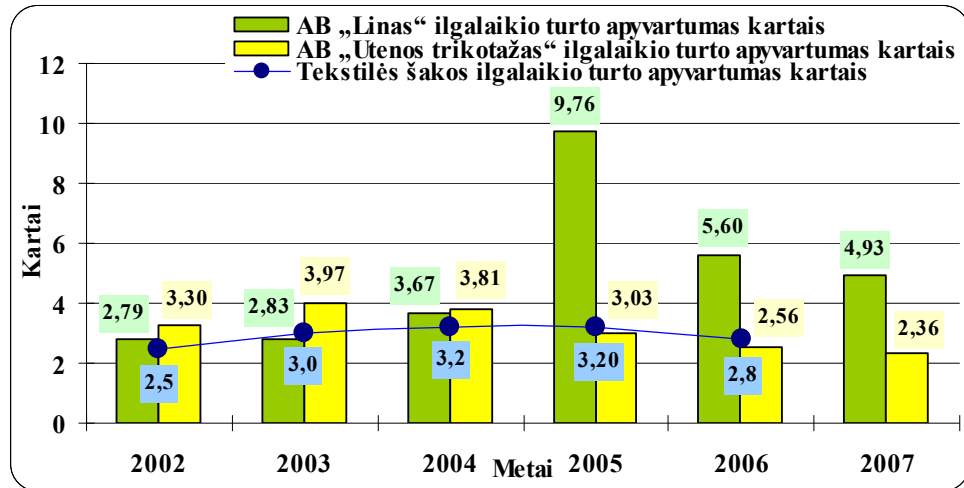
Taigi galima teigti, kad abi bendrovės sugeba pakankamai efektyviai naudoti turimą pajamos uždirbti.

Ilgalaikio turto apyvartumo rodiklis. Kadangi į turto sudėtį įeina ilgalaikis ir trumpalaikis turtas, būtų tikslinga juos išanalizuoti atskirai ir nustatyti jų kitimo tendencijas bei įtaką visam turtui. Ilgalaikio turto apyvartumo rodiklis parodo, kiek vienas ilgalaikio turto litas sukuria pajamų.

Pagal 2.13 paveikslą, analizuojamuoju laikotarpiu AB „Linas“ didžiausias ilgalaikio turto apyvartumas pastebimas 2005 metais, lyginant su 2004 metais - tai 2,66 karto daugiau. Yra manoma, kad mažas rodiklio pasikeitimas labiau siejamas su pardavimų apimties kitimu, o didelis rodiklio pasikeitimas dažniausiai priklauso nuo ilgalaikio turto vertės pasikeitimo. Taigi didžiausią įtaką turi ilgalaikio turto vertės pasikeitimas, nes nuo 2002 iki 2005 metų jis sumažėjo 71,20 proc., o pardavimų pajamos padidėjo tik 4,9 proc. Ilgalaikio turto sumažėjimui daugiausia įtakos turėjo parduotas už rinkos kainą, įmonės veikloje nenaudojamas, nebaigtas statyti apdailos – dažymo cechas, kurio buhalterinė vertė 6,3 mln. Lt. Gauti rezultatai parodo, kad AB „Linas“ ilgalaikio turto apyvartumas yra pakankamai greitas ir, laikui bėgant, jis vis greitėja.

AB „Utenos trikotažas“ ilgalaikio turto apyvartumo rodiklis per 2002-2007 metus neturi tokių didelių svyravimų, t.y. jis išlieka pakankamai stabilus ir svyruoja nuo 2,36-3,97 karto per metus. Šio rodiklio kitimas priklauso nuo pardavimo pajamų ir ilgalaikio turto vertės pasikeitimo. Nuo 2004 metų AB „Utenos trikotažas“ ilgalaikio turto apyvartumas kartais pradeda mažėti. Tam įtakos turi kasmet vis atnaujinami įrengimai, pvz.: 2004 metais buvo įsigyta Unitech nauja džiovinimo linija, marginimo mašina su džiovykla, medžiagų šlifavimo mašina už 3 mln. Lt, o 2005 metais bendrovė įrengimams atnaujinti skyrė jau 7,16 mln. Lt (pagrindinės investicijos buvo skirtos apdailos cechui – nupirkti nauji verpalų ir medžiagų dažymo aparatai, mezgimo mašinos). 2004 metais bendrovės produkcijos pasiūla didesnė nei paklausa, todėl įmonė daugiau investuoja ne į gamybos plėtrą, o į kokybę, kurią pasiekia

naudodama naujus įrenginius. Tokiu būdu įmonė jau nuo 2004 metų stengėsi orientuotis į aukštesnės kokybės, didesnės pridėtinės vertės naujų gaminių gamybą, kuri įmanoma tik atnaujinus ir modernizavus įrengimus. Šios investicijos į gamybos modernizavimą leis AB „Utenos trikotažas“ labiau konkuruoti su pigia produkcija iš Kinijos ir kitų Azijos šalių.

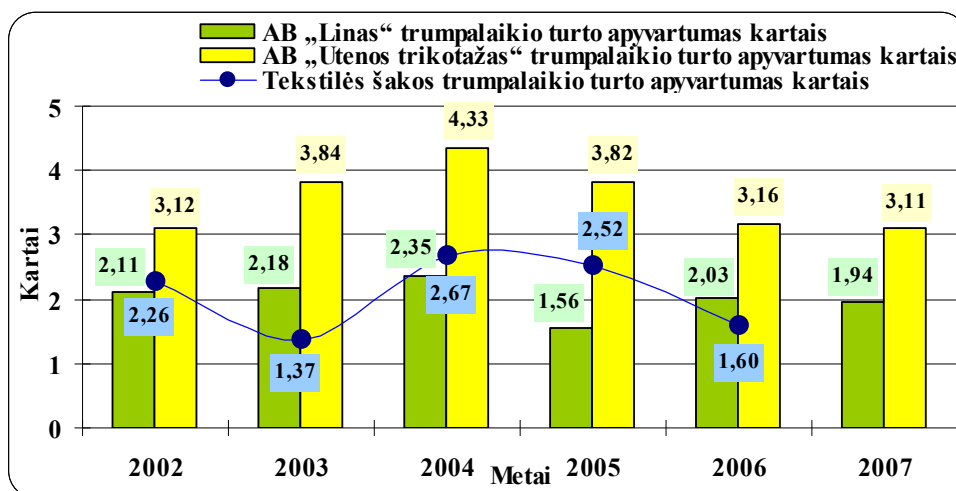
2.13 pav. AB „Linas“, AB „Utenos trikotažas“ ir tekstilės šakos ilgalaikio turto apyvartumas kartais
Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų bei Statistikos departamento duomenimis.

Lyginant 2006 metus su 2005 metais, AB „Linas“ ilgalaikio turto apyvartumas sumažėjo net 1,7 karto arba 24 dienomis. Tai lėmė pardavimų pajamų sumažėjimas 18,03 proc. ir ilgalaikio turto padidėjimas 49,03 proc. Ilgalaikio turto padidėjimą lėmė padidėjęs 4,4 karto įmonės finansinis turtas. 2007 metais ilgalaikio turto apyvartumas kartais toliau mažėja ir pasiekia 4,93 karto per metus. Tam įtakos labiau turi ilgalaikio turto padidėjimas 21,69 proc.

Didžiausias AB „Utenos trikotažas“ ilgalaikio turto apyvartumo rodiklis buvo 2003 metais, o mažiausias 2007 metais. 2003 metų rodiklį nulėmė ilgalaikio turto sumažėjimas 7,93 proc. ir pardavimo pajamų padidėjimas 10,81 proc. Galima pastebėti, jog nuo 2003 metų produkcijos pajamos pradėjo mažėti ir 2007 metais bendrovė gavo net 15,67 proc. mažiau nei 2006 metais. Iš 2.13 paveikslo, matyti, jog iki 2005 metų AB „Utenos trikotažas“ ilgalaikį turtą valdė geriau nei AB „Linas“, nes apyvartumo rodiklis buvo geresnis. Nuo 2005 metų – atvirkščiai.

Lyginant AB „Linas“ ilgalaikio turto apyvartumą kartais su tekstilės šakos rodikliu, iš 2.13 paveikslo matyti, kad tik 2003 metais tekstilės šakos rodiklis buvo didesnis už bendrovės 1,06 karto. Visais kitais metais nagrinėjama įmonė valdė ilgalaikį turtą geriau, lyginant su visa tekstilės šaka. Didžiausi skirtumai tarp įmonės ir tekstilės šakos rodiklių pastebimi 2005 metais (3,05 karto). AB „Utenos trikotažas“ ilgalaikio turto apyvartumas buvo žemesnis nei tekstilės šakos 2005 - 2006 metais. Tačiau tarp tekstilės šakos ir pastarosios įmonės didesnio rodiklio atotrūkio nebuvo per visą analizuojamą laikotarpį.

Trumpalaikio turto apyvartumo rodikliai. Šis rodiklis parodo, kiek pajamų tenka kiekvienam trumpalaikio turto litui. Trumpalaikio turto apyvartumo rodikliai turi didelę įtaką įmonės finansinei būklei. 2002 – 2004 metais AB „Linas“ trumpalaikio turto apyvartumo didėjimui įtakos turėjo trumpalaikio turto sumažėjimas (4,8 proc.) ir pardavimo pajamų padidėjimas (6,2 proc.). Per analizuojamą laikotarpį rodiklis buvo nestabilus, t.y. tai didėjo, tai mažėjo. Tačiau ta pati kitimo tendencija pasižymi ir tekstilės šakos trumpalaikio turto apyvartumo rodiklis. Mažiausias rodiklis buvo pasiektas 2005 metais ir vienam pardavimo litui teko 1,56 Lt turto.

2.14 pav. AB „Linas“, AB „Utenos trikotažas“ ir tekstilės šakos trumpalaikio turto apyvartumas kartais
Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų bei Statistikos departamento duomenimis.

Nuo 2002 metų AB „Linas“ atsargos mažėjo, todėl galima daryti prielaidą, jog bendrovėje gamyba vyko sklandžiai. Tai patvirtina ir didėjančios pardavimų apimtys, nes nuo 2002 iki 2004 metų pardavimai išaugo 6,24 proc. Tų metų išaugę pardavimai sietini su išaugusia įmonėje audinių gamyba ir audinių, skirtų drabužiams, didėjančia paklausa. Reikia įvertinti ir padidėjusias po įrengimų modernizavimo įmonės asortimento atnaujinimo galimybes.

Per analizuojamus metus AB „Utenos trikotažas“ trumpalaikio turto apyvartumo rodiklio reikšmės yra didesnės už AB „Linas“. Tai rodo įmonės gebėjimą efektyviai valdyti turimą turtą. Nuo 2002-2004 metų šis rodiklis kasmet didėjo ir pasiekė 180 dienų. Tam įtakos turėjo trumpalaikio turto sumažėjimas net 23,03 proc. ir pardavimo pajamų padidėjimas 7,03 proc. Tačiau nuo 2004 metų šis rodiklis kasmet pradėjo mažėti ir jau 2007 metais pasiekė 272 dienas, dėl trumpalaikio turto padidėjimo 9,68 proc. 2005 metų sumažėjusį trumpalaikio turto apyvartumą lėmė tais metais išaugęs trumpalaikis turtas, kuriam įtakos turėjo padidėjusios atsargos (42,96 proc.). 2006 metais vienam pardavimo litui teko 3,16 Lt trumpalaikio turto. Rodiklio sumažėjimą lėmė padidėjęs pirkėjų išsiskolinimas.

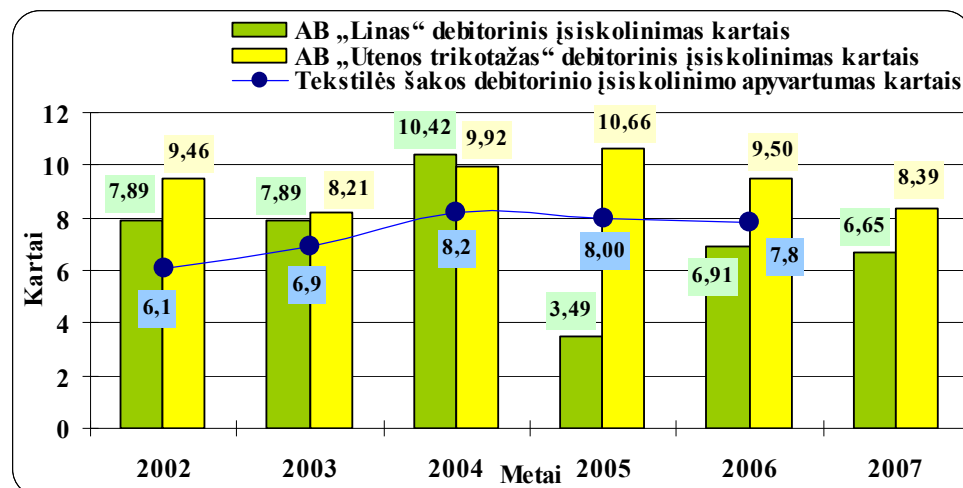
Lyginant AB „Linas“ trumpalaikio turto apyvartumo kartais rodiklį su šakos rodikliu, matyti, kad 2002 ir 2005 metais šakos trumpalaikio turto apyvartumo kartais rodiklio reikšmės buvo didesnės už

AB „Linas“. 2002 metais šis skirtumas buvo nežymus (1,07 karto). 2003 metais AB „Linas“ rodiklis padidėjo 1,59 karto, o šakos rodiklis žymiai sumažėjo (39,38 proc.) ir pasiekė 1,37 karto per metus. O jau 2004 metais tekstilės įmonių rodiklis išaugo ir nuo AB „Linas“ rodiklio skyrėsi 1,14 karto. Atsižvelgdama į tai, AB „Linas“ vadovybė turėtų atkreipti dėmesį į tokį nagrinėjamo rodiklio reikšmių skirtumą ir imtis tam tikrų priemonių valdant trumpalaikį turta.

Galima pastebėti, kad AB „Utenos trikotažas“ trumpalaikio turto apyvartumo kartais rodiklio reikšmės, lyginant su tekstilės šakos vidurkiu analizuojamu laikotarpiu, buvo aukštesnės, pvz.: 2005 metais net 1,6 karto. Todėl galima teigti, jog bendrovės vadovybė sugeba efektyviai valdyti trumpalaikį turta.

Apibendrinant, galima teigti, kad įmonėse turtas valdomas pakankamai efektyviai. Bendrovės turta įsigyja tikslingai. Tačiau įmonių vadovams reikėtų peržiūrėti trumpalaikio turto sudėtį. 2003 metų AB „Utenos trikotažas“ ir 2005 metų AB „Linas“ trumpalaikio turto sudėtyje padidėjo pirkėjų įsiskolinimų dalis, atitinkamai 27,79 proc. ir 194,31 proc. Tokiu būdu bendrovės išaldo apyvartines lėšas ir gali laiku nespėti atsiskaityti su savo tiekėjais ir kt. asmenimis.

Pajamų surinkimas yra labai svarbi įmonės veiklos dalis, nes būtent tai yra grynujų pinigų šaltinis. Nagrinėjamų įmonių gautos lėšos yra naudojamos tolesnėje veikloje, todėl nuo to, kaip yra planuojamas ir kontroliuojamas pajamų surinkimas, priklauso bendrovių veiklos intensyvumas. Pagal 1 priede patektą formulę apskaičiuotas debitorinis apyvartumas kartais pavaizduotas 2.15 paveiksle. Rodiklis rodo, per kiek dienų vidutiniškai gaunamas debitorinis įsiskolinimas iš klientų, t.y. per kiek dienų užsakovai perveda lėšas įmonei.

2.15 pav. AB „Linas“, AB „Utenos trikotažas“ ir tekstilės šakos debitorinis įsiskolinimas kartais
Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų bei Statistikos departamento duomenimis.

Analizuojamoms bendrovėms labai svarbus debitorinio įsiskolinimo apyvartumas, nes kuo greitesnis šio įsiskolinimo apyvartumas, tuo mažiau lėšų reikia skolintis kitiems gamybos procesams

aprūpinti, t.y. greičiau atsiskaitoma su tiekėjais, todėl gerėja įmonių įvaizdis ir mokumo rodikliai. Šis rodiklis parodo ne tik debitorinio įsiskolinimo apyvartumą, bet ir informuoja apie įmonės mokėjimų politiką vartotojų atžvilgiu, sėkmę, išieškant įsiskolinimus. Analizuojant debitorinį įsiskolinimą kartais, galima teigti, kad iki 2004-2005 metų (išskyrus 2003 metus AB „Utenos trikotažas“ ir 2005 metus AB „Linas“) jis nuolat didėjo, todėl galima daryti išvadą, kad įmonės prekiauja su mokiais klientais ir nevykdo prekybinio kredito politikos. Didėjantys pirkėjų įsiskolinimai būtų pateisinami tik tada, jei kartu didėtų ir įmonės pardavimų apimtys. Tačiau visai priešinga situacija buvo 2005 metais AB „Linas“, kuomet pirkėjų įsiskolinimas padidėjo net 2,9 karto, o pardavimai sumažėjo 948101 Lt arba 1,28 proc. Todėl debitorinio įsiskolinimo rodiklis padidėjo iki 104 dienų. Tai gali reikšti, kad įmonė susiduria su keblumais valdant debitorinius įsiskolinimus, klientai vėluoja atsiskaityti arba jie yra nemokūs. Tokia situacija galėjo susidaryti ir dėl išaugusios konkurencijos, kuri atsirado panaikinus pasaulinės prekybos organizacijos (PPO) sutartį. Visiškai liberalizavus pasaulinę prekybą tekstilės ir aprangos gaminiais tarp PPO narių, Lietuvos tekstilė pajuto milžinišką Pietų Korėjos, Turkijos ir ypatingai Kinijos tekstilės gaminių antplūdį. Todėl dėl padidėjusios konkurencijos įmonė, siekdama išlaikyti esamus klientus, turėjo labiau derintis prie klientų sąlygų, t.y. daugiau produkcijos buvo parduota kreditan.

Remiantis Statistikos departamento pateiktais finansinės būklės vertinimo rodikliais, galima teigti, jog bendrovės pirkėjų įsiskolinimo koeficientas 2004 metais AB „Linas“ pasiekia labai gerą vertinimo lygį (35 dienos). Vertinant visą AB „Linas“ nagrinėjamą laikotarpį, pirkėjai 2004 metais su bendrove atsiskaitė beveik 3 kartus greičiau, nei 2005 metais. O lyginant įmonės debitorinio įsiskolinimo dienomis rodiklius (žr. 2.12 lentelę) su tekstilės šakos rodikliais, galima teigti, kad bendrovės rodikliai buvo geresni tik 2002 ir 2004 metais (atitinkamai 46 ir 35 dienos).

2.12 lentelė

AB „Linas“, AB „Utenos trikotažas“ ir tekstilės šakos debitorinis įsiskolinimas dienomis

Rodikliai	Metai	2002	2003	2004	2005	2006	2007
AB „Linas“ pardavimai		69880,02	69985,08	74238,13	73290,02	60077,51	64422,39
AB „Linas“ debitorinis įsiskolinimas		8857,19	8867,18	7127,19	20976,08	8698,20	9686,05
AB „Linas“ debitorinis įsiskolinimas dienomis		46,26	46,25	35,04	104,47	52,85	54,88
AB „Utenos trikotažas“ pardavimai		163212	180855	174691	173327	163274	137688
AB „Utenos trikotažas“ debitorinis įsiskolinimas		17244	22036	17618	16262	17178	16417
AB „Utenos trikotažas“ debitorinis įsiskolinimas dienomis		38,56	44,47	36,81	34,25	38,40	43,52
Tekstilės šakos debitorinio įsiskolinimo apyvartumas dienomis		48,60	40,9	38,5	36,00	41,3	-

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų bei Statistikos departamento duomenimis.

Užsienio pirkėjai, atsiskaitydami su bendrove, dažniausiai taikė atidėtą mokėjimą. Pirkėjų įsiskolinimas už produkciją 2004 metų gruodžio 31 dieną sudarė 7,1 mln. Lt, iš jų užsienio pirkėjai

skolingi 6,3 mln. Lt, Lietuvos – 0,8 mln. Lt. Pirkėjų įsiskolinimas, lyginant su 2003 metais, sumažėjo apie 20 proc. AB „Linas“ skolos tiekėjams minėtai dienai sudarė tik 2,2 mln. Lt.

Įmonei vykdant pelningą veiklą ir plečiantis, susidarė nuolatinis lojalių klientų ratas. Taigi esant naudingam bei patikimam abipusiam bendradarbiavimui, apmokėjimo sąlygos užsakovams tapo palankesnės, t.y. AB „Linas“ nuolatiniams bei patikimiems klientams prailgino apmokėjimo terminą. Todėl nuo 2006 metų pateisinamas bendrovės debitorinio įsiskolinimo apyvartumas dienomis, kuris išaugo 2007 metais iki 54 dienų.

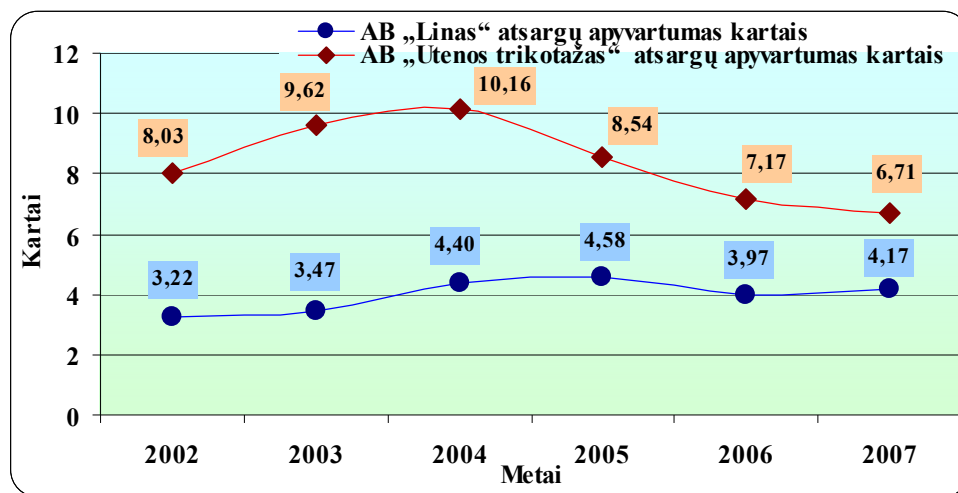
Geriausias AB „Utenos trikotažas“ debitorinio įsiskolinimo rodiklis buvo 2005 metais ir siekė 10,66 karto (34 dienos). Tokį rodiklį lėmė pirkėjų įsiskolinimo sumažėjimas 1356 tūkst. Lt arba 7,70 proc. ir pardavimo pajamų sumažėjimas 1364 tūkst. Lt. Galima pastebėti, jog šios įmonės debitorinių įsiskolinimų apyvartumas dienomis analizuojamu laikotarpiu mažai kinta ir svyruoja nuo 36 iki 44 dienų. O tai parodo, jog AB „Utenos trikotažas“ vadovybė geba tinkamai administruoti skolas. AB „Utenos trikotažas“ debitorinio įsiskolinimo dienomis rodiklį lyginant su tekstilės šaka, matyti, kad per analizuojamus metus įmonės rodiklis buvo geresnis nei tekstilės šakos, išskyrus 2003 metus.

Apibendrinant, galima teigti, jog įmonės pakankamai gerai valdo debitorinius įsiskolinimus. Debitorinių įsiskolinimų rodiklis daro labai didelę įtaką įmonės turto efektyvumui. Sumažinti debitorinių įsiskolinimų didėjimo poveikį galima įvairiai: skolinantis lėšų iš banko, naudojant faktoringą arba nuolatinio „ragintojo“ susimokėti skolas, pareigas patikint buhalteriu ar klientą aptarnaujančiam vadybininkui ir pan.

Atsargų panaudojimo efektyvumas tiesiogiai priklauso nuo jų apyvartumo. Įmonės, ypač gamybinės, nemažas pinigų sumas išaldo atsargose bei nebaigtose vykdyti sutartyse. Dalies šių lėšų „išlaisvinimas” padidintų įmonės pinigų srautus, kurie galėtų būti panaudoti verslo plėtrai ar veiklos procesų efektyvumui gerinti. Atsargų apyvartumo rodiklis parodo, kiek per nagrinėjamą laikotarpį atsargos padaro apyvartų, t.y. kiek kartų atsargos virsta pinigais.

Iš 2.16 paveikslo matyti, jog AB „Linas“ nuo 2002 metų atsargų apyvartumas pradeda didėti ir per 2003 metus atsargos jau virto pinigais beveik 3 kartus, o 2005 metais daugiau nei 4 kartus. Taigi galima teigti, jog atsargų valdymas bendrovėje tampa vis efektyvesnis. Šiuo atveju, didėjant atsargų apyvartumui, galima daryti prielaidą, jog AB „Linas” produkcija turi didelę paklausą arba tai, jog įmonė neturi pakankamai didelių ir gerai įrengtų sandėliavimo patalpų ir priversta nuolat rūpintis atsargų pirkimu, o tai gali didinti atsargų įsigijimo savikainą. Tokią situaciją galima pastebėti 2003 metais, kuomet parduotos produkcijos savikaina išaugo net 13,42 proc., o pardavimų pajamos 0,15 proc., lyginant su 2002 metais. Nuo 2002 metų didėjo namų tekstilės gamyba, kurią sudaro patalynė, žakardiniai audiniai (stambiarasčiai), įvairūs namų apyvokai skirti komplektai. Be to, įmonė vis

aktyviau dalyvavo įvairių šalių rengiamose tarptautinėse parodose, kuriose užmezgami nauji ryšiai su užsienio šalimis ir gaunama pakankamai naujų užsakymų. Anksčiau bendrovės pardavimų strategija buvo orientuota į sudėtingesnių, didesnės pridėtinės vertės produktų gamybą. Jiems pagaminti reikėjo daugiau laiko, be to, jie buvo gaminami nedideliais kiekiais. Tokia strategija lėmė ir mažesnes pardavimų apimtis. 2003 metų antrąjį pusmetį bendrovė pakoregavo rinkodaros planus ir didesnę dėmesį skyrė paklausiams, daugiau masiniam vartojimui skirtiems gaminiams. Be to, 2004 metais buvo jaučiamas lino atsigavimas pasaulio rinkose: įmonė pradėjo bendradarbiauti su Pietų Afrikos Respublika, Čile bei Pietų Korėja.

2.16 pav. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ atsargų apyvartumas kartais

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis..

Iš 2.16 paveikslo matyti, jog AB „Utenos trikotažas“ efektyviau valdo atsargas nei AB „Linas“. 2004 metais atsargos virto pinigais net 10 kartų, t.y. atsargos įmonėje vidutiniškai būdavo tik 36 dienas. Tai lėmė atsargų sumažėjimas 16,17 proc. ir pardavimo pajamų padidėjimas 7,03 proc. lyginant 2004 metus su 2002 metais. Tačiau nuo 2004 metų atsargų apyvartumas kartais pradeda mažėti ir 2007 metais atsargos virto pinigais daugiau kaip 6 kartus per metus. Šio rodiklio sumažėjimui įtakos turėjo labai sumažėję pardavimai, pavyzdžiui nuo 2004 metų iki 2007 metų jie sumažėjo net 21,18 proc. Taip pat lemiamą reikšmę turėjo 2005 metais išaugusi atsargų vertė net 42,96 proc., lyginant su 2004 metais. Pardavimų sumažėjimą galėjo lemti ir savikainos padidėjimas, nes 2004 metais ji sudarė 75,91 proc. visų pardavimų, o jau 2007 metais - net 88,53 proc.

2002-2003 metais AB „Linas“ atsargų apyvartumas buvo sąlyginai mažas, nes įmonėje buvo palyginus didelės materialinės atsargos. Tai atspindi 2002 metų balansas (6 priedas), kuriame atsargos sudarė 22593716 Lt ir tai buvo didžiausios atsargos per visą įmonės analizuojamą laikotarpį (jos sudarė 38,75 proc. viso įmonės turimo turto). Šiuo atveju, galima teigti, jog atsargos pakankamai ilgai išliko įmonės sandėliuose, kai už atsargas gautos pinigines lėšas galėjo būti panaudotos efektyviau. Reikia

pastebėti, kad beatodairiškas atsargų lygio mažinimas (siekiant sutrumpinti apyvartumą) gali turėti neigiamų pasekmių - pablogėti klientų aptarnavimo kokybė ar dėl žaliavų trūkumo sutrikti gamybiniai procesai. Todėl, vertinant atsargų valdymo efektyvumą, reikia atkreipti dėmesį ir į neįvykdytų užsakymų, prastovų dėl žaliavų trūkumo skaičiaus dinamiką, atsargų valdymo kaštų pokyčius ir pan. Įmonėje palaikomas atsargų lygis turi būti minimalus, tačiau užtikrinantis ekonomišką ir nepertraukiamą darbo procesą. 2005 metais atsargos buvo atnaujinamos 4,58 kartus per metus, t.y. 1,34 karto greičiau nei 2002 metais.

Nors 2007 metais AB „Utenos trikotažas“ atsargų apyvartumas kartais buvo pats mažiausias per visą nagrinėjamą laikotarpį, bet jis buvo didesnis net 1,6 karto nei AB „Linas“. Todėl apibendrintai galima teigti, jog AB „Linas“ yra labiau linkusi kaupti atsargas, nes vidutiniškai jos įmonėje būna apie 80-100 dienų, o AB „Utenos trikotažas“ - apie 36-54 dienas. Todėl AB „Linas“ vadovybei reikėtų, kiek galima tiksliau planuoti pagamintos produkcijos, medžiagų ar žaliavų poreikį artimiausiam laikotarpiui. Tai padeda išvengti papildomų (nenumatytų) žaliavų užsakymų, gamybos stabdymo ar atsargų pertekliaus. Efektyvus planavimas leistų ne tik palaikyti optimalų atsargų lygį, bet ir sumažinti sąnaudas, susijusias su papildomais užsakymais ar perteklinių atsargų sandėliavimu.

2.6.2. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ išlaidų lygio rodikliai ir jų dinamika

Įmonės, norėdamos išsilaikyti konkurencinėje rinkoje, turi gaminti ne tik aukštos kokybės produkciją, bet ir siekti, kad jų gamybos išlaidos būtų kuo mažesnės. Todėl bendrovių vadovams, siekiantiems pelningos ir tęstinos veiklos, visada svarbu žinoti, kiek, kokių išteklių ir kokiems tikslams jie buvo sunaudoti. Siekiant įvertinti, ar įmonė gauna užtektinai pelno, tikslinga nustatyti, kiek parduotų prekių savikainos centų tenka vienam pardavimų litui. O veiklos sąnaudos vienam pardavimų litui parodo, kiek veiklos sąnaudų tenka vienam pardavimų litui.

Iš 2.13 lentelės matyti, kad AB „Linas“ 2002 metais parduotų prekių savikaina 1 pardavimų litui sudarė 0,67. Per analizuojamą laikotarpį tai yra mažiausias rodiklis, kuris parodo, kad bendrovė gavo daugiau grynojo pelno efektyviau naudodama savo turimus išteklius. 2006 metais rodiklis yra didžiausias ir siekė 0,8 Lt, o savikaina sudarė net 79,55 proc. pardavimų apimties. Tokiu būdu 2006 metais AB „Linas“ patyrė nuostolį (3948150 Lt). Savikainos didėjimą nulėmė pabrangusi ilgo lino pluošto žaliava, elektros energija bei vykdomi remonto darbai įmonėje. Be to, bendrovė, siekdama išlaikyti rinkas ir pirkėjus, buvo priversta parduoti produkciją pigiau nei savikaina. Pardavimams įtakos turėjo smukusi lino gaminių kaina pasaulio rinkoje ir didžiulė konkurencija.

2003 metais įmonei geresnius rodiklius pasiekti sutrukdė nepalankios situacijos pasaulio rinkose ir smukęs JAV dolerio kursas, dėl kurio susiaurėjo bendrovės produkcijos rinka ir jai teko intensyviai

ieškoti naujų pirkėjų. Bendrovės situaciją taip pat komplikavo užtrukę naujos apdailos linijos montavimo ir derinimo darbai. Parduotų prekių savikaina 1 pardavimų litui padidėjimą nulėmė sparčiau už įmonės pardavimus padidėjusi savikaina (net 13,42 proc. lyginant su 2002 metais). Tačiau rodiklio parduotų prekių savikaina 1 pardavimų litui padidėjimas nėra toks ryškus, kaip 2006 metais.

2. 3 lentelė

AB „Linus“ ir AB „Utenos trikotažas“ išlaidų lygio rodikliai ir jų dinamika

Rodikliai	Metai	2002	2003	2004	2005	2006	2007
AB „Linus“ savikaina		46819,68	53100,83	51565,86	51424,25	47792,44	49360,10
AB „Linus“ pardavimai		69880,02	69985,08	74238,13	73290,02	60077,51	64422,39
AB „Linus“ veiklos sąnaudos		16026,50	14685,80	15757,67	18434,04	16566,34	14706,63
AB „Linus“ parduotų prekių savikaina 1 pardavimų litui		0,67	0,76	0,69	0,70	0,80	0,77
AB „Linus“ veiklos sąnaudos 1 pardavimų litui		0,23	0,21	0,21	0,25	0,28	0,23
AB „Utenos trikotažas“ savikaina		123490	135744	132616	135952	138342	121899
AB „Utenos trikotažas“ pardavimai		163212	180855	174691	173327	163274	137688
AB „Utenos trikotažas“ veiklos sąnaudos		25919	28251	28522	27810	18718	18291
AB „Utenos trikotažas“ parduotų prekių savikaina 1 pardavimų litui		0,76	0,75	0,76	0,78	0,85	0,89
AB „Utenos trikotažas“ veiklos sąnaudos 1 pardavimų litui		0,16	0,16	0,16	0,16	0,11	0,13

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linus“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

2004-2005 metais gerėjo parduotų prekių savikainos vienam pardavimų litui rodiklis, kuris sudarė atitinkamai 0,69/0,7 Lt. Šio rodiklio kitimą nulėmė savikainos sumažėjimas ir pardavimų apimtys išaugimas. Tais metais produkcijos eksportas sudarė 96,2 proc. visų pardavimų, o vien į Europos Sąjungos šalis – 73,2 proc. Didžiausia eksporto rinka išliko Švedija (43 proc.), JAV (8,9 proc.) ir Belgija (7 proc.). Pardavimų didėjimą sąlygojo bendrovės pakoreguoti rinkodaros planai, kurie leido didesnę dėmesį skirti paklausiems, daugiau masiniam naudojimui skirtiems gaminiams. Be to, 2004 metais visą Europą buvo užvaldęs lininių drabužių vilkėjimo „bumas“.

2004 metų savikainos sumažėjimą nulėmė darbo našumo padidėjimas 6,68 proc. ir vidutinio darbo užmokesčio pasikeitimas, kvalifikacijos kėlimas, darbo organizavimo gerinimas, taip pat turto efektyvumo padidėjimas (viso turto apyvartumas padidėjo 1,16 karto). Taip pat bendrovei pavyko nusipirkti net 8 proc. pigesnės pagrindinės žaliavos - klijų ilgo brukto linų pluošto.

Iš 2.13 lentelės matyti, kad AB „Utenos trikotažas“ 2003 metais parduotų prekių savikaina 1 pardavimų litui sudarė 0,75. Tai yra mažiausias rodiklis per analizuojamą laikotarpį. Didžiausia rodiklio reikšmė pastebima 2007 metais - net 0,89. Ši reikšmė labai artima kraštinei teorinės rodiklio reikšmės ribai. 2007 metais pardavimų sumažėjimas (15,67 proc.) didesniu procentu nei savikainos sumažėjimas (11,89 proc.) lėmė parduotų prekių savikainos 1 pardavimų litui rodiklio padidėjimą. Tai rodo, jog 2007 metais įmonėje buvo priimami klaidingi valdymo bei rinkodaros sprendimai, susiduriama su žaliavų panaudojimo problemomis.

2005 – 2006 metų spartų rodiklio didėjimą nulėmė pardavimų mažėjimas. 2006 metais AB „Utenos trikotažas“ eksportavo 89 proc., Lietuvoje pardavė 11 proc. Lyginant su 2004 metais, pardavimai Lietuvoje padidėjo 6,8 mln. Lt, bet eksporto apimtys sumažėjo 9,8 mln. Lt. Eksporto sumažėjimas didesniu procentu nei pardavimų Lietuvoje padidėjimas ir nulėmė pardavimų apimties sumažėjimą. Be to, 2006 metais grupė investavo į naują įrangą ir technologijas 19,7 mln. Lt. Nors nauja įranga turėtų mažinti produkto savikainą, tačiau jos adaptaciniu periodu, kol išmokstama produktyviai išnaudoti įrangą, gali būti išnaudojama daugiau elektros energijos, sugadinama dalis produkcijos, kas ir skatina produkto savikainos augimą. Taigi AB „Utenos trikotažas“ parduotų prekių savikaina 1 pardavimų litui rodiklis svyruoja nuo 0,75 iki 0,89.

Analizuojant abiejų įmonių rodiklius, galima pastebėti, jog AB „Linas“ parduotų prekių savikaina vienam pardavimų litui per analizuojamus metus buvo geresni nei AB „Utenos trikotažas“.

Apibendrinant galima pasakyti, kad AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ parduotų prekių savikainos vienam pardavimų litui rodiklis įsitiko teorinėse rodiklio reikšmių ribose, kurios yra 0,5 – 0,9. Ir tik 2007 metais dėl anksčiau minėtų priežasčių AB „Utenos trikotažas“ parduotų prekių savikainos vienam pardavimų litui rodiklio reikšmė labiau priartėjo prie 0,9 ribos, o tai rodo įmonės valdymo sprendimų neefektyvumą.

AB „Linas“ per visus analizuojamus metus veiklos sąnaudos vienam pardavimo litui kito labai nedaug. Didžiausias kitimas pastebimas 2005 metais, kai veiklos sąnaudos vienam pardavimo litui padidėjo 19,05 proc. Tokią įtaką galėjo turėti vadovų ir tarnautojų padidėję vidutiniai atlyginimai, atitinkamai 12,37 proc. ir 28,3 proc. 2006 metų padidėjusį veiklos sąnaudų vienam pardavimų litui rodiklį lėmė sumažėjusių pardavimų apimtys 18,03 proc. Tačiau galima teigti, kad įmonė išlaiko gana pastovų veiklos sąnaudų lygį.

Minėtus išlaidų lygio rodiklius, turinčius skirtingą kitimo tendenciją, galima paaiškinti tuo, kad parduotų prekių savikaina tiesiogiai priklauso nuo pardavimų apimties, o veiklos sąnaudos neturi tokios ryškios priklausomybės.

AB „Utenos trikotažas“ per visus analizuojamus metus veiklos sąnaudos vienam pardavimo litui laikėsi stabiliai – 0,16. Tik 2006 - 2007 metais sumažėjo atitinkamai iki 0,11 ir 0,13. Tai rodo, jog šiais metais įmonė dirbo efektyviau, buvo gerai parengta išlaidų mažinimo politika įvairiuose įmonės padaliniuose. Apibendrinant, galima teigti, jog įmonė geba išlaikyti pakankamai pastovų veiklos sąnaudų lygį.

Parduotų prekių savikaina vienam pardavimo litui yra savotiškas taupumo matas, nes kuo žemesnis jos lygis, tuo daugiau bendrovė gauna pelno parduodama produkciją. Be to, šis rodiklis visose įmonėse

nėra stabilus. Bendrų didėjimo ar mažėjimo tendencijų nepastebima. Tai rodo, jog rodiklio kitimui makroekonominė aplinka turėjo mažesnės įtakos nei įmonės vidaus politika.

Kad įmonės uždirbtų daugiau pelno, jų išlaidos vienam produkcijos litui turi būti minimalios. Galima išskirti AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ išlaidų vienam produkcijos litui veiksnius, kuriuos tinkamai įvertinus galima pasiekti geresnių bendrovių veiklos rezultatų:

- 1) gamybos (pardavimo) apimčių didinimas, geriau panaudojant visus gamybinius pajėgumus;
- 2) gamybos (pardavimo) savikainos mažinimas, didinant darbo našumą, geriau panaudojant žaliavas, kurą, elektros energiją ir kitas atsargas, mažinant negamybines išlaidas, broko, turto nuvertėjimo ir kt. nuostolius.

Priešingai parduotų prekių savikainai vienam pardavimų litui veiklos sąnaudos vienam pardavimo litui buvo mažesnės AB „Utenos trikotažas“. Tai rodo, jog įmonė sugeba labiau išnaudoti gamybinius pajėgumus, darbo našumas yra didesnis nei AB „Linas“.

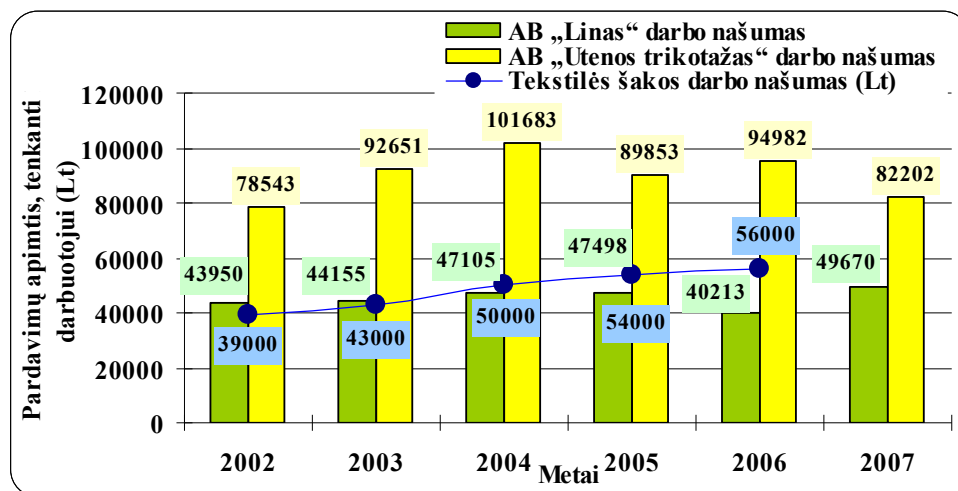
Išanalizavus išlaidų lygio rodiklius, galima teigti, kad įmonių veikla tampa vis ekonomiškesnė, efektyvesnė, tačiau kol kas nepakankamai efektyviai yra valdoma savikaina. Efektyvi išlaidų valdymo sistema gali būti parengta tik tada, kai įmonė nustato savo strateginius tikslus ir yra pakankamai aukšto techninio ir organizacinio lygio, sudaranti sąlygas įgyvendinti planus. Produkcijos savikainos mažinimas yra pagrindinis pelno didinimo šaltinis, svarbi sąlyga taupymui. Jos mažinimas yra objektyvi įmonės plėtros būtinybė. Sumažinti produkcijos savikainą bendrovės gali mechanizuojant ir automatizuojant gamybą, tobulinant technologinius procesus, gerinant darbo organizavimą, tobulinant įmonės organizacinę struktūrą, keliant darbuotojų kvalifikaciją, racionaliai naudojant materialinius, darbo ir finansinius išteklius, nuolat tobulinant pažangius valdymo metodus.

2.6.3. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ darbo jėgos panaudojimo efektyvumo rodikliai

Rinkos ekonomikos sąlygomis yra svarbu didinti gamybos efektyvumą. Tai galima pasiekti racionaliai ir ekonomiškai naudojant visus gamybinius veiksnius. Vienas iš jų – darbas. Įmonės veiklos rezultatai labai priklauso nuo darbo organizavimo. Neveltui yra teigiama, kad visa, kas reikalinga žmogui, sukuriama darbu. Todėl darbą reikia organizuoti taip, kad jo metu būtų pagaminama daugiau produkcijos, kad būtų išvengta darbo laiko nuostolių arba jie būtų minimalūs. Todėl, norint nustatyti, ar įmonėje dirbantys darbuotojai dirba efektyviai ir ar bendrovė tikrai turi pakankamai kvalifikuotų darbuotojų, būtina atlikti darbuotojų analizę. Darbo našumo rodiklis parodo produkcijos kiekį, pagamintą per darbo laiko vienetą, arba darbo laiko kiekį, sunaudotą produkcijos vienetui pagaminti.

Kaip matyti iš 2.17 paveikslo, analizuojamuoju laikotarpiu (nuo 2002 iki 2007 metų) AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ darbo našumas padidėjo atitinkamai 13,01 proc. ir 4,66 proc., t.y. padidėjo

vienam gamybos darbuotojui tenkantis produkcijos kiekis. AB „Linas“ nuo 2002 iki 2005 metų pastebima darbo našumo didėjimo tendencija, t.y. per ketverius metus darbo našumas padidėjo 8,07 proc. 2006 metais darbo našumas sumažėjo net 15,34 proc., tokio mažo darbo našumo nebuvo per pastaruosius ketverius metus. Tokį darbo našumo sumažėjimą nulėmė pardavimų apimčių sumažėjimas net 18,03 proc. dėl visiškai liberalizuotos pasaulinės prekybos tekstilės ir aprangos gaminiais tarp PPO narių bei lininių gaminių kainos ir paklausos ES rinkoje sumažėjimo. Tačiau jau 2007 metais darbo našumas padidėjo 23,52 proc. Šitokio rodiklio padidėjimo pavyko pasiekti dėl padidėjusių pardavimų (7,23 proc.) ir sumažėjusio gamybos darbuotojų skaičiaus (13 darb.). Padidėjus aukštesnio kokybės lygio produkcijos poreikiui per 2006 metus buvo nupirktos 88 tonos lininių verpalų, iš kurių didžioji dalis piršta iš Lenkijos tiekėjų. Didžioji dalis cheminių medžiagų, dažų buvo perkama iš Vokietijos, Šveicarijos, Skandinavijos šalių. Jų pirkimui buvo pritaikytos nuolaidos ir apmokėjimas po 2-3 mėnesių gavus prekes. Per 2007 metus AB „Linas“ pradėjo įgyvendinti strategiją - sukurti patikimą nuolatinę pajamų bazę, sutelkiant dėmesį į namų tekstilės gaminių klientus.

2.17 pav. AB „Linas“, AB „Utenos trikotažas“ ir tekstilės šakos darbo našumas

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų bei Statistikos departamento duomenimis.

Nors AB „Linas“ kasmet investuoja tam tikrą dalį lėšų į modernesnius įrengimus, nuolat keliami darbuotojų kvalifikacija, jos darbo našumas nuo 2004 iki 2006 metų yra žemesnis už tekstilės šakos darbo našumą.

AB „Utenos trikotažas“ darbo našumo rodiklis didėja nuo 2002 iki 2004 metų. Per trejus metus darbo našumas padidėjo beveik trečdaliu (29,46 proc.). 2005 metais darbo našumas sumažėjo net 11,63 proc. Tai lėmė 2005 m. sausio 1 d. ES panaikintos tekstilės gaminių ir drabužių importo kvotos iš šalių, priklausančių Pasaulio prekybos organizacijai. 2005 metais bendrovė gamybos dalį perkėlė į Ukrainos rinką. Tai leido įmonei sumažinti gamybos kaštus bei išplėsti gamybinius pajėgumus. Investicijos į naują įmonę, siekusios 5,5 mln. Lt, neleido įmonei pasiekti geresnių rezultatų. O jau 2006 metais

įmonės darbo našumas padidėjo 5,71 proc. ir padėtis šiek tiek stabilizavosi. 2007 metais AB „Utenos trikotažas“ pardavimų apimtys sumažėjo net 15,67 proc., o darbo našumas – 13,46 proc. Tačiau lyginant bendrovės darbo našumą su visos Lietuvos tekstilės šakos rodiklio reikšmėmis, galima pastebėti, kad AB „Utenos trikotažas“ rodiklio reikšmės per visą nagrinėjamą laikotarpį didesnės 1,66-2,15 karto už tekstilės šakos įmonių vidurkį.

Taigi, didėjantis darbo našumas parodo, kad per tam tikrą laiką pagaminama daugiau vartojamųjų verčių, negu jų buvo pagaminta anksčiau.

Priešingai darbo našumui, nagrinėjamose įmonėse beveik kiekvienais metais keitėsi gamybos darbuotojų skaičius, t.y. AB „Linas“ nuo 2002 iki 2005 metų didėjant darbo našumui, gamybos darbuotojų skaičius sumažėjo 47 darbuotojais, 2007 metais - 197 darbuotojais (14 priedas). AB „Utenos trikotažas“ nuo 2002 iki 2004 metų didėjant darbo našumui, gamybos darbuotojų skaičius sumažėjo 360 darbuotojų, 2006 metais – 210 darbuotojų, o 2005 metais, mažėjant darbo našumui, gamybos darbuotojų skaičius padidėjo 211 darbuotojų (14 priedas). Todėl galima daryti išvadą, kad tais metais efektyvumas didėjo ne dėl to, kad samdoma daugiau darbuotojų, bet dėl to, kad įmonė naudoja modernesnę, naujai automatizuotą techninę įrangą, kurių našumas žymiai didesnis už senųjų.

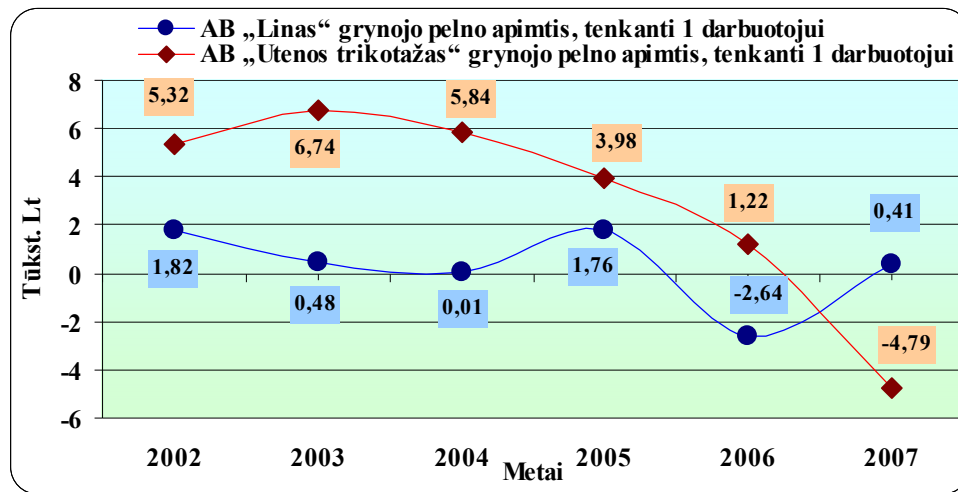
Be darbo našumo svarbu įvertinti ir grynąjį pelną, tenkantį vienam darbuotojui, kuris, kiek grynojo pelno vidutiniškai uždirba vienas įmonės darbuotojas.

2002 metais AB „Linas“ vienam darbuotojui teko daugiausiai grynojo pelno, kuris sudarė 2893,3 tūkst. Lt. Tai lėmė maža savikaina, kuri sudarė 67 proc. pardavimų, bei gautas didžiausias grynasis pelnas, kurį sąlygojo naujos vietinės ir užsienio rinkos, padidėjusi lino gaminių paklausa. Taip pat šiam rodikliui įtakos turėjo ir darbuotojų skaičius, kuris 2002 metais siekė 1590. Tų metų darbuotojų vidutinis atlyginimas, lyginant su 2001 metais, išaugo 15,58 proc., o specialistų – 35,84 proc., o tai darė teigiamą įtaką grynojo pelno augimui. Panaši situacija buvo susiklosčiusi ir 2005 metais.

2006 metų grynojo pelno apimtis, tenkanti vienam darbuotojui, buvo neigiama ir sudarė -3948,2 tūkst. Lt. dėl lininių gaminių kainos ir paklausos ES rinkoje sumažėjimo bei visiškai liberalizuotos pasaulinės prekybos tekstilės ir aprangos gaminiais tarp PPO narių. Tai patvirtina ir sumažėjęs darbo našumo rodiklis. Šių metų nuostoliai įmonei sutrukdė pasiekti geresnių rezultatų ir 2007 metais.

Nuo 2003 metų įmonės grynojo pelno apimtis, tenkanti vienam darbuotojui, įgavo mažėjimo tendenciją, kuriai įtakos turėjo sumažėjęs grynasis pelnas dėl bendrovės investicijų į naujų technologijų diegimą, gaminamos produkcijos kokybės gerinimą (tarptautinio standarto ISO-9001 įdiegimas). 2004 metų ryškų grynojo pelno sumažėjimą nulėmė parduotas nebaigtos statybos dažymo cechasis. Šio didžiulio statinio, užimančio 18 tūkst. kv. metrų plotą, statyba buvo nutraukta dar 1996 metais. Į ji

bendrovė investavo 6 mln. Lt. Šio nebaigto pastato užbaigimui bendrovei būtų tekę skirti papildomas milijonines investicijas, o jo nugriovimas bendrovei būtų atnešęs taip pat didelius nuostolius.

2.18 pav. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ grynojo pelno apimtis, tenkanti 1 darbuotojui
Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

Kaip matyti iš 2.18 paveikslo, nuo 2003 metų grynojo pelno apimtis, tenkanti vienam darbuotojui, įgavo mažėjimo pagreitį. 2005 metais rodiklis sumažėjo net 33,94 proc. Tam įtakos turėjo stipriai pakitusi užsakomų gaminių struktūra, todėl gamybos procesai tapo sudėtingesni ir net 18 proc. pailgėjo gaminiui pasiūti reikalingas laikas. Dėl sudėtingesnės gaminių struktūros išaugo ir bendrovės savikaina 2,52 proc.

2006 metų sumažėję rezultatai (grynasis pelnas sumažėjo net 72,72 proc., o grynojo pelno apimtis, tenkanti vienam darbuotojui – 69,35 proc.) siejami su 6 mėnesiais pavėlavusiu įrengimų montavimu dukterinėje įmonėje „Mrija“. Todėl AB „Utenos trikotažas“ turėjo atsisakyti dalies užsakymų pagrindinio sezono metu – pavasarį, vasarą. Tačiau tais pačiais metais bendrovė pradėjo bendradarbiauti su „Otto Group“ (didžiausia daugiakanalės mažmeninės prekybos įmonė pasaulyje). Ši įmonė teikia galimybę prekiauti visame pasaulyje populiariuose „Otto“ internetiniuose kataloguose, kuriuose atsirado ir įmonės „Utenos trikotažas“ gaminių. Ateityje tai suteiks bendrovei nemažai nepanaudotų galimybių tiekti savo produkciją pasaulinei rinkai. Be to, įmonė turi ilgalaikes sutartis su 10 Europos ir Skandinavijos mažmeninės prekybos tinklų bei tiek pat smulkesnių klientų. Trims metams į priekį vadovybė žino jų planus ir yra tikri dėl užsakymų.

AB „Utenos trikotažas“ grynojo pelno apimtis, tenkanti vienam darbuotojui, per visus analizuojamus metus buvo didesnė už AB „Linas“ išskyrus 2007 metus, kai bendrovė gavo neigiamą grynąjį pelną (-8017 tūkst. Lt). Dalį grynojo pelno 2400 tūkst. Lt bendrovė prarado dėl neigiamos valiutų kursų įtakos – Ukrainos grivinių nuvertėjimo euro atžvilgiu. Taip atsitiko dėl to, kad 2005 metais bendrovė dalį gamybos iškėlė į Ukrainą ir įsigijo siuvimo įmonę „Mrija“, kurioje įdiegė pilną

produkto gamybos ciklą, analogišką bendrovei „Utenos trikotažas“. Taigi 2007 metų nuostolius daugiausiai lėmė tokie veiksniai, kaip nepalankūs valiutų kursų svyravimai, veiklos organizavimo problemos (įmonė neišnaudojo visų savo gamybinių pajėgumų), dėl kurių nebuvo įgyvendinti visi gauti užsakymai, taip pat teko suformuoti 0,7 mln. litų papildomų atidėjimų. Todėl bendrovė „Utenos trikotažas“ 2008 metais planuoja investuoti apie 18 mln. litų, Utenos ir Ukrainos įmonėse įdiegs įrangą, reikalingą visam konkurencingo gaminio gamybos ciklui, o gamybos pajėgumus padidins trečdaliu.

Taigi darbo ištekliai yra vienas iš svarbiausių įmonės veiklos veiksnių, nes įmonės finansinė būklė ir veiklos rezultatai daug priklauso nuo to, kaip bendrovė apsirūpinusi darbuotojais. Bendrovėse kintant ūkinės ir gamybinės veiklos apimčiai, tobulėjant technologiniams procesams, kinta ir darbuotojų poreikis. Kaip matyti iš analizės, bendrovių darbo našumą veikia tiek veiksniai, kuriuos tiesiogiai lemia įmonės veikla, tiek ir aplinkos sąlygų diktuojami veiksniai. Bendrovėse darbo efektyvumas po truputį auga, nes verslo valdymo sistemos pagalba darbuotojai savo funkcijas atlieka profesionaliau ir per tą patį laiką atliekama didesnė darbų apimtis. Taigi šiuolaikinėje visuomenėje pagrindiniu įmonės turtu tampa žmonės. Kiekvienas darbdavys suinteresuotas turėti išsilavinusius, aukštos kvalifikacijos darbuotojus. Tačiau tik efektyviai dirbanti įmonė turi didesnes galimybes suburti išsilavinusį personalą, gerus specialistus, pasiūlydama jiems geresnes materialines ir socialines garantijas.

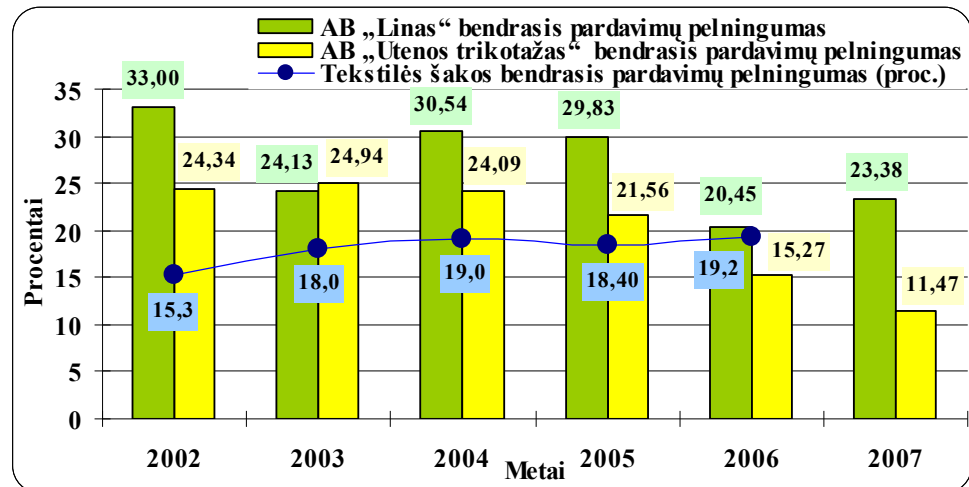
2.6.4. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ pelningumo rodiklių dinamika ir ją lemiantys veiksniai

Visų siekiančių pelno įmonių veiklos tikslas – uždirbti kuo daugiau pelno. Didesnio pelno siekimas priklauso nuo dviejų svarbiausių veiksnių – pardavimo savikainos ir pardavimo pajamų. Įmonės pelningumo rodikliai – vieni iš dažniausiai naudojamų ir labiausiai suprantamų rodiklių. Pelningumo rodikliai įdomūs akcininkams, investuotojams, vertintojams, analitikams, pirkėjams ir konkurentams. Pakankamai informatyvus rodiklis yra pats pelno dydis, parodantis, ar bus iš ko išmokėti dividendus ir ar įmonė turės potencialą investicijoms atlikti ir tuo pačiu – augti. Tačiau ne mažiau svarbūs yra santykiniai pelningumo rodikliai, išreiškiantys įmonės ūkinės veiklos efektyvumą.

Bendrasis pardavimų pelningumas. Atliekant bendrojo pardavimų pelningumo rodiklių analizę, svarbu išskirti ir išsiaiškinti veiksnius, darančius įtaką pelningumui. Dažniausiai tai būna vidaus veiksniai, susiję su visa įmonės ūkine-gamybine veikla. Vienas dažniausiai naudojamų pelningumo rodiklių yra bendrasis pardavimų pelningumas. Juo remiantis galima kontroliuoti parduodamų prekių savikainą ir kainodaros politiką, vadovų gebėjimą parduoti savo produktus. Bendrasis pardavimų pelningumas parodo, kiek vienam pardavimų litui tenka bendrojo pelno.

Iš 2.19 paveikslo matyti, kad per nagrinėjamą laikotarpį įmonių bendrojo pelningumo rodikliai turėjo nepastovią kitimo tendenciją. Bendrasis pardavimų pelningumas parodo pardavimų ribinį pelningumą, t.y. kaip efektyviai įmonė dirbtų, jeigu neturėtų administracinių ir valdymo išlaidų.

2002 metais AB „Linas“ bendrojo pelningumo rodiklis siekė 33 proc., o 2003 metais – sumažėjo 8,87 punktais (žr. 2.19 pav.). 2002 metų aukštą rodiklio reikšmę lėmė per visus analizuojamus metus buvusi mažiausia savikaina (46819684 Lt).

2.19 pav. AB „Linas“, AB „Utenos trikotažas“ ir tekstilės šakos bendrasis pardavimų pelningumas
Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų bei Statistikos departamento duomenimis.

Jei 2003 metais vienam pardavimų litui teko 0,24 Lt bendrojo pelno, tai jau 2004 metais jis padidėjo ir vienam pardavimų litui teko net 0,31 Lt bendrojo pelno. Iš 4 priedo matyti, jog 2004 metais dėl pardavimų apimties padidėjimo 4253044 Lt ir pardavimų savikainos sumažėjimo 1534979 Lt bendrasis pardavimų pelningumas padidėjo net 6,41 punkto. Įmonės pardavimai galėjo padidėti, nes buvo pradėta bendradarbiauti su Rusijos šalimi. Iki šiol į Rusijos rinką patekti trukdė gaminių kainos, kurioms daugiausiai įtakos turėjo energetika bei importo muitas, t.y. importuojant iš Baltarusijos ar Rusijos, tenka mokėti apie 30 proc. muitą. Be to, anksčiau konkurenciją Rusijoje apsunkindavo ir vietiniai lininių audinių gamybos fabrikai, gaminantys gana kokybišką produkciją. Taip pat Lietuvos eksportuotojams buvo nepatraukli pirkėjų sąlyga - atsiskaityti tik pardavus prekes. Prekių įforminimas Rusijos muitinėje buvo gana sudėtingas: nepalankūs Rusijos įstatymai, pirmiausia – dideli muitai bei dvigubas apmokestinimas. Dėl minėtų priežasčių lietuvių eksportuojamos prekės buvo visiškai nekonkurencingos ir negalėdavo konkuruoti ne tik su rusiškais gaminiiais, bet ir su kaimyninių šalių produkcija.

2005 metais bendrasis pardavimų pelningumas sumažėjo ir vienas pardavimų litas suteikė beveik 0,30 Lt bendrojo pelno. Šį gana gerą rezultatą bendrovė pasiekė aktyviai dalyvaudama tarptautinėse tekstilės gaminių parodose Japonijoje, Meksikoje, Amerikoje, Vokietijoje ir kitose šalyse. Įmonės

bendrasis pelnas galėjo būti ir didesnis, tačiau aukštesnių rezultatų sutrukdė pasiekti išoriniai veiksniai, tokie kaip euro kurso kritimas, pabrangusi lino žaliava.

AB „Linas“ bendrasis pardavimų pelningumas per analizuojamus metus didžiausias buvo 2002 metais ir siekė 33 proc., o mažiausias buvo 2006 metais, kuris sudarė 20,45 proc. Norint išsiaiškinti, kokią įtaką bendrajam pardavimų pelningumui turėjo pardavimų apimtys ir pardavimų savikainos pokyčiai, buvo panaudotas grandinių pakeitimų būdas (žr. 2.14 lentelę).

2.14 lentelė

AB „Linas“ 2006 – 2007 metų bendrojo pelno veiksnų analizė grandinių pakeitimų būdu

Skaičiavimo Nr.	Metai	Keitimų Nr.	Pardavimai (Lt)	Parduotų produktų savikaina (Lt)	Bendrasis pelnas (Lt)	Veiksnų pasikeitimo įtaka (Lt)	Bendrasis pelningumas proc.	Veiksnių pasikeitimo įtaka punktais
1	2006		60077511	47792438	12285073	-----	20,45	-----
2		1	64422391	47792438	16629953	4344880	25,81	5,36
3	2007	2	64422391	49360098	15062293	-1567660	23,38	-2,43
						2777220		2,93

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

2007 metais bendrasis pelnas padidėjo 2777220 Lt, o bendrasis pardavimų pelningumas, palyginus su 2006 metais, padidėjo 2,93 punkto. Dėl pardavimų apimtys padidėjimo 4344880 Lt, bendrasis pardavimų pelningumas 2007 metais padidėjo 5,36 punkto, o dėl pardavimų savikainos padidėjimo 1567660 Lt, šis rodiklis sumažėjo 2,43 punkto. Savikainos padidėjimui įtakos turėjo pabrangusi ilgo lino pluošto žaliava, energija bei kitų medžiagų pabrangimas. Matyti, kad didžiausia įtaka 2006-2007 metų bendrojo pelningumo padidėjimui turėjo pardavimų apimtys padidėjimo veiksnys. Reikia paminėti, jog 2007 metų bendrojo pelno augimui įtakos turėjo dėl produktyvesnių derybų su tiekėjais mažesnė prekių savikaina, o taip pat ir didesnė apyvarta, kurią lėmė didesnė gyventojų perkamoji galia. Nors drabužių nuperkama sąlyginai tiek pat kaip ir anksčiau, daugiau išlaidų skiriama brangesniems gaminiams. Didelę įtaką bendrojo pelno augimui turėjo ir efektyvesnis pardavimo valdymas.

Utenos įmonės bendrasis pardavimų pelningumas buvo didžiausias 2003 metais ir siekė 24,94 proc. 2003-2007 metais šis rodiklis turi tendenciją mažėti ir jau 2007 metais vienam pardavimų litui teko 0,11 Lt grynojo pelno. Remiantis bendrojo pelno veiksnų analize, grandinių pakeitimų būdu (žr. 2.15 lentelė) buvo nustatyta, kas turėjo didesnę įtaką 2006-2007 metų bendrojo pelno rezultatui.

2.15 lentelė

AB „Utenos trikotažas“ 2006 – 2007 metų bendrojo pelno veiksnų analizė grandinių pakeitimų būdu

Skaičiavimo Nr.	Metai	Keitimų Nr.	Pardavimai (Lt)	Parduotų produktų savikaina (Lt)	Bendrasis pelnas (Lt)	Veiksnų pasikeitimo įtaka (Lt)	Bendrasis pelningumas proc.	Veiksnių pasikeitimo įtaka punktais
1	2006		163274000	138342000	24932000	-----	15,27	-----
2		1	137688000	138342000	-654000	-25586000	-0,47	-15,74
3	2007	2	137688000	121899000	15789000	16443000	11,47	11,94
						-9143000		-3,8

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

Įvertinant AB „Utenos trikotažas“ 2006-2007 metų bendrojo pelno pokyčius lemiančių veiksnių analizę, pastebėta, jog bendrojo pelno sumažėjimui 9143 tūkst. Lt ir bendrojo pelningumo rodiklio sumažėjimui 3,8 punktais didžiausią įtaką turėjo pardavimų apimties sumažėjimas 25586 tūkst. Lt. Per 2007 metus savikainai sumažėjus 16443 tūkst. Lt, bendrasis pelningumas padidėjo 11,94 punktais, o pardavimų apimties sumažėjimas 25586 tūkst. Lt, pelningumą sumažino 15,74 punktais. Taigi per 2007 metus bendrojo pelno pokyčiui didžiausią įtaką turėjo pardavimų apimties sumažėjimas.

Taigi mažėjant abiejų įmonių bendrajam pardavimų pelningumui, bendrovėms reikėtų patikrinti produkcijos gamybos technologiją, įrenginių būklę, peržiūrėti produkcijos asortimentą, savikainą bei kainas.

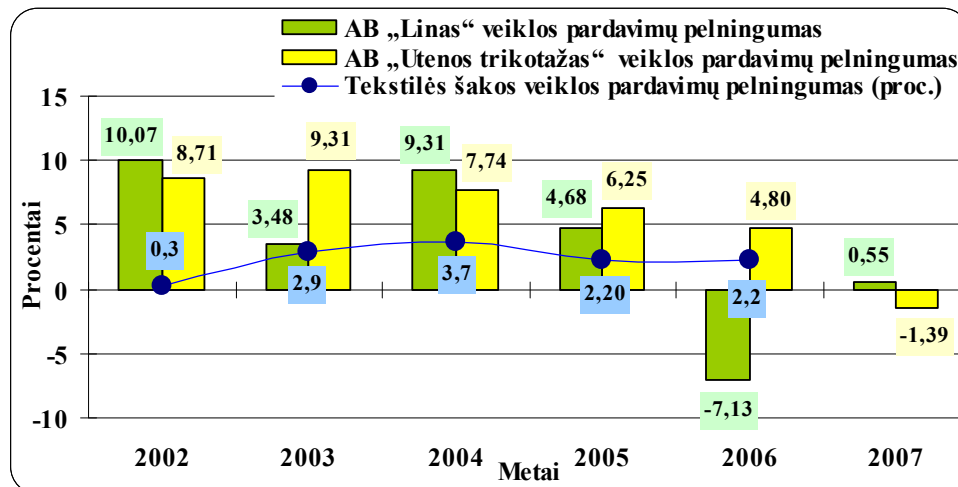
2004 metais bendrovėms aukštesnių rezultatų pasiekti sutrukdė smukęs JAV dolerio kursas. Nepaisant to, bendrovės sugebėjo mažėjančius pardavimus kompensuoti didėjančia apyvarta Vakarų Europoje bei vietinėje rinkoje. AB „Utenos trikotažas“ pavyko padidinti pardavimus Didžiojoje Britanijoje, Prancūzijoje, Suomijoje, bei Šveicarijoje. Tuo tarpu Panevėžio bendrovė „Linas“ pateikė naują asortimentą – buvo sukurta 482 naujų piešinių ir struktūrų audiniai, 120 naujų marginimo raštų, 201 audinių ir 32 verpalų spalvos.

Lyginant bendrovės „Linas“ bendrojo pardavimų pelningumo rodiklius su Statistikos departamento pateiktais tekstilės šakos bendrojo pardavimų pelningumo rodikliais, galima pastebėti, jog Panevėžio bendrovės rodikliai visais analizuojamais metais yra žymiai didesni, tik 2006 metais tarp įmonės ir Lietuvos tekstilės šakos buvo visai nedidelis atotrūkis (1,25 punkto). AB „Utenos trikotažas“ nuo 2006 metų bendrojo pelningumo rodiklis buvo žemesnis nei tekstilės šakos. Pastaroji bendrovė turėtų ieškoti būdų, kaip padidinti bendrojo pelningumo rodiklį, nes jei šakos ir įmonės rodikliai palaikytų tokią pačią kitimo tendenciją, atsiranda tikimybė bendrovei atsilikti nuo šalies šakos rodiklių.

Apibendrinant galima teigti, kad bendrasis pardavimų pelningumas abiejų įmonių turi mažėjimo tendenciją. Taigi galima teigti, jog įmonių veiklos efektyvumas mažėja. Kadangi bendrovių bendrajį pardavimų pelningumą 2003 metais mažino savikainos padidėjimas, todėl įmonių vadovybėms tais metais reikėjo peržiūrėti, ar ekonomiškai yra naudojamos žaliavos, kas būtų leidę ne tik sumažinti produkcijos savikainą, bet ir papildomai pagaminti produkcijos iš tų pačių žaliavų ar medžiagų išteklių. Taip pat reikėjo peržiūrėti ir darbo užmokesčio išlaidas, kurios yra labai svarbus rezervas produkcijos savikainai mažinti ir pelningumui didinti.

Veiklos pardavimų pelningumas. Šis rodiklis parodo, kiek pelno tenka vienam pardavimų litui. Pagal 2.20 paveikslą matyti, kad AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos pardavimų pelningumo rodikliai per 2002-2007 metus iš dalies atitiko teorinius reikalavimus, t.y. visais metais, išskyrus AB „Linas“ 2005-2007 metus ir AB „Utenos trikotažas“ 2006-2007 metus, veiklos pelningumas yra

didesnis už 5 proc. Tačiau lyginant bendrovių visų metų pelningumo rodiklius su Lietuvos tekstilės šakos, įmonių rodikliai kiekvienais metais buvo žymiai didesni. Didžiausias Utenos įmonės veiklos pardavimų pelningumas pastebimas 2003 metais, o Panevėžio bendrovės 2002 metais. Tačiau jau 2006 metais AB „Linas“ veiklos pardavimų pelningumas buvo neigiamas (-7,13 proc.). Rodiklio sumažėjimą lėmė bendrojo pelno sumažėjimas (43,82 proc.) ir palyginus gana didelės veiklos sąnaudos, dėl to buvo gautas neigiamas veiklos pelnas. Ta pati situacija susiklostė ir AB „Utenos trikotažas“ 2007 metais, kuomet veiklos pelningumas buvo neigiama (-1,39 proc.).

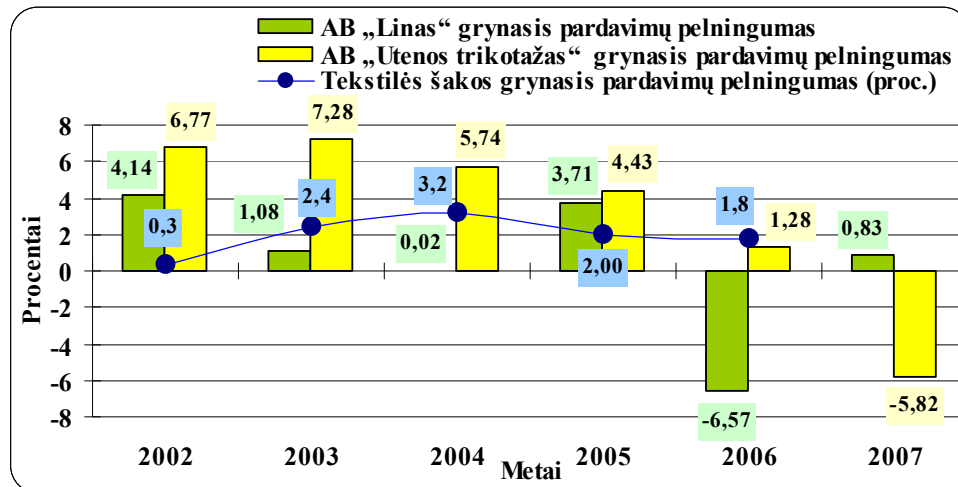
2.20 pav. AB „Linas“, AB „Utenos trikotažas“ ir tekstilės šakos veiklos pardavimų pelningumas
Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų bei Statistikos departamento duomenimis.

2003 metais AB „Linas“ veiklos pardavimų pelningumas sumažėjo ir siekė tik 3,48 proc. Toki mažėjimą nulėmė lėtas ekonomikos augimas, kuris turėjo tiesioginės įtakos vartotojų išlaidoms, o mažėjant išlaidoms, mažėja ir pateiktų užsakymų skaičius. Bendrovės pardavimų strategija buvo sufokusuota į sudėtingus aukštesnės kokybės bei didesnę pridedamąją dalį turinčius gaminius. Tačiau sudėtingi gaminiai, mažesni užsakymų kiekiai tiesiogiai lemia ir mažesnes gamybos bei pardavimų apimtis. Todėl šios priežastys turėjo įtakos bendrovės 2003 metų veiklos rezultatams. AB „Utenos trikotažas“ pavyko padidinti veiklos pelningumą net 1,07 karto. Aukštą rodiklio reikšmę, lyginant su 2002 metais, lėmė išaugusios pardavimų apimtys 10,81 proc. ir veiklos pelno padidėjimas 2622 tūkst. Lt.

2004 metais situacija vėl pasikeitė, t.y. AB „Linas“ pavyko padidinti veiklos pelningumą iki 9,31 proc. ir nuo AB „Utenos trikotažas“ skyrėsi 1,57 punktais. Tai lėmė pardavimų didėjimas 6,08 proc. ir veiklos pelno padidėjimas 4479 tūkst. Lt. (4 priedas). Veiklos pelno augimą sumažino išaugusios veiklos sąnaudos 7,3 proc.

2007 metais Panevėžio įmonės veiklos pelningumas jau buvo teigiamas ir vienam pardavimų litui siekė tik 0,006 Lt.

Grynasis pardavimų pelningumas. Grynasis pelningumas nusako, kiek grynojo pelno tenka kiekvienam grynujų pardavimų pajamų vienetui. Analizuojamų įmonių grynasis pardavimų pelningumas per visą analizuojamą laikotarpį nebuvo pastovus – tai didėjo, tai mažėjo (žr. 2.21 pav.). Grynasis pardavimų pelningumas rodo, kad AB „Utenos trikotažas“ 2003 metais vienam pardavimų litui teko apie 0,07 Lt grynojo pelno, kai AB „Linas“ tik – 0,01 Lt grynojo pelno.

2.21 pav. AB „Linas“, AB „Utenos trikotažas“ ir tekstilės šakos grynasis pardavimų pelningumas
Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų bei Statistikos departamento duomenimis.

AB „Utenos trikotažas“ didžiausias grynasis pardavimų pelningumas buvo 2003 metais 7,28 proc., tai lėmė išaugęs 19,07 proc. grynasis pelnas ir padidėję pardavimai 10,18 proc. Rodiklis net 4,88 procentinio punkto viršijo tekstilės šakos rodiklį. Nuo 2003 metų grynasis pardavimų pelningumas kiekvienais metais palaipsniui mažėja. Tai lėmė grynojo pelno ir pardavimų mažėjimas. 2006 metais grynasis pelnas lyginant su 2005 metais sumažėjo net 72,72 proc. Tai lėmė išaugusios finansinės ir investicinės veiklos sąnaudos. 2007 metais bendrovės grynasis pardavimų pelningumas buvo neigiamas. Tai lėmė gautas neigiamas grynasis pelnas -8017 tūkst. Lt, iš kurių 2400 tūkst. Lt bendrovė prarado dėl neigiamos valiutų kursų įtakos - Ukrainos grivinių nuvertėjimo euro atžvilgiu. Taip atsitiko dėl to, kad 2005 metais bendrovė dėl pigesnės darbo jėgos dalį gamybos iškėlė į Ukrainą, t.y. pastarojoje šalyje uteniškiai įsigijo siuvimo įmonę „Mrija“, kurioje įdiegė pilną produkto gamybos ciklą, analogišką bendrovei „Utenos trikotažas“. Įmonėje „Mrija“ numatoma toliau didinti gamybos efektyvumą – net pusė joje siuvamų gaminių yra pasiūti iš savo numegzto trikotažo.

AB „Linas“ nuo 2002 metų grynasis pardavimų pelningumas pradeda mažėti ir 2004 metais pasiekė 0,02 proc. ribą. Bendrovė tais metais nepasiekė geresnių rezultatų, nes jai sutrukdė gana didelės veiklos sąnaudos, kurios sudarė 21,23 proc. įmonės pardavimų. 2004 metais AB „Linas“ daugiausiai dėl nuostolingai parduoto nebaigtos statybos cecho tegavo 14,9 tūkst. litų grynojo pelno, o jo pajamos išaugo 6,1 proc. iki 74238 tūkst. litų. Kitu atveju būtų gautas didesnis 2004 metų grynasis pelnas,

lyginant su 2003 metais. 2005 metais grynasis pardavimų pelningumas padidėja 3,69 procentiniais punktais. Tai lėmė žymiai išaugęs grynasis pelnas (183 karto). 2006 metais grynasis pardavimų pelningumas buvo neigiamas.

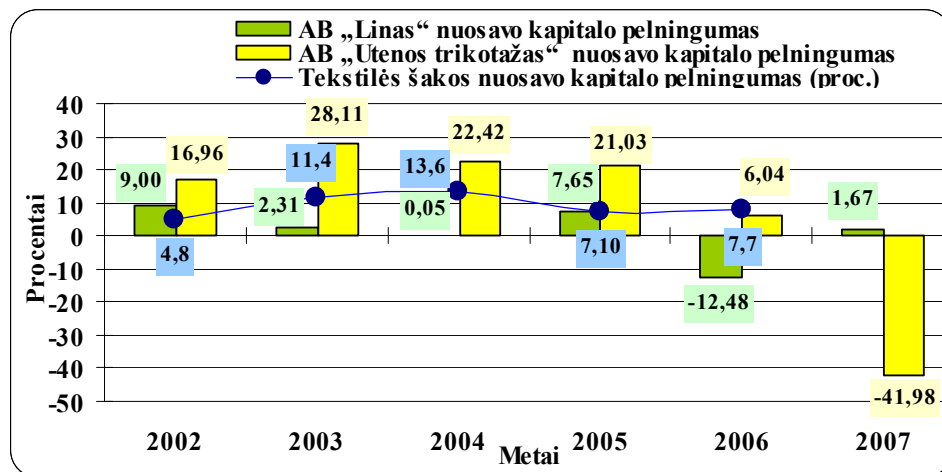
Remiantis statistikos departamento įmonės finansinių rodiklių vertinimo metodika, grynojo pelningumo rodiklis vertinamas labai gerai, jei yra didesnis kaip 25 proc., gerai – didesnis kaip 10 proc., patenkinamai – mažesnis kaip 10 proc., nepatenkinamai – mažesnis kaip 5 proc. ir blogai – jeigu yra neigiamas (Lietuvos statistikų sąjunga, Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2000). Šiuo atveju, per visus analizuojamus metus AB „Linas“ grynojo pardavimų pelningumo rodiklį galima vertinti tik nepatenkinamai, o 2006 metais – blogai. O AB „Utenos trikotažas“ grynojo pardavimų pelningumo rodiklį pirmus trejus metus galima vertinti patenkinamai, 2005 ir 2006 metus – nepatenkinamai, o 2007 metus – blogai.

Lyginant bendrovės grynojo pardavimų pelningumo rodiklius su tekstilės šakos rodikliais, galima pastebėti, kad 2002 ir 2005 metais AB „Linas“ rodikliai yra didesni už šakos, atitinkamai 3,84 ir 1,71 procentinio punkto. Tačiau visais kitais metais Lietuvos tekstilės šakos rodikliai viršija įmonės gautus rodiklius. Grynojo pardavimų pelningumo mažėjimo tendencija yra rimtas išpėjimas įmonių vadovams, todėl reikalingos naujovės ar veikmingesni verslo sprendimai. Įmonės vadovai turėtų susirūpinti ir ieškoti galimybių padėčiai gerinti, mažindami sąnaudas, didindami kokybiškai atliekamų darbų apimtį. AB „Utenos trikotažas“ grynojo pelningumo rodiklis buvo mažesnis už tekstilės šakos tik 2006 metais.

Nuosavo kapitalo pelningumas. Nuosavo kapitalo pelningumas įvertina akcinio kapitalo naudojimo efektyvumą, nes parodo, kaip greitai atsiperka investuotas kapitalas, t.y. kiek pelno tenka kiekvienam savininko investuotam į verslą piniginiam vienetui.

Nagrinėjamų įmonių nuosavo kapitalo pelningumo rodiklių reikšmių skirtumai dideli (žr. 2.22 pav.). Didžiausios rodiklio reikšmės priklauso AB „Utenos trikotažas“, kur 2003 metais vienas investuotas litas uždirbo apie 0,28 Lt. Tačiau nagrinėjamu laikotarpiu iš investuoto lito gaunamas pelnas mažėja ir 2006 metais jis siekia tik 0,06 Lt. Šį rodiklio mažėjimą nulėmė sumažėjęs grynasis pelnas, kuriam didelę įtaką padarė 2006 metais ženkliai išaugusios (3,2 karto) finansinės ir investicinės veiklos sąnaudos bei 5,8 proc. sumažėję pardavimai. 2007 metais bendrovės nuosavo kapitalo pelningumas buvo neigiamas ir vienas investuotas akcininkų litas davė 0,42 Lt nuostolio.

AB „Linas“ didžiausias nuosavo kapitalo pelningumas, kaip matyti iš 2.22 paveikslėlio, buvo 2002 metais ir siekė 9 proc., o mažiausias (neigiamas) 2006 metais (-12,48 proc.). Tų metų neigiamą nuosavo kapitalo pelningumą lėmė neigiamas tais metais gautas įmonės grynasis pelnas ir sumažėjęs (net 11,08 proc.) nuosavas kapitalas.

2.22 pav. AB „Linas“, AB „Utenos trikotažas“ ir tekstilės šakos nuosavo kapitalo pelningumas
Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų bei Statistikos departamento duomenimis.

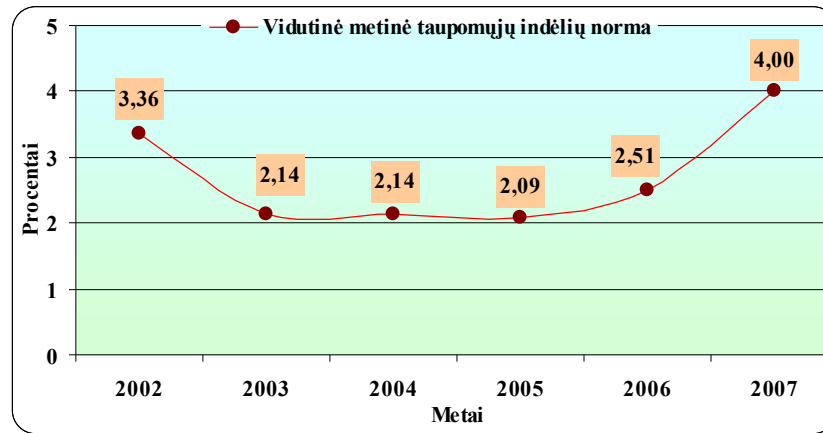
Nuo 2002 metų šis rodiklis mažėja ir 2004 metais pasiekia 0,05 proc. ribą, t.y. per 2002 - 2004 metus nuosavo kapitalo pelningumas sumažėjo net 8,95 punkto. Nuosavo kapitalo pelningumo rodiklis rodo, kad AB „Linas“ savininkams 2005 metais tenka 0,08 Lt, 2007 metais – 0,17 Lt pelno vienam nuosavybės litui. 2004 metų rodiklio sumažėjimui įtakos turėjo jau analizuoto grynojo pelno sumažėjimas. Tačiau 2005 metais nagrinėjamas rodiklis vėl padidėjo. Taigi remiantis šiuo rodikliu, galima teigti, kad 2005 metais efektyvumas padidėjo. Bet neilgam, nes 2006 metais nuosavo kapitalo pelningumas buvo mažiausias (neigiamas). Taigi tais metais įmonės vadovai neefektyviai naudojo akcininkų investuotas lėšas.

Nuosavo kapitalo pelningumo rodiklio kitimui didžiausią įtaką turėjo grynojo pelno svyravimai, nes kapitalo ir rezervų dinamika per visą nagrinėjamą laikotarpį neturėjo labai ryškių kitimo tendencijų.

Nuosavo kapitalo pelningumas paprastai lyginamas su kapitalo rinkoje nusistovėjusiomis palūkanų normomis. 2.23 paveiksle pateiktos Lietuvos banko duomenų bazėje skelbiamos vidutinės metinės taupomųjų indėlių palūkanų normos. Iš grafikų matyti, kad analizuojamu laikotarpiu AB „Linas“ nuosavo kapitalo rodiklis buvo didesnis už vidutinės metinės taupomųjų indėlių palūkanų normas, išskyrus 2004, 2006-2007 metais, o AB „Utenos trikotažas“ - 2007 metais. Tik tais metais įmonės savininkams geresnė alternatyva buvo investuoti į taupomuosius indėlius, o ne įmonę. Bendrovių savininkai investavę į taupomuosius indėlius banke, kurių palūkanų normos didesnės nei įmonės nuosavo kapitalo pelningumas, būtų gavę daugiau naudos, nes kiekvienas investuotas litas būtų atnešęs didesnes lėšas.

Pateiktame 2.22 paveiksle matyti, jog šakos rodikliai nėra labai aukšti. Didžiausia reikšmė 2004 metais, kuri siekia 13,6 proc., o 2005 metais rodiklio reikšmė sumažėja 6,1 procentiniu punktu ir siekia 7,5 proc. Lyginant šakos rodiklius su bendrovių rodikliais, jie yra tarsi vidurkis tarp pelningai dirbančių

įmonių rodiklių rezultatų. Šį skirtumą galėjo lemti tiek išoriniai (stipri konkurencinė rinka, valiutų kursų svyravimai), tiek vidiniai veiksniai (įmonės vadovų priimami sprendimai). 2006 metais Lietuvos tekstilės šakos rodikliai viršijo abiejų įmonių rezultatus. Šiuo atveju įmonių vadovybės darbo efektyvumas yra labai mažas naudojant investuotą kapitalą.

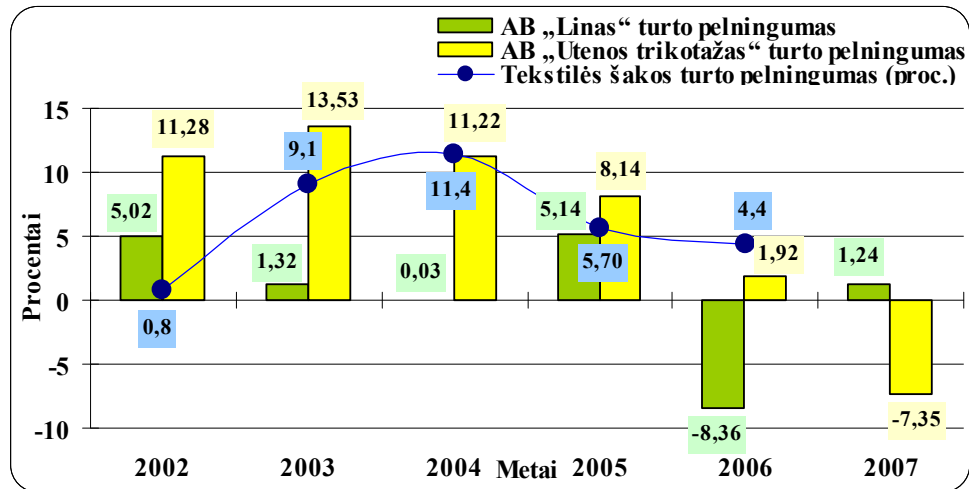
2.23 pav. Vidutinė metinė taupomųjų indėlių palūkanų norma
Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Lietuvos banko duomenimis.

Apibendrinant galima teigti, kad kuo šis rodiklis aukštesnis, tuo įmonės veikla yra efektyvesnė. Taigi galima teigti, kad efektyviausiai su akcininkų lėšomis dirba AB „Utenos trikotažas“ vadovai, išskyrus 2007 metus.

Turto pelningumas. Įmonės ūkinės veiklos ekonominio efektyvumo įvertinimui yra svarbus turto pelningumo rodiklis, kuris parodo viso turto panaudojimo efektyvumą, t.y. kiek grynojo pelno tenka kiekvienam viso turto piniginiam vienetui. Nagrinėjant turto pelningumo rodiklius (žr. 2.24 pav.), akivaizdžiai matyti, jog AB „Utenos trikotažas“ vadovai efektyviau panaudoja įmonės ilgalaikį ir trumpalaikį turtą, siekiant gauti kuo didesnę grynąją pelną, išskyrus 2007 metus. Per nagrinėjamą laikotarpį bendrovės turto litas 2003 metais uždirbo apie 0,14 Lt grynojo pelno, tačiau nuo tų metų rodiklio reikšmė mažėja. Tam įtakos turėjo grynojo pelno mažėjimas bei turto padidėjimas apie 12,73 proc.

AB „Linas“ per nagrinėjamą laikotarpį turto pelningumas (žr. 2.24 pav.), kaip ir kiti pelningumo rodikliai, nebuvo pastovus. Didžiausias buvo 2005 metais ir siekė 5,14 proc. Lyginant su ankstesniu laikotarpiu, šis rodiklis išaugo 5,11 procentinio punkto. Tokį padidėjimą lėmė gautas didelis grynasis pelnas. 2006 metais bendrovės investuotas vienas turto litas davė apie 0,08 Lt nuostolio. Šį rezultatą lėmė grynasis nuostolis (-3948150Lt) dėl išaugusios konkurencijos ir sumažėjusių pardavimų 18,03 proc.

Kaip galima pastebėti iš 6 priedo, įmonės turtas per nagrinėjamus metus nelabai keitėsi, t.y. pastebimas kiek didesnis sumažėjimas 2006 metais (25,36 proc.), todėl galima teigti, kad turto pelningumui didžiausią įtaką darė grynojo pelno pasikeitimai.

2.24 pav. AB „Linas“, AB „Utenos trikotažas“ ir tekstilės šakos turto pelningumas

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų bei Statistikos departamento duomenimis.

Kaip matyti iš 2.12 ir 2.21 paveikslų, turto apyvartumas ir grynasis pardavimų pelningumas daro tiesioginę įtaką turto pelningumo kitimui. Mažėjant grynajam pardavimų pelningumui, mažėja ir turto pelningumas, o lėtėjant turto apyvartumui, įmonės finansinė būklė blogėja, o kartu ir turto pelningumas.

Lietuvos tekstilės šakos rodiklis iki 2004 metų didėjo, po to mažėjo. 2006 metais tekstilės šakos rodiklis viršija įmonių rodiklius. Didesnis atotrūkis pastebimas tarp tekstilės šakos ir AB „Linas“, pavyzdžiui, 2004 metais šakos rodiklis buvo didesnis net 11,37 procentinio punkto. Galima daryti išvadą, jog tais metais AB „Utenos trikotažas“ ir AB „Linas“ vadovų priimti sprendimai išteklių naudojimo klausimais buvo visiškai skirtingi, davę priešingus rezultatus.

Apibendrintai galima teigti, kad įmonės pelningumo rodikliai kinta panašiomis kryptimis. Taip yra todėl, kad skaičiuojant pelningumo rodiklius naudojame bendrojo pelno, grynojo pelno ir pardavimų reikšmes. Taigi pelningumas parodo tiek teigiamas, tiek neigiamas bendrovės darbo puses, tiek įmonės kolektyvo laimėjimus, tiek nesėkmes. Todėl pelningumą galima vadinti įmonės darbo efektyvumo ir jos ūkinės veiklos vertinimo matu.

2.7. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų finansinis vertinimas ekonominio pelno (EVA) aspektu

Kiekvienoje rinkoje veikiančios įmonės tikslas yra akcininkų nuosavybės maksimizavimas. Remiantis konceptualioje darbo dalyje pateiktomis formulėmis (1.3, 1.4 ir 1.5), apskaičiuota AB

„Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ekonominis pelnas (EVA). Bendrovių kapitalą sudaro išleistos paprastosios akcijos ir skolintas kapitalas. Kadangi įmonės kapitalą sudaro keli kapitalo komponentai, o kiekvieno jų kaštai yra skirtingi, tai įmonės kapitalo kaštai apskaičiuojami kaip šių komponentų svertinis vidurkis (žr. 1.5 formulę), kur kiekvieno komponento svoris yra jo dalis bendrame įmonės kapitale.

Skolinto kapitalo kaštai yra procentinis dydis, kuris parodo, kiek įmonei kainuoja skolintas kapitalas. Nuosavybės kapitalo kaštus įvertinti yra kur kas sudėtingiau nei skolinto kapitalo kaštus. Nuosavybės kapitalo kaštams įvertinti sukurta nemažai modelių, tačiau pagrindiniai yra šie: CAMP, diskontuotų grynujų pinigų srautų (DCF) ir palyginimo metodas. Kadangi CAMP (angl. Capital Asset Pricing Model) ir DCF (angl. Discounted Cash Flow) modelius dėl duomenų trūkumo sunku pritaikyti praktikoje, AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ nuosavo kapitalo kaštams įvertinti naudojamas palyginimo metodas, kuomet įvertinamas panašios rizikos įmonių, t.y. tekstilės šakos vidutinis nuosavo kapitalo pelningumas. Šis tekstilės šakos vidutinis nuosavo kapitalo pelningumas ir laikomas AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ nuosavo kapitalo kaštais. 2.16 ir 2.17 lentelėse pateikiama AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ekonominės pridėtinės vertės (EVA) dinamika 2002-2007 metais.

Iš 2.16 lentelės matyti, kad AB „Linas“ ekonominė pridėtinė vertė per visą analizuojamą laikotarpį net tris metus buvo neigiama (2003 metais – -2488,26; 2006 metais – -7032,6, 2007 metais – -2856,52). Tokia EVA reikšmė parodo, kad AB „Linas“ gauna pajamas, mažesnes nei ekonominiai kaštai šioms pajamoms uždirbti. Kaip galima pastebėti iš lentelės, neigiamas EVA reikšmės įtakojo nedidelės arba neigiamos veiklos pelno (EBIT) reikšmės. AB „Linas“ visu analizuojamu laikotarpiu sukuria nuo 321,67 iki 4185,91 tūkst. Lt ekonominio pelno arba naujos vertės.

2.16 lentelė

AB „Linas“ ekonominės pridėtinės vertės (EVA) dinamika 2002-2007 metais

Rodikliai	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EBIT, tūkst. Lt	7033,90	2201,60	6914,66	3428,37	-4280,49	355,32
Pardavimai, tūkst. Lt	69880,02	69985,08	74238,13	73290,02	60077,51	64422,39
Parduotos produkcijos savikainos dalis pardavimuose	0,67	0,76	0,69	0,70	0,80	0,77
Veiklos sąnaudos, tūkst. Lt	16026,50	14685,80	15757,67	18434,04	16566,34	14706,63
Nuosavas kapitalas, tūkst. Lt	32137,05	32832,67	32846,82	35563,61	31624,03	32159,61
Skolintas kapitalas, tūkst. Lt	26163,24	23160,92	18965,32	18495,51	8715,29	14029,64
Skolinto kapitalo dalis visame turte, proc.	44,88	40,67	36,60	34,21	21,60	30,36
Visas turtas, tūkst. Lt	58300,29	56947,80	51822,13	54059,12	40351,85	46209,23
Nuosavo kapitalo kaštai, proc.	4,8	11,4	13,6	7,10	7,7	8,3
Skolinto kapitalo kaštai, proc.	5,87	4,81	3,95	3,7	4,28	4,55
Pelno mokesčio tarifas	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15
Vidutiniai svertiniai kapitalo kaštai (WACC), proc.	4,89	8,24	9,85	5,75	6,82	6,95
Ekonominė pridėtinė vertė (EVA), tūkst. Lt	4185,91	-2488,26	1810,73	321,67	-7032,60	-2856,52

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

Didžiausia EVA reikšmė pastebima 2002 metais, kai veiklos pelnas buvo didžiausias (7033,9 tūkst. Lt), tačiau jau 2003 metais dėl sumažėjusio veiklos pelno net 68,7 proc. ir išaugusių vidutinių svertinių

kaštų 3,35 punktais, ekonominis pelnas įgavo neigiamą reikšmę (-2488,26 tūkst. Lt). Taigi, 2003 skolintas kapitalas sudarė 40,67 proc. visoje kapitalo struktūroje, o tai sąlygojo vidutinių svertinių kapitalo kaštų 8,24 proc. reikšmę ir atitinkamai mažesnę pridėtają ekonominę vertę. 2004 metais, nors ir šiek tiek dar padidėjus vidutiniams svertiniams kapitalo kaštams 1,61 punkto, ekonominės pridėtinės vertės buvo sukurta 1810,73 tūkst. Lt dėl žymiai padidėjusio (net 3,14 karto) veiklos pelno.

Nuo 2005 metų ekonominė pridėtinė vertė vėl pradėjo mažėti. Tam didžiausios įtakos turėjo veiklos pelno pasikeitimai. 2006 metais AB „Linas“ neuždirbo veiklos pelno, o patyrė 4280,49 tūkst. Lt nuostolių, todėl ir ekonominio pelno vertė buvo neigiama. 2007 metais, nors įmonei pavyko išbristi iš nuostolių, ekonominio pelno vertė padidėjo, tačiau liko neigiama.

Kaip matyti iš 2.17 lentelės, AB „Utenos trikotažas“ ekonominės pridėtinės vertės reikšmės 2002-2006 metais buvo žymiai didesnės už AB „Linas“. AB „Utenos trikotažas“ 2007 metų ekonominis pelnas taip pat buvo neigiamas ir siekė -6718,61 tūkst. Lt. Šią rodiklio reikšmę lėmė neigiamas tų metų veiklos pelnas.

2.17 lentelė

AB „Utenos trikotažas“ ekonominės pridėtinės vertės (EVA) dinamika 2002-2007 metais

Rodikliai	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EBIT, tūkst. Lt	14217,80	16830,24	13531,06	10827,30	7831,94	-1903,19
Pardavimai, tūkst. Lt	163212	180855	174691	173327	163274	137688
Parduotos produkcijos savikainos dalis pardavimuose	0,76	0,75	0,76	0,78	0,85	0,89
Veiklos sąnaudos, tūkst. Lt	25508	28275	28552	26542	17100	17696
Nuosavas kapitalas, tūkst. Lt	59754	44864	42841	36491	34657	19098
Skolintas kapitalas, tūkst. Lt	36669	45897	41383	65991	80879	83524
Skolinto kapitalo dalis visame turte, proc.	36,00	49,50	48,05	64,39	70,00	81,39
Visas turtas, tūkst. Lt	101850	92712	86132	102482	115536	102622
Nuosavo kapitalo kaštai, proc.	4,8	11,4	13,6	7,10	7,7	8,3
Skolinto kapitalo kaštai, proc.	5,87	4,81	3,95	3,7	4,28	4,55
Pelno mokesčio tarifas	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15
Vidutiniai svertiniai kapitalo kaštai (WACC), proc.	4,61	7,54	8,38	4,55	4,86	4,69
Ekonominė pridėtinė vertė (EVA), tūkst. Lt	9520,01	9839,24	6315,25	6161,02	2220,97	-6718,61

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

Didžiausia EVA reikšmė buvo 2003 metais (9839,24 tūkst. Lt), nes įmonė uždirbo daugiausiai veiklos pelno, net 18,37 proc. Nuo 2004 metų ekonominė pridėtinė vertė nuolat mažėjo dėl mažėjančių veiklos pelno apimčių.

Pasak E. Kislingerovą, jeigu $EVA > 0$, tuomet galima teigti, kad įmonė dirba sėkmingai. Tai vienintelis atvejis, kai akcininkų nuosavybės vertė auga, nes taip jie uždirba daugiau nei iš kitų investavimo alternatyvų. Jei $EVA = 0$, tuomet įmonė sukuria tiek pat vertės, kiek į ją buvo investuota, o jei $EVA < 0$, tuomet tai jau rodo, kad įmonėje akcininkų nuosavybės vertė yra naikinama. Įmonės, kurios sugeba uždirbti daugiau pelno, naudodamos pigesnę kapitalą, akcininkų požiūriu dirba geriausiai (Kislingerova E., 2000).

Apibendrinant galima teigti, kad bendrovėje „Linas“ 2003, 2006, 2007 metais investuotas kapitalas neuždirbo pelno ($EVA < 0$), todėl tais metais akcininkų nuosavybės vertė buvo naikinama. Įmonės vadovybei reikėtų susirūpinti efektyvumo mažėjimu, nes paskutiniuosius dvejus metus EVA buvo neigiama. Tokiu būdu, kaip siūlo M. W. Durant (1999), įmonei reikėtų aktyviau investuoti į tuos projektus, kurių grąža didesnė nei investuojamo kapitalo kaštai, atsisakyti tokių veiklų, kurių grąža mažesnė nei investuojamo kapitalo kaštai arba didinti akcijų vertę, įdarbinant kuo daugiau pigesnio skolinto kapitalo.

Jei EVA lygi nuliui, tai jau galima laikyti akcininko pasiekimu, nes investuoto kapitalo grąža kompensavo riziką, t.y. įmonė sukuria tiek vertės, kiek į ją buvo investuota. Taigi, galima daryti išvadą, kad AB „Utenos trikotažas“ 2002-2006 metais dirbo sėkmingai, nes šiuo laikotarpiu $EVA > 0$. Tik 2007 metais bendrovės $EVA < 0$.

Apibendrintai iš atliktos anksčiau analizės (remiantis apskaičiuotais rodikliais) galima teigti, jog AB „Utenos trikotažas“ ūkinės veiklos efektyvumas yra didesnis nei AB „Linas“ (žr. 14 priedą). Remiantis 15 priede apskaičiuotomis vidutinėmis rodiklių reikšmėmis, galima konstatuoti, jog AB „Linas“ rodikliai didesni už AB „Utenos trikotažas“ tik šie: išteklių efektyvumo, ilgalaikio turto apyvartumo kartais, savikaina vienam pardavimui Lt ir bendrojo pelningumo. Todėl AB „Utenos trikotažas“ vadovybė sugeba efektyviau organizuoti darbą, veiklą ir taip pasiekti geresnių rezultatų.

2.8. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ pardavimų sezoniškumo nustatymas

Sezoniškumo ištyrimas gamyboje ar prekyboje turi didelę reikšmę nusakant darbų paklausą ateityje ir taip planuojant gamybos apimtis ketvirčiais ar mėnesiais. Į sezoninį svyravimų rodiklius atsižvelgiama paskirstant metinius pardavimus pagal ketvirčius ir mėnesius konkrečioms produktų grupėms. Metų laikotarpio planavimas, pagrįstas sezoniškumo rodikliais, padidina plano ekonominį pagrindimą. Sezoniškumas tiek gamyboje, tiek pardavimuose įmonių veiklą veikia neigiamai, kadangi sąlygoja netolygų gamybinių įrengimų apkrovimą, netolygų atsargų susikaupimą ir pan. Dėl šios priežasties sezoniškumo problemos sprendimas yra svarbus įmonės uždavinys. Sezoniškumo problema gali būti išspręsta tik ištyrus kuo labiau patenkinant besikeičiančią metų laikotarpyje vartotojų tam tikros prekės paklausą. Taigi, norint išspręsti sezoniškumo problemą, reikia kiek įmanoma sezoninius svyravimus sušvelninti ir panaikinti ten, kur tai įmanoma ir tikslinga bei pardavimų aktyvinimas reikiamaiais periodais ten, kur sezoniškumo panaikinimas yra neįmanomas ar netikslingas.

Sprendžiant pardavimų bei gamybos sezoniškumo problemą, reikia atkreipti dėmesį į veiksmų, sąlygojančių netolygius tam tikros prekės ar paslaugos pardavimus metų laikotarpyje. Paprastai sezoninius svyravimus sukelia klimatas arba psichologiniai veiksniai. Galima išskirti tokias pagrindines

priežasčių įtakančių pardavimų sezoniškumą grupes: 1) gamtinės, klimatinės sąlygos; 2) prekių ir paslaugų vartotojų įpročiai bei tradicijos; 3) kiti veiksniai. Gamtinės, klimatinės oro sąlygos yra pagrindinė sezoninių svyravimų priežastis daugumai sezoninių prekių ir paslaugų. Sezoniškumą nusako metų sezonų kaita, oro temperatūra, krituliai, atostogų metas. Taigi nuo metų laikų priklauso ir sezoninės avalynės, drabužių ir panašių prekių paklausa.

Dėl informacijos stokos sezoniškumo indeksai nagrinėjamosioms įmonėms buvo paskaičiuoti kiekvienam metų ketvirčiui, o ne mėnesiui. Tokiu būdu sezoninių svyravimų pradžia ir pabaiga ne visada gali sutapti su kalendorinių ketvirčių pradžia ir pabaiga. Tačiau ši analizė leis pamatyti bendras sezoninių svyravimų tendencijas.

Kadangi analizuotos literatūros autoriai neišskyrė nei vieno sezoniškumo nustatymo metodo, kaip geriausio ir tiksliausio, tai pardavimų sezoniškumas bus įvertintas dviem pagrindiniais ir dažniausiai naudojamais (paprastųjų vidurkių metodas ir slankiųjų vidurkių metodas) analizuotais metodais (žr. 3 priedą). Sezoniškumo nustatymas vidurkių metodu iš kitų metodų išsiskiria tuo, kad juo galima nustatyti tik visų nagrinėjamų metų sezoniškumo indeksus. Šiuo metodu galima nustatyti tik bendrą vienų metų sezoninės bangos svyravimo tendenciją (žr. 2.18 ir 2.19 lenteles).

$Z=100$ reiškia vidutinį mėnesinį pardavimo lygį. Kaip matyti iš 2.18 ir 2.19 lentelių reikšmės virš $Z=100$ rodo produkcijos pardavimų sezono laikotarpį, o žemiau šios ribos – pardavimų ne sezono laikotarpį. Iš 2.18 lentelės matyti, kad AB „Linas“ pardavimų sezonas prasideda pirmąjį ir ketvirtą ketvirtį, t.y. didžiausias būna pavasarį ir rudenį. Žemiausią sezoninės bangos tašką pardavimai pasiekia trečią ketvirtį (vasarą). Iš lentelės matosi kuriuo metų laiko momentu pardavimai viršija vidutinį lygį. Remiantis tuo galima planuoti įvairias reklamines akcijas ar naujo produkto įvedimo į rinką laiką, kurie yra efektyviausi sezono pradžioje.

2.18 lentelė

AB „Linas“ pardavimo apimčių analizė paprastųjų vidurkių metodu

Ketvirtis	Faktiniai duomenys					Apskaičiuoti dydžiai	
	Pardavimų apimtys, Lt					Vidutiniškai per 5 metus	Sezoniškumo indeksas (Z), %
	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.		
I	19204536	22075796	19258181	15765048	16427871	18546286,4	108,4537
II	16407089	18684933	18453996	13612168	15588399	16549317	96,7759
III	12221337	13221776	15329580	12264426	13845343	13376492,4	78,2221
IV	22152119	20255620	20248267	18435869	18560778	19930530,6	116,5483
Iš viso:	69985081	74238125	73290024	60077511	64422391	68402626,4	400

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

AB „Linas“ kiekvienais metais nuo liepos pradžios iki rugpjūčio pradžios (ne sezonas) stabdo gamybą, planiniam įrenginių ir gamybinių patalpų remontui. Visų pagrindinių gamybų, išskyrus dalį siuvimo gamybos, darbuotojai, neužimti remonto darbais, išleidžiami eilinių apmokamų atostogų.

Taigi, įmonė stengiasi kuo efektyviau išnaudoti ne sezono laikotarpį technologijos atnaujinimui ir remonto darbams.

AB „Linas“ pagrindinė produkcija yra: 1) šukuoti linai ir pašukos; 2) natūralūs ir dažyti lininiai verpalai; 3) gryno lino, puslininiai, natūralūs, natūralūs balinti, dažyti ir marginti bei žakardiniai audiniai; 4) gatavi gaminiai: rūbai, staltiesės, servetėlės, rankšluosčiai, portjeros, patalynė, pirštinės ir kt. Pastarieji įmonėje užima tik apie 20 proc. visos produkcijos, todėl pardavimų apimčių svyravimas priklauso ne nuo galutinės produkcijos, o nuo verpalų, audinių ir pan., todėl ir pardavimų sezonas yra ne vasarą, o pavasarį ir rudenį.

Kaip matyti iš 2.19 lentelės AB „Utenos trikotažas“ pardavimų sezonas prasideda antrąjį ir trečiąjį ketvirtį, t.y. didžiausias būna pavasarį ir vasarą, nes įmonė daugiausiai prekiauja siūtais trikotažo gaminiiais. Žemiausią sezoninės bangos tašką pardavimai pasiekia ketvirtą ketvirtį (rudeni-žiema).

2.19 lentelė

AB „Utenos trikotažas“ pardavimo apimčių analizė paprastųjų vidurkių metodu

Ketvirtis	Faktiniai duomenys					Apskaičiuoti dydžiai	
	Pardavimų apimtys, Lt					Vidutiniškai per 5 metus	Sezoniškumo indeksas (Z), %
	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.		
I	40551516	41108059	40014000	39345000	34421000	39087915	94,2065
II	55642823	50488941	46855000	42455000	37271000	46542552,8	112,1730
III	43861249	43502000	45299000	40316000	34506000	41496849,8	100,0123
IV	40799412	39592000	41159000	41158000	31490000	38839682,4	93,6082
Iš viso:	180855000	174691000	173327000	163274000	137688000	165967000	400

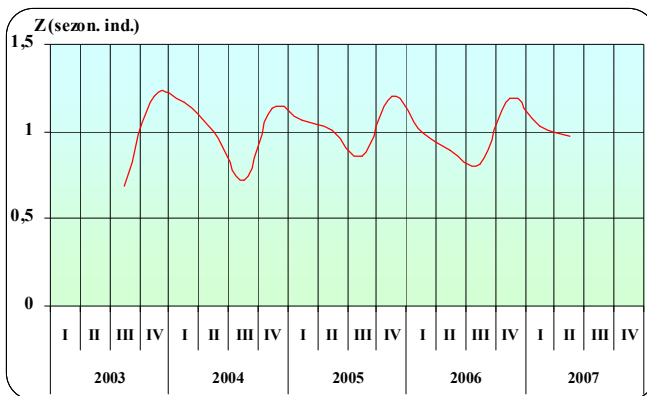
Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

Paskaičiavus variacijos užmojus (AB „Linas“ - 38,33, AB „Utenos trikotažas“ - 18,56), galima teigti, kad AB „Linas“ sezoniniai svyravimai veikia labiau. Tai galima pamatyti ir iš 2.25 ir 2.26 paveikslų, kurie buvo sudaryti remiantis slankiųjų vidurkių metodu, kuris įgalina apskaičiuoti ne tik bendrą sezoniškumo tendenciją, bet ir sezoniškumo indeksus visiems analizuojamiems metams. Šio metodo trūkumas yra tas, kad dėl skaičiavimo specifikos yra eliminuojami puse pirmų ir puse paskutinių metų rezultatai. Dėl to analizuojant sezoniškumą šiuo metodu reikia turėti daugiau metų duomenų. Šio metodo privalumas yra tai, kad kaip ilgalaikę tendenciją atkleidžiantis metodas, jis yra paprastas ir lengvas naudoti. Taip pat jis pateikia realią ilgo laikotarpio judėjimo charakteristiką.

Iš 2.25 ir 2.26 paveikslų galima matyti, kad įmonių pardavimų sezoniškumo svyravimai nėra tolygūs. Be to, sezoninės kiekvienų metų bangos yra skirtingos, tik išlaikiusios bendrą kilimo ir leidimosi tendenciją. Šis sezoniškumo nustatymo metodas nepašalina atsitiktinių įtakų, jei rezultatai analizuojami dinamine prasme.

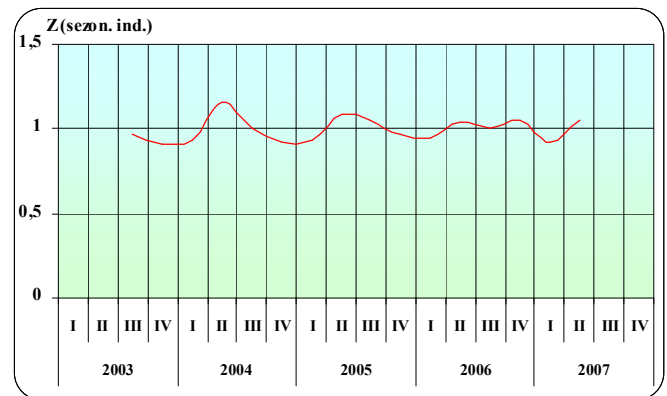
Padauginus slankiųjų vidurkių metodu apskaičiuotus sezoniškumo indeksus (žr. 16 priedą) iš 100, atlikus koregavimo veiksmus (žr. 17 priedą), kurie anuliuoja ilgalaikio poveikio tendencijas ir

atsitiktinius trumpalaikius veiksnius, bei išvedus kiekvieno ketvirčio vidurkį buvo gautos labai panašios tendencijos kreivės, kaip ir skaičiuojant paprastųjų vidurkių metodu.

2.25 pav. AB „Linus“ pardavimų sezoniniai svyravimai, nustatyti slankiųjų vidurkių metodu, 2003-2007 m.

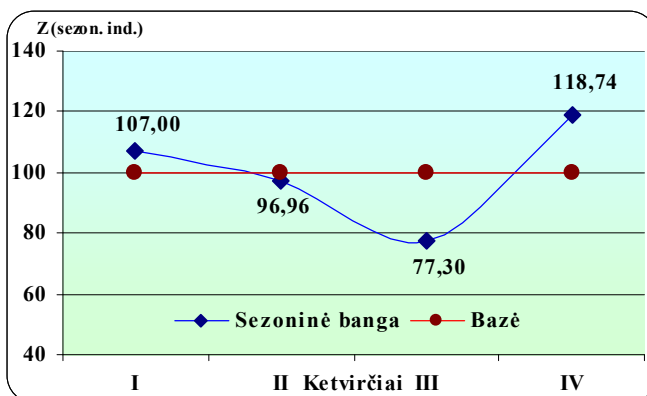
Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linus“ veiklos ataskaitų duomenimis.

2.26 pav. AB „Utenos trikotažas“ pardavimų sezoniniai svyravimai, nustatyti slankiųjų vidurkių metodu, 2003-2007 m.

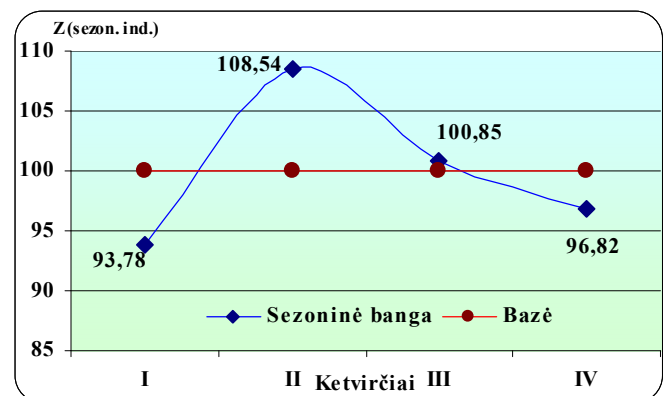
Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

B. Jyoti Das pažymi, kad išlygindamas sezoninių duomenų viršūnes bei įdubimus, slenkantis vidurkis panaikina duomenų sezoniškumą ir kartu atskleidžia slypinčią tendenciją. Kaip matyti iš 2.27 paveikslo šiuo metodu apskaičiuoti AB „Linus“ sezoniniai svyravimai šiek tiek skiriasi nuo gautų skaičiuojant vidurkių metodu, tačiau išlaiko tą pačią kitimo tendenciją. O AB „Utenos trikotažas“ (2.28 pav.) pardavimų sezonas išlieka tas pats (antrasis ir trečiasis ketvirtis) t.y. didžiausias būna pavasarį ir vasarą, o žemiausią sezoninės bangos tašką pardavimai pasiekia jau pirmą (žiema), bet ne ketvirtą ketvirtį.

2.27 pav. AB „Linus“ pardavimų sezoniniai svyravimai, nustatyti slankiųjų vidurkių metodu

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linus“ veiklos ataskaitų duomenimis.

2.28 pav. AB „Utenos trikotažas“ pardavimų sezoniniai svyravimai, nustatyti slankiųjų vidurkių metodu

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

Paskaičiavus variacijos užmojus pagal gautus slankiųjų vidurkių metodu apskaičiuotus sezoniškumo indeksus, matyti, kad AB „Linas“ variacijos užmojis padidėjo iki 41,43 (3,1 punkto), o AB „Utenos trikotažas“ sumažėjo iki 14,76 (3,8 punkto). Todėl galima teigti, kad patikrinus dviem metodais AB „Linas“ sezoninių svyravimų įtaka pardavimams yra didesnė nei „Utenos trikotažas“ įmonėje, kurioje gaminami siūti trikotažo gaminiai, paklausūs ištikus metus ir tik pavasario ir vasaros laikotarpiu ši paklausa suaktyvėja.

AB „Linas“ vadovybei reikėtų gaminamą produkciją labiau išskaidyti į sudėtines dalis, tuomet įmonė turėtų alternatyvios produkcijos, kurią galėtų teikti ne sezono metu. Viena iš tokių alternatyvų būtų didinti namų tekstilės gamybą. Taigi informacija apie pardavimų sezoninius kitimus, pasitelkus kai kuriuos skaičiavimus ir kūrybiškumą, gali būti naudinga rinkodaros ir strategijų sudarymo specialistams, kad pagerintų efektyvumą ir pagreitintų investicijų grįžtamumą.

2.9. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ pajamų, išteklių efektyvumo ir ekonominio pelno priklausomybės nuo lemiančių veiksnių koreliacinė regresinė analizė

Įmonės ūkinės veiklos efektyvumo vertinimui svarbu yra išsiaiškinti, kaip keičiantis vienam rodikliui, keičiasi kitas. Turint tokią informaciją, galima nustatyti veiklos efektyvumo didinimo rezervus. Šiai analizei naudojami šie statistiniai rodikliai: koreliacija ir regresija, kurie yra svarbūs nustatant vieno rodiklio priklausomybę nuo kitų rodiklių. Tačiau pasirinktus kintamuosius gali sieti įvairūs ryšiai, kuriuos galima suskirstyti į dvi grupes: funkcinius ir koreliacijas. Tokiu ryšiu gali būti paprastas funkcinis ryšys, kai kiekvienai nepriklausomojo kintamojo reikšmei galima vienareikšmiškai nurodyti priklausomojo kintamojo (funkcijos) reikšmę. Daugelyje ekonominių procesų tai veikiau išimtis. Dažniausiai šie ryšiai yra labai sudėtingi, o rezultatiniai rodikliai priklauso nuo daugelio veiksnių vienu metu ir sudėtinga pasakyti, nuo ko labiausiai (Boguslauskas, 2003).

Šioje dalyje siekiama įvertinti AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ pardavimų pajamų, išteklių efektyvumo ir grynojo pelno (EVA) priklausomybę nuo juos lemiančių vidinių (pardavimų pajamos, pardavimų savikaina, bendrasis pelnas, darbuotojų skaičius, išteklių efektyvumas, darbo našumas) ir išorinių (infliacija, tekstilės šakos bruto darbo užmokestis) veiksnių.

Koreliacinės regresijos tikslas yra nustatyti ar egzistuoja stochastinis ryšys tarp tiriamų veiksnių bei nustatyti tų ryšių stiprumą, formas, išraiškas. Koreliacijos koeficiento reikšmė gali kisti intervale $[0;1]$. Kuo reikšmė artimesnė vienetui, tuo ryšys tarp dviejų kintamųjų yra glaudesnis (0 – nėra ryšio, iki 0,3 – ryšys labai silpnas, 0,3-0,5 – ryšys silpnas, 0,5-0,7 – ryšys vidutinio stiprumo, 0,7-0,9 – ryšys stiprus, 0,9-1 – ryšys labai stiprus, 1 – ryšys funkcinis) (Valkauskas R. 1995).

Jei tarp dviejų požymių yra koreliacinis ryšys, tai vienpusė jų priklausomybė išreiškia funkciją, kuri, skirtingai nuo matematinės, vadinama regresijos funkcija. Regresinės analinės tikslas – nustatyti dviejų veiksnių formą ir analitinę išraišką.

$$\text{Veiksnių reikšmingumas (} t_{\text{stat}} \text{) skaičiuojamas pagal formulę: } t_{\text{stat}} = r \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}}. \quad (2.1)$$

Jei paskaičiuota statistinė reikšmė yra didesnė už paskaičiuotą kritinę reikšmę ($t_{\text{stat}} > t_{\text{krit}}$), tuomet daroma išvada, kad stochastinis ryšys tarp kintamųjų tikrai egzistuoja. Kritinę t reikšmę apskaičiuojame pasitelkus Microsoft Exel programą pagal TINV funkciją, kai laisvės laipsnių skaičius $\alpha=0,05$, o $n-2=4$.

Naudojant SPSS programą buvo pakartotinai patikrintas veiksnių reikšmingumas pagal t-testą. Jei gauta t-testo p-reikšmė (Sig. (2-tailed)) mažesnė už nustatytą reikšmingumo lygmenį $p < 0,05$, tai rodo statistiškai reikšmingą vidurkių skirtumą.

Paskaičiuoti pardavimo pajamų, išteklių efektyvumo ir ekonominio pelno priklausomybės nuo pasirinktų veiksnių koreliacijos koeficientai pateikti 2.20 – 2.22 lentelėse.

Iš paskaičiuotų koreliacijos koeficientų reikšmių pateiktų 2.20 lentelėje matyti, kad AB „Linas“ pardavimų pajamas labiausiai lemia (stiprus (tiesioginis) ryšys – 0,792) išteklių efektyvumas (1 vienetu padidėjus išteklių efektyvumui, pardavimų pajamos padidėtų – 47547,8 Lt), AB „Utenos trikotažas“ pardavimų pajamas labiausiai lemia (stiprus (atvirkštinis) ryšys – -0,85) tekstilės šakos bruto darbo užmokestis (1 litu padidėjus tekstilės šakos bruto darbo užmokesčiui, pardavimų pajamos sumažėtų – 60,76 Lt), o AB „Linas“ pardavimų pajamas mažiausiai lemia (silpnas (tiesioginis) ryšys – 0,464) darbo našumas (1 litu padidėjus darbo našumui, pardavimų pajamos padidėtų – 0,75 Lt), AB „Utenos trikotažas“ pardavimų pajamas mažiausiai lemia (silpnas (tiesioginis) ryšys – 0,449) darbuotojų skaičius (priėmus papildomai 1 darbuotoją, pardavimų pajamos padidėtų 41,9 Lt).

2.20 lentelė

Pardavimų pajamų su pasirinktais veiksniais koreliacijos ir regresijos koeficientų bei pasirinktų veiksnių reikšmingumo nustatymo reikšmės

Pardavimų pajamos	Įmonė	VIDINIAI VEIKSNIAI				IŠORINIAI VEIKSNIAI	
		Pardavimų savikaina	Darbuotojų skaičius	Išteklių efektyvumas	Darbo našumas	Infliacija	Tekstilės šakos bruto darbo užmokestis
Koreliacijos koeficientas (r)	L*	0,564	0,577	0,792	0,464	-0,477	-0,679
	U**	0,716	0,449	0,834	0,585	-0,754	-0,850
t stat.	L*	10,085	30,647	30,969	11,655	30,958	29,675
	U**	7,360	26,386	26,556	14,928	26,551	26,072
t krit.		4,1					
Sig. (2-tailed) $p < 0,05$	L*	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	U**	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Regresijos koeficientas (a_i)	L*	1,26	27,9	47547,8	0,75	-733,5	-17,27
	U**	1,57	41,9	151085,5	1,05	-3261,9	-60,76

*L – AB „Linas“; **U – AB „Utenos trikotažas“

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

Kaip matyti, tarp pardavimų pajamų ir išorinių veiksnių (infliacijos ir tekstilės šakos bruto darbo užmokesčio) vyrauja atvirkštinė priklausomybė. Lietuvos infliacijos pokyčiai labiau lemia AB „Utenos trikotažas“ pardavimų pasikeitimus (1 procentu padidėjus Lietuvos infliacijos lygiui, pardavimų pajamos sumažėtų 3261,9 Lt) nei AB „Linas“ (1 procentu padidėjus Lietuvos infliacijos lygiui, pardavimų pajamos sumažėtų 733,5 Lt), nes tarp kintamųjų nustatytas stiprus ryšys. Taip yra todėl, kad AB „Utenos trikotažas“ daugiau savo produkcijos (2007 m. – 13 proc.) realizuoja Lietuvos rinkoje, nei AB „Linas“ (2007 m. – 7 proc.).

Kaip matyti iš 2.20 lentelės veiksnių reikšmingumo (t_{stat}) rodikliai yra didesni už t kritinę reikšmę, o gauta t -testo p -reikšmė (Sig. (2-tailed)) mažesnė už nustatytą reikšmingumo lygmenį $p < 0,05$ (beveik visur lygi nuliui trijų ženklų po kablelio tikslumu), tai galima daryti išvadą, kad septyni pasirinkti kintamieji yra reikšmingi ir analizės duomenys yra patikimi.

2.21 lentelėje matyti, kad nors tarp išteklių efektyvumo ir infliacijos koreliacinis ryšys yra, tačiau jis nereikšmingas abejoms nagrinėjamosioms įmonėms, nes $t_{krit} > t_{stat}$ ir $p > 0,05$, todėl šis kintamas yra eliminuojamas iš tolesnės analizės.

2.21 lentelė

Išteklių efektyvumo su pasirinktais veiksniais koreliacijos ir regresijos koeficientų bei pasirinktų veiksnių reikšmingumo nustatymo reikšmės

Išteklių efektyvumas	Įmonė	VIDINIAI VEIKSNIAI			IŠORINIAI VEIKSNIAI	
		Pardavimų pajamos	Bendrasis pelnas	Darbuotojų skaičius	Infliacija	Tekstilės šakos bruto darbo užmokeskis
Koreliacijos koeficientas (r)	L*	0,792	0,980	0,529	-0,460	0,627
	U**	0,834	0,988	0,681	-0,897	0,982
t stat.	L*	30,969	10,085	33,050	-1,595	-12,417
	U**	26,556	7,360	27,645	1,659	12,416
t krit.		4,1				
Sig. (2-tailed) $p < 0,05$	L*	0,000	0,000	0,000	0,171	0,000
	U**	0,000	0,001	0,000	0,158	0,000
Regresijos koeficientas (a_1)	L*	1,32	1,96	0,0004		-0,00026
	U**	4,60	7,32	0,00035		-0,00039

*L – AB „Linas“; **U – AB „Utenos trikotažas“

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

Paskaičiavus išteklių efektyvumo priklausomybes nuo kitų kintamųjų, 2.21 lentelėje matyti, kad tiek AB „Linas“, tiek AB „Utenos trikotažas“ išteklių efektyvumą labiausiai lemia (labai stiprus (tiesioginis) ryšys – atitinkamai 0,98 ir 0,988) bendrasis pelnas (AB „Linas“ 1 vienetu padidėjus bendrajam pelnui, išteklių efektyvumas padidėtų – 1,96 Lt, o AB „Utenos trikotažas“ 1 vienetu padidėjus bendrajam pelnui, išteklių efektyvumas padidėtų – 7,32 Lt). Tiek AB „Linas“, tiek AB „Utenos trikotažas“ išteklių efektyvumą mažiausiai lemia (vidutinio stiprumo (tiesioginis) ryšys – atitinkamai 0,529 ir 0,681) darbuotojų skaičiaus pasikeitimas (priėmus papildomai 1 darbuotoją, išteklių efektyvumas atitinkamai padidėtų tik 0,0004 ir 0,00035 Lt).

2.22 lentelėje pateiktos ekonominio pelno (EVA) su pasirinktais veiksniais koreliacijos koeficientų reikšmės, kurias patikrinus matyti, kad dauguma veiksnių (darbuotojų skaičius, išteklių efektyvumas, infliacija ir tekstilės šakos bruto darbo užmokestis) reikšmingumo rodiklis (t_{stat}) yra mažesnis už t kritinę reikšmę, o naudojant SPSS programą gauta t -testo p -reikšmė (Sig. (2-tailed)) didesnė už nustatytą reikšmingumo lygmenį $p < 0,05$, todėl galima daryti išvadą, kad tik trys iš septynių pasirinktų kintamųjų yra reikšmingi.

2.22 lentelė

Ekonominio pelno (EVA) su pasirinktais veiksniais koreliacijos ir regresijos koeficientų bei pasirinktų veiksnių reikšmingumo nustatymo reikšmės

Ekonominis pelnas	Įmonė	VIDINIAI VEIKSNIAI					IŠORINIAI VEIKSNIAI	
		Pardavimų pajamos	Bendrasis pelnas	Darbuotojų skaičius	Išteklių efektyvumas	Nuosavas kapitalas	Infliacija	Tekstilės šakos bruto darbo užmokestis
Koreliacijos koeficientas (r)	L*	0,797	0,960	0,460	0,974	0,308	-0,474	0,609
	U**	0,885	0,949	0,761	0,938	0,896	-0,952	0,983
t stat.	L*	51,721	36,193	1,579	0,624	21,973	0,625	1,251
	U**	38,604	12,408	1,096	1,806	10,307	1,804	1,331
t krit.		4,1						
Sig. (2-tailed) $p < 0,05$	L*	0,000	0,000	0,175	0,560	0,000	0,559	0,266
	U**	0,000	0,000	0,323	0,131	0,000	0,131	0,240
Regresijos koeficientas (a_1)	L*	0,58	0,84			0,87		
	U**	0,36	0,52			0,41		

*L – AB „Linas“; **U – AB „Utenos trikotažas“

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

2.22 lentelėje matyti, kad tiek AB „Linas“, tiek AB „Utenos trikotažas“ ekonominį pelną labiausiai lemia (labai stiprus (tiesioginis) ryšys – atitinkamai 0,96 ir 0,949) bendrasis pelnas (AB „Linas“ 1 vienetu padidėjus bendrajam pelnui, ekonominis pelnas padidėtų – 0,84 Lt, o AB „Utenos trikotažas“ 1 vienetu padidėjus bendrajam pelnui, ekonominis pelnas padidėtų – 0,52 Lt). AB „Linas“ ekonominį pelną mažiausiai lemia (labai silpnas (tiesioginis) ryšys – 0,308) nuosavas kapitalas (1 litu padidėjus nuosavam kapitalui, ekonominis pelnas padidėtų – 0,87 Lt), AB „Utenos trikotažas“ ekonominį pelną mažiausiai lemia (stiprus (tiesioginis) ryšys – 0,885) pardavimų pajamos (1 litu padidėjus pardavimų pajamoms, ekonominis pelnas padidėtų 0,36 Lt).

Atlikus statistinę koreliacijos ir regresijos analizę, galima teigti, kad, norint padidinti ūkinės veiklos efektyvumo rezervus, reikia nuolat analizuoti ryšius tarp visų anksčiau minėtų priklausomybių. Tokia analizė leidžia įmonei išsiaiškinti jos veiklos rezultatus lemiančius veiksnius ir atitinkamai įvertinti įmonės padėtį.

3. AB „LINAS“ IR AB „UTENOS TRIKOTAŽAS“ ŪKINIŲ VEIKLŲ EFEKTYVUMO DIDINIMO GALIMYBĖS

3.1. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ efektyvumo ir jį apibūdinančių rodiklių perspektyvų numatymas

Atliekant AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumo analizę, būtina įvertinti efektyvumo ir jį apibūdinančių rodiklių ateities pokyčių galimybes. Paprastai prognozė atliekama, remiantis prognozuojamų rodiklių dinamikos praeityje duomenimis, tikintis, kad esminės priklausomybės ir tendencijos kartosis ir ateityje.

Prognozės dažniausiai sudaromos remiantis ataskaitiniais duomenimis. Dažniausiai naudojami regresiniai modeliai. Šių modelių laisvas kintamasis yra laikas. Vienas iš regresinių modelių būtų trendas (Boguslauskas V., 2003). Trendas – laiko eilučių komponentė, išreiškianti bendrą didėjimo ar mažėjimo tendenciją.

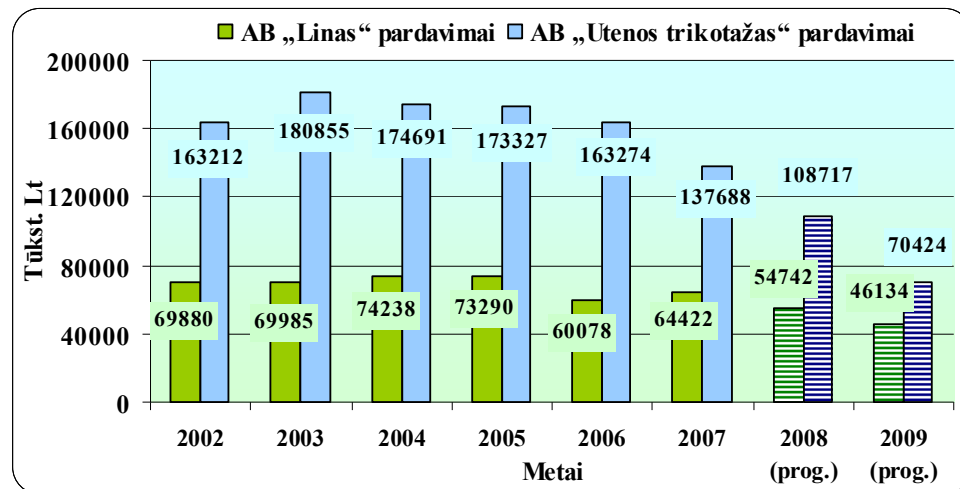
Praktiniams skaičiavimams atlikti svarbu objektyviai ir pagrįstai parinkti trendo funkciją įmonės veiklos efektyvumui prognozuoti. Paprasčiausias, be to, plačiausiai rekomenduojamas būdas – sudaryti grafiką ir iš jo pabandyti spręsti apie trendo funkcijos formą (Martišius S., 2000). Trendo funkcijos forma pasirenkama pagal determinacijos koeficiento reikšmę. Determinacijos koeficiento reikšmė parodo, kokią dalį visos rezultatinio požymio variacijos nulemia faktorinis požymis, t.y. kiek procentų rezultatinio požymio kitimas lemia faktorinio požymio kitimą. Požymiai, kurie lemia kitų požymių reikšmes, vadinami faktoriniais, o požymiai, kurie priklauso nuo pirmųjų – rezultatiniais. Kuo determinacijos koeficientas didesnis, tuo tiksliau galima prognozuoti. Be to, tikslesnės prognozės gaunamos, kai yra prognozuojami absoliutiniai rodikliai ir tik gavus jų reikšmes atliekama prognozė santykiniais rodikliais.

Šiame darbe AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumo vertinimo rodiklių prognozavimui buvo pasirinkta trendo funkcijos antro laipsnio parabolės išraiška, atsižvelgiant į gautus didžiausius determinacijos koeficientus.

Pardavimų pajamų prognozavimas. Kaip matyti iš 3.1 paveikslo, abiejų įmonių 2008-2009 metų pardavimų pajamų prognozės pagal trendo antro laipsnio parabolės išraišką turi mažėjimo tendenciją. Prognozuojama, kad AB „Linas“ 2009 metais pardavimų pajamos sumažės 28,39 proc. lyginant su 2007 metais, o AB „Utenos trikotažas“ – net 48,85 proc. Prognozuojant abiejų įmonių pardavimų pajamas buvo gauti determinacijos koeficientai: AB „Linas“ – 0,52, o AB „Utenos trikotažas“ – 0,95, todėl galima teigti, kad gautos AB „Linas“ prognozės gali neatspindėti realios įmonės situacijos dėl mažesnės determinacijos koeficiento reikšmės.

Jau nuo 2005 metų lemiamą įtaką lininių tekstilės gaminių gamybos ir pardavimo sumažėjusiems rezultatams turėjo Azijos gamintojų konkurencija, lininių gaminių kainos ir paklausos rinkoje

sumažėjimas, kvalifikuotų darbuotojų trūkumas bei didėjančios gamybos sąnaudos. O 2008-2009 metais prekyba lininiais gaminiais bei visa linų pramonė ir toliau, tiesiogiai ar netiesiogiai, bus veikiami pigių gaminių iš Kinijos ir Rusijos pasiūlos didėjimo.

3.1 pav. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ pardavimų pajamų prognozavimas 2008-2009 metams
Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

AB „Linas“ vadovai, vieną iš pagrindinių pardavimų apimčių, o kartu ir pardavimų pajamų didėjimo rizikos veiksnių įvardija sezoniškumą. Todėl prognozuojant pardavimų pajamas būtų tikslinga įvertinti ir sezoniškumo įtaką.

Remiantis 16 ir 17 priedų duomenimis, slankiųjų vidurkių metodu atsižvelgiant į sezoniškumo indeksus, buvo apskaičiuotos nagrinėjamų įmonių 2008 metų pardavimų pajamos, kurios pateiktos 3.1 lentelėje.

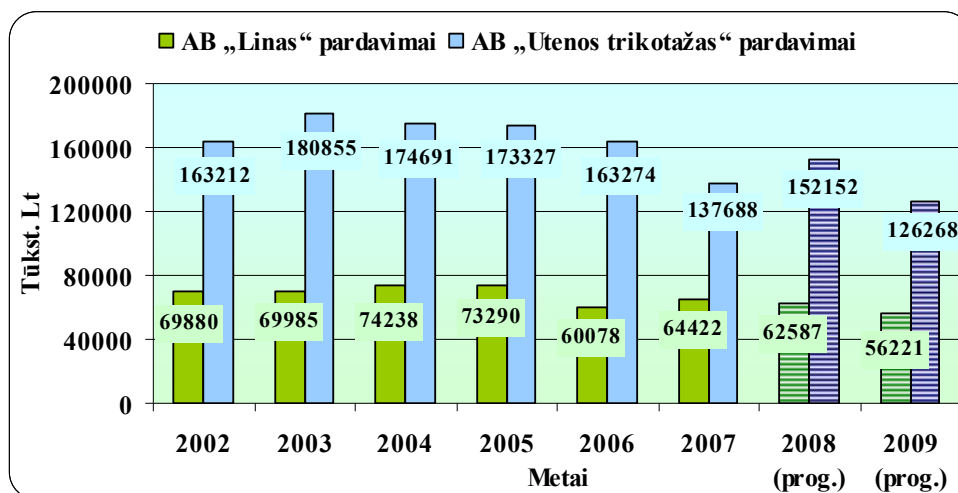
3.1 lentelė

AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ pardavimų pajamų prognozė 2008 metams pagal slankiųjų vidurkių metodą

Ketvirtis	AB „Utenos trikotažas“			AB „Linas“		
	Centruotas slenkantis vidurkis	Koreguotas sezoniškumo indeksas	Prognozė	Centruotas slenkantis vidurkis	Koreguotas sezoniškumo indeksas	Prognozė
I	37565,25	0,9378	35229,657	15876,756	1,0700	16987,8
II	35630,5	1,0854	38674,925	16089,984	0,9696	15600,723
III	40203	1,0085	40546,272	15102,23	0,7730	11674,751
IV	38939,5	0,9682	37700,890	15432,112	1,1874	18323,784
2008 metams:			152151,746			62587,061

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

Kaip matyti iš 3.1 lentelės, 2008 metų pardavimų pajamų reikšmės, įvertinus sezoniškumą, tiek AB „Linas“, tiek AB „Utenos trikotažas“ yra didesnės nei prognozuojant pagal tendenciją, atitinkamai 14,33 proc. ir 39,95 proc. Be to, pardavimų prognozė slankiųjų vidurkių metodu buvo atlikta, naudojant pardavimo pajamų ketvirtinius duomenis, pagal kuriuos galima tiksliau įvertinti ateities tendencijas.

3.2 pav. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ pardavimų pajamų prognozavimas 2008-2009 metams įvertinus sezoniškumo faktorių

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

Įvertinus abiejų įmonių sezoniškumo faktorių, 2008-2009 metų pardavimų pajamų prognozės taip pat turi mažėjimo tendenciją, tačiau šis mažėjimas nėra toks staigus kaip prognozuojant trendo metodu. 2008 metais AB „Utenos trikotažas“ prognozuojamos pajamos padidės 10,5 proc. lyginant su 2007 metais, tačiau vėl turėtų sumažėti 2009 metais – 8,29 proc. pagal 2007 metus. AB „Linas“ pardavimų pajamos prognozuojamais metais kasmet mažės 2,85 proc. ir 10,17 proc. Tačiau šios prognozės visiškai neatspindi realios situacijos, nes AB „Utenos trikotažas“ 2006 metais dalį savo gamybos perkėlė į dukterinę įmonę „Mrija“ Ukrainoje, kurioje tais metais dėl šešiais mėnesiais pavėluoto įrengimų montavimo, įmonė turėjo atsisakyti dalies užsakymų pagrindinio sezono metu – pavasarį ir vasarą. Taigi kol įmonėje vyksta gamybos plėtros ir efektyvinimo pereinamasis laikotarpis (2007 metais į įrengimų atnaujinimą ir pažangias technologijas investuota dar 5,3 mln. Lt), sunku spręsti apie ateities perspektyvas. AB „Linas“ taip pat nuolat atnaujina savo technologinę pusę, o restruktūrizavus gamybą, t.y. perėjus prie aukštesnės pridėtinės vertės produktų gamybos, kaip yra siūloma kitame darbo skyriuje, įmonės pardavimų apimtys galėtų įgauti didėjimo tendenciją.

Veiklos efektyvumo prognozavimas. Kaip matyti iš 3.2 lentelės, 2008 metais prognozuojamas veiklos efektyvumas tiek AB „Linas“, tiek AB „Utenos trikotažas“ padidės lyginant su 2007 metais, atitinkamai – 7,95 proc. ir 0,68 proc. Tačiau 2009 metais tik AB „Linas“ prognozuojamas veiklos efektyvumas padidės (4,91 proc. lyginant su 2008 metų prognoze), o AB „Utenos trikotažas“ prognozuojamas veiklos efektyvumas turėtų sumažėti (net 22,29 proc. lyginant su 2008 metų prognoze). Tai galėtų lemti, tai, kad nors AB „Linas“ prognozuojamos pardavimų apimtys ir mažėja, tačiau mažėja ir prognozuojamos gamybos veiksnių apimtys (ilgalaikis ir trumpalaikis materialus

turtas, darbo užmokesčio fondas), o AB „Utenos trikotažas“ atveju – 2009 mažėjant prognozuojamoms pajamoms, didėja gamybos veiksmų apimtys.

3.2 lentelė

AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos efektyvumo, išteklių panaudojimo efektyvumo ir darbo našumo 2008-2009 metų prognozės

Rodiklis	Įmonė	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*	2009*
Veiklos efektyvumas (koef.)	L**	1,15	1,20	1,38	1,32	1,62	1,51	1,63	1,71
	U***	1,58	1,93	1,99	1,74	1,52	1,47	1,48	1,15
Išteklių panaudojimo efektyvumas (koef.)	L**	0,49	0,32	0,44	0,43	0,26	0,31	0,25	0,21
	U***	0,32	0,33	0,32	0,27	0,18	0,13	0,11	0,09
Darbo našumas (Lt)	L**	43950	44155	47105	47498	40213	49670	46812	43717
	U***	78543	92651	101683	89853	94982	82202	90620	75160

* - prognozė; ** - AB „Linas“; *** - AB „Utenos trikotažas“

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

Prognozuojant abiejų įmonių veiklos efektyvumą buvo gauti determinacijos koeficientai: AB „Linas“ – 0,8, o AB „Utenos trikotažas“ – 0,46, todėl galima teigti, kad gautos AB „Utenos trikotažas“ prognozės gali neatspindėti realios įmonės situacijos dėl mažesnės determinacijos koeficiento reikšmės.

Išteklių panaudojimo efektyvumo prognozavimas. Išteklių panaudojimo efektyvumą lemia bendrojo pelno ir savikainos pokyčiai. Kaip matyti iš 3.2 lentelės, per visus analizuojamus ir prognozuojamus metus AB „Linas“ išteklių panaudojimo efektyvumo reikšmės yra aukštesnės. Pagal Trendo prognozavimo metodą 2008-2009 metais abiejų įmonių išteklių panaudojimo efektyvumas įgaus mažėjimo tendenciją. AB „Linas“ prognozuojamas išteklių panaudojimo efektyvumas 2009 metais sumažės 32,26 proc. lyginant su 2007 metais, o AB „Utenos trikotažas“ – 30,77 proc. lyginant su 2007 metais.

AB „Linas“ vadovybės teigimu tam didžiausią įtaką galėtų turėti savikainos didėjimas dėl ekonominių priežasčių: naudojamų žaliavų (brukto pluošto, lininių ir medvilninių verpalų) pabrangimo; darbo užmokesčio padidėjimo; technologinės energijos kainų kilimo. Tačiau įmonės vadovybė mano, kad 2008 metais turėtų gauti 70,4 mln. Lt pardavimo pajamų, t.y. apie 9,3 proc. daugiau nei 2007 metais. Tokiu būdu bendrovė galės pasiekti ir didesnio bendrojo pelno. Taigi kiekybinės prognozės šiek tiek skiriasi nuo kokybinių.

AB „Utenos trikotažas“ pirmojo 2008 metų ketvirčio pardavimai pasiekė 30,6 mln. Lt ir yra 5,1 proc. didesni nei 2007 metais. Šie pardavimai 0,7 mln. Lt viršijo ir skelbtą bendrovės ekspertų prognozę. Tai pirmasis pardavimų augimo ketvirtis po keturių iš eilės sekusių kritimo ketvirčių. Todėl didelė tikimybė, kad 2008 metais bendrovė gaus ir didesnę bendrąjį pelną, nuo kurio priklauso ir išteklių panaudojimo efektyvumo dydis.

Šiuos 2008 metų I ketv. pardavimo pajamų pasikeitimus lėmė pastebimai išaugę ekologiškų produktų, kurių gamybai taikomi specialūs reikalavimai ir technologijos, pardavimai. AB „Utenos

trikotažas“ planuoja ir toliau plėtoti ekologiškų produktų gamybą, plėsti bendradarbiavimą su aukštos gaminių kokybės ir technologijos reikalaujančiais klientais. Dėl šių priežasčių negalima objektyviai vertinti kiekybinės analizės ir teigti, kad AB „Utenos trikotažas“ išteklių panaudojimo efektyvumas turės mažėjimo tendenciją, nes nuolatinės investicijos į naujus įrenginius ir technologijas (2005 metais – 15,5 mln. Lt; 2006 metais – 19,7 mln. Lt; 2007 metais – 6,7 mln. Lt) pradeda atsipirkti.

Darbo našumo prognozavimas. Kaip matyti iš 3.2 lentelės, darbo našumas abiejose nagrinėjamose įmonėse visą analizuojamą laikotarpį kito netolygiai, t.y. tai mažėjo, tai didėjo nedidele apimtimi, todėl ir prognozės neturėtų daug skirtis nuo ankstesnių metų, t.y. išlaikyti panašias tendencijas. AB „Linas“ prognozuojamas darbo našumas 2009 metais sumažės 11,99 proc. lyginant su 2007 metais, o AB „Utenos trikotažas“ – 8,57 proc. lyginant su 2007 metais.

Prognozuojant abiejų įmonių darbo našumą buvo gauti žemi determinacijos koeficientai, kuriuos lemia darbo našumo netolygus kitimas, dėl kurio prognozavimas gali būti nepakankamai objektyvus. Darbo našumą lemia įmonės pardavimų apimtys, darbuotojų skaičius bei darbuotojų kvalifikacija. AB „Utenos trikotažas“ 2007 metais dirbo 1675 darbuotojai. Bendrovė ateityje siekia: ugdyti darbininkų ir specialistų kvalifikaciją; optimizuoti darbuotojų skaičių; ugdyti ir išlaikyti darbuotojų, dirbančių kritinėse pareigybėse, rezervą; formuoti organizacinę kultūrą ir darbuotojų lojalumą bendrovei.

AB „Utenos trikotažas“ 2008 metais darbuotojų mokymui planuoja skirti 257,3 tūkst. Lt. Specialistai bus ugdomi pagal SBA grupės mokymo programą „Jaunieji lyderiai“, kurioje akcentuojama rinkodara, verslo aplinka, logistika, personalo vadyba ir vadovavimo įgūdžių tobulinimas.

AB „Linas“ taip pat investuoja į darbuotojų kvalifikacijos kėlimą, siekiant ugdyti strateginį mąstymą ir darbo komandoje įgūdžius. Bendrovė organizuoja ir vykdo darbuotojų darbo atlikimo vertinimą pagal DAV kriterijus, kuria darbuotojų motyvacinę sistemą, suteikia antrines profesijas.

Prognozuojant AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumą apibūdinančius rodiklius 2008-2009 metams, buvo naudotas trendo metodas, pagal kurį prognozės yra atliekamos remiantis ankstesnių metų, t.y. praeities veiklos tendencijomis. Atliktos prognozės gali neatspindėti realios įmonių situacijos, nes įmones veikia ne tik subjektyvūs veiksniai, atsirandantys jų viduje, bet ir objektyvūs, kurie yra nulemti išorės veiksnių. Tokiais veiksniais galėtų būti:

- Azijos šalių ir Rusijos tekstilės gaminių pasiūlos didėjimas ir dempingas.
- Gaminių iš lino paklausos mažėjimo tendencijos. Lietuvos valstybės žemės ūkio politika privedė prie to, kad Lietuvoje galima nusipirkti tik iki 21,8 procentų viso bendrovei reikalingo brukto ilgo linų pluošto.

- Energetinė problema. Energetiniai resursai (elektra, dujos, mazutas ir kt.) Lietuvoje ženkliai brangesni negu tą pačią produkciją gaminančiose Rusijoje, Ukrainoje, Baltarusijoje ir Kinijoje.
- Darbo jėgos kainos kilimas, minimalios mėnesio algos didėjimas. Lietuvoje kol kas darbo jėgos kaina yra viena iš mažiausių tarp ES šalių. Tačiau darbo jėgos apmokestinimas yra didesnis už ES šalių vidurkį. Planuojant tolesnę verslo perspektyvą, reikės numatyti didesnes išlaidas atlyginimams, nes mažėjantis nedarbas ir jau dabar jaučiamas kvalifikuotų darbuotojų trūkumas lems darbo užmokesčio didėjimą.
 - Didėjanti mokesčių našta.
 - Nuolat tobulinama įstatyminė bazė, besikeičiantys mokesstinę ir finansinę apskaitą reglamentuojantys norminiai dokumentai.
 - Darbo jėgos migracijos problema.
 - Užsienio valiutų kursų svyravimai.
 - Per mažos ES išmokos linų augintojams ir perdirbėjams.
 - Pasyvi Lietuvos politika užsienio investicijų bei vietinių eksportuotojų atžvilgiu. Siekis pritraukti tiesioginių užsienio investicijų į Lietuvą turėtų tapti šalies prioritetu. Norint išlaikyti konkurencingumą sparčiai modernėjančiame pasaulyje, būtina nuolat didinti darbo efektyvumą. Tam reikia investicijų ir vien Lietuviško kapitalo nepakanka. Didesnės investicijos į įrengimus būtinos ir norint išlaikyti eksporto augimą.

3.2. AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ jungimosi į klasterius perspektyvos

Tekstilės pramonė, nežiūrint nepalankių tarptautinių raidos tendencijų, turi perspektyvų išlikti svarbia Lietuvos ūkio dalimi. Viena iš galimų tekstilės įmonėms galimybių yra jungtis į klasterius. Klasteriai yra geografiškai artimos kompanijų ir asocijuotų institucijų, susijungusių tam tikrose srityse, grupės, susijusios bendromis technologijomis ir žiniomis. Jie paprastai egzistuoja apibrėžtose geografinėse teritorijose, kur lengvas susisiekimas, logistika ir kur lengvai prieinama kvalifikuota darbo jėga. Todėl AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“, siekdamos padidinti ūkinės veiklos efektyvumą tai turėtų padaryti, nes klasteriai kuria didelį sinergetinį efektą. Tai įvyksta dėl to, kad klasteris veikia kaip efektyvi verslo sistema, jame veikiančios įmonės tampa produktyvesnės ir efektyvesnės. Tai pasiekama dėl šių priežasčių:

- Klasterizuotiems dariniams ir konkrečiai klasteryje veikiančiai įmonei yra žymiai lengviau ir kur kas pigiau gauti specializuotą informaciją apie rinkas, technologijas, išteklius ir kitus verslui svarbius aspektus.

- Klasteriuose įmonės ir organizacijos specializuojasi į tas veiklas, kurios geriausiai išreiškia jų esmines kompetencijas, ir į tai, ką jos moka geriausiai. Kadangi ir kiti klasterio veikėjai elgiasi taip pat, sudaromos sąlygos pigiausiai gauti geriausio lygio produktą ar paslaugą. Dėl to didėja kiekvieno klasterio veikėjo veiklos pelningumas. Geografinis artumas yra dar vienas pelningumo didinimo šaltinis.

- Dėl įmonių bei organizacijų specializacijos, aktyvių inovacinių procesų, klasteris tampa patraukli vieta, kurioje kaupiasi aukščiausios kompetencijos specialistai. Pastarieji ne tik tampa siauros specializacijos ekspertais, bet dėl pastovaus ryšio su partneriais įgyja ir sisteminę problemų sprendimo kompetenciją. Klasteris – tai savita verslo sistema, todėl, turėdamas aukštą visuminę kompetenciją, ir yra „užprogramuota“ būti efektyvi.

- Dėl didesnio veiklos efektyvumo ir sisteminės kompetencijos, o per tai ir didesnio konkurencingumo, klasterio įmonės lengviau pajėgia konkuruoti tarptautinėse rinkose, joms paprasčiau bendromis pastangomis įeiti į naujas rinkas. Kas daug kainuoja atskirai įmonei, daug paprasčiau didelei verslo sistemai. Klasteris, būdamas mažų įmonių visuma, šiuo atveju, veikia kaip didelė, tačiau virtuali organizacija.

- Klasteris, būdamas didelė virtuali organizacija, įgyja ir galingą derybinę jėgą, aptariant tiekimo ar pardavimo sąlygas.

- Klasteryje susiformuoja ypatinga bendruomeninė kultūra, kuri tampa vis svarbesnė ne tik ekonomine, bet ir socialine prasme. Tai, savo ruožtu, pozityviai veikia ir visą visuomenę ar vietos bendruomenę. Šis socialinis efektas duoda ir ekonominį efektą.

Viena iš svarbių teigiamų prielaidų AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ klasterizacijai ir netgi dar daugiau – viso sektoriaus išlikimui yra gilios tradicijos ir kultūrinis bendrumas su Šiaurės Europos regiono šalimis. Tai atveria galimybes integruotis į tarptautinių prestižinių prekinių vardų (ženklų) industrinius – prekybinius klasterius. Labai tikėtina, jog išlikimo ir sėkmingos veiklos perspektyvą turės tos Lietuvos tekstilės įmonės, kurios sugebės arba sukurti savo stiprų prekinį ženklą, arba taps sudėtine tarptautinio prekinio ženklo kūrimo grandinės dalimi. Masinio produkto, neturinčio specifinės „neapčiuopiamos“ vertės, gamyba neatrodo perspektyvi.

Klasterio kūrėjai turėtų suprasti šiuolaikines tekstilės verslo tendencijas ir koncentruotis į pagrindines veiklas, generuojančias vertę, efektyviai taikyti apsirūpinimo ištekliais iš pigesnių tarptautinių šaltinių strategiją, menką vertę generuojančias veiklas perkelti į šalis, kuriose pigesnė darbo jėga.

3.3. AB „Linas“ alternatyvių investicinių projektų vertinimas

Lietuvos tekstilės šaka užima vieną iš svarbiausių vietų Lietuvos Respublikos pramonėje, tiek dėl šioje šakoje besidarbuojančių žmonių skaičiaus, tiek ir dėl pardavimų bei pagaminamos produkcijos apimčių. Nors Lietuvos narystė ES davė šalies tekstilės šakai teigiamą poveikį, tai tekstilės kvotų panaikinimas davė neigiamą poveikį (sumažėjo gaminių konkurencingumas ir Lietuvoje, ir ES rinkose). ES panaikinus kiekybinius apribojimus ir taikant žemus tarifus tekstilės gaminių importui Lietuvos tekstilės šaka pradeda susidurti su rimtomis konkurencinės kovos su pigiu importu iš Kinijos ir kitų pigios darbo jėgos šalių problemomis. Nesąžininga konkurencija (subsidiavimas, dempingas, tarptautinių standartų ignoravimas ir pan.) dar labiau sumažina rinką lietuviškiems gaminiams tiek Lietuvos, tiek ir ES rinkoje.

Lietuvos tekstilės įmonių konkurencingumas vis dar labai priklauso nuo darbo jėgos kainos. Darbo jėgos kainai nuolat didėjant, tekstilės įmonės siekdamos padidinti efektyvumą didžiausią dėmesį turi skirti: 1) gamybinės įrangos atnaujinimui; 2) naujų rinkų paieškai, 3) efektyvesnių gamybos technologijų diegimui.

Tekstilės įmonės darbo jėgą iš dalies privalo pakeisti naujomis technologijomis. Žiniomis pagrįstoje ekonomikoje ši šaka vis labiau priklauso nuo pramonės sugebėjimo nepaliaujamai atnaujinti savo produktus, naudoti pažangiausius, lanksčiausius ir efektyviausius išteklių procesus bei sutelkti savo organizacinę struktūrą ir verslo veiksmus ties nuolat besikeičiančiais vartotojų poreikiais. Norint įmonėms efektyviai dirbti ir konkuruoti tekstilės šakoje, reikalingos inovacijos medžiagose, procesuose, technologijose, produktų, vadybos bei organizacijų struktūros kūrime.

Įvertinus dviejų tekstilės įmonių ūkinių veiklų finansines situacijas ir efektyvumą, pagal 14 priedą matyti, kad AB „Linas“ ūkinės veiklos efektyvumas daugeliu atžvilgiu yra žymiai mažesnis nei AB „Utenos trikotažas“. Tokiu būdu AB „Linas“ yra siūlomos dvi investicinių projektų alternatyvos kaip padidinti įmonės ūkinės veiklos efektyvumą (3.3 lentelė).

3.3 lentelė

AB „Linas“ ūkinės veiklos efektyvumo didinimo alternatyvos

Alternatyva	Apibūdinimas
A INVESTICINIS PROJEKTAS	<i>AB „Linas“ gamybos dalies perkėlimas į mažesnių kaštų šalį (pvz. Ukrainą).</i> Didžiausios Baltijos šalyse lino audinių bendrovės AB „Linas“ pagrindinis strategijos tikslas yra užtikrinti pelningą bendrovės veiklą, darbuotojų kvalifikaciją, produkcijos kokybę ir rinkos poreikių tenkinimą. Tačiau įmonė savo ūkinėje veikloje susiduria su darbo ir energetinėmis problemomis. Energetiniai (elektra, dujos, mazutas ir kt.) bei darbo resursai Lietuvoje ženkliai brangesni negu tą pačią produkciją gaminančiose Rusijoje, Ukrainoje, Baltarusijoje ir Kinijoje.
B INVESTICINIS PROJEKTAS	<i>AB „Linas“ veiklos restruktūrizavimas – perėjimas prie aukštesnės pridėtinės vertės produktų gamybos.</i> Siekiant AB „Linas“ išsilaikyti konkurencingoje tekstilės šakoje ir padidinti veiklos efektyvumą, antroji alternatyva būtų restruktūrizuoti įmonės veiklą, t.y. nuo žemos pridėtinės vertės produktų gamybos pereiti prie aukštos pridėtinės vertės nišinių produktų gamybos.

Šaltinis: sudaryta darbo autorių.

Kaip jau buvo minėta, Lietuvoje vidutinis darbo jėgos produktyvumas yra daug mažesnis už ES vidurkį. Brangstant darbo jėgai ir jai nuolat emigruojant, įmonės gali padidinti veiklos efektyvumą tik esant nuolatiniam intensyviai investavimui į modernias technologijas ir joms įdiegti reikalingą įrangą. Todėl AB „Linas“ pateikiami dviejų investicinių projektų efektyvumo įvertinimai.

A investicinio projekto vertinimas. AB „Linas“ gali perkelti dalį gamybos į pigesnių sąnaudų šalis, pavyzdžiui į Ukrainą, kur pigi darbo jėga ir ištekliai. Remiantis Ukrainos Valstybiniu Statistikos Komitetu, 2007 metais lapkričio mėn. Ukrainoje vidutinis darbo užmokestis tekstilės šakoje siekė 294 USD (apie 646 Lt). Palyginus su 2006 metų lapkričiu, jis išaugo 34,6 procento. O Lietuvoje tekstilės ir tekstilės gaminių gamyboje vidutinis darbo užmokestis buvo apie 1446,9 Lt. Taip pat galima palyginti Lietuvos ir Ukrainos minimalias algas. 2007 metais Lietuvoje minimali alga buvo 700 Lt, o Ukrainoje nuo 2008 metų sausio 1 d. buvo tik 101,9 USD (apie 224,18Lt). Be to, gamybą vykdant Ukrainoje, nereikėtų įvertinti ilgo lino pluošto žaliavos atsivežimo kaštų. Bendrovė galėtų įsteigti dukterinę įmonę Ukrainoje, į kurią turėtų investuoti apie 22 mln. Lt. Investicijos į gamybinius įrengimus leistų įdiegti pilną integruotą produkto gamybos ciklą ir sukurti AB „Linas“ analogišką įmonę. Taip padarius, įmonė galėtų pateikti aukštos kokybės produkciją trumpiausiais terminais ir konkurencinga kaina. Pirmaisiais metais įmonėje būtų įdarbinta apie 250 darbuotojų, o dar po metų darbuotojų skaičius turėtų išaugti iki 650. Įkurta įmonė gamins tą pačią produkciją, kokią gamina ir AB „Linas“. Planuojama, kad po investicijų Ukrainos bendrovės gamybos pajėgumai ir pardavimai sudarys trečdalį AB „Linas“ pajėgumų. Tokiu būdu bus išlaikyti esami pirkėjai bei ieškoma naujų produkcijos pirkėjų Ukrainos ir Rusijos rinkose. Vienas iš strateginių AB „Linas“ tikslų – plėtoti gamybą, kur pigesnė darbo jėga. Ukrainoje kol kas darbo sąnaudos 2-3 kartus mažesnės. Tikimasi, jog produkcijos savikaina turėtų sumažėti apie 20 proc. Žinoma, tai laikina, todėl, žiūrint į perspektyvą Ukrainoje, kaip ir Panevėžyje, bus orientuojamasi gaminti sudėtingesnius gaminius. Tai teiks konkurencinio pranašumo kitų atžvilgiu. Bendrovė planuoja ir toliau stiprinti bendradarbiavimą su pagrindiniais bendrovės produkcijos pirkėjais – žinomais Švedijos, Ispanijos ir JAV, tęsti darbą su naujais pirkėjais Vokietijoje, Prancūzijoje ir Anglijoje.

Siekiant įgyvendinti šį projektą, planuojamos investicijos: banko paskola (15950000 Lt) ir įmonės nuosavi rezervai (6231723 Lt). Banko paskola būtų imama iš didžiausio Lietuvoje komercinio SEB Vilniaus banko grupei priklausančio banko - Ukrainos „Agio“ banko. Paskola iš banko imama 10 metų su 13 proc. metine palūkanų norma. Palūkanos skaičiuojamos linijiniu būdu. Paskolos gražinama suma ir palūkanos pateiktos 22 priede.

Pasirinkus bet kurį kapitalinių įdėjimų efektyvumo vertinimo metodą, jis bus vienaip ar kitaip susijęs su investicinių išlaidų diskontavimu, todėl norint atlikti tolimesnius skaičiavimus būtina

apskaičiuoti diskonto normą. Pinigų vertės mažėjimo vertinimas yra labai svarbus, kai nagrinėjami ilgalaikiai projektai, turintys ilgą vertinimo laikotarpį. Diskonto norma pasirenkama, kaip rinkoje egzistuojanti patikimų bankų palūkanų norma kreditui, įvertinant infliacijos dydį.

Lietuvoje komercinio SEB Vilniaus banko grupei priklausančio banko - Ukrainos „Agio“ banko palūkanų norma yra 13 proc., o infliacija, remiantis Tarptautiniu valiutos fondo prognozuojama 17,5 proc. 2008 metams. Pagal turimus duomenis apskaičiuojama diskonto norma:

$$k = 0,135 * (1 - 0,175) + 0,175 = 29\%;$$

Investicinio projekto vertinimas grindžiamas projektuojamais pinigų srautais, kurie pateikti 3.4 lentelėje.

3.4 lentelė

A investicinio projekto prognozuojamo grynojo pinigų srauto apskaičiavimas 2008-2012 metais

Straipsniai	2008 metai	2009 metai	2010 metai	2011 metai	2012 metai
Įplaukos (Lt)	0	0	7723550	14928150	18875745
Išlaidos (Lt)	15572511	6609212	0	0	0
Amortizacija (Lt)	0	0	2416483	2416483	2416483
Grynieji pinigų srautai (Lt)	-15572511	-6609212	10140033	17344633	21292228

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių.

A projekto investicijos sudarytų apie 22181723 Lt (44048061,88 Ukrainos UAH), todėl pirmus metus grynujų pinigų srautas yra 15572511 Lt, iš kurių už 1,5 mln. Lt įsigijami pastatai, tvarkoma infrastruktūra. Likusi dalis pinigų 2008 metais turėtų būti investuota į įrengimus. 2009 metais toliau bus investuojama į įrengimus, prasidės darbuotojų mokymai bei skiriamos lėšos reklamai. Iš viso per dvejus metus įrengimams bus skiriama apie 19367820 Lt (detalus įrengimų sąrašas pateiktas 19 priede). Prognozuojama, kad jau 2010 metais įmonė turėtų gauti virš 7,7 mln. Lt įplaukų, o 2012 metais – 18875745 Lt. Kaip jau buvo minėta, AB „Linas“ nuolat dalyvauja parodose, todėl tikimasi ir toliau plėsti pirkėjų ratą bei pradėti bendradarbiauti su naujomis šalimis, su kuriomis iki šiol įmonė negalėjo bendrauti, nes trukdė pakankamai didelė savikaina ar gaminių kokybė.

Norint nuspręsti, kuris projektas priimtinesnis, reikia apskaičiuoti investicijų efektyvumo rodiklius.

Remiantis 3.4 lentelėje apskaičiuotais pinigų srautais, apskaičiuojama grynoji dabartinė vertė (NPV) pagal 18 priede pateiktą formulę.

$$NPV = \frac{-15572511}{(1+0,29)} + \frac{-6609212}{(1+0,29)^2} + \frac{10140033}{(1+0,29)^3} + \frac{17344633}{(1+0,29)^4} + \frac{21292228}{(1+0,29)^5} = 903916,25 \text{ Lt}$$

Gauta dabartinė vertė yra teigiama (903916,25 Lt, ir >0), vadinasi A investicinis projektas yra priimtinas.

Projekto rentabilumas (arba pelningumas) išreiškia dabartinių pajamų ir tai pačiai datai diskontuotų investicinių išlaidų santykį. Šis rodiklis apskaičiuojamas pagal 18 priede pateiktą formulę.

$$U = \frac{\frac{10140033}{1,29^3} + \frac{17344633}{1,29^4} + \frac{21292228}{1,29^5}}{\frac{15572511}{1,29} + \frac{6609212}{1,29^2}} = 1,1856 \text{ arba } 18,56\%$$

Modifikuota vidinė pajamų norma (MIRR) yra investicijų pelningumas, kai pinigų srautų reinvestavimo norma yra aiškiai apibrėžta. MIRR atveju daroma prielaida, kad projekto srautai yra reinvestuojami pagal vidinius įmonės kapitalo kaštus. Modifikuota vidinė pelno norma apskaičiuojama pagal 18 priede pateiktą formulę.

$$MIRR = \sqrt[4]{\frac{10140033 * 1,29^2 + 17344633 * 1,29 + 21292228}{15572511 + \frac{6609212}{1,29}}} - 1 = 0,3078 \text{ arba } 30,78\%$$

Kadangi iš nagrinėjamo projekto gaunamos pajamos neturi jokių dėsningumų, tada atsipirkimo periodas apskaičiuojamas diskontuojant kiekvienų metų gaunamas pajamas (žr. 3.5 lentelę).

3.5 lentelė

A investicinio projekto diskontuoto atsipirkimo periodo apskaičiavimas

Metai	Diskontuoti pinigų srautai (Lt), kai k=0,13	Nepadengta investicijų suma (Lt)
2008	-12071713,95	-12071713,95
2009	-3971643,53	-16043357,48
2010	4723568,71	-11319788,77
2011	6263344,13	-5056444,64
2012	5960360,89	904186,25

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių.

Iš 3.5 lentelės duomenų matyti, jog vykdant A investicinį projektą reikalingi keturi metai visiškai padengti investicijoms ($4 + 904186,25 / 5960360,89 = 4 + 0,15 = 4,15$ metai), o penktais metais diskontuoti pinigų srautai viršija investicijas.

B investicinio projekto vertinimas. Atsižvelgiant į augančią konkurenciją rinkoje, didėjančius reikalavimus gaminių kokybei, atsirandančias bei tobulėjančias naujas technologijas bei griežtejančius reikalavimus aplinkosaugai, bendrovei reikėtų atlikti gamybinės bazės modernizavimą ir taip siekti išplėsti gamybą tam, kad galima būtų gaminti aukštesnės kokybės konkurencingą produkciją ir geriau patenkinti vartotojų poreikius, siūlant jiems platesnį kokybiškų gaminių asortimentą už konkurentabilią kainą. O norint gaminti didesnės pridėtinės vertės gaminius, įmonei reikia įdiegti naujas pažangias technologijas visose gamybinio proceso grandyse. Nuo 2007 metų įmonės gali pasinaudoti ES struktūrine parama 2007-2013 m. Tekstilės įmonės gali pasinaudoti Ekonomikos augimo veiksmų programa, į kurią įeina parama verslo produktyvumo didinimui ir aplinkos verslo gerinimui. AB „Linas“ reikėtų įsisavinti šias naujas technologijas:

1. Marginimo pastos likučių reciklizacija (perdirbimas);
2. Automatinis chemikalų ruošimas ir dozavimas;

3. Audinių prieš pumpuravimąsi technologija;
4. Bechloritinis lininio pusverpalio balinimas.

Išsamesnis siūlomų diegti naujų technologijų aprašymas pateiktas 20 priede. Norint įsisavinti naujas technologijas būtina modernizuoti visą gamybos grandinę – verpalų paruošimą, dažymą, audinių audimą ir apdailą.

Planuojamų investicijų paskirtis: AB „Linas“ gamybinės bazės modernizavimas ir ekologiškai švarių bei gamybos kaštus mažinančių aukštų technologijų diegimas. Šiam tikslui pasiekti turėtų būti įgyvendinti šie uždaviniai:

- Modernizuoti verpalų paruošimo barą, įsigyjant naujas verpalų vyniojimo mašinas;
- Modernizuoti verpalų dažymo cechą, kompiuterizuojant verpalų dažymo procesų valdymą bei pačius verpalų dažymo aparatus;
- Modernizuoti audimo cechą, įsigyjant naujas audimo stakles bei kompiuterizuojant audimo procesų valdymą;
- Įdiegti vandenvilos sistemą;
- Renovuoti gamybines patalpas.

Iš viso gamybinės bazės modernizavimui reikėtų įsigyti įrengimų už beveik 13 mln. Lt. Detalus AB „Linas“ planuojamų įsigyti įrengimų sąrašas pateiktas 21 priede. Gamybinių patalpų (10 000 m²) renovacijos išlaidos sudarytų apie 4 764 200 Lt. Likusi suma būtų skirta įsigytų įrengimų draudimui, konkursų skelbimui, reklamos išlaidoms, darbuotojų apmokymui.

Gamybiniai cechai turėtų būti renovuojami, nes dabartinė cechų būklė labiausiai reikalauja investicijų, t.y. tiek patalpos, tiek įranga yra fiziškai nusidėvėjusi.

3.6 lentelė

AB „Linas“ renovuojami pastatai ir statiniai

Pastatų ir statinių funkcinė paskirtis	Bendras plotas, kv. m	Pastatymo metai
Verpimo cechas, pagrindinio korpuso dalis	3216,5	1958
Cheminė stotis (chemikalų ir vandens paruošimas gamybai)	1157	1964
Katilinė (pastatų šildymui, garų technologijai)	2330	1960
Kompresorinė (suspausto oro technologijai paruošti)	404	1975
Audimo cechas, pagrindinio korpuso dalis	2500	1958
Verpalų dažymo cechas, pagrindinio korpuso dalis	3000	1958

Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis AB „Linas“ veiklos ataskaitų duomenimis.

Reikalinga įdiegti įranga yra naujausių pažangių technologų, kuri jautriai reaguoja į klimatinių sąlygų (temperatūra ir drėgmė) bei energijos tiekimo svyravimus. Todėl būtina užtikrinti tinkamą naujų įrengimų eksploataciją įmonės patalpose. 3.6 lentelėje pateikta AB „Linas“ reikalingų renovuoti pastatų ir statinių sąrašas.

Reikia atlikti kompresorinės, katilinės bei gamybinių patalpų modernizaciją, įrengti vandens minkštinimo stotį, suremontuoti apie 30 m² stogų dangos, pakeisti apie 600 m² stoglangių, įrengti ventiliaciją. Reikia siekti užtikrinti tinkamą naujų įrengimų eksploataciją įmonės patalpose bei saugias ir modernias darbo sąlygas.

Investicinio projekto vertinimas grindžiamas projektuojamais pinigų srautais, kurie pateikti 3.7 lentelėje.

3.7 lentelė

B investicinio projekto prognozuojamo grynojo pinigų srauto apskaičiavimas 2008-2012 metais

Straipsniai	2008 metai	2009 metai	2010 metai	2011 metai	2012 metai
Įplaukos (Lt)	0	0	6524567	10610567	11987000
Išlaidos (Lt)	13908750	4636250	0	0	0
Amortizacija (Lt)	0	0	2343531	2343531	2343531
Grynieji pinigų srautai (Lt)	-13908750	-4636250	8868098	12954098	14330531

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių.

B projekto investicijos suma būtų apie 18545000 Lt. Ši investicinį projektą planuojama įgyvendinti per dvejus metus. Banko paskolų palūkanų norma yra 5,5 proc., o infliacija, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2008 metų kovo mėn. buvo 7,3 proc. Pagal turimus duomenis apskaičiuojama diskonto norma:

$$k = 0,0564 * (1 - 0,073) + 0,073 = 13\%.$$

Remiantis 3.7 lentelėje apskaičiuotais pinigų srautais, apskaičiuojama grynoji dabartinė vertė (NPV) pagal 18 priede pateiktą formulę.

$$NPV = \frac{-13908750}{(1+0,13)} + \frac{-4636250}{(1+0,13)^2} + \frac{8868098}{(1+0,13)^3} + \frac{12954098}{(1+0,13)^4} + \frac{14330531}{(1+0,13)^5} = 5929573,621 \text{ Lt}$$

Gauta dabartinė vertė yra teigiama (5929573,621 Lt, ir >0), vadinasi B investicinis projektas yra priimtinas. O apskaičiavus, rentabilumą, gauname, kad projektas yra pelningas.

$$U = \frac{\frac{8868098}{1,13^3} + \frac{12954098}{1,13^4} + \frac{14330531}{1,13^5}}{\frac{13908750}{1,13} + \frac{4636250}{1,13^2}} = 1,3720 \text{ arba } 37,20\%$$

Kadangi modifikuota vidinė pelno norma yra didesnė nei kapitalo kaštų norma (diskontavimo norma), tai projektas yra patraukli investavimo alternatyva.

$$MIRR = \sqrt[4]{\frac{8868098 * 1,13^2 + 12954098 * 1,13 + 14330531}{13908750 + \frac{4636250}{1,13}}} - 1 = 0,2229 \text{ arba } 22,29\%$$

Taip pat buvo paskaičiuotas B investicinio projekto atsipirkimo periodas ir gauta, kad pastarasis projektas atsipirktų per 4,76 metų.

3.8 lentelė

B investicinio projekto diskontuoto atsipirkimo periodo apskaičiavimas

Metai	Diskontuoti pinigų srautai (Lt), kai $k=0,13$	Nepadengta investicijų suma (Lt)
2008	-12308628,32	-12308628,32
2009	-3630863,811	-15939492,13
2010	6146036,758	-9793455,373
2011	7944990,904	-1848464,469
2012	7778038,088	5929573,619

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių.

Norint įgyvendinti šį projektą, reikia paimti 6000000 litų paskolą iš banko. Imama 5 metams su 5,5 proc. metine palūkanų norma. Palūkanos skaičiuojamos linijiniu būdu. Paskolos gražinama suma ir palūkanos pateiktos 22 priede.

Įgyvendinus B investicinį projektą, įmonės visa nauja technologinė grandinė, pradedant audimo staklėmis, modernizuotais dažymo aparatais, verpalų vyniojimo mašinomis leistų žymiai pagerinti audinių kokybę. Įsigyti nauji įrengimai leistų gaminti naujus gaminius su aukštesnėmis techninėmis charakteristikomis bei vartotojų poreikius atitinkančiomis savybėmis. AB „Linas“ audiniai, gaminami, naudojant naujausias technologijas, atitiktų tokias savybes, kaip:

- aukšta dažymo kokybė;
- nesipumpuravimas;
- išmatavimų gausa;
- raštų rūšių gausa;
- atsparumas šviesai (audinio neišblukimas);
- atsparumas trinčiam.

Dažymo procesų modernizacija užtikrintų didesnę spalvos parinkimo tikslumą ir efektyvesnį proceso valdymą. Įdiegtos kompiuterinio valdymo sistemos leistų suderinti tikslų ir optimalų įrengimų darbą su gamybiniais poreikiais. 2007 metų duomenimis dažymo pajėgumai buvo 20 t per mėnesį, o įdiegus naujas technologijas dažymo pajėgumai turėtų padidėti dvigubai. Technologinių procesų ir įrengimų modernizavimas leistų žymiai sutrumpinti užsakymų įvykdymo terminus.

Reikia paminėti, jog įdiegus naujas technologijas įmonė galėtų plėsti Lietuvos tekstilės įmonių bendradarbiavimo tinklą, nes atlikus verpalų dažymo cecho modernizaciją bendrovė užtikrintų vienodą dažytų verpalų kokybę ir 15 kitų Lietuvos tekstilės įmonių, kurioms dažo verpalus (AB „Utenos trikotažas“, AB „Sparta“, UAB „Skinija“ ir kt.).

Padidėjus gamybiniais ir naujų produktų kūrimo pajėgumams, turėtų išaugti veiklos apimtys ir sustiprėti įmonės rinkos pozicijos, ypač eksportuojant gaminius į užsienio rinkas. Tikimasi, kad naujos technologijos įrengimai leistų gamybos apimtį padidinti net 25 proc.

B investicinis projektas bendrovei leistų sutaupyti ir lėšas, kurios dabar yra skiriamos aplinkosaugai, nes įdiegus vandenvalos sistemą, įmonė galėtų maksimaliai išvalyti technologines nuotėkas ir leisti dažymo procesui daug kartų naudoti tą patį vandenį. Vandens sunaudojimo optimizavimas koreliuoja su ISO 14 000 standarto taikymo nuostatomis, atliekų direktyvų nuostatomis. Įdiegti nauji įrenginiai ne tik neterštų aplinkos, bet ir žymiai sumažintų elektros energijos, vandens sąnaudas. Mažesnės elektros, vandens, lino pluošto, cheminių medžiagų sąnaudos įtakos ir mažesnė gaminamos produkcijos savikaina. Taupus žaliavų naudojimas, atitikimas aplinkosauginiams reikalavimams leidžia teigti, kad šis pasirinkimas atitiktų darnios plėtros tikslą – tausoti išteklius. Taip pat šis įmonės apsisprendimas įgyvendinti technologijų išgyjimimą turėtų lemiama reikšmės ir regiono socialinei bei ekonominei plėtrai, nes būtų sukurtos 22 naujos darbo vietos. Taip pat būtų keliami kitų darbuotojų kvalifikacija, kad ir šie galėtų aptarnauti naujausias technologijas. Šios alternatyvos pasirinkimas užtikrintų nuolatinę verslo plėtrą, kuri pasireikštų įmonės grynojo pelno didėjimu mažesniais gamybos kaštais. Naujos įrangos privalumas – automatizuotas gamybinis procesas, stipriai pakeliantis produktyvumą bei užtikrinantis atitinkamas aukščiausius ES standartams, bei gaminių asortimento plėtimo galimybes.

Taip pat dėl naujai įdiegtų technologijų atmosferos tarša (stacionarūs šaltiniai) mažės ir 2011 metais bus 41,03 proc. mažesnė nei 2007 metais. Tuo pačiu sumažės mokesčiai už atmosferos ir vandens teršimą. Atliekų kiekis taip pat ženkliai sumažės ir planuojama, kad 2011 m. bus 23,40 proc. mažesnis nei 2007 metais, tuo pačiu sumažės ir mokesčiai už atliekas (pakuočių atliekų tvarkymas, pavojingų atliekų išvežimas). 2010 metais kanalizacijos vanduo ir išlaidos sumažės apie 2,3 karto, nes įdiegtos naujos technologijos galės naudoti tą patį vandenį kelis kartus (žr. 23 priedą).

AB „Linas“ per 2003 – 2007 metus nemokėjo ir neplanuojama, kad įmonei tektų mokėti baudas ateityje, nes įdiegus naujas technologijas planuojama, kad aplinkos tarša ženkliai sumažės (visose srityse apie 35 proc.).

Išanalizavus A ir B investicinius projektus, galima teigti, jog abu projektai yra pelningi (žr. 3.9 lentelę).

3.9 lentelė

A ir B investicinių projektų efektyvumo rodiklių palyginimas

Alternatyvos	Atsipirkimo periodas	Grynoji esama vertė (NPV)	Rentabilumo koeficientas	Modifikuota vidinė pelno norma (MIRR)
A	4,15 (pasirinkti)	903916,25	18,56	30,78 (pasirinkti)
B	4,76	5929573,62 (pasirinkti)	37,20 (pasirinkti)	22,29

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių, remiantis atliktais skaičiavimais.

Tačiau remiantis apskaičiuotais investicijų efektyvumo rodikliais, įmonei reikėtų pasirinkti B investicinį projektą - veiklos restruktūrizavimą – perėjimą prie aukštesnės pridėtinės vertės produktų

gamybos, nes grynoji dabartinė vertė ir rentabilumo (pelningumo) rodikliai yra didesni. Tačiau AB „Linus“ vadovybė gali pasirinkti jai priimtinesnį variantą.

AB „Linus“ investicinių projektų rizikos įvertinimas. Rizika yra neišvengiama sąlyga, tai neatskiriama bet kurios ūkinės veiklos elementas. Kadangi jos išvengti neįmanoma, būtina ją įvertinti ir minimizuoti. Vertinant riziką visų pirma svarbiausia nustatyti tuos veiksnius, kurie daro didžiausią poveikį nagrinėjamos bendrovės veiklai ar vertinamiems investiciniams projektams. Yra daug investicinės rizikos vertinimo metodų, tačiau siūlomų projektų rizikos įvertinimui bus naudojamas jautrumo analizės metodas, t.y. projektų bazinių variantų pagrindu nustatomi vidutiniai tikėtini kiekvieno kintamojo dydžio nuokrypiai ir projektų rezultatai, vienam iš kintamųjų dydžių nukrypus nuo bazinių scenarijų.

Remiantis riziką sąlygojančiais veiksniais, sudaromi analizuojamų investicinių projektų trys scenarijai: bazinis, optimistinis ir pesimistinis. Į scenarijų įjungiami tokie parametrai: pardavimų pajamos ir sąnaudos. Bazinis scenarijus sudaromas, remiantis prognozuojamais duomenimis, o optimistinis ir pesimistinis scenarijai – atitinkamai šiuos duomenis didinant ir mažinant. 3.10 lentelėje pateikiamas A investicinio projekto bazinis scenarijus, kuris, sudarytas, remiantis prognozuojamais duomenimis.

3.10 lentelė

A investicinio projekto NPV apskaičiavimas 2008-2012 metams esant baziniam scenarijui

Straipsniai	2008 metai	2009metai	2010 metai	2011 metai	2012 metai	Iš viso
Įplaukos (Lt)	0	0	7723550	14928150	18875745	41527445
Išlaidos (Lt)	15572511	6609212	0	0	0	22181723
Amortizacija (Lt)	0	0	2416483	2416483	2416483	7249449
Grynieji pinigų srautai (Lt)	-15572511	-6609212	10140033	17344633	21292228	26595171
Grynųjų pinigų srautų dabartinė vertė (Lt)	-12071713,95	-3971643,531	4723568,714	6263344,13	5960360,89	903916,253

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių.

Iš 3.10 lentelės matyti, kad A investicinio projekto NPV, esant baziniam scenarijui, yra lygi apie 904 tūkst. Lt. Remiantis 3.10 lentelės duomenimis apskaičiuojama A investicinio projekto NPV esant optimistiniam ir pesimistiniam scenarijams. Daroma prielaida, kad pardavimų pajamos padidės 5 proc.

3.11 lentelė

A investicinio projekto NPV apskaičiavimas 2008-2012 metams esant optimistiniam scenarijui

Straipsniai	2008 metai	2009metai	2010 metai	2011 metai	2012 metai	Iš viso
Įplaukos (Lt)	0	0	8109727,5	15674557,5	19819532,25	43603817,25
Išlaidos (Lt)	15572511	6609212	0	0	0	22181723
Amortizacija (Lt)	0	0	2416483	2416483	2416483	7249449
Grynieji pinigų srautai (Lt)	-15572511	-6609212	10526210,5	18091040,5	22236015,25	28671543,25
Grynųjų pinigų srautų dabartinė vertė (Lt)	-12071713,95	-3971643,531	4903463,194	6532880,358	6224556,476	1617542,547

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių.

Iš 3.11 lentelės duomenų matyti, kad padidėjus pardavimų pajamoms 5 proc., A investicinio projekto NPV padidėjo 713626,294 Lt (1617542,547-903916,253) arba 1,79 karto.

Taip pat daroma prielaida, kad sąnaudos galėtų padidėti 5 proc. Projekto NPV pokyčio apskaičiavimas pateiktas 3.12 lentelėje.

3.12 lentelė

A investicinio projekto NPV apskaičiavimas 2008-2012 metams esant pesimistiniam scenarijui

Straipsniai	2008 metai	2009 metai	2010 metai	2011 metai	2012 metai	Iš viso
Įplaukos (Lt)	0	0	7723550	14928150	18875745	41527445
Išlaidos (Lt)	16351136,55	6939672,6	0	0	0	23290809,15
Amortizacija (Lt)	0	0	2416483	2416483	2416483	7249449
Grynieji pinigų srautai (Lt)	-16351136,55	-6939672,6	10140033	17344633	21292228	26595171
Grynujų pinigų srautų dabartinė vertė (Lt)	-12675299,65	-4170225,708	4723568,714	6263344,13	5960360,89	101748,376

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių.

Sąnaudoms padidėjus 5 proc., A investicinio projekto NPV sumažėtų 802167,877 Lt (903916,253-101748,376) arba 8,88 karto.

Apskaičiavus A investicinio projekto scenarijų variantus, skaičiuojamas ir B investicinio projekto, kad būtų galima palyginti kuris projektas yra rizikingesnis. 3.13 lentelėje pateikiamas B investicinio projekto bazinis scenarijus, kuris, sudarytas, remiantis prognozuojamais duomenimis.

3.13 lentelė

B investicinio projekto NPV apskaičiavimas 2008-2012 metais esant baziniam scenarijui

Straipsniai	2008 metai	2009 metai	2010 metai	2011 metai	2012 metai	Iš viso
Įplaukos (Lt)	0	0	6524567	10610567	11987000	29122134
Išlaidos (Lt)	13908750	4636250	0	0	0	18545000
Amortizacija (Lt)	0	0	2343531	2343531	2343531	7030593
Grynieji pinigų srautai (Lt)	-13908750	-4636250	8868098	12954098	14330531	17607727
Grynujų pinigų srautų dabartinė vertė (Lt)	-12308628,32	-3630863,811	6146036,758	7944990,904	7778038,088	5929573,619

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių.

Iš 3.13 lentelės matyti, kad B investicinio projekto NPV, esant baziniam scenarijui, yra lygi apie 5929,5 tūkst. Lt. Remiantis 3.13 lentelės duomenimis, apskaičiuojama B investicinio projekto NPV, esant optimistiniams ir pesimistiniams scenarijams. Daroma prielaida, kaip ir A investiciniame projekte, kad pardavimų pajamos padidės 5 proc.

3.14 lentelė

B investicinio projekto NPV apskaičiavimas 2008-2012 metais esant optimistiniam scenarijui

Straipsniai	2008 metai	2009 metai	2010 metai	2011 metai	2012 metai	Iš viso
Įplaukos (Lt)	0	0	6850795,35	11141095,35	12586350	30578240,7
Išlaidos (Lt)	13908750	4636250	0	0	0	18545000
Amortizacija (Lt)	0	0	2343531	2343531	2343531	7030593
Grynieji pinigų srautai (Lt)	-13908750	-4636250	9194326,35	13484626,35	14929881	19063833,7
Grynujų pinigų srautų dabartinė vertė (Lt)	-12308628,32	-3630863,811	6372129,369	8270373,876	8103341,256	6806352,37

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių.

Iš 3.14 lentelės duomenų matyti, kad padidėjus pardavimų pajamoms 5 proc., B investicinio projekto NPV padidės 876778,751 Lt (6806352,37-5929573,619) arba 1,15 karto.

Daroma prielaida, kad sąnaudos padidės 5 proc. B investicinio projekto NPV pokyčio apskaičiavimas pateiktas 3.15 lentelėje.

3.15 lentelė

B investicinio projekto NPV apskaičiavimas 2008-2012 metais esant pesimistiniam scenarijui

Straipsniai	2008 metai	2009 metai	2010 metai	2011 metai	2012 metai	Iš viso
Įplaukos (Lt)	0	0	6524567	10610567	11987000	29122134
Išlaidos (Lt)	14604187,5	4868062,5	0	0	0	19472250
Amortizacija (Lt)	0	0	2343531	2343531	2343531	7030593
Grynieji pinigų srautai (Lt)	-14604187,5	-4868062,5	8868098	12954098	14330531	16680477
Grynujų pinigų srautų dabartinė vertė (Lt)	-12924059,73	-3812407,001	6146036,758	7944990,904	7778038,088	5132599,019

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių.

Jei B investicinio projekto sąnaudos padidėtų 5 proc., NPV sumažėtų 796974,6 Lt (5929573,619-5132599,019) arba 1,16 karto.

Optimistinio ir pesimistinio scenarijų grynujų dabartinių verčių skirtumas rodo rizikos laipsnį. Kuo šis skirtumas didesnis, tuo projektas rizikingesnis:

$$\Delta NPV_A = 1617542,547 - 101748,376 = 1515794,171 \text{ Lt}$$

$$\Delta NPV_B = 6806352,37 - 5132599,019 = 1673753,351 \text{ Lt}$$

Kaip matyti iš skaičiavimų, A ir B investicinių projektų rizikingumas yra panašus, tačiau pagal šiuos duomenis šiek tiek rizikingesnis yra B investicinis projektas.

Apskaičiuotoms scenarijų NPV reikšmėms gali būti priskiriamos fiksuotos tikimybės pateiktos 3.16 lentelėje.

3.16 lentelė

Investicinių projektų NPV scenarijų tikimybės

Scenarijus	A investicinio projekto NPV (Lt)	B investicinio projekto NPV (Lt)	Tikimybė
Bazinis (pagal prognozuojamus duomenis)	903916,253	5929573,619	0,60
Optimistinis (pardavimų pajamos padidės 5 proc.)	1617542,547	6806352,37	0,25
Pesimistinis (Sąnaudos padidės 5 proc.)	101748,376	5132599,019	0,15

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių.

Kai priskiriamos fiksuotos tikimybės, vidutinė A ir B projekto NPV apskaičiuojama pagal 18 priede pateiktą formulę.

$$NPV_A = 903916,253 * 0,60 + 1617542,547 * 0,25 + 101748,376 * 0,15 = 961997,645 \text{ Lt}$$

$$NPV_B = 5929573,619 * 0,60 + 6806352,37 * 0,25 + 5132599,019 * 0,15 = 6029222,117 \text{ Lt}$$

Visais atvejais A ir B investicinių projektų NPV gaunama teigiama. Toliau apskaičiuojamas standartinis nuokrypis pagal 18 priede pateiktą formulę.

$$\sigma_A = \sqrt{(903916,253 - 961997,645)^2 * 0,6 + (1617542,547 - 961997,645)^2 * 0,25 + \sqrt{+ (101748,376 - 961997,645)^2 * 0,15}} = 469535,056 \text{ Lt}$$

$$\sigma_B = \sqrt{(5929573,619 - 6029222,117)^2 * 0,6 + (6806352,37 - 6029222,117)^2 * 0,25 + \sqrt{+ (5132599,019 - 6029222,117)^2 * 0,15}} = 2495889,961 \text{ Lt}$$

Analizuojamo A investicinio projekto laukiama NPV svyruoja į vieną ir į kitą pusę vidutiniškai po 469,5 tūkst. Lt., o B investicinio projekto – po 2495,9 tūkst. Lt. Kuo didesnė paklaida, tuo didesnė rizika. Kaip matyti iš skaičiavimų, didesnė paklaida susidaro B investiciniame projekte.

A ir B investicinių projektų variacijos koeficientai apskaičiuoti pagal 18 priede pateiktą formulę.

$$\text{var}_A = \frac{469535,056}{961997,645} = 0,488$$

$$\text{var}_B = \frac{2495889,961}{6029222,117} = 0,414$$

Apibendrinant išanalizuotas projektų rizikas, pagal 3.17 lentelę, galima teigti, kad vis dėlto B investicinis projektas yra mažiau rizikingas.

3.17 lentelė

A ir B investicinių projektų įvertinimas

Rodiklis	A investicinis projektas	B investicinis projektas
Vidutinė NPV (Lt)	961 997,645	6 029 222,117
Standartinis nuokrypis (Lt)	469 535,056	2 495 889,961
Variacijos koeficientas	0,488	0,414

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta darbo autorių.

Paskaičiavus standartinį nuokrypį matyti, kad B investicinis projektas rizikingesnis už A investicinį projektą. Tai lėmė žymiai didesnė B investicinio projekto vidutinė laukiama NPV reikšmė, kuri yra apie 6 kartus didesnė už A investicinio projekto. Todėl rizikos gražos dilemą išsprendžia variacijos koeficientas, kuris parodo, kokią riziką turi prisiimti bendrovė, norėdama gauti 1 Lt pelną. Taigi B investicinis projektas yra 17,87 proc. mažiau rizikingas už A investicinį projektą, todėl AB „Linas“ naudingiau ir mažiau rizikinga būtų investuoti į gamybinės bazės modernizavimą ir ekologiškai švarių bei gamybos kaštus mažinančių aukštų technologijų diegimą.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išanalizavus mokslinę literatūrą, pastebėta, kad „efektyvumo“ sąvoką įvairūs autoriai traktuoja panašiai, t.y. kaip santykį tarp pasiekto rezultato ir jam pasiekti reikalingų sąnaudų. Įmonės ūkinės veiklos ekonominį efektyvumą gali lemti tiek mikroaplinka, tiek makroaplinka. Mikroaplinkos veiksniai, atsirandantys įmonės viduje, yra subjektyvūs, nes įmonė gali juos nulemti sau tinkama linkme, o makroaplinkos veiksniai, atsirandantys už įmonės ribų, yra objektyviai nulemti, t.y. jie yra bendri visoms įmonėms ir bendrovė negali jiems daryti įtakos.

Darbe ūkinės veiklos efektyvumas buvo įvertintas atsižvelgiant į mikroaplinką ir makroaplinką, lemiančius rodiklius. Analizuojant makroaplinką, buvo išskirtos keturios aplinkos: ekonominė, politinė-teisinė, technologinė, ir socialinė-kultūrinė. Mikroaplinkos vertinimas buvo atliktas, remiantis ekonominiais-statistiniais ir finansiniais rodikliais.

Įvertinus AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumą, galima daryti tokias išvadas:

Per pastaruosius penkerius metus įvykę du svarbūs politiniai įvykiai, turėjo ir dar turės įtakos Lietuvos tekstilės šakos plėtrai. Tai Lietuvos narystė ES ir įsijungimas į bendrąją Europos rinką bei pasaulinės prekybos tekstilės ir aprangos gaminiais tarp PPO narių visiškas liberalizavimas - kiekybinių ribojimų (kvotų) panaikinimas tekstilės šakoje. Ypač dėl pastarojo įvykio iškilo grėsmė tolesnei Lietuvos tekstilės šakos plėtrai ir kartu iš to atsirandantys padariniai – eksporto sumažėjimas, einamosios sąskaitos deficitas, nedarbas, socialinės problemos.

Dėl minėtų politinių įvykių, Lietuvos tekstilė pajuto Azijos šalių tekstilės gaminių antplūdį: 2005 metais importas iš Kinijos viršijo eksportą net 18 kartų. Importo didėjimas jaučiamas absoliučiai visose tekstilės gaminių kategorijose ir verčia įmones sunerinti. O tekstilės šakai stabili politinė ir ekonominė padėtis yra ypač svarbi tuo, kad didžioji dalis pagamintos produkcijos eksportuojama. Jei 2002 metais Lietuvos tekstilės šaka eksportavo 84,9 proc. visos pagamintos produkcijos, tai 2007 metais šis rodiklis sumažėjo iki 77,0 proc. Todėl įvairių prekybinių barjerų įvedimas ar atšaukimas atsispindi ne tik eksporte ir importe, o kartu ir finansiniuose ūkinės veiklos rezultatuose.

Socialiniai-kultūriniai veiksniai, turintys įtakos tekstilės šakai: ryškūs amžiaus grupių svyravimai, per paskutinius kelerius metus smarkiai padidėjęs ekonomiškai aktyvių bei išvykstančių gyventi ir dirbti į kitas šalis gyventojų skaičius, kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, gimstamumo problema. Nors paskutiniais metais vaikų ir gimstama daugiau, tačiau jų Lietuvoje nedaugėja.

Nors didėja tiesioginės užsienio investicijos į apdirbamąją pramonę, tekstilės šakoje jos mažėja, o tokia situacija tekstilės šakoje neleidžia atnaujinti įrengimų, modernizuoti gamybos, tobulinti gaminių, gerinti jų kokybės. Dėl minėtų priežasčių tekstilės šaka tampa vis mažiau konkurencinga. Todėl

Lietuvos tekstilė turėtų orientuotis į pažangesnes pasaulyje naudojamas technologijas ir pereiti nuo masinės gamybos prie šiuolaikinės gamybos.

Analizuojant dviejų Lietuvos tekstilės bendrovių ūkinių veiklų efektyvumą 2002-2007 metų laikotarpiu, buvo nustatytos tokios kitimo tendencijos: iki 2006 metų efektyviausiai veiklą vykdė AB „Utenos trikotažas“, o jau nuo 2006 metų atvirkščiai. AB „Linas“ veiklos efektyvumą pavyko padidinti dėl bendrovės veiklų atskyrimo. AB „Utenos trikotažas“ ūkinės veiklos efektyvumas sumažėjo dėl ilgalaikių investicijų (tobulinamos technologijos, įrengimai, renovuojamos dukterinės įmonės), kurios sutrikdė gamybos procesą ir nulėmė pardavimų apimtį.

Remiantis dviejų veiksmų multiplikatyvumo modeliu, galima teigti, jog situacija yra geresnė AB „Utenos trikotažas“, nes analizuojamu laikotarpiu įmonės veikla buvo vystoma intensyviai, t.y. įmonės veiklos rezultato pasikeitimą (ΔQ) lėmė efektyvumo lygio pasikeitimas, nes $\Delta Q(E)/\Delta Q > \Delta Q(V)/\Delta Q$.

Įvertinus išteklių efektyvumą, nustatyta, jog AB „Linas“ sugeba efektyviau panaudoti turimus išteklius nei AB „Utenos trikotažas“.

Remiantis turto apyvartumo rodikliais, nustatyta, kad AB „Utenos trikotažas“ sugeba efektyviau panaudoti turtą nei AB „Linas“. Lyginant Lietuvos tekstilės šakos turto apyvartumo rodiklius su akcinių bendrovių rodikliais, išsiaiškinta, jog įmonių rodikliai daugeliu atvejų viršija šakos rodiklius. Tai reiškia, kad įmonių vykdoma politika yra orientuota į vadovų sugebėjimą taupiai naudoti įmonių turtą, trumpinti jo buvimo bendrovėse laiką ir taip spartinti apyvartumą.

Atlikta abiejų įmonių išlaidų lygio rodiklių analizė parodė, jog AB „Linas“ parduotų prekių savikaina vienam pardavimų litui per analizuojamus metus buvo mažesnė nei AB „Utenos trikotažas“. Akcinių bendrovių parduotų prekių savikainos vienam pardavimų litui rodiklis įsiteko teorinėse rodiklio reikšmių ribose, kurios yra 0,5 – 0,9. Ir tik 2007 metais AB „Utenos trikotažas“ parduotų prekių savikainos vienam pardavimų litui rodiklio reikšmė labiau priartėjo prie 0,9 ribos, o tai rodo įmonės valdymo sprendimų neefektyvumą. Tačiau veiklos sąnaudos vienam pardavimų litui rodiklis buvo geresnis AB „Utenos trikotažas“, svyravo nuo 0,11 Lt iki 0,16 Lt, AB „Linas“ atitinkamai nuo 0,21 Lt iki 0,28 Lt. Tai parodo įmonės sugebėjimą efektyviau išnaudoti gamybinius pajėgumus.

Darbo jėgos panaudojimo efektyvumo rodikliai ženkliai buvo didesni AB „Utenos trikotažas“. O palyginus darbo našumą su Lietuvos tekstilės šakos įmonių vidurkiu, pastarosios bendrovės rodiklis buvo 1,66-2,15 karto didesnis. Tačiau nuo 2004 metų įmonės rodiklis pradėjo mažėti ir tik 2006 metais šiek tiek padidėjo. O AB „Linas“ rodiklis nuolat didėjo, išskyrus 2006 metus. Tokį 2006 metų darbo našumo sumažėjimą lėmė pardavimų apimčių sumažėjimas net 18,03 proc. dėl visiškai liberalizuotos pasaulinės prekybos tekstilės ir aprangos gaminiais tarp PPO narių bei lininių gaminių kainos ir paklausos ES rinkoje sumažėjimo.

Remiantis apskaičiuotais vidutiniais įmonių pelningumais, nustatyta, jog AB „Utenos trikotažas“ rodikliai didesni nei AB „Linas“, išskyrus bendrąjį pelningumą. Tačiau bendrasis pardavimų pelningumas analizuojamu laikotarpiu (2002-2007 metais) abiejų įmonių turėjo mažėjimo tendenciją. 2003 metais bendrovių bendrąjį pardavimų pelningumą mažino savikainos padidėjimas, todėl įmonių vadovybėms tais metais reikėjo peržiūrėti, ar ekonomiškai yra naudojamos žaliavos, kas būtų leidę ne tik sumažinti produkcijos savikainą, bet ir papildomai pagaminti produkcijos iš tų pačių žaliavų ar medžiagų išteklių. Taip pat reikėjo peržiūrėti ir darbo užmokesčio išlaidas, kurios yra labai svarbus rezervas produkcijos savikainai mažinti ir pelningumui didinti. Taigi galima teigti, jog įmonių veiklos efektyvumas mažėja. Palyginus įmonių nuosavo kapitalo pelningumus su kapitalo rinkoje nusistovėjusiomis palūkanų normomis, nustatyta, jog analizuojamu laikotarpiu AB „Linas“ nuosavo kapitalo rodiklis buvo didesnis už vidutinės metinės taupomųjų indėlių palūkanų normas, išskyrus 2004, 2006-2007 metais, o AB „Utenos trikotažas“ - 2007 metais. Tik tais metais įmonės savininkams geresnė alternatyva buvo investuoti į taupomuosius indėlius, o ne įmones. Bendrovių savininkai investavę į taupomuosius indėlius banke, kurių palūkanų normos didesnės nei įmonės nuosavo kapitalo pelningumas, būtų gavę daugiau naudos, nes kiekvienas investuotas litas būtų atnešęs didesnes lėšas.

Apskaičiuotas akcinių bendrovių ekonominis pelnas (EVA) parodė, kad AB „Utenos trikotažas“ sukuria daugiau ekonominio pelno. AB „Linas“ ekonominis pelnas per visą analizuojamą laikotarpį net tris metus buvo neigiamas (2003 metais – -2488,26; 2006 metais – -7032,6, 2007 metais – -2856,52). Gauta tokia EVA reikšmė parodo, kad AB „Linas“ gauna pajamas, mažesnes nei ekonominiai kaštai šioms pajamoms uždirbti. Analizuojamu laikotarpiu neigiamas EVA reikšmes lėmė nedidelės arba neigiamos veiklos pelno (EBIT) reikšmės. AB „Utenos trikotažas“ 2007 metų ekonominis pelnas taip pat buvo neigiamas ir siekė -6718,61 tūkst. Lt. Tačiau visais kitais metais bendrovė gavo pajamas, didesnes nei ekonominiai kaštai šioms pajamoms uždirbti, todėl galima teigti, kad įmonė dirba sėkmingai, kurdama vertę akcininkams.

Norint išsiaiškinti, ar įmonės gamybos kaštai buvo minimalūs, atlikta izokvantų analizė, kuri parodė, kad įmonės nesugeba gaminti minimaliais kaštais. Tačiau, kad taip atsitiktų, AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ reikėtų įsigyti naujesnius, modernesnius ir našesnius įrengimus. Su naujomis technologijomis tą patį produkcijos kiekį būtų galima pagaminti naudojant mažiau abiejų gamybos veiksmų sąnaudų. Taip Lietuvos tekstilė pereitų nuo žemos pridėtinės vertės produkcijos kūrimo prie aukštesnės kokybės, didesnės pridėtinės vertės kuriančios produkcijos.

Norint nustatyti AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ sezoniškumo įtaką rodikliams, atliktas pardavimų sezoniškumo tyrimas. Atlikta pardavimų apimčių analizė vidurkių metodu parodė, kad AB „Linas“ didžiausi pardavimai būna pirmąjį ir ketvirtą ketvirtį, o AB „Utenos trikotažas“ pardavimų sezonas prasideda antrąjį ir trečiąjį ketvirtį. Patikrinus sezoniškumo įtaką paprastųjų ir slankiųjų

vidurkių metodais, nustatyta, jog AB „Linas“ sezoninių svyravimų įtaka pardavimams yra didesnė nei AB „Utenos trikotažas“, kurioje gaminami siūti trikotažo gaminiai, paklausūs ištisus metus ir tik pavasario ir vasaros laikotarpiu ši paklausa suaktyvėja. Tačiau AB „Linas“ vadovybei reikėtų gaminamą produkciją labiau išskaidyti į sudėtinės dalis, tuomet įmonė turėtų alternatyvios produkcijos, kurią galėtų teikti ne sezono metu. Viena iš tokių alternatyvų būtų didinti namų tekstilės gamybą.

Norint išsiaiškinti AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ pajamų, išteklių efektyvumo ir ekonominio pelno priklausomybes nuo lemiančių veiksnių, buvo atlikta koreliacinė regresinė analizė. Nustatyta, jog AB „Linas“ pardavimų pajamas labiausiai lemia išteklių efektyvumas, o AB „Utenos trikotažas“ – tekstilės šakos bruto darbo užmokestis. O paskaičiavus išteklių efektyvumo priklausomybes buvo nustatyta, kad tiek AB „Linas“, tiek AB „Utenos trikotažas“ išteklių efektyvumą labiausiai lemia bendrasis pelnas, kuris lemia ir akcinių bendrovių ekonominį pelną.

Atlikus akcinių bendrovių ūkinių veiklų efektyvumo vertinimo rodiklių prognozavimą, galima teigti, jog abiejų įmonių 2008 ir 2009 metais pardavimai, darbo našumas ir išteklių panaudojimo efektyvumas turės mažėjimo tendenciją, o veiklos efektyvumas didės, išskyrus AB „Utenos trikotažas“ 2009 metais. Tačiau vienareikšmiškai negalima konstatuoti, jog AB „Utenos trikotažas“ išteklių panaudojimo efektyvumas turės mažėjimo tendenciją, nes nuolatinės investicijos į naujus įrenginius ir technologijas pradeda atsipirkti. Tačiau įvertinus pardavimų pajamas slankiųjų vidurkių metodu, atsižvelgiant į sezoniškumo indeksus, buvo gauta, jog abiejų įmonių 2008 metų pajamos iš pardavimų didės, priešingai nei prognozuojant pagal tendą, atitinkamai 14,33 proc. ir 39,95 proc. Atliktos prognozės gali neatspindėti realios bendrovių situacijos, nes įmonės yra veikiamos ne tik subjektyvių veiksnių, kurie atsiranda įmonės viduje, bet ir objektyvių, kurie yra nulemti išorės veiksnių.

Įvertinus įmonių ūkinių veiklų efektyvumą ekonominiais-statistiniais ir finansiniais rodikliais, atlikus įmonių veiklų rodiklių prognozavimą bei numačius būdus esamoms problemoms spręsti, galima teigti, jog hipotezė pasitvirtino, nes gamybinių įmonių ūkinių veiklų efektyvumo vertinimo rodikliai leidžia spręsti apie įmonių finansinę padėtį ir įvertinti įmonių ūkinių veiklų efektyvumą.

Remiantis atlikta AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumo analize, galima pateikti tokias **rekomendacijas**:

- Norint padidinti įmonių ūkinių veiklų efektyvumą, viena iš alternatyvų yra jungtis į klasterius, nes klasteriai kuria didelį sinergetinį efektą. Taip atsitinka dėl to, kad klasteriai veikia kaip efektyvi verslo sistema, kurioje veikiančios įmonės tampa produktyvesnės ir efektyvesnės, tampa lengviau prieiti prie specializuotos informacijos, lengvesnis išėjimas į kitas rinkas, geresnės sąlygos inovacijoms ir t.t.

Kadangi atlikus AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumo analizę, paaiškėjo, jog AB „Linas“ efektyvumas yra mažesnis nei jos konkurentės, tai pastarajai įmonei rekomenduojama dalį gamybos perkelti į mažesnių kaštų šalį (pvz. Ukrainą) arba atlikti veiklos restruktūrizavimą – perėjimą prie aukštesnės pridėtinės vertės produktų gamybos. Abu projektai buvo įvertinti investicinių projektų efektyvumo rodikliais, o atlikus rizikos įvertinimą jautrumo analizės metodu, nustatyta, jog įmonės veiklos restruktūrizavimo investicinis projektas yra mažiau rizikingas, todėl bendrovė turėtų pasirinkti pastarąjį.

LITERATŪRA

1. „Lietuvos verslo lyderiai 2006/2007“ (2007) Vilnius: Verslo žinios.
2. „Lietuvos verslo lyderiai 2008“ (2008) Vilnius: Verslo žinios.
3. „Top 1000“ (2006, 2007, 2008) Vilnius: Verslo žinios.
4. Abraitienė, A., Kazakevičiūtė, K. (2005). Tekstilės pramonės vystymosi kryptys: dabartis ir perspektyva. Lietuvos tekstilės institutas. [žiūrėta 2007 07 07]. Prieiga per internetą: <<http://www.lti.lt/documents/Tekstiles%20vystymosi%20kryptys.pdf>>
5. Ališauskas, K., Kazlauskienė, Ž. (2005). Investicinių projektų rengimas, valdymas ir vertinimas. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
6. Anciūtė, A., Misiūnas, A. (2006). Lietuvos pramonės finansiniai rodikliai ir efektyvumas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2 (7), p. 5-12.
7. Anciūtė, A., Misiūnas, A. (2006). Ūkinės veiklos efektyvumo kitimas apdirbamojoje pramonėje. *Lietuvos ekonomikos apžvalga*, 1, psl. 53-61.
8. Andrijauskienė, A. (2004). Įmonių ekonomika. Vilnius: Presvika.
9. Bagdonas, E. (2005). Socialinė statistika. Pirmoji dalis. Metodai. Kaunas: Technologija.
10. Bagdonas, E., Bagdonienė, L. (2000). Administravimo principai. Kaunas: Technologija.
11. Bartosevičienė, V. (2005). Ekonominė statistika. Kaunas: Technologija.
12. Bartosevičienė, V., Vaitkevičius, S., Jančukienė, I. (2004). Ekonominiai statistiniai tyrimai. Kaunas: Technologija
13. Bernstein, R. (1993). *Financial Statement analysis*. Boston: IRWIN.
14. Boguslauskas, V. (1999). *Ekonometrija*. Kaunas: Technologija.
15. Boguslauskas, V. (2003). *Ekonometrikos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
16. Boguslauskas, V., Jagelavičius, G. (2002). Įmonės veiklos finansinis vertinimas. Monografija. Kaunas: Technologija.
17. Brealey, R. A., Myers, S. C. (2000). *Principles of corporate finance*. Boston: Irwin McGraw-Hill.
18. Burke, W. W. (1994). *Organization development: a process of learning and changing*. Wesley: Addison.
19. Buškevičiūtė, E., Mačerinskienė, I. (2004). *Finansų analizė*. Kaunas: Technologija.
20. Cibulskienė, D., Butkus, M. (2007). *Investicijų ekonomika: realiosios investicijos*. Mokomoji knyga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
21. Cyril, Pat Obi. (1998). *Verslo finansų pagrindai*. Kaunas: Technologija.
22. Dapkus, M. (2006). *Gamybos teorija*. Autorių kolektyvas. *Ekonomika*. Kaunas: Vytauto didžiojo universiteto leidykla.

23. Darškuvienė, V., Šakalytė, J. (2006). Efficiency of financial system and corporate value recognition: the case of Lithuania. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 40, p. 41-56.
24. Durant, M. W. (1999). *Economic Value Added: the invisible hand at work*. Credit Research Foundation. [žiūrėta 2007 07 07]. Prieiga per internetą: <<http://www.crfonline.org/orc/pdf/ref8.pdf>>.
25. EURATEX duomenų bazės. [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą: <http://www.euratex.org/download/publications/others/euratex-broch-technology_platform.pdf>.
26. Gavelis, V., Klimašauskienė, D., Kostelnickienė, V. ir kt. (2000). *Mikroekonomika*. Vilnius: Enciklopedija.
27. Girdzijauskas S., Jefimovas B. (2006). *Įmonės veiklos ekonominė analizė*. Vilniaus universitetas.
28. Goldman, S. L. Nagel, R. N., Preiss, K. (1995). *Agile Competitors and virtual Organizations: Strategies for Enriching the Consumers*. New York: van Norstand Reinhold.
29. Grant, R. M. (1991). The Resource-Based Theory of Competitive Advantage: Implications for Strategy Formulation. *California Management Review*, Spring, p. 119-135. [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą: <http://www.csn.ul.ie/~karen/Articles/Grant1_NB.pdf>.
30. Gražytė-Molienė, O. (2004). *Statistika I. Mokomoji knyga*. Vilnius: Vilniaus verslo kolegija.
31. Gronskas, V. (2005). *Ekonominė analizė*. Kaunas: Technologija.
32. Hardwick, P., Khan, B., Langmead, J. (1990). *An introduction to modern economics*. London New York: Longman.
33. Harper D. (2003). EVA. [žiūrėta 2007-06-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.investopedia.com/university/EVA/EVA6.asp>>.
34. Henderson, David R. *The concise encyclopedia of economics. Present value*. [žiūrėta 2008-02-14]. Prieiga per internetą: <http://www.econlib.org/library/Enc/PresentValue.html>.
35. Išoraitė, M. (2004). Efektyvių veiklos rodiklių panaudojimas vertinant vietos institucijų veiklą. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 4, p. 125-129.
36. Ivlinas, S. T. (1991). *Ekonomikos teorija*. Vilnius: Mintis.
37. Jagelavičius, G. (1999). Ekonominė pridėtinė vertė – pagrindinis finansinės situacijos įvertinimo rodiklis. *Socialiniai mokslai*, 1 (18), p. 67-72.
38. Jagelavičius, G. Boguslauskas, V. (1999). Integruotas įmonės veiklos finansinio įvertinimo modelis. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 10, p. 55-72.
39. Jagelavičius, G., Boguslauskas, V. (1998). Įmonės veiklos finansinių situacijų modelis. *Inžinerinė ekonomika*, 1 (10), p. 42-45.

40. Jakutis, A., Petraškevičius, V., Stepanovas, A. (2000). Ekonomikos teorijos pagrindai: Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams. Kaunas: Mažoji poligrafija.
41. Janušas, D. (2002). EVA – įmonės vertės didinimo priemonė. NK verslas Nr. 2. [žiūrėta 2007-05-25]. Prieiga per internetą: <<http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.full/3c146483bd25c>>.
42. Jewell, B. R. (2000). Integruotos verslo studijos. Vilnius: Garnelis.
43. Jyoti Das, B. (2000). Vadybinė ekonomika. Kaunas: Technologija.
44. Joshi, A., Malik, T. Textile cluster-prospect & retrospect. [žiūrėta 2008-01-13]. Prieiga per internetą: <<http://www.fibre2fashion.com/industry-article/1/58/textile-cluster-prospect-retrospect7.asp>>.
45. Jucevičius, R., Stankevičiūtė, J. (2004). Clusters as a Tools for National Development. Socialiniai mokslai, 4 (54), p. 37-44.
46. Juozaitienė, L. (2000). Įmonės finansai. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
47. Jurkštienė, A. (2001). Organizacijos veiklos matavimo priemonių parinkimo sąlygų analizė. Inžinerinė ekonomika, 3 (23), p. 33-39.
48. Kancerevyčius, G. (2004). Finansai ir investicijos. Kaunas: Smaltija.
49. Kaplan, R.; Norton, D. (1992). The balanced scorecard – measures that drive performance. Harvard business review. [žiūrėta 2008-01-12]. Prieiga per internetą: <<http://library.tmu.edu.tw/news/%5BHarvard%20Business%20Review%20-%20January-February%201992%5D%20-%20Kaplan%20&%20Norton%20-%20The%20Balanced%20Scorecard%20-%20Measures%20That%20Drive%20Pe.pdf>>.
50. Kazlauskienė, V. (2002). Įmonės ekonominės - finansinės būklės analizės ypatumai vertinant verslą nestabilioje rinkoje. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga „Ekonomika ir vadyba-2002“. 2 knyga, Kaunas: Technologija.
51. Kennon, J. The 3 Types of Investment Risk. [žiūrėta 2008-01-12]. Prieiga per internetą: <<http://beginnersinvest.about.com/cs/valueinvesting1/a/080103a.htm>>.
52. Kislingerova, E. (2000). Using of the economic value added model for valuation of a company. Prague University of Economics. Biatic, 11. [žiūrėta 2008-03-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.nbs.sk/BIATEC/KISLAN.PDF>>.
53. Kotler, P. (1991). Marketing Management: Analysis, Planning, Implementation & Control. London: Prentice Hall, Inc.
54. Kozlinskis, V., Guseva, K. (2006). Evaluation of some Business Macro Environment Forecasting Methods. Journal of Business Economics and Management, VII (3), p. 111-117.

55. Kvainauskaitė, V. (2003). Makroaplinkos veiksniai ir jų įtaka prognostiniam baldų paklausos Lietuvoje vertinimui. *Inžinerinė ekonomika*, 3 (34), p. 107-113.
56. Lansilk, A. O. (2000). Productivity growth and efficiency measurement: dual approach. *European Review of Agricultural Economics*, 27 (1), p. 59-73.
57. Leahy, T. (2000). Capitalizing on Economic Value Added. *Business Finance*. [žiūrėta 2007-04-01]. Prieiga per internetą: <<http://businessfinancemag.com/article/capitalizing-economic-value-added-0701>>.
58. Lietuva Europos Sąjungoje. [žiūrėta 2007-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.euro.lt/old/ivykiai/readnews.php3?ItemID=4576&TopMenuID=1&MenuItemID=180&LangID=1>>
59. Lietuvos aprangos ir tekstilės įmonių asociacija. (2004 m. spalio mėn.). „Pagrindinės mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros kryptys ir inovacijų skatinimas Lietuvoje ir ES“ [žiūrėta 2007-04-16]. Prieiga per internetą: <www.textil.stfi.de/download/sites/download_script.asp?filename=612_80.doc>
60. Lietuvos respublikos statistikos departamentas. Užsienio prekyba 2001-2006 metai.
61. Lileikienė, A., Šaparnis, G., Tamošiūnas, T. (2004). Magistro darbo rengimo metodika. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
62. Lipsey, R. G., Chrystal, K. A. (2007). Isoquants: an alternative analysis of the firm's long-run input decisions. Oxford university press. [žiūrėta 2008-02-16]. Prieiga per internetą: <http://www.oup.com/uk/orc/bin/9780199286416/01student/interactive/lipsey_extra_ch06/page_03.htm>
63. Lydeka, Z. (1999). Ekonominės sistemos kokybinis apibrėžimas. *Socialiniai mokslai*, 1 (18), p. 11-18.
64. Lukaševičius, K., Martinkus, B., Piktyš, R. (2005). Verslo ekonomika. Kaunas: Technologija.
65. Mackevičius, J. (2001). Auditas: teorija, praktika, perspektyvos. Vilnius: Lietuvos mokslas.
66. Mackevičius, J. (2003). Valdymo apskaita. Konceptija, metodika, politika. Vilnius: TEV.
67. Mackevičius, J. (2005). Įmonių veiklos analizė. Informacijos rinkimas, sisteminimas ir vertinimas. Vilnius: TEV.
68. Mackevičius, J., Poškaitė, D. (1998). Finansinė analizė. Vilnius: Katalikų pasaulis.
69. Mayer, J. (2005). Not Totally Naked: Textiles and Clothing Trade in a Quota-free Environment. *Journal of World Trade*. Kluwer Law International. Netherlands, 39 (3). [žiūrėta 2008-02-16]. Prieiga per internetą: <http://www.unctad.org/en/docs/osgdp200410_en.pdf>.
70. Marčinskas, A., Diskienė, D. (2001). Įmonės konkurencingumą lemiantys veiksniai. *Mokslo darbai. Ekonomika*, p. 55-56.

71. Martinkus, B. (2003). Darbo procesų valdymas. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
72. Martinkus, B., Sakalas, A., Savanevičiūtė, A. (2003). Darbo išteklių ekonomika ir valdymas. Kaunas: Technologija.
73. Martišius, S. (2000). Ekonometrija ir prognozavimas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
74. Martišius, S.A., Kėdaitis, V. (2003). Statistika 1: statistinės analizės metodai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
75. Martišius, S.A., Vaičiūnas, G.P. (2001). Taikomoji statistika ekonomistams ir vadybininkams. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
76. McClure, B. All About EVA. [žiūrėta 2008-01-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.investopedia.com/articles/fundamental/03/031203.asp>>.
77. Miškinis, A., Kasnauskienė, G. ir kt. Vilniaus universiteto mokslinis darbas. „Tekstilės importo liberalizavimo poveikio Lietuvos tekstilės ir siuvimo pramonės įmonėms bei jų konkurencingumui analizė ir pasiūlymai dėl šio sektoriaus konkurencingumo didinimo“. [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <http://www.ukmin.lt/files/Uzsienio_prekyba/Moksl_Darb/tekstilatask05.doc>.
78. Mitkuvienė, D., Stankevičienė, J. (2005). Textile and Clothing Sector Research from Clustering Perspective. Socialiniai mokslai, 2 (48), p. 75-83.
79. Moffatt M. What does Economic Efficiency mean? Economics [žiūrėta 2007-05-19]. Prieiga per internetą: <http://economics.about.com/od/productivity/f/economic_eff.htm>.
80. Molienė, O. G., Molienė, L. (2004). Statistika (I). Vilnius: Vilniaus verslo kolegija.
81. NetFinTex. (2006). Opportunities and Challenges for Financing Innovation in the European Textile and Clothing Industry. NETWORKING FINANCIAL investors, business experts and support organisations to foster enhanced innovation activity among Europe's TEXTILE and clothing companies. [žiūrėta 2008-04-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.europe-innova.org/index.jsp?type=page&lg=en&cid=8407>>.
82. Palubinskas, G. T. (1997). Strateginio planavimo procesas. Kaunas: Technologija.
83. Pasaulio bankas. (2004 m. gruodis). Lietuvos investicijų klimato įvertinimas. Ataskaitos projektas. [žiūrėta 2007-04-16]. Prieiga per internetą: <http://siteresources.worldbank.org/INTLITHUANIA/Resources/ICA_Report_2005_Lt.doc>
84. Pass, C., Lowes, B., Davies, L. (1997). Ekonomikos terminų žodynas. Vilnius: UAB „Baltijos biznesas“.
85. Pranulis, V., Pajuodis, A., Urbonavičius, S., Virvilaitė, R. (1999). Marketingas. Vilnius: Eugrimas.

86. Puškorius, S. (2004). Veiklos auditas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.
87. Rastenienė, A. (2002). Mikroekonomika. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija.
88. Rudzkień, V. (2005). Socialinė statistika. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
89. Russel, M. Investing - Economic Value Added. [žiūrėta 2007-04-15]. Prieiga per internetą: <<http://ezinearticles.com/?Investing---Economic-Value-Added&id=287783>>.
90. Satapathy, S. (2002). Seasonal Variation Index: A Decision Making tool in Pharma Marketing. [žiūrėta: 2007-02-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.pharmabiz.com/article/detnews.asp?articleid=11399§ionid=46>>.
91. Shaked, I., Michel, A., Leroy, P. (1997). Creating Value Through E.V.A. – Myth or Reality. [žiūrėta 2008-03-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.strategy-business.com/press/16635507/12756>>.
92. Shrieves, R. E., Wachowicz, J. M. (2000) Free Cash Flow (FCF), Economic Value Added (EVA), and Net Present Value(NPV): A Reconciliation of Variations of Discounted-Cash-Flow (DCF) Valuation. [žiūrėta 2008-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://bus.utk.edu/finance/WP/eva.pdf>>.
93. Slatkevičienė, G., Vanagas, P. (2001). Veiklos kompleksinio vertinimo sistema: sudarymo teorija ir metodai. Kaunas: Technologija.
94. Smalenskas G. (2002). Finansai. Vilnius: Homo Liber.
95. Snieška, V. ir kt. (2001). Mikroekonomika. Kaunas: Technologija.
96. Song, H. (2006). Global Quata System and China's textile and Clothing Industry. China & World Economy. No. 5. Institute of World Economics and Politics, Chinese Academy of Social Sciences.
97. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (2005). Pagrindiniai įmonių veiklos vertinimo rodikliai 2004. Vilnius: Statistikos departamentas.
98. Stewart, S. & Co. Research (2000). EVA and production strategy: Jonah is back! [žiūrėta 2007-08-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.sternstewart.com/research/studies2.aspx?ID=1292>>.
99. Stickney, K. (1999). Financial statement analysis. Second edition. New York: The Dryden Press.
100. Stoner, J. A. F., Freeman, R. E., Gilbert, D. R. (2005). Vadyba. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
101. Stoškus, S., Beržinskienė, D. (2005). Pokyčių valdymas. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
102. Šeputis, K. (2003). Konkurencinga pramonė- Lietuvos sėkmė Europos Sąjungoje. [žiūrėta 2007-01-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.lpk.lt/LPKNAUJ/newsdir/lpknews/Taryba0412/K.Sepucio.htm>>.

103. Šlekienė, D., Klimavičienė I. (1999). Įmonės veiklos finansinis įvertinimas. Kaunas: Technologija.
104. Švelienė, E. S. (2004). Valdymo sprendimai. Kaunas: Technologija.
105. Tamašauskienė, Z. (2002). Gamyba ir kaštai. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
106. The Lithuanian Development Agency. (2004). The textile and apparel industry in Lithuania. [žiūrėta 2007-02-14]. Prieiga per internetą: <http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/industry/doc/sec_234_2003_en.pdf>.
107. Urbanskienė, R., Mitkuvienė, D. (2006). Textile and Apparel Industry Competitiveness: Supply Chain and Clusters Impact. Socialiniai mokslai, 4 (54), p. 80-92.
108. Utterback, J. M. (1990). Environmental Analysis and Forecasting. Management: A New View of Business Policy and Planning. Boston: Little, Brown, p. 134-144.
109. Valkauskas, R. (1995). Ūkio statistika: teorijos ir praktikos apybraižos. Vilnius: Lietuvos banko informacijos ir statistikos departamento leidybos ir poligrafijos skyrius.
110. Valkauskas, R. (2002). Statistika. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija.
111. Van Fleet, D. D. (1994). Contemporary management. Boston: Houghton Mifflin Company.
112. Wilson, H. J. (1998). Business Forecasting. Boston: McGraw-Hill.
113. Wonnacott, P., Wonnacott, R. (1998). Mikroekonomika. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
114. Zelgalve, E. (2001). EVA – a new measure of financial performance of commercial banks. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, 19, p. 189-194.
115. Žvinklys, J., Vabalas E. (2001). Įmonės ekonomika. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija.
116. Žvirblis, A. (2007). Verslo makroekonomikos komponentų ir veiksnių kompleksinis vertinimas. Mokslo darbai. Ekonomika, 80, p. 103-116.
117. Раудик, А., Раудсепп, В., Иванова, Н. (2003). Влияние левериджа на экономическую добавленную стоимость (EVA) предприятия: проблемы, взаимосвязи и методика анализа. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, 27, p. 191-199.
118. Чечевицына, Л. Н. (2002). Анализ финансово-хозяйственной деятельности: учебник для экономических колледжей и средних специальных учебных заведений. Москва: Издательско-книготорговый центр „Маркетинг“.

Pagrindinių sąvokų žodynas

Šios sąvokos magistro darbe pateikiamos remiantis šaltiniais: Vainienė, R. (2005). Ekonomikos terminų žodynas. Vilnius: Tyto alba; Pass, Ch., Lowes, B., Davies, L. (1997). Ekonomikos terminų žodynas. Vilnius: Baltijos bisnis.

B

Bendrasis pelnas – skirtumas tarp pardavimo pajamų ir savikainos. Skaičiuojant bendrąjį pelną, dažniausiai įskaitomi įmonės mokesčiai ir nusidėvėjimas.

Bendrasis pelningumas – įmonės veiklos efektyvumo vertinimo rodiklis, apskaičiuojamas kaip bendrojo pelno ir pardavimo pajamų santykis.

D

Darbo našumas – per laiko vienetą darbuotojo pagamintas produkto kiekis.

Debitorinis įsiskolinimas – suma, kurią įmonė turi gauti už suteiktas paslaugas arba parduotas prekes iš savo debitorių.

Diskonto norma – 1) nuolaidos, su kuria perkami skolos vertybiniai popieriai, dydis, išreikštas procentais; 2) palūkanų norma, už kurią centrinis bankas skolina komerciniams bankams; 3) palūkanų norma, taikoma apibūdinti ateities pinigų srautų dabartinę vertę.

E

EBIT – įmonės veiklos vertinimo rodiklis, lygus įmonės pelnui prieš sumokant palūkanas ir mokesčius.

Efektyvumas – išteklių panaudojimo veiksmingumas, kai norimas rezultatas pasiekiamas mažiausiomis įmanomomis sąnaudomis arba naudojant turimus išteklius pasiekiamas maksimalus įmanomas rezultatas.

Ekonominiai ištekliai – riboti ištekliai, naudojami gaminant prekes ir teikiant paslaugas.

Ekonominiai rezultatai (įmonės) – pajamos, pelnas ar nuostoliai per ataskaitinį laikotarpį.

Eksportas – prekių pardavimas užsienio pirkėjams, paslaugų teikimas užsienio subjektams.

F

Finansiniai rodikliai – priemonė pateikti įmonės apskaitos arba finansinius skaičiavimus tarp kitų skaičių, išreiškiant skaičius kaip kitų skaičių santykį, tam, kad būtų įvertintas įmonės „didumas“ arba „mažumas“.

G

Gamyba – gamybos išteklių (darbo, kapitalo, gamtos išteklių ir kt.) naudojimas prekėms ir paslaugoms sukurti.

Gamybos efektyvumas – rinkos charakteristika, rodanti rinkos pajėgumą turima technika gaminti produktus su mažiausiomis įmanomomis sąnaudomis ilgą laiką. Gamybos efektyvumo pasiekama tada, kai produkcija gaminama labai didelėse įmonėse ir kai yra ilgalaikė rinkos pasiūlos ir paklausos pusiausvyra.

Gamtiniai ištekliai – žemės ir pagrindiniu žaliavų indėlis į gamybą. Gamtiniai ištekliai yra vienas iš trijų pagrindinių gamybos veiksnių, kiti du yra darbas ir kapitalas.

Gamybos veiksniai – ekonominiai (riboti) ištekliai, naudojami gamybos procese. Gamybos veiksnius galima suskirstyti į tris pagrindines grupes: gamtos, darbo ir kapitalo. Dar vadinama gamybos ištekliais. **Grynasis pelningumas** – įmonės veiklos efektyvumo vertinimo rodiklis, skaičiuojamas kaip grynojo pelno ir pajamų santykis. Jis parodo, kiek eurų grynojo pelno duoda 1 euro (ar kito piniginių vienetų) vertės pardavimai.

H

Hipotezė – prognozavimo būdas, suformuluotas iš teorinės analizės ir pakankamai tiksliai apibūdinamas, kad jį būtų galima patikrinti patirties duomenimis.

I

Ilgalaikis turtas – turtas, kurio vertė į naująjį produktą perkeliama dalimis ir jis nesunaudojamas per vieną gamybos ciklą. Paprastai tai ilgiau kaip metus įmonės naudojamas turtas – pastatai, įrenginiai ir kt., kurie daugelį kartų naudojami gamybos ir aptarnavimo procesuose. Ilgalaikis turtas gali būti materialus ir nematerialus (pvz., prestižas).

Įmonė – pelno siekiantis ūkio subjektas.

Importas – prekių, paslaugų, darbo ir kapitalo įvežimas (pirkimas) iš užsienio šalies.

Infliacija – piniginių vienetų perkamosios galios kritimas ir bendrojo kainų lygio didėjimas. Infliaciją sukelia pinigų kiekio didėjimas, pvz., kreditų emisija ar kai kurių išteklių, pvz., naftos, kainų pokyčiai. Infliacija matuojama vartotojų kainų indeksu ir išreiškiama procentais.

Investicijos – 1) Išlaidos perkant tokius finansinius vertybinius popierius obligacijos ir akcijos. Dar kitaip vadinama finansine investicija. 2) Kapitaliniai įdėjimai perkant materialųjį turtą (gamyklą, mašinas ar įrenginius (pagrindinis kapitalas) ar akcijas (apyvartinis kapitalas), t.y. materialieji arba tikrieji įdėjimai. Ekonomikos analizėje terminas investicijos dažniausiai vartojamas materialiojo investavimo prasme.

Ištekliai – gėrybės, kurios gali būti vartojamos ar naudojamos gamyboje. Dauguma išteklių yra ekonominiai, t.y. fiziškai riboti.

K

Kapitalas – indėlis į gamybą, investuojant į materialųjį kapitalą (pvz. įmonės, įstaigas, įrankius) ir intelektualųjį (profesinį pasirengimą).

Kapitalo kaštai – mokestis, kurį moka įmonė už ilgalaikio kapitalo panaudojimą savo ūkinėje veikloje. Vidutinės kapitalo sąnaudos įmonei, naudojančiai keletą ilgalaikių lėšų šaltinių savo investicijoms finansuoti, priklauso nuo konkrečių kiekvieno kapitalo šaltinio išlaidų, nustatomų pagal kiekvieno šaltinio panaudojimo apimtį.

Klasteris – tai tam tikro regiono ribose egzistuojanti ryšių struktūra, sudaranti sąlygas glaudžiam įvairių formų bendradarbiavimui.

Konkurencingumas – asmens, produkto, įmonės, šakos ar šalies pajėgumas konkuruoti rinkoje.

Koreliacija – dviejų ar daugiau dydžių, reiškinių ar procesų tarpusavio priklausomybė.

N

Našumas – produkcijos apimties ir gamybos veiksmų sąnaudų santykis. Našumas dažnai matuojamas produkcijos kiekiu, pagamintu per žmogaus darbo valandą.

Nuosavas kapitalas – įmonės turto dalis, likusi iš viso turto atėmus įsipareigojimus.

Nuostolis – skirtumas, susidarantis, kai firmos bendrosios pajamos tampa mažesnės už bendrąsias sąnaudas.

P

Pajamos – įmonės ar asmens gaunamos lėšos kaip atlygis už darbą, pastangas ar kaip investicijų grąža. Pajamos gali būti gaunamos pinigais arba natūra.

Pajėgumas – didžiausia produkcijos apimtis, kuria įmonė gali fiziškai pagaminti visiškai ir lanksčiau panaudodama savo išgales.

Pardavimų pelningumas – atspindi pardavimų efektyvumą įvairiuose įmonės veiklos etapuose. Pardavimų pelningumas vertina kokią grąžą duoda 1 pardavimų litas.

Pelnas – įmonės gaunamas pajamų ir patiriamų sąnaudų skirtumas.

Pelningumo rodikliai – įmonės pelno normos apskaitos matas, kuris išreiškia įmonės pelną kaip jos pajamų gautų iš pardavimo procentą.

Pelningumas – įmonės veiklos efektyvumo, vertybinių popierių ar jų portfelio pajamingumo vertinimas lyginant uždirbtą pelną ar pajamas (dividendus, palūkanas) su tam tikru pasirinktu dydžiu – apyvarta, kapitalu, akcijos nominaliaja verte ir pan. Pelningumas gali būti vertinamas skaičiuojant grynąjį pelningumą, turto grąžą ar pajamingumą.

Pridėtinė ekonominė vertė (EVA) – įmonės veiklos efektyvumo ir investicijų grąžos vertinimo rodiklis, jis gali būti apskaičiuojamas, pvz., iš įmonės veiklos rezultato (sumokėjus mokesčius) atimant nuosavo ir skolinto kapitalo kainą (t.y. grąžos normą, kompensuojančią investicijų į veiklą riziką) arba kitais būdais. Pridėtinė ekonominė vertė išreiškiama absoliučia suma, t.y. valiutos vienetais (pvz., mln. eurų).

Prognozavimas – ateities reiškinų ir rodiklių dydžių numatymo būdas. Prognozuojant taikomi įvairūs metodai, pvz., modeliavimas, analogija, ekstrapoliacija ir interpoliacija, aiškinimas, interpretacija, ekspertų apklausa ir kt.

R

Regresinė analizė – statistikos metodas tokiai lygčiai apskaičiuoti, kuri geriausiai tinka priklausomųjų ir nepriklausomųjų kintamųjų stebėjimų eilėms, ir šitai galima geriausiai įvertinti tikrąjį ryšį tarp tų kintamųjų. Iš šios lygties paskui įmanoma numatyti, koks bus (nežinomas). Priklausomasis kintamasis (-ieji) pateiktajai (žinomo) priklausomojo kintamojo (-uju) reikšmei.

Rinka – mainų mechanizmas, suvedantis produkto, gamybos veiksmų ar vertybinių popierių pardavėjus ir pirkėjus.

S

Sąnaudos – ekonominės naudos sumažėjimas dėl turto sunaudojimo, turto pardavimo, turto netekimo arba turto vertės sumažėjimo ar išipareigojimų prisiėmimo per ataskaitinį laikotarpį, kai dėl to sumažėja nuosavas kapitalas, išskyrus tiesioginį jo mažinimą.

Savikaina – prekės pagaminimo ar paslaugos suteikimo sąnaudos.

Sezoniniai svyravimai – ekonominių rodiklių svyravimai, kuriuos sukelia sezoniniai pokyčiai. Pvz., sezoniniai svyravimai itin būdingi žemės ūkio produkcijos gamybai.

T

Technologija – mokslo ir technikos taikymas tam, kad pagerėtų gaminiai ir gamybos procesas.

Trumpalaikis išipareigojimas – išipareigojimas, už kurį įmonė privalės atsiskaityti per vienerius metus nuo balanso datos arba per vieną įmonės veiklos ciklą.

Trumpalaikis turtas – turtas, kurį įmonė sunaudoja ekonominei naudai gauti per vienerius metus arba per vieną įmonės veiklos ciklą.

Turtas – materialiosios, nematerialiosios ir finansinės vertybės, kurias valdo ir naudoja ir (arba) kuriomis disponuoja įmonė, ir kurias naudojant tikimasi gauti ekonominės naudos.

U

Ūkis – 1) šalies ekonomika ar jos dalis (pvz., žemės ūkis, miškų ūkis); 2) vertimosi žemės ir miškų ūkio veiklos organizavimo forma, kai teisės aktų nustatyta tvarka įregistruojamas ūkininko ūkis.

V

Vidurkis – ekonominėje analizėje itin dažnai taikomas rodiklių vertinimo būdas; vidurkis apskaičiuojamas kaip rodiklio verčių sumos ir šių verčių skaičiaus santykis. Vidurkis pašalina individualius analizuojamo rodiklio ypatumus. Skaičiuojamas aritmetinis vidurkis, aritmetinis svertinis vidurkis, geometrinis vidurkis, moda, mediana.

Vidutiniai svertiniai kapitalo kaštai (WACC) – kapitalą sudaro keli kapitalo komponentai, o kiekvieno jų kaštai yra skirtingi, tai įmonės kapitalo kaštai apskaičiuojami kaip šių komponentų svertinis vidurkis, kur kiekvieno komponento svoris yra jo dalis bendrajame įmonės kapitale.

Veiklos sąnaudos – patirtos per ataskaitinį laikotarpį išlaidos, susijusios su įprastine įmonės veikla, vykdoma neatsižvelgiant į pardavimų apimtį, išskyrus finansinę, investicinę ir kitą veiklą.

Veiklos pelnas – parodo įmonės įprastinės veiklos rezultatą per ataskaitinį laikotarpį. Įprastinės veiklos pelno dydis – tai įmonės vadovų per ataskaitinį laikotarpį sąmoningai vykdytos ir nuo jų valios priklausančios veiklos rezultatas. Šis pelno rodiklis svarbus tuo, kad parodo įmonės pagrindinės veiklos pelną, atsiribojant nuo to, kokius šaltinius įmonė naudoja savo veiklai finansuoti, t.y. ar ji naudoja skolintas lėšas ar ne, ir kiek gauna pajamų iš savo nepagrindinės veiklos, t.y. ilgalaikio turto pardavimo ir pan.

PRIEDAI

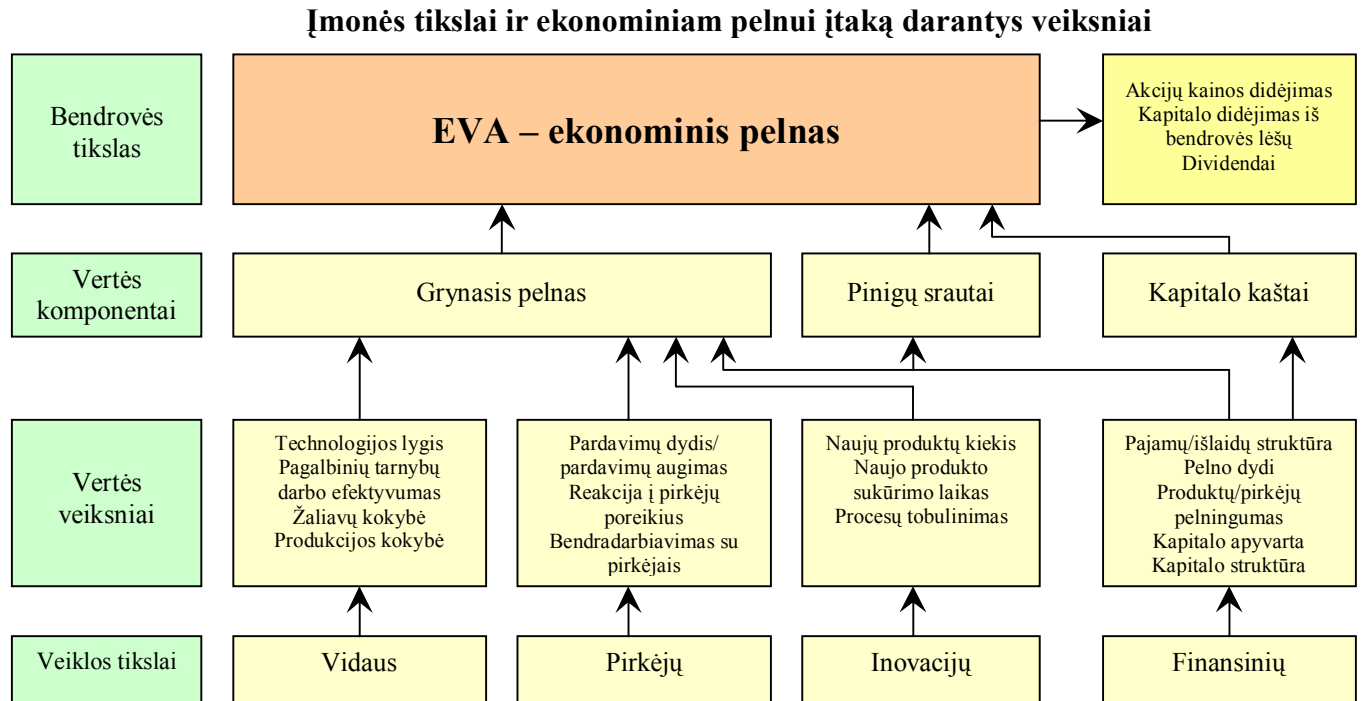
1 priedas

Įmonės ūkinės veiklos efektyvumą įvertinantys santykiniai finansiniai rodikliai

Pavadinimas	Formulė	Apibūdinimas
Turto apyvartumo rodikliai		
Viso turto apyvartumo kartais rodiklis	$\frac{\text{Pardavimai}}{\text{Visas turtas}}$	Rodiklis parodo, kaip efektyviai įmonė panaudoja turimą turtą realizacijos procesui garantuoti, t.y., kiek kiekvienam turto litui tenka realizacijos.
Ilgalaikio turto apyvartumo rodiklis	$\frac{\text{Pardavimai}}{\text{Ilgalaikis turtas}}$	Jis parodo, kiek vidutiniškai dienų ar mėnesių trunka viena ilgalaikio turto apyvarta.
Trumpalaikio turto apyvartumo rodiklis	$\frac{\text{Pardavimai}}{\text{Trumpalaikis turtas}}$	Rodiklis parodo šio turto panaudojimo efektyvumą, uždirbant pajamų iš pardavimo, t.y. kiek pajamų tenka kiekvienam trumpalaikio turto litui.
Atsargų apyvartumas kartais rodiklis	$\frac{\text{Pardavimai}}{\text{Vidutinės atsargos}}$	Rodiklis parodo ne tik per kiek laiko, t.y. kiek kartų apsisuka atsargos iš daiktinės formos virsdamos pinigine forma, bet ir kiek dienų šios atsargos būna įmonėje.
Debitorinio išskolinimo apyvartumas kartais rodiklis	$\frac{\text{Pardavimai}}{\text{Debitorinis išskolinimas}}$	Rodiklis informuoja apie įmonės mokėjimų politiką vartotojų atžvilgiu, apie sėkmę išieškant išskolinimą.
Darbo jėgos panaudojimo efektyvumo rodikliai		
Vieno darbuotojo išdirbis	$\frac{\text{Pagamintos produkcijos apimtis}}{\text{Gamybos darbuotojų sk.}}$	Rodiklis parodo, kiek pagamintos produkcijos vidutiniškai tenka vienam įmonės darbuotojui.
Grynojo pelno apimtis, tenkanti 1 darbuotojui rodiklis	$\frac{\text{Grynasis pelnas}}{\text{Gamybos darbuotojų sk.}}$	Rodiklis parodo, kiek grynojo pelno vidutiniškai uždirba vienas įmonės darbuotojas.
Išlaidų lygio rodikliai		
Parduotų prekių savikaina vienam pardavimų litui	$\frac{\text{Parduotų prekių savikaina}}{\text{Pardavimai}}$	Rodiklis parodo įmonės ūkininkavimo efektyvumą, valdymo tarnybų poveikį išlaidoms, sugebėjimą kontroliuoti jų formavimąsi.
Veiklos sąnaudos vienam pardavimų litui	$\frac{\text{Veiklos sąnaudos}}{\text{Pardavimai}}$	Rodiklis parodo, kiek vienam pardavimų litui tenka veiklos sąnaudų.
Pelningumo rodikliai		
Bendrasis pardavimų pelningumas	$\frac{\text{Bendrasis pelnas}}{\text{Pardavimų apimtis}}$	Bendrasis pardavimų pelningumas parodo įmonių sugebėjimą uždirbti pelną iš pagrindinės veiklos, t.y. kokia dalis bendrojo pelno tenka vienai daliai pardavimo ir produktų pajamų.
Įprastinės veiklos pelningumas	$\frac{\text{Įprastinės veiklos pelnas}}{\text{Pardavimų apimtis}}$	Šis rodiklis apibūdina pardavimų pelningumą iki mokesčių išskaitymo, todėl atspindi įmonės įprastinės veiklos efektyvumą ir vadovų veiklą, kuriant pelną iki mokesčių išskaitymo.
Grynasis pardavimų pelningumas	$\frac{\text{Grynasis pelnas}}{\text{Pardavimų apimtis}}$	Rodiklis parodo bendrą įmonės pelningumo įvertinimą, nes į šio rodiklio skaičiavimus yra įtraukti visi veiksniai, darantys įtaką įmonės veiklos galutiniam rezultatui – grynajam pelnui.
Veiklos pardavimų pelningumas	$\frac{\text{Veiklos pelnas}}{\text{Pardavimų apimtis}}$	Šis rodiklis atspindi įmonės pagrindinės veiklos efektyvumą. Jis rodo įmonės veiklos sąnaudų lygį, vadovybės sugebėjimą kontroliuoti ir mažinti valdymo išlaidas.
Nuosavo kapitalo pelningumas	$\frac{\text{Grynasis pelnas}}{\text{Akc. kapitalo vertė + įm. rezervų suma}}$	Rodiklis parodo nuosavo kapitalo sukurtą pelną ir tam tikru mastu – įmonės vadovybės darbo efektyvumą naudojant investuotą kapitalą bei grynojo pelno sumą, tenkančią vienam akcinio kapitalo vertės vienetui.
Turto pelningumas	$\frac{\text{Grynasis pelnas}}{\text{Vidutinė metinė turto vertė}}$	Rodiklis parodo įmonės ilgalaikio ir trumpalaikio turto naudojimo efektyvumą, vadovų sugebėjimą jį valdyti ir kontroliuoti bei kiek grynojo pelno uždirba vienas turto litas.

Šaltiniai: Andrijauskienė (2004); Gronskas (2005); Buškevičiūtė, Mačerinskienė (2004); Juozaitienė (2000); Kancerevyčius (2004); Mackevičius (2005, 2001); Mackevičius, Poškaitė, (1998); Чечевичкина (2002).

2 priedas

Šaltinis: G. Jagelavičius (1999).

3 priedas

Sezoniškumo nustatymo metodai

1. Paprastųjų vidurkių metodas. Vidurkių metodai tinka tuo atveju, kai tiriamieji rodikliai mažai kinta metų metais, t.y. tais atvejais, kai nėra ryškios reiškinio didėjimo ar mažėjimo tendencijos.

Taikant paprastųjų vidurkių metodą apskaičiuojami atitinkamų mėnesių (ketvirčių) kelerių metų vidurkiai ir bendrasis metinis vidurkis. Dalijant mėnesių (ketvirčių) vidurkius iš bendrojo metinio vidurkio gaunamas sezoniškumo indeksas (Bagdonas, 2005).

Sezoniškumas paprastųjų vidurkių metodu gali būti nustatytas pagal pateiktą formulę:

$$Z_i = \frac{\bar{Y}_i}{\bar{Y}_j} \quad (1)$$

Čia: Z_i – vieno mėnesio (ketvirčio) sezoniškumo indeksas; i – mėnuo (ketvirtis); j – metai.

Dvylikos mėnesių arba keturių ketvirčių sezoniškumo indeksai sudaro vadinamąją sezoniškumo bangą, kuri ir rodo svyravimų pobūdį per metus (Gražytė-Molienė, 2004). Vidutiniai kiekvieno mėnesio ar ketvirčio sezoniškumo indeksai turi būti lygūs 1 arba 100 %. Tai reiškia, kad sezoniškumo indeksų suma 12 mėnesių turi būti lygi 12 arba 1200 %, o 4 ketvirčių – 4 arba 400 %. Jei apskaičiuotų sezoniškumo indeksų suma gaunama kitokia, šiuos indeksus reikia koreguoti atitinkamu koeficientu (Bartosevičienė, 2005): 1) kai nustatyti mėnesiniai sezoniškumo indeksai:

$$K_{koreg} = \frac{12}{\sum Z_i} \quad (2)$$

2) arba kai šie indeksai ketvirtiniai:

$$K_{koreg} = \frac{4}{\sum Z_i} \quad (3)$$

Pakoreguoti dvylikos mėnesių arba keturių ketvirčių sezoniškumo indeksai sudaro vadinamąją sezoniškumo bangą kuri ir rodo svyravimų pobūdį per metus.

2. Slankiųjų vidurkių metodas. Sezoniniai svyravimai gali būti įtraukti į prognozes naudojant sezoninį indeksą, apskaičiuojamą slenkančio vidurkio būdu. Slankusis vidurkis skaičiuojamas iš 12 ar 4 narių, t.y. iš lyginio narių skaičiaus, sudarančio metų periodą, per kurį pasireiškia sezoniniai svyravimai. Slankiųjų vidurkių metodei reikia naudoti minimaliai 4 metų duomenis, nes po pusę pirmų ir paskutinių metų, dėl metodo ypatumo, iš skaičiavimo iškrenta.

Slenkantis vidurkis randamas sudėjus kiekvieno pageidaujamo laikotarpio reikšmes ir sumą padalijus iš laikotarpio skaičiaus. Tai daroma keliais veiksmais:

1 veiksmas. Keturių laikotarpio slenkančio vidurkio apskaičiavimas. Keturių laikotarpio slenkantis pardavimų apimčių vidurkis apskaičiuojamas, imant paėiliui po keturis ketvirčius, pradedant pirmaisiais pirmųjų metų keturiais ketvirčiais.

$$Y_1 = \frac{X_{11} + X_{12} + X_{13} + X_{14}}{4}; \quad Y_2 = \frac{X_{12} + X_{13} + X_{14} + X_{21}}{4} \dots \quad (4)$$

Čia: $Y_1, Y_2 \dots$ – keturių laikotarpių slenkantis pardavimų apimčių vidurkis; X_{11} – pirmų analizuojamų metų pirmo ketvirčio pardavimai; X_{21} – antrų analizuojamų metų pirmo ketvirčio pardavimai. Kiekvieną kartą skaičiuojant iš naujo atmetame pirmąjį ketvirtį ir pridedame naują eilinį ketvirtį.

2 veiksmas. Centruoto slenkančio vidurkio apskaičiavimas. Centruotas slenkantis vidurkis kiekvienam ketvirčiui apskaičiuojamas kaip kiekvieno tiesioginės keturių laikotarpių slenkančių vidurkių poros vidurkis.

$$Y'_{13} = \frac{X_1 + X_2}{2}; \quad Y'_{14} = \frac{X_2 + X_3}{2} \dots \quad (5)$$

Čia: Y'_{13} - pirmų analizuojamų metų trečio ketvirčio centruotas slenkantis vidurkis.

Pirmų metų centruotą slenkantį vidurkį galima apskaičiuoti tik nuo trečio ketvirčio. Paskutinių analizuojamų metų centruoti slenkantys vidurkiai apskaičiuojami tik pirmam ir antram ketvirčiui.

3 veiksmas. Sezoniškumo indekso apskaičiavimas. Sezoniškumo indeksas apskaičiuojamas, dalijant faktiškas ketvirčių pardavimų apimtis iš centruoto slenkančio vidurkio atitinkamam ketvirčiui.

$$Z_{ij} = \frac{X_{ij}}{Y'_{ij}} \quad (6)$$

Čia: Z_j – i metų j ketvirčio sezoniškumo indeksas; X_j - i metų j ketvirčio pardavimų apimtis; Y'_j - i metų j ketvirčio centruotas slenkantis vidurkis.

4 veiksmas. Vidutinio sezoniškumo indekso kiekvienam ketvirčiui apskaičiavimas. Norint atlikti tolesnes sezoniškumo analizes arba prognozę reikia paskaičiuoti kiekvieno ketvirčio vidutinį sezoniškumo indeksą. Jis skaičiuojamas išvedant visų analizuojamų metų vidurkius kiekvienam ketvirčiui atskirai. Šie vidutiniai sezoniškumo indekso vidurkiai gali būti koreguojami 2 formulės pagalba, jei sezoniškumas analizuojamas mėnesiais, arba 3 formulės – jei sezoniškumas analizuojamas ketvirčiais. Svarbiau yra ištirti sezoniškumo indeksų reikšmes, norint išsiaiškinti ilgalaikę tendenciją bei kitas elgsenos tendencijas.

Slenkančio vidurkio metodas turi ir privalumų, ir trūkumų:

Privalumai: 1) kaip ilgalaikę tendenciją atskleidžiantis metodas, jis yra paprastas ir lengvas naudoti; 2) jis pateikia realią ilgo laikotarpio judėjimo charakteristiką.

Trūkumai: 1) juo nenustatysime posūkio taškų tendencijos prognozėje; 2) jis naudojamas su prielaida, kad tiriamų duomenų eilučių periodiškumas yra apibrėžtas ir santykinai pastovus; 3) juo negalima apskaičiuoti slenkančių vidurkių duomenų eilučių pradžiai ir pabaigai (Jyoti Das, 2000).

AB „Linus“ 2002 - 2007 metų horizontalioji ir vertikalioji pelno (nuostolio) ataskaita

AB „Linus“ 2002 - 2007 metų horizontalioji pelno (nuostolio) ataskaita

Eil. Nr.	Straipsniai	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	Pasikeitimai palyginti su praėjusiais metais									
								2003 m.		2004 m.		2005 m.		2006 m.		2007 m.	
								(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.
I.	Pardavimai ir paslaugos	69880018	69985081	74238125	73290024	60077511	64422391	105063	0,15	4253044	6,08	-948101	-1,28	-13212513	-18,03	4344880	7,23
II.	Parduotų prekių savikaina	46819684	53100834	51565855	51424251	47792438	49360098	6281150	13,42	-1534979	-2,89	-141604	-0,27	-3631813	-7,06	1567660	3,28
III.	Bendrasis pelnas (nuostolis)	23060334	16884247	22672270	21865773	12285073	15062293	-6176087	-26,78	5788023	34,28	-806497	-3,56	-9580700	-43,82	2777220	22,61
IV.	Veiklos sąnaudos	16026502	14685798	15757664	18434044	16566342	14706632	-1340704	-8,37	1071866	7,30	2676380	16,98	-1867702	-10,13	-1859710	-11,23
V.	Veiklos pelnas (nuostolis)	7033832	2435558	6914604	3431729	-4281269	355661	-4598274	-65,37	4479046	183,90	-3482875	-50,37	-7712998		4636930	
VI.	Kita veikla	-262632	-253768	-6055437	-182147	119978	251353	8864		-5801669		5873290		302125		131375	109,50
VII.	Finansinė ir investicinė veikla	-2651549	-946186	-575796	410438	-326400	55249	1705363		370390		986234		-736838		381649	
VIII.	Įprastinės veiklos pelnas	4119651	1235604	283371	3660020	-4487691	662263	-2884047	-70,01	-952233	-77,07	3376649	1191,60	-8147711		5149954	
IX.	Pelnas prieš apmokestinimą	3378339	1187412	283371	3660020	-4487691	662263	-2190927	-64,85	-904041	-76,14	3376649	1191,60	-8147711		5149954	
X.	Pelno mokestis	485039	429041	268475	938797	-539541	126678	-55998	-11,55	-160566	-37,42	670322	249,68	-1478338		666219	
XI.	Grynasis pelnas	2893300	758371	14896	2721223	-3948150	535585	-2134929	-73,79	-743475	-98,04	2706327	18168,15	-6669373		4483735	

AB „Linus“ 2002 - 2007 metų vertikalioji pelno (nuostolio) ataskaita

Eil. Nr.	Straipsniai	2002 m.		2002/2003 metų pokytis	2003 m.		2003/2004 metų pokytis	2004 m.		2004/2005 metų pokytis	2005 m.		2005/2006 metų pokytis	2006 m.		2006/2007 metų pokytis	2007 m.	
		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%
		I.	Pardavimai ir paslaugos	69880018	100	-	69985081	100	-	74238125	100	-	73290024	100	-	60077511	100	-
II.	Parduotų prekių savikaina	46819684	67,00	8,87	53100834	75,87	-6,41	51565855	69,46	0,71	51424251	70,17	9,39	47792438	79,55	-2,93	49360098	76,62
III.	Bendrasis pelnas (nuostolis)	23060334	33,00	-8,87	16884247	24,13	6,41	22672270	30,54	-0,71	21865773	29,83	-9,39	12285073	20,45	2,93	15062293	23,38
IV.	Veiklos sąnaudos	16026502	22,93	-1,95	14685798	20,98	0,24	15757664	21,23	3,93	18434044	25,15	2,42	16566342	27,57	-4,75	14706632	22,83
V.	Veiklos pelnas (nuostolis)	7033832	10,07	-6,59	2435558	3,48	5,83	6914604	9,31	-4,63	3431729	4,68	-11,81	-4281269	-7,13	7,68	355661	0,55
VI.	Kita veikla	-262632	-0,38	0,01	-253768	-0,36	-7,79	-6055437	-8,16	7,91	-182147	-0,25	0,45	119978	0,20	0,19	251353	0,39
VII.	Finansinė ir investicinė veikla	-2651549	-3,79	2,44	-946186	-1,35	0,58	-575796	-0,78	1,34	410438	0,56	-1,10	-326400	-0,54	0,63	55249	0,09
VIII.	Įprastinės veiklos pelnas	4119651	5,90	-4,13	1235604	1,77	-1,38	283371	0,38	4,61	3660020	4,99	-12,46	-4487691	-7,47	8,50	662263	1,03
IX.	Pelnas prieš apmokestinimą	3378339	4,83	-3,14	1187412	1,70	-1,31	283371	0,38	4,61	3660020	4,99	-12,46	-4487691	-7,47	8,50	662263	1,03
X.	Pelno mokestis	485039	0,69	-0,08	429041	0,61	-0,25	268475	0,36	0,92	938797	1,28	-2,18	-539541	-0,90	1,09	126678	0,20
XI.	Grynasis pelnas	2893300	4,14	-3,06	758371	1,08	-1,06	14896	0,02	3,69	2721223	3,71	-10,28	-3948150	-6,57	7,40	535585	0,83

5 priedas

AB „Utenos trikotažas“ 2002 - 2007 metų horizontalioji ir vertikalioji pelno (nuostolio) ataskaita

AB „Utenos trikotažas“ 2002 - 2007 metų horizontalioji pelno (nuostolio) ataskaita

Eil. Nr.	Straipsniai	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	Pasikeitimai palyginti su praėjusiais metais									
								2003 m.		2004 m.		2005 m.		2006 m.		2007 m.	
								(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.
I.	Pardavimai	163212000	180855000	174691000	173327000	163274000	137688000	17643000	10,81	-6164000	-3,41	-1364000	-0,78	-10053000	-5,80	-25586000	-15,67
II.	Parduotų prekių savikaina	123490000	135744000	132616000	135952000	138342000	121899000	12254000	9,92	-3128000	-2,30	3336000	2,52	2390000	1,76	-16443000	-11,89
III.	Bendrasis pelnas (nuostolis)	39722000	45111000	42075000	37375000	24932000	15789000	5389000	13,57	-3036000	-6,73	-4700000	-11,17	-12443000	-33,29	-9143000	-36,67
IV.	Veiklos sąnaudos	25508000	28275000	28552000	26542000	17100000	17696000	2767000	10,85	277000	0,98	-2010000	-7,04	-9442000	-35,57	596000	3,49
V.	Veiklos pelnas (nuostolis)	14214000	16836000	13523000	10833000	7832000	-1907000	2622000	18,45	-3313000	-19,68	-2690000	-19,89	-3001000	-27,70	-9739000	
VI.	Finansinės (sąnaudos), grynąja verte	1156000	1186000	1304000	1056000	3403000	5862000	30000	2,60	118000	9,95	-248000	-19,02	2347000	222,25	2459000	72,26
VII.	Pelnas prieš apmokestinimą	13058000	15650000	12219000	9777000	4429000	-7769000	2592000	19,85	-3431000	-21,92	-2442000	-19,99	-5348000	-54,70	-12198000	
VIII.	Pelno mokestis	2340000	2002000	2273000	2102000	2335000	248000	-338000	-14,44	271000	13,54	-171000	-7,52	233000	11,08	-2087000	-89,38
IX.	Grynasis pelnas	11054000	13162000	10032000	7675000	2094000	-8017000	2108000	19,07	-3130000	-23,78	-2357000	-23,49	-5581000	-72,72	-10111000	

AB „Utenos trikotažas“ 2002 - 2007 metų vertikalioji pelno (nuostolio) ataskaita

Eil. Nr.	Straipsniai	2002 m.		2002/2003 metų pokytis	2003 m.		2003/2004 metų pokytis	2004 m.		2004/2005 metų pokytis	2005 m.		2005/2006 metų pokytis	2006 m.		2006/2007 metų pokytis	2007 m.	
		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%
I.	Pardavimai	163212000	100	-	180855000	100	-	174691000	100	-	173327000	100	-	163274000	100	-	137688000	100
II.	Parduotų prekių savikaina	123490000	75,66	-0,61	135744000	75,06	0,86	132616000	75,91	2,52	135952000	78,44	6,29	138342000	84,73	3,80	121899000	88,53
III.	Bendrasis pelnas (nuostolis)	39722000	24,34	0,61	45111000	24,94	-0,86	42075000	24,09	-2,52	37375000	21,56	-6,29	24932000	15,27	-3,80	15789000	11,47
IV.	Veiklos sąnaudos	25508000	15,63	0,01	28275000	15,63	0,71	28552000	16,34	-1,03	26542000	15,31	-4,84	17100000	10,47	2,38	17696000	12,85
V.	Veiklos pelnas (nuostolis)	14214000	8,71	0,60	16836000	9,31	-1,57	13523000	7,74	-1,49	10833000	6,25	-1,45	7832000	4,80	-6,18	-1907000	-1,39
VI.	Finansinės (sąnaudos), grynąja verte	1156000	0,71	-0,05	1186000	0,66	0,09	1304000	0,75	-0,14	1056000	0,61	1,47	3403000	2,08	2,17	5862000	4,26
VII.	Pelnas prieš apmokestinimą	13058000	8,00	0,65	15650000	8,65	-1,66	12219000	6,99	-1,35	9777000	5,64	-2,93	4429000	2,71	-8,36	-7769000	-5,64
VIII.	Pelno mokestis	2340000	1,43	-0,33	2002000	1,11	0,19	2273000	1,30	-0,09	2102000	1,21	0,22	2335000	1,43	-1,25	248000	0,18
IX.	Grynasis pelnas	11054000	6,77	0,50	13162000	7,28	-1,53	10032000	5,74	-1,31	7675000	4,43	-3,15	2094000	1,28	-7,11	-8017000	-5,82

6 priedas

AB „Linas“ 2002 - 2007 metų horizontali balanso ataskaita (turto pusė)

Eil. Nr.	Straipsniai	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2003 m.		2004 m.		2005 m.		2006 m.		2007 m.	
		Lt	Lt	Lt	Lt	Lt	Lt	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.
A.	<i>Ilgalaikis turtas</i>	25008123	24749793	20230964	7202715	10735243	13063427	-258330	-1,03	-4518829	-18,26	-13028249	-64,40	3532528	49,04	2328184	21,69
I.	NEMATERIALUS TURTAS	327778	384586	334619	188911	97133	72403	56808	17,33	-49967	-12,99	-145708	-43,54	-91778	-48,58	-24730	-25,46
II.	MATERIALUS TURTAS	24623409	24277169	18923646	5755344	4931070	7154291	-346240	-1,41	-5353523	-22,05	-13168302	-69,59	-824274	-14,32	2223221	45,09
II.1.	Žemė	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
II.2.	Pastatai	12746411	12326539	12194497	-	-	-	-419872	-3,29	-132042	-1,07	-	-	-	-	-	-
II.3.	Statiniai ir mašinos	3690691	3795487	4894526	4032088	3529984	5558568	104796	2,84	1099039	28,96	-862438	-17,62	-502104	-12,45	2028584	57,47
II.4.	Transporto priemonės	685143	459145	392057	293596	266124	255515	-225998	-32,99	-67088	-14,61	-98461	-25,11	-27472	-9,36	-10609	-3,99
II.5.	Kiti įrengimai ir įrankiai	1153003	978469	1268106	1114805	986186	810954	-174534	-15,14	289637	29,60	-153301	-12,09	-128619	-11,54	-175232	-17,77
II.6.	Kitas materialus turtas	54379	71488	174460	314855	148776	328525	17109	31,46	102972	144,04	140395	80,47	-166079	-52,75	179749	120,82
II.7.	Nebaigta statyba ir išankstiniai apmokėjimai	6293782	6646041	350000	-	-	-	352259	5,60	-6296041	-94,73	-	-	-	-	-	-
III.	FINANSINIS TURTAS	30835	45835	19855	1141737	5061290	5235842	15000	48,65	-25980	-56,68	1121882	5650,38	3919553	343,30	174552	3,45
V.	PO VIENERIŲ METŲ GAUTINOS SUMOS	26101	42203	952844	1131737	5051290	5235842	16102	61,69	910641	2157,76	178893	18,77	3919553	346,33	184552	3,65
B.	<i>Trumpalaikis turtas</i>	33182635	32046152	31591170	46856402	29616604	22145804	-1136483	-3,42	-454982	-1,42	15265232	48,32	-17239798	-36,79	-7470800	-25,23
I.	ATSARGOS IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	22965404	17776434	17178144	15941204	14798659	16608747	-5188970	-22,59	-598290	-3,37	-1236940	-7,20	-1142545	-7,17	1810088	12,23
I.1.	Atsargos	22593716	17350402	16373785	15656293	14595499	16326999	-5243314	-23,21	-976617	-5,63	-717492	-4,38	-1060794	-6,78	1731500	11,86
I.1.1.	Žaliavos ir komplektavimo gaminiai	4650244	3901390	3209693	3353759	2182305	2027840	-748854	-16,10	-691697	-17,73	144066	4,49	-1171454	-34,93	-154465	-7,08
I.1.2.	Nebaigta gamyba	10922072	7473473	7375490	7696046	7504254	8035645	-3448599	-31,57	-97983	-1,31	320556	4,35	-191792	-2,49	531391	7,08
I.1.3.	Pagaminta produkcija	7021400	5975501	5788602	4606488	4908940	6263514	-1045899	-14,90	-186899	-3,13	-1182114	-20,42	302452	6,57	1354574	27,59
I.1.4.	Pirktos prekės, skirtos perparduoti	-	38	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
I.2.	Išankstiniai apmokėjimai	371688	426032	804359	284911	203160	281748	54344	14,62	378327	88,80	-519448	-64,58	-81751	-28,69	78588	38,68
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	9660265	9968495	7946043	21701335	9223199	10604044	308230	3,19	-2022452	-20,29	13755292	173,11	-12478136	-57,50	1380845	14,97
II.1.	Pirkėjų išiskolinimas	8857189	8867178	7127191	20976084	8698196	9686053	9989	0,11	-1739987	-19,62	13848893	194,31	-12277888	-58,53	987857	11,36
II.2.	Kitos gautinos sumos	803076	1098695	818852	725251	525003	917991	295619	36,81	-279843	-25,47	-93601	-11,43	-200248	-27,61	392988	74,85
III.	Kitas trumpalaikis turtas	-	2071680	4447858	8056132	5236707	5812248	-	-	2376178	114,70	3608274	81,12	-2819425	-35,00	575541	10,99
IV.	GRYNI PINIGAI ŠĄSKAITOJE IR KASOJE	556966	2229543	2019125	1157731	358039	120765	1672577	300,30	-210418	-9,44	-861394	-42,66	-799692	-69,07	-237274	-66,27
C.	<i>Sukauptos (gautinos) pajamos ir ateinančio laikotarpio sąnaudos</i>	109529	151856	-	-	-	-	42327	38,64	-	-	-	-	-	-	-	-
	TURTAS IŠ VISO	58300287	56947801	51822134	54059117	40351847	46209231	-1352486	-2,32	-5125667	-9,00	2236983	4,32	-13707270	-25,36	5857384	14,52

7 priedas

AB „Linas“ 2002 - 2007 metų horizontali balanso ataskaita (nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų pusė)

Eil. Nr.	Straipsniai	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2003 m.		2004 m.		2005 m.		2006 m.		2007 m.	
		Lt	Lt	Lt	Lt	Lt	Lt	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.
A.	<i>Kapitalas ir rezervai</i>	32137045	32832673	32846815	35563607	31624028	32159613	695628	2,16	14142	0,04	2716792	8,27	-3939579	-11,08	535585	1,69
I.	KAPITALAS	24038990	24038990	24038990	24038990	24038990	24038990	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
I.1.	Išstatinis (pasirašytasis)	24038990	24038990	24038990	24038990	24038990	24038990	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
IV.	REZERVAI	10263031	10200288	10200288	8378511	11469597	11214655	-62743	-0,61	0	0,00	-1821777	-17,86	3091086	36,89	-254942	-2,22
IV.1.	Išstatymo numatyti	1571473	1571473	1571473	2071473	2424243	2403898	0	0,00	0	0,00	500000	31,82	352770	17,03	-20345	-0,84
IV.2.	Nepaskirstytini	1476227	1476227	1476227	1058952	1537710	1497829	0	0,00	0	0,00	-417275	-28,27	478758	45,21	-39881	-2,59
IV.3.	Paskirstytini	7215331	7215331	7215331	5248086	7507644	7312928	0	0,00	0	0,00	-1967245	-27,26	2259558	43,05	-194716	-2,59
V.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIS)	-2164976	-1406605	-1555263	3146106	-3884559	-3094032	758371		-148658		4701369		-7030665		790527	
V.1.	Ataskaitinių metų	2893300	758371	14896	2965892	-3948150	535585	-2134929	-73,79	-743475	-98,04	2950996	19810,66	-6914042	-233,12	4483735	-113,57
V.2.	Ankstesnių metų	-5058276	-2164976	-1570159	180214	63591	-3629617	2893300		594817		1750373		-116623	-64,71	-3693208	
D.	<i>Mokėtinų sumų ir įsipareigojimų</i>	26163242	23160922	18965319	18495510	8715290	14029641	-3002320	-11,48	-4195603	-18,12	-469809	-2,48	-9780220	-52,88	5314351	60,98
I.	<i>Po vienerių metų mokėtinų sumų</i>	11941102	7265307	7488488	203063	119104	115533	-4675795	-39,16	223181	3,07	-7285425	-97,29	-83959	-41,35	-3571	-3,00
I.1.	FINANSINĖS SKOLOS	11941102	7265307	7488488	-	-	49060	-4675795	-39,16	223181	3,07	-	-	-	-	-	-
I.1.1.	Kreditinėms institucijoms	11941102	7265307	7488488	-	-	-	-4675795	-39,16	223181	3,07	-	-	-	-	-	-
II.	<i>Per vienerius metus mokėtinų sumų ir trumpalaikiai įsipareigojimai</i>	14222140	15895615	11890397	18292447	8596186	13914108	1673475	11,77	-4005218	-25,20	6402050	53,84	-9696261	-53,01	5317922	61,86
II.1.	ILGALAIKIŲ SKOLŲ EINAMŲJŲ METŲ DALIS	7265307	9714795	5119753	9491112	-	-	2449488	33,71	-4595042	-47,30	4371359	85,38	-	-	-	-
II.2.	FINANSINĖS SKOLOS	-	-	529987	-	-	2958647	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
II.3.	PREKYBOS SKOLOS	3632048	3589557	2217607	4475497	4847261	7473017	-42491	-1,17	-1371950	-38,22	2257890	101,82	371764	8,31	2625756	54,17
II.3.1.	Tiekėjams	3632048	3589557	2217607	4475497	4847261	7473017	-42491	-1,17	-1371950	-38,22	2257890	101,82	371764	8,31	2625756	54,17
II.4.	AVANSŲ GAUTOS SUMOS PAGAL PASIRAŠYTAS SUTARTIS	149973	187873	241731	540772	378241	80955	37900	25,27	53858	28,67	299041	123,71	-162531	-30,06	-297286	-78,60
II.5.	MOKESČIAI, ATLYGINIMAI IR SOCIALINIS DRAUDIMAS	2814236	1948377	3209003	2704863	2432475	2314570	-865859	-30,77	1260626	64,70	-504140	-15,71	-272388	-10,07	-117905	-4,85
II.5.1.	Mokesčiai	839457	778798	-	-	-	-	-60659	-7,23	-	-	-	-	-	-	-	-
II.5.2.	Atlyginimai	1278279	650509	-	-	-	-	-627770	-49,11	-	-	-	-	-	-	-	-
II.5.3.	Socialinis draudimas	696500	519070	-	-	-	-	-177430	-25,47	-	-	-	-	-	-	-	-
II.6.	KITOS MOKĖTINŲ SUMŲ IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	360576	455013	572316	555733	938209	1086919	94437	26,19	117303	25,78	-16583	-2,90	382476	68,82	148710	15,85
E.	<i>Sukauptos sąnaudos ir ateinančių laikotarpių pajamos</i>	-	954206	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	SAVININKŲ NUOSAVYBĖ IR ĮSIPAREIGOJIMAI IŠ VISŲ	58300287	56947801	51822134	54059117	40351847	46209231	-1352486	-2,32	-5125667	-9,00	2236983	4,32	-13707270	-25,36	5857384	14,52

8 priedas

AB „Utenos trikotažas“ 2002 - 2007 metų horizontali balanso ataskaita (turto pusė)

Eil. Nr.	Straipsniai	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2003 m.		2004 m.		2005 m.		2006 m.		2007 m.	
		Lt	Lt	Lt	Lt	Lt	Lt	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.
A.	<i>Ilgalaikis turtas</i>	49479000	45553000	45821000	57158000	63835000	58410000	-3926000	-7,93	268000	0,59	11337000	24,74	6677000	11,68	-5425000	-8,50
I.	NEMATERIALUS TURTAS	352000	480000	-18000	3400000	3690000	5889000	128000	36,36	-498000		3418000		290000	8,53	2199000	59,59
II.	MATERIALUS TURTAS	47241000	44169000	43725000	50865000	52899000	46716000	-3072000	-6,50	-444000	-1,01	7140000	16,33	2034000	4,00	-6183000	-11,69
II.1.	Žemė ir pastatai	nėra duom.	10888000	10705000	13605000	9023000	9390000	-	-	-183000	-1,68	2900000	27,09	-4582000	-33,68	367000	4,07
II.2.	Statiniai ir įrenginiai	nėra duom.	462000	482000	498000	476000	572000	-	-	20000	4,33	16000	3,32	-22000	-4,42	96000	20,17
II.3.	Transporto priemonės ir kitas ilgalaikis materialus turtas	nėra duom.	32275000	32382000	35403000	39128000	36190000	-	-	107000	0,33	3021000	9,33	3725000	10,52	-2938000	-7,51
II.4.	Nebaigta statyba ir išankstiniai apmokėjimai	nėra duom.	1134000	156000	1359000	4272000	564000	-	-	-978000	-86,24	1203000	771,15	2913000	214,35	-3708000	-86,80
III.	INVESTICINIS TURTAS	1088000	1069000	995000	931000	5651000	5580000	-19000	-1,75	-74000	-6,92	-64000	-6,43	4720000	506,98	-71000	-1,26
IV.	ILGALAIKIS FINANSINIS TURTAS	-	1200000	146000	1151000	1167000	40000	-	-	-1054000	-87,83	1005000	688,36	16000	1,39	-1127000	-96,57
V.	ATIDĖTO PELNO MOKESČIO TURTAS	1006000	1033000	973000	811000	428000	185000	27000	2,68	-60000	-5,81	-162000	-16,65	-383000	-47,23	-243000	-56,78
B.	<i>Trumpalaikis turtas</i>	52371000	47159000	40311000	45324000	51701000	44212000	-5212000	-9,95	-6848000	-14,52	5013000	12,44	6377000	14,07	-7489000	-14,49
I.	ATSARGOS IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	20044000	17821000	17525000	24263000	22084000	19686000	-2223000	-11,09	-296000	-1,66	6738000	38,45	-2179000	-8,98	-2398000	-10,86
I.1.	Atsargos	19924000	17684000	16702000	23878000	21678000	19350000	-2240000	-11,24	-982000	-5,55	7176000	42,96	-2200000	-9,21	-2328000	-10,74
I.2.	Išankstiniai apmokėjimai	120000	137000	823000	385000	406000	336000	17000	14,17	686000	500,73	-438000	-53,22	21000	5,45	-70000	-17,24
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	21513000	25643000	20404000	18943000	27949000	23725000	4130000	19,20	-5239000	-20,43	-1461000	-7,16	9006000	47,54	-4224000	-15,11
II.1.	Pirkėjų įsiskolinimas	17244000	22036000	17618000	16262000	17178000	16417000	4792000	27,79	-4418000	-20,05	-1356000	-7,70	916000	5,63	-761000	-4,43
II.2.	Kitos gautinos sumos	3702000	3607000	2786000	2684000	10771000	7308000	-95000	-2,57	-821000	-22,76	-102000	-3,66	8087000	301,30	-3463000	-32,15
III.	Kitas trumpalaikis turtas	nėra duom.	267000	303000	328000	142000	156000	-	-	36000	13,48	25000	8,25	-186000	-56,71	14000	9,86
IV.	GRYNI PINIGAI ŠĄSKAITOJE IR KASOJE	8480000	3066000	2079000	1790000	1526000	645000	-5414000	-63,84	-987000	-32,19	-289000	-13,90	-264000	-14,75	-881000	-57,73
	TURTAS IŠ VISO	101850000	92712000	86132000	102482000	115536000	102622000	-9138000	-8,97	-6580000	-7,10	16350000	18,98	13054000	12,74	-108,90	-11,18

9 priedas

AB „Utenos trikotažas“ 2002 - 2007 metų horizontali balanso ataskaita (nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų pusė)

Eil. Nr.	Straipsniai	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2003 m.		2004 m.		2005 m.		2006 m.		2007 m.	
		Lt	Lt	Lt	Lt	Lt	Lt	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.	(+;-)	Proc.
A.	<i>Kapitalas ir rezervai</i>	65181000	46815000	44749000	36491000	34657000	19098000	-18366000	-28,18	-2066000	-4,41	-8258000	-18,45	-1834000	-5,03	-15559000	-44,89
I.	KAPITALAS	35334000	19834000	19834000	19834000	19834000	19834000	-15500000	-43,87	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
I.1.	Išstatinis (pasirašytasis)	35334000	19834000	19834000	19834000	19834000	19834000	-15500000	-43,87	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
IV.	REZERVAI	4466000	4682000	12003000	1899000	1780000	2178000	216000	4,84	7321000	156,36	-10104000	-84,18	-119000	-6,27	398000	22,36
V.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIS)	19954000	20348000	11004000	13552000	11959000	-3766000	394000	1,97	-9344000	-45,92	2548000	23,16	-1593000	-11,75	-15725000	
VI.	MAŽUMOS DALIS	5427000	1951000	1908000	1206000	1084000	852000	-3476000	-64,05	-43000	-2,20	-702000	-36,79	-122000	-10,12	-232000	-21,40
D.	<i>Mokėtinos sumos ir įsipareigojimai</i>	36669000	45897000	41383000	65991000	80879000	83524000	9228000	25,17	-4514000	-9,84	24608000	59,46	14888000	22,56	2645000	3,27
I.	<i>Po vienerių metų mokėtinos sumos</i>	13951000	23558000	23264000	25892000	31654000	38543000	9607000	68,86	-294000	-1,25	2628000	11,30	5762000	22,25	6889000	21,76
II.	<i>Per vienerius metus mokėtinos sumos ir trumpalaikiai įsipareigojimai</i>	22718000	22339000	18119000	40099000	49225000	44981000	-379000	-1,67	-4220000	-18,89	21980000	121,31	9126000	22,76	-4244000	-8,62
II.1.	ILGALAIKIŲ SKOLŲ EINAMŲJŲ METŲ DALIS	3248000	4009000	183000	11048000	18307000	20057000	761000	23,43	-3826000	-95,44	10865000	5937,16	7259000	65,70	1750000	9,56
II.2.	FINANSINĖS SKOLOS	-	-	22000	1285000	-	-	-	-	-	-	1263000	5740,91	-	-	-	-
II.3.	PREKYBOS SKOLOS	9101000	6320000	10665000	18488000	20485000	15093000	-2781000	-30,56	4345000	68,75	7823000	73,35	1997000	10,80	-5392000	-26,32
II.4.	MOKESČIAI, ATLYGINIMAI IR SOCIALINIS DRAUDIMAS	3191000	3207000	680000	1058000	1250000	965000	16000	0,50	-2527000	-78,80	378000	55,59	192000	18,15	-285000	-22,80
II.5.	KITOS MOKĖTINOS SUMOS IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	7178000	8803000	6569000	8220000	9183000	8866000	1625000	22,64	-2234000	-25,38	1651000	25,13	963000	11,72	-317000	-3,45
	SAVININKŲ NUOSAVYBĖ IR ĮSIPAREIGOJIMAI IŠ VISO	101850000	92712000	86132000	102482000	115536000	102622000	-9138000	-8,97	-6580000	-7,10	16350000	18,98	13054000	12,74	-12914000	-11,18

10 priedas

AB „Linas“ 2002 - 2007 metų vertikali balanso ataskaita (turto pusė)

Eil. Nr.	Straipsniai	2002 m.		2002/2003 metų pokytis	2003 m.		2003/2004 metų pokytis	2004 m.		2004/2005 metų pokytis	2005 m.		2005/2006 metų pokytis	2006 m.		2006/2007 metų pokytis	2007 m.	
		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%
A.	<i>Ilgalaikis turtas</i>	25008123	42,90	0,57	24749793	43,46	-4,42	20230964	39,04	-25,72	7202715	13,32	13,28	10735243	26,60	1,67	13063427	28,27
I.	NEMATERIALUS TURTAS	327778	0,56	0,11	384586	0,68	-0,03	334619	0,65	-0,30	188911	0,35	-0,11	97133	0,24	-0,08	72403	0,16
II.	MATERIALUS TURTAS	24623409	42,24	0,40	24277169	42,63	-6,11	18923646	36,52	-25,87	5755344	10,65	1,57	4931070	12,22	3,26	7154291	15,48
II.1.	Žemė	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
II.2.	Pastatai	12746411	21,86	-0,22	12326539	21,65	1,89	12194497	23,53	-	-	-	-	-	-	-	-	-
II.3.	Statiniai ir mašinos	3690691	6,33	0,33	3795487	6,66	2,78	4894526	9,44	-1,99	4032088	7,46	1,29	3529984	8,75	3,28	5558568	12,03
II.4.	Transporto priemonės	685143	1,18	-0,37	459145	0,81	-0,05	392057	0,76	-0,21	293596	0,54	0,12	266124	0,66	-0,11	255515	0,55
II.5.	Kiti įrengimai ir įrankiai	1153003	1,98	-0,26	978469	1,72	0,73	1268106	2,45	-0,38	1114805	2,06	0,38	986186	2,44	-0,69	810954	1,75
II.6.	Kitas materialus turtas	54379	0,09	0,03	71488	0,13	0,21	174460	0,34	0,25	314855	0,58	-0,21	148776	0,37	0,34	328525	0,71
II.7.	Nebaigta statyba ir išankstiniai apmokėjimai	6293782	10,80	0,87	6646041	11,67	-11,00	350000	0,68	-	-	-	-	-	-	-	-	-
III.	FINANSINIS TURTAS	30835	0,05	0,03	45835	0,08	-0,04	19855	0,04	2,07	1141737	2,11	10,43	5061290	12,54	-1,21	5235842	11,33
IV.	PO VIENERIŲ METŲ GAUTINOS SUMOS	26101	0,04	0,03	42203	0,07	1,76	952844	1,84	0,25	1131737	2,09	10,42	5051290	12,52	-1,19	5235842	11,33
B.	<i>Trumpalaikis turtas</i>	33182635	56,92	-0,64	32046152	56,27	4,69	31591170	60,96	25,72	46856402	86,68	-13,28	29616604	73,40	-25,47	22145804	47,93
I.	ATSARGOS IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	22965404	39,39	-8,18	17776434	31,22	1,93	17178144	33,15	-3,66	15941204	29,49	7,19	14798659	36,67	-0,73	16608747	35,94
I.1.	Atsargos	22593716	38,75	-8,29	17350402	30,47	1,13	16373785	31,60	-2,63	15656293	28,96	7,21	14595499	36,17	-0,84	16326999	35,33
I.1.1.	Žaliavos ir komplektavimo gaminiai	4650244	7,98	-1,13	3901390	6,85	-0,66	3209693	6,19	0,01	3353759	6,20	-0,80	2182305	5,41	-1,02	2027840	4,39
I.1.2.	Nebaigta gamyba	10922072	18,73	-5,61	7473473	13,12	1,11	7375490	14,23	0,00	7696046	14,24	4,36	7504254	18,60	-1,21	8035645	17,39
I.1.3.	Pagaminta produkcija	7021400	12,04	-1,55	5975501	10,49	0,68	5788602	11,17	-2,65	4606488	8,52	3,64	4908940	12,17	1,39	6263514	13,55
I.1.4.	Pirktos prekės, skirtos perparduoti	-	-	-	38	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
I.2.	Išankstiniai apmokėjimai	371688	0,64	0,11	426032	0,75	0,80	804359	1,55	-1,03	284911	0,53	-0,02	203160	0,50	0,11	281748	0,61
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	9660265	16,57	0,93	9968495	17,50	-2,17	7946043	15,33	24,81	21701335	40,14	-17,29	9223199	22,86	0,09	10604044	22,95
II.1.	Pirkėjų įsiskolinimas	8857189	15,19	0,38	8867178	15,57	-1,82	7127191	13,75	25,05	20976084	38,80	-17,25	8698196	21,56	-0,59	9686053	20,96
II.2.	Kitos gautinos sumos	803076	1,38	0,56	1101317	1,93	-0,35	818852	1,58	-0,24	725251	1,34	-0,04	525003	1,30	0,69	917991	1,99
III.	Kitas trumpalaikis turtas	-	-	-	2071680	3,64	4,95	4447858	8,58	6,32	8056132	14,90	-1,92	5236707	12,98	-0,40	5812248	12,58
IV.	GRYNI PINIGAI ŠĄSKAITOJE IR KASOJE	556966	0,96	2,96	2229543	3,92	-0,02	2019125	3,90	-1,75	1157731	2,14	-1,25	358039	0,89	-0,63	120765	0,26
C.	<i>Sukauptos (gautinos) pajamos ir ateinančio laikotarpio sąnaudos</i>	109529	0,19	0,08	151856	0,27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	TURTAS IŠ VISO	58300287	100	-	56947801	100	-	51822134	100	-	54059117	100	-	40351847	100	0,00	46209231	100

11 priedas

AB „Linas“ 2002 - 2007 metų vertikali balanso ataskaita (nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų pusė)

Eil. Nr.	Straipsniai	2002 m.		2002/2003 metų pokytis	2003 m.		2003/2004 metų pokytis	2004 m.		2004/2005 metų pokytis	2005 m.		2005/2006 metų pokytis	2006 m.		2006/2007 metų pokytis	2007 m.	
		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%
A.	<i>Kapitalas ir rezervai</i>	32137045	55,12	2,53	32832673	57,65	5,73	32846815	63,38	2,40	35563607	65,79	12,58	31624028	78,37	-8,78	32159613	69,60
I.	KAPITALAS	24038990	41,23	0,98	24038990	42,21	4,18	24038990	46,39	-1,92	24038990	44,47	15,11	24038990	59,57	-7,55	24038990	52,02
I.1.	Istatinis (pasirašytasis)	24038990	41,23	0,98	24038990	42,21	4,18	24038990	46,39	-1,92	24038990	44,47	15,11	24038990	59,57	-7,55	24038990	52,02
IV.	REZERVAI	10263031	17,60	0,31	10200288	17,91	1,77	10200288	19,68	-4,18	8378511	15,50	12,93	11469597	28,42	-4,15	11214655	24,27
IV.1.	Istatymo numatyti	1571473	2,70	0,06	1571473	2,76	0,27	1571473	3,03	0,80	2071473	3,83	2,18	2424243	6,01	-0,81	2403898	5,20
IV.2.	Nepaskirstytini	1476227	2,53	0,06	1476227	2,59	0,26	1476227	2,85	-0,89	1058952	1,96	1,85	1537710	3,81	-0,57	1497829	3,24
IV.3.	Paskirstytini	7215331	12,38	0,29	7215331	12,67	1,25	7215331	13,92	-4,22	5248086	9,71	8,90	7507644	18,61	-2,78	7312928	15,83
V.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIS)	-2164976	-3,71	1,24	-1406605	-2,47	1,40	-555263	-1,07	6,89	3146106	5,82	-15,45	-3884559	-9,63	2,93	-3094032	-6,70
V.1.	Ataskaitinių metų	2893300	4,96	-3,63	758371	1,33	-1,30	14896	0,03	5,46	2965892	5,49	-15,27	-3948150	-9,78	10,94	535585	1,16
V.2.	Ankstesnių metų	-5058276	-8,68	4,87	-2164976	-3,80	0,77	-1570159	-3,03	3,36	180214	0,33	-0,18	63591	0,16	-8,01	-3629617	-7,85
D.	<i>Mokėtinos sumos ir įsipareigojimai</i>	26163242	44,88	-4,21	23160922	40,67	-4,07	18965319	36,60	-2,38	18495510	34,21	-12,62	8715290	21,60	8,76	14029641	30,36
I.	<i>Po vienerių metų mokėtinos sumos</i>	11941102	20,48	-7,72	7265307	12,76	1,69	7488488	14,45	-14,07	203063	0,38	-0,08	119104	0,30	-0,05	115533	0,25
I.1.	FINANSINĖS SKOLOS	11941102	20,48	-7,72	7265307	12,76	1,69	7488488	14,45	-	-	-	-	-	-	-	49060	0,11
I.1.	Kreditinėms institucijoms	11941102	20,48	-7,72	7265307	12,76	1,69	7488488	14,45	-	-	-	-	-	-	-	-	-
II.	<i>Per vienerius metus mokėtinos sumos ir trumpalaikiai įsipareigojimai</i>	14222140	24,39	3,52	15895615	27,91	-5,77	11476831	22,15	11,69	18292447	33,84	-12,53	8596186	21,30	8,81	13914108	30,11
II.1.	ILGALAIKIŲ SKOLŲ EINAMŲJŲ METŲ DALIS	7265307	12,46	4,60	9714795	17,06	-7,18	5119753	9,88	7,68	9491112	17,56	-	-	-	-	-	-
II.2.	FINANSINĖS SKOLOS	-	-	-	-	-	-	529987	1,02	-	-	-	-	-	-	-	2958647	6,40
II.3.	PREKYBOS SKOLOS	3632048	6,23	0,07	3589557	6,30	-2,02	2217607	4,28	4,00	4475497	8,28	3,73	4847261	12,01	4,16	7473017	16,17
II.3.1	Tiekėjams	3632048	6,23	0,07	3589557	6,30	-2,02	2217607	4,28	4,00	4475497	8,28	3,73	4847261	12,01	4,16	7473017	16,17
II.4.	AVANSŲ GAUTOS SUMOS PAGAL PASIRAŠYTAS SUTARTIS	149973	0,26	0,07	187873	0,33	0,14	241731	0,47	0,53	540772	1,00	-0,06	378241	0,94	-0,76	80955	0,18
II.5.	MOKESČIAI, ATLYGINIMAI IR SOCIALINIS DRAUDIMAS	2814236	4,83	-1,41	1948377	3,42	2,77	3209003	6,19	-1,19	2704863	5,00	1,02	2432475	6,03	-1,02	2314570	5,01
II.5.1	Mokesčiai	839457	1,44	-0,07	778798	1,37	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
II.5.2	Atlyginimai	1278279	2,19	-1,05	650509	1,14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
II.5.3	Socialinis draudimas	696500	1,19	-0,28	519070	0,91	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
II.6.	KITOS MOKĖTINOS SUMOS IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	360576	0,62	0,18	455013	0,80	0,31	572316	1,10	-0,08	555733	1,03	1,30	938209	2,33	0,03	1086919	2,35
E.	<i>Sukauptos sąnaudos ir ateinančių laikotarpių pajamos</i>	-	-	-	954206	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	SAVININKŲ NUOSAVYBĖ IR ĮSIPAREIGOJIMAI IŠ VISO	58300287	100	-	56947801	100	-	51822134	100	-	54059117	100	-	40351847	100	-	46209231	100

12 priedas

AB „Utenos trikotažas“ 2002 - 2007 metų vertikali balanso ataskaita (turto pusė)

Eil. Nr.	Straipsniai	2002 m.		2002/2003 metų pokytis	2003 m.		2003/2004 metų pokytis	2004 m.		2004/2005 metų pokytis	2005 m.		2005/2006 metų pokytis	2006 m.		2006/2007 metų pokytis	2007 m.	
		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%
A.	<i>Ilgalaikis turtas</i>	49479000	48,58	0,55	45553000	49,13	4,06	45821000	53,20	2,58	57158000	55,77	-0,52	63835000	55,25	1,67	58410000	56,92
I.	NEMATERIALUS TURTAS	352000	0,35	0,17	480000	0,52	-0,54	-18000	-0,02	3,34	3400000	3,32	-0,12	3690000	3,19	2,54	5889000	5,74
II.	MATERIALUS TURTAS	47241000	46,38	1,26	44169000	47,64	3,12	43725000	50,77	-1,13	50865000	49,63	-3,85	52899000	45,79	-0,26	46716000	45,52
II.1.	Žemė ir pastatai	nėra duom.	-	-	10888000	11,74	0,68	10705000	12,43	0,85	13605000	13,28	-5,47	9023000	7,81	1,34	9390000	9,15
II.2.	Statiniai ir įrenginiai	nėra duom.	-	-	462000	0,50	0,06	482000	0,56	-0,07	498000	0,49	-0,07	476000	0,41	0,15	572000	0,56
II.3.	Transporto priemonės ir kitas ilgalaikis materialus turtas	nėra duom.	-	-	32275000	34,81	2,78	32382000	37,60	-3,05	35403000	34,55	-0,68	39128000	33,87	1,40	36190000	35,27
II.4.	Nebaigta statyba ir išankstiniai apmokėjimai	nėra duom.	-	-	1134000	1,22	-1,04	156000	0,18	1,14	1359000	1,33	2,37	4272000	3,70	-3,15	564000	0,55
III.	INVESTICINIS TURTAS	1088000	1,07	0,08	1069000	1,15	0,00	995000	1,16	-0,25	931000	0,91	3,98	5651000	4,89	0,55	5580000	5,44
IV.	ILGALAIKIS FINANSINIS TURTAS	-	-	-	1200000	1,29	-1,12	146000	0,17	0,95	1151000	1,12	-0,11	1167000	1,01	-0,97	40000	0,04
V.	ATIDĖTO PELNO MOKESČIO TURTAS	1006000	0,99	0,13	1033000	1,11	0,02	973000	1,13	-0,34	811000	0,79	-0,42	428000	0,37	-0,19	185000	0,18
B.	<i>Trumpalaikis turtas</i>	52371000	51,42	-0,55	47159000	50,87	-4,06	40311000	46,80	-2,58	45324000	44,23	0,52	51701000	44,75	-1,67	44212000	43,08
I.	ATSARGOS IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	20044000	19,68	-0,46	17821000	19,22	1,12	17525000	20,35	3,33	24263000	23,68	-4,56	22084000	19,11	0,07	19686000	19,18
I.1.	Atsargos	19924000	19,56	-0,49	17684000	19,07	0,32	16702000	19,39	3,91	23878000	23,30	-4,54	21678000	18,76	0,09	19350000	18,86
I.2.	Išankstiniai apmokėjimai	120000	0,12	0,03	137000	0,15	0,81	823000	0,96	-0,58	385000	0,38	-0,02	406000	0,35	-0,02	336000	0,33
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	21513000	21,12	6,54	25643000	27,66	-3,97	20404000	23,69	-5,20	18943000	18,48	5,71	27949000	24,19	-1,07	23725000	23,12
II.1.	Pirkėjų įsiskolinimas	17244000	16,93	6,84	22036000	23,77	-3,31	17618000	20,45	-4,59	16262000	15,87	-1,00	17178000	14,87	1,13	16417000	16,00
II.2.	Kitos gautinos sumos	3702000	3,63	0,26	3607000	3,89	-0,66	2786000	3,23	-0,62	2684000	2,62	6,70	10771000	9,32	-2,20	7308000	7,12
III.	Kitas trumpalaikis turtas	nėra duom.	-	-	267000	0,29	0,06	303000	0,35	-0,03	328000	0,32	-0,20	142000	0,12	0,03	156000	0,15
IV.	GRYNI PINIGAI ŠĄSKAITOJE IR KASOJE	8480000	8,33	-5,02	3066000	3,31	-0,89	2079000	2,41	-0,67	1790000	1,75	-0,43	1526000	1,32	-0,69	645000	0,63
	TURTAS IŠ VISO	101850000	100	-	92712000	100	-	86132000	100	-	102482000	100	-	115536000	100	0,00	102622000	100

13 priedas

AB „Utenos trikotažas“ 2002 - 2007 metų vertikali balanso ataskaita (nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų pusė)

Eil. Nr.	Straipsniai	2002 m.		2002/2003 metų pokytis	2003 m.		2003/2004 metų pokytis	2004 m.		2004/2005 metų pokytis	2005 m.		2005/2006 metų pokytis	2006 m.		2006/2007 metų pokytis	2007 m.	
		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%		Lt	%
A.	<i>Kapitalas ir rezervai</i>	65181000	64,00	-13,50	46815000	50,50	1,46	44749000	51,95	-16,35	36491000	35,61	-5,61	34657000	30,00	-11,39	19098000	18,61
I.	KAPITALAS	35334000	34,69	-13,30	19834000	21,39	1,63	19834000	23,03	-3,67	19834000	19,35	-2,19	19834000	17,17	2,16	19834000	19,33
I.1.	Istatinis (pasirašytasis)	35334000	34,69	-13,30	19834000	21,39	1,63	19834000	23,03	-3,67	19834000	19,35	-2,19	19834000	17,17	2,16	19834000	19,33
IV.	REZERVAI	4466000	4,38	0,67	4682000	5,05	8,89	12003000	13,94	-12,08	1899000	1,85	-0,31	1780000	1,54	0,58	2178000	2,12
V.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIS)	19954000	19,59	2,36	20348000	21,95	-9,17	11004000	12,78	0,45	13552000	13,22	-2,87	11959000	10,35	-14,02	-3766000	-3,67
VI.	MAŽUMOS DALIS	5427000	5,33	-3,22	1951000	2,10	0,11	1908000	2,22	-1,04	1206000	1,18	-0,24	1084000	0,94	-0,11	852000	0,83
D.	<i>Mokėtinų sumų ir įsipareigojimų</i>	36669000	36,00	13,50	45897000	49,50	-1,46	41383000	48,05	16,35	65991000	64,39	5,61	80879000	70,00	11,39	83524000	81,39
I.	<i>Po vienerių metų mokėtinų sumų</i>	13951000	13,70	11,71	23558000	25,41	1,60	23264000	27,01	-1,74	25892000	25,26	2,13	31654000	27,40	10,16	38543000	37,56
II.	<i>Per vienerius metus mokėtinų sumų ir trumpalaikiai įsipareigojimai</i>	22718000	22,31	1,79	22339000	24,10	-3,06	18119000	21,04	18,09	40099000	39,13	3,48	49225000	42,61	1,23	44981000	43,83
II.1.	ILGALAIKIŲ SKOLŲ EINAMŲJŲ METŲ DALIS	3248000	3,19	1,14	4009000	4,32	-4,11	183000	0,21	10,57	11048000	10,78	5,06	18307000	15,85	3,70	20057000	19,54
II.2.	FINANSINĖS SKOLOS	-	-	-	-	-	-	22000	0,03	1,23	1285000	1,25	-	-	-	-	-	-
II.3.	PREKYBOS SKOLOS	9101000	8,94	-2,12	6320000	6,82	5,57	10665000	12,38	5,66	18488000	18,04	-0,31	20485000	17,73	-3,02	15093000	14,71
II.4.	MOKESČIAI, ATLYGINIMAI IR SOCIALINIS DRAUDIMAS	3191000	3,13	0,33	3207000	3,46	-2,67	680000	0,79	0,24	1058000	1,03	0,05	1250000	1,08	-0,14	965000	0,94
II.5.	KITOS MOKĖTINŲ SUMŲ IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	7178000	7,05	2,45	8803000	9,49	-1,87	6569000	7,63	0,39	8220000	8,02	-0,07	9183000	7,95	0,69	8866000	8,64
	SAVININKŲ NUOSAVYBĖ IR ĮSIPAREIGOJIMAI IŠ VISŲ	101850000	100	-	92712000	100	-	86132000	100	-	102482000	100	-	115536000	100	-	102622000	100

AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinių veiklų efektyvumą apibūdinančių rodiklių skaičiavimai

Efektyvumo rodikliai

Santykiniai rodikliai	Įmonė	Rodikliai (tūkst. Lt)	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.
Veiklos efektyvumas	AB „Linas“	Pardavimai (Q)	69880,02	69985,08	74238,13	73290,02	60077,51	64422,39
		Gamybos veiksmų apimtis (V)	60620	58272	53724	55317	36980	42615
			1,15	1,20	1,38	1,32	1,62	1,51
	AB „Utenos trikotažas“	Pardavimai (Q)	163212	180855	174691	173327	163274	137688
		Gamybos veiksmų apimtis (V)	102989,08	93666,05	87886,80	99434,84	107518,97	93705,48
			1,58	1,93	1,99	1,74	1,52	1,47
Išteklų panaudojimo efektyvumas	AB „Linas“	Bendrasis pelnas	23060,33	16884,25	22672,27	21865,77	12285,07	15062,29
		Panaudoti ištekliai (savikaina)	46819,68	53100,83	51565,86	51424,25	47792,44	49360,10
			0,49	0,32	0,44	0,43	0,26	0,31
	AB „Utenos trikotažas“	Bendrasis pelnas	39722	45111	42075	37375	24932	15789
		Panaudoti ištekliai (savikaina)	123490	135744	132616	135952	138342	121899
			0,32	0,33	0,32	0,27	0,18	0,13

Išlaidų lygio rodikliai

Santykiniai rodikliai	Įmonė	Rodikliai (tūkst. Lt)	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.
Parduotų prekių savikaina 1 pardavimų litui	AB „Linas“	Savikaina	46820	53101	51566	51424	47792	49360
		Pardavimai	69880	69985	74238	73290	60078	64422
			0,67	0,76	0,69	0,70	0,80	0,77
	AB „Utenos trikotažas“	Savikaina	123490	135744	132616	135952	138342	121899
		Pardavimai	163212	180855	174691	173327	163274	137688
			0,76	0,75	0,76	0,78	0,85	0,89
Veiklos sąnaudos 1 pardavimų litui	AB „Linas“	Veiklos sąnaudos	16026,50	14685,80	15757,67	18434,04	16566,34	14706,63
		Pardavimai	69880	69985	74238	73290	60078	64422
			0,23	0,21	0,21	0,25	0,28	0,23
	AB „Utenos trikotažas“	Veiklos sąnaudos	25919	28251	28522	27810	18718	18291
		Pardavimai	163212	180855	174691	173327	163274	137688
			0,16	0,16	0,16	0,16	0,11	0,13

Pelningumo rodikliai

Santykiniai rodikliai	Įmonė	Rodikliai (tūkst. Lt)	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.
Bendrasis pardavimų pelningumas	AB „Linas“	Bendrasis pelnas	23060,33	16884,25	22672,27	21865,77	12285,07	15062,29
		Pardavimai	2893,30	758,37	14,90	2721,22	-3948,15	535,59
			33,00	24,13	30,54	29,83	20,45	23,38
	AB „Utenos trikotažas“	Bendrasis pelnas	39722	45111	42075	37375	24932	15789
		Pardavimai	163212	180855	174691	173327	163274	137688
			24,34	24,94	24,09	21,56	15,27	11,47
Grynasis pardavimų pelningumas	AB „Linas“	Grynasis pelnas	2893,30	758,37	14,90	2721,22	-3948,15	535,59
		Pardavimai	2893,30	758,37	14,90	2721,22	-3948,15	535,59
			4,14	1,08	0,02	3,71	-6,57	0,83
	AB „Utenos trikotažas“	Grynasis pelnas	11054	13162	10032	7675	2094	-8017
		Pardavimai	163212	180855	174691	173327	163274	137688
			6,77	7,28	5,74	4,43	1,28	-5,82
Veiklos pardavimų pelningumas	AB „Linas“	Veiklos pelnas	7033,83	2435,56	6914,61	3431,73	-4281,27	355,66
		Pardavimai	2893,30	758,37	14,90	2721,22	-3948,15	535,59
			10,07	3,48	9,31	4,68	-7,13	0,55
	AB „Utenos trikotažas“	Veiklos pelnas	14214	16836	13523	10833	7832	-1907
		Pardavimai	163212	180855	174691	173327	163274	137688
			8,71	9,31	7,74	6,25	4,80	-1,39
Nuosavo kapitalo pelningumas	AB „Linas“	Grynasis pelnas	2893,30	758,37	14,90	2721,22	-3948,15	535,59
		Kapitalas ir rezervai	32137,05	32832,67	32846,82	35563,61	31624,03	32159,61
			9,00	2,31	0,05	7,65	-12,48	1,67
	AB „Utenos trikotažas“	Grynasis pelnas	11054	13162	10032	7675	2094	-8017
		Kapitalas ir rezervai	65181	46815	44749	36491	34657	19098
			16,96	28,11	22,42	21,03	6,04	-41,98
Turto pelningumas	AB „Linas“	Grynasis pelnas	2893,30	758,37	14,90	2721,22	-3948,15	535,59
		Vidutinė metinė turto vertė	57579,98	57624,04	54384,97	52940,63	47205,48	43280,54
			5,02	1,32	0,03	5,14	-8,36	1,24
	AB „Utenos trikotažas“	Grynasis pelnas	11054	13162	10032	7675	2094	-8017
		Vidutinė metinė turto vertė	97972	97281	89422	94307	109009	109079
			11,28	13,53	11,22	8,14	1,92	-7,35

14 priedo tęsinys

Turto apyvartumo rodikliai

Santykiniai rodikliai	Įmonė	Rodikliai (tūkst. Lt)	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.
Viso turto apyvartumas	AB „Linas“	Pardavimai	2893,30	758,37	14,90	2721,22	-3948,15	535,59
		Visas turtas	58300	56948	51822	54059	40352	46209
		Kartais	1,20	1,23	1,43	1,36	1,49	1,39
		Dienomis	304,52	297,01	254,79	269,23	245,16	261,81
	AB „Utenos trikotažas“	Pardavimai	163212	180855	174691	173327	163274	137688
		Visas turtas	101850	92712	86132	102482	115536	102622
		Kartais	1,60	1,95	2,03	1,69	1,41	1,34
		Dienomis	227,77	187,11	179,96	215,81	258,28	272,04
Ilgalaikio turto apyvartumas kartais	AB „Linas“	Pardavimai	2893,30	758,37	14,90	2721,22	-3948,15	535,59
		Ilgalaikis turtas	25008,12	24749,79	20230,96	7509,31	10735,24	13063,43
		2,79	2,83	3,67	9,76	5,60	4,93	
		3,30	3,97	3,81	3,03	2,56	2,36	
	AB „Utenos trikotažas“	Pardavimai	163212	180855	174691	173327	163274	137688
		Ilgalaikis turtas	49479	45553	45821	57158	63835	58410
		3,30	3,97	3,81	3,03	2,56	2,36	
		3,12	3,84	4,33	3,82	3,16	3,11	
Trumpalaikio turto apyvartumas kartais	AB „Linas“	Pardavimai	2893,30	758,37	14,90	2721,22	-3948,15	535,59
		Trumpalaikis turtas	33182,64	32046,15	31591,17	46856,40	29616,60	33145,80
		2,11	2,18	2,35	1,56	2,03	1,94	
		3,12	3,84	4,33	3,82	3,16	3,11	
	AB „Utenos trikotažas“	Pardavimai	163212	180855	174691	173327	163274	137688
		Trumpalaikis turtas	52371	47159	40311	45324	51701	44212
		3,12	3,84	4,33	3,82	3,16	3,11	
		3,22	3,47	4,40	4,58	3,97	4,17	
Atsargų apyvartumas kartais	AB „Linas“	Pardavimai	2893,30	758,37	14,90	2721,22	-3948,15	535,59
		Vidutinės atsargos	21709,84	20157,90	16862,09	16015,04	15125,90	15461,25
		3,22	3,47	4,40	4,58	3,97	4,17	
		8,03	9,62	10,16	8,54	7,17	6,71	
	AB „Utenos trikotažas“	Pardavimai	163212	180855	174691	173327	163274	137688
		Vidutinės atsargos	20318	18804	17193	20290	22778	20514
		8,03	9,62	10,16	8,54	7,17	6,71	
		8,03	9,62	10,16	8,54	7,17	6,71	
Debitorinis įsiskolinimas	AB „Linas“	Pardavimai	2893,30	758,37	14,90	2721,22	-3948,15	535,59
		Debitorinis įsiskolinimas	8857,19	8867,18	7127,19	20976,08	8698,20	9686,05
		7,89	7,89	10,42	3,49	6,91	6,65	
		46,26	46,25	35,04	104,47	52,85	54,88	
	AB „Utenos trikotažas“	Pardavimai	163212	180855	174691	173327	163274	137688
		Debitorinis įsiskolinimas	17244	22036	17618	16262	17178	16417
		9,46	8,21	9,92	10,66	9,50	8,39	
		38,56	44,47	36,81	34,25	38,40	43,52	

Darbo jėgos panaudojimo rodikliai

Santykiniai rodikliai	Įmonė	Rodikliai	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.
Darbo našumas	AB „Linas“	Pardavimai	2893,30	758,37	14,90	2721,22	-3948,15	535,59
		Gamybos darbuotojų skaičius	1590	1585	1576	1543	1494	1297
		43950	44155	47105	47498	40213	49670	
	AB „Utenos trikotažas“	Pardavimai	163212	180855	174691	173327	163274	137688
		Gamybos darbuotojų skaičius	2078	1952	1718	1929	1719	1675
		78543	92651	101683	89853	94982	82202	
Grynojo pelno apimtis, tenkanti 1 darbuotojui	AB „Linas“	Grynasis pelnas	2893	758	15	2721	-3948	536
		Gamybos darbuotojų skaičius	1590	1585	1576	1543	1494	1297
		1819,69	478,47	9,45	1763,59	-2642,67	412,94	
	AB „Utenos trikotažas“	Grynasis pelnas	11054	13162	10032	7675	2094	-8017
		Gamybos darbuotojų skaičius	2078	1952	1718	1929	1719	1675
		5319,54	6742,83	5839,35	3978,75	1218,15	-4786,27	

Įmonė	Rodikliai	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.
AB „Linas“	Vidutinis specialistų atlyginimas	1588	1640	1609,9	1820	1593	1597
	Vidutinis darbininkų atlyginimas	812,5	801,5	870	829	938	934
AB „Utenos trikotažas“	Vidutinis specialistų atlyginimas	3581	3699	3473	3250	3425	3481
	Vidutinis darbininkų atlyginimas	1086	1122	1103	1044	1101	1119

15 priedas

AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ ūkinės veiklos efektyvumą apibūdinančių rodiklių vidutinės reikšmės

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	AB „Linas“	AB „Utenos trikotažas
1.	Veiklos efektyvumas (koef.)	1,37	1,71
2.	Išteklių efektyvumas (koef.)	0,37	0,26
3.	Viso turto apyvartumas (kartais)	1,35	1,67
4.	Ilgalaikio turto apyvartumas (kartais)	4,93	3,17
5.	Trumpalaikio turto apyvartumas (kartais)	2,03	3,56
6.	Debitorinis įsiskolinimas (kartais)	7,21	9,36
7.	Atsargų apyvartumas (kartais)	3,97	8,37
8.	Savikaina vienam pardavimų (Lt)	0,73	0,80
9.	Veiklos sąnaudos vienam pardavimų (Lt)	0,23	0,15
10.	Darbo našumas (Lt)	45431,83	89985,63
11.	Grynasis pelnas, tenkantis vienam darbuotojui (Lt)	306,91	3052,06
12.	Bendrasis pelningumas (proc.)	26,89	20,28
13.	Veiklos pelningumas (proc.)	3,49	5,90
14.	Grynasis pelningumas (proc.)	0,54	3,28
15.	Nuosavo kapitalo pelningumas (proc.)	1,37	8,76
16.	Turto pelningumas (proc.)	0,73	6,46
17.	Ekonominė pridėtinė vertė (EVA)	-6059,07	4556,31

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta autorių, remiantis AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ veiklos ataskaitomis.

16 priedas

AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ pardavimo apimčių analizė slankiųjų vidurkių metodu

AB „Linas“ pardavimo apimčių analizė slankiųjų vidurkių metodu

Metai	Ketvirtis	Pardavimų apimtys, Lt	Keturių laikotarpių slenkantis vidurkis	Centruotas slenkantis vidurkis	Sezoniškumo indeksas	Koreguotas Sezoniškumo indeksas	Koreguotos pardavimų apimtys, Lt
2003	I	19204536				1,070	17948511
	II	16407089	17496270			0,970	16921638
	III	12221337	18214085	17855178	0,684	0,773	15809282
	IV	22152119	18783546	18498816	1,197	1,187	18656298
2004	I	22075796	19033656	18908601	1,168	1,070	20631983
	II	18684933	18559531	18796594	0,994	0,970	19270918
	III	13221776	17855128	18207329	0,726	0,773	17103431
	IV	20255620	17797393	17826260	1,136	1,187	17059085
2005	I	19258181	18324344	18060869	1,066	1,070	17998647
	II	18453996	18322506	18323425	1,007	0,970	19032739
	III	15329580	17449223	17885864	0,857	0,773	19830045
	IV	20248267	16238766	16843994	1,202	1,187	17052892
2006	I	15765048	15472477	15855622	0,994	1,070	14733974
	II	13612168	15019378	15245928	0,893	0,970	14039064
	III	12264426	15185084	15102231	0,812	0,773	15865021
	IV	18435869	15679141	15432112	1,195	1,187	15526508
2007	I	16427871	16074371	15876756	1,035	1,070	15353447
	II	15588399	16105598	16089984	0,969	0,970	16077273
	III	13845343				0,773	17910065
	IV	18560778				1,187	15631706

AB „Utenos trikotažas“ pardavimo apimčių analizė slankiųjų vidurkių metodu

Metai	Ketvirtis	Pardavimų apimtys, Lt	Keturių laikotarpių slenkantis vidurkis	Centruotas slenkantis vidurkis	Sezoniškumo indeksas	Koreguotas Sezoniškumo indeksas	Koreguotos pardavimų apimtys, Lt
2003	I	40551516				0,938	43239928
	II	55642823	45213750			1,085	51262713
	III	43861249	45352886	45283318	0,969	1,009	43489911
	IV	40799412	44064415	44708651	0,913	0,968	42139819
2004	I	41108059	43974603	44019509	0,934	0,938	43833368
	II	50488941	43672750	43823677	1,152	1,085	46514536
	III	43502000	43399235	43535993	0,999	1,009	43133703
	IV	39592000	42490750	42944993	0,922	0,968	40892739
2005	I	40014000	42940000	42715375	0,937	0,938	42666777
	II	46855000	43331750	43135875	1,086	1,085	43166653
	III	45299000	43164500	43248125	1,047	1,009	44915490
	IV	41159000	42064500	42614500	0,966	0,968	42511221
2006	I	39345000	40818750	41441625	0,949	0,938	41953424
	II	42455000	40818500	40818625	1,040	1,085	39113013
	III	40316000	39587500	40203000	1,003	1,009	39974677
	IV	41158000	38291500	38939500	1,057	0,968	42510188
2007	I	34421000	36839000	37565250	0,916	0,938	36702982
	II	37271000	34422000	35630500	1,046	1,085	34337089
	III	34506000				1,009	34213865
	IV	31490000				0,968	32524559

17 priedas

AB „Linas“ ir AB „Utenos trikotažas“ pardavimo apimčių koreguoto sezoniškumo indekso apskaičiavimas slankiųjų vidurkių metodu**AB „Linas“ pardavimo apimčių koreguoto sezoniškumo indekso apskaičiavimas slankiųjų vidurkių metodu**

Metai	Ketvirčiai				Suma
	I	II	III	IV	
2003			0,6845	1,1975	
2004	1,1675	0,9941	0,7262	1,1363	
2005	1,0663	1,0071	0,8571	1,2021	
2006	0,9943	0,8928	0,8121	1,1946	
2007	1,0347	0,9688			
Vidutinis sezoniškumo indeksas	1,0657	0,9657	0,7700	1,1826	3,9840
Koregavimo koeficientas					1,004
Koreguotas sezoniškumo indeksas	1,0700	0,9696	0,7730	1,1874	4

AB „Utenos trikotažas“ pardavimo apimčių koreguoto sezoniškumo indekso apskaičiavimas slankiųjų vidurkių metodu

Metai	Ketvirčiai				Suma
	I	II	III	IV	
2003			0,9686	0,9126	
2004	0,9339	1,1521	0,9992	0,9219	
2005	0,9368	1,0862	1,0474	0,9658	
2006	0,9494	1,0401	1,0028	1,0570	
2007	0,9163	1,0460			
Vidutinis sezoniškumo indeksas	0,9341	1,0811	1,0045	0,9643	3,9840
Koregavimo koeficientas					1,004
Koreguotas sezoniškumo indeksas	0,9378	1,0854	1,0085	0,9682	4

18 priedas

Investicijų efektyvumo ir rizikos įvertinimo rodikliai

Pavadinimas	Formulė	Formulės paaiškinimas
INVESTICIJŲ EFEKTYVUMO ĮVERTINIMO RODIKLIAI		
Grynoji dabartinė vertė	$NPV = -I + \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+k)^t}$	<i>NPV</i> -grynoji dabartinė vertė; <i>I</i> - pradinė investicijų suma; <i>CF_t</i> - pajamos periode t= 1; <i>t</i> - analizuojamo laikotarpio (metai) numeris <i>t</i> = (1,2,...n); <i>k</i> - diskontavimo norma
Diskontuotas atsipirkimo periodas	$S_g = \sum_{t=1}^g CF_t^+ * u_{t;k}$ <p style="text-align: center;"><i>su apribojimu S_g < CF₀⁻ < S_{g+1}</i></p>	<i>S_g</i> -akumuliuotos pajamos; <i>CF_t⁺</i> - pajamos periode t = 1,...g; <i>CF₀⁻</i> - bendra investicijų suma diskontuota pradžios momentui; <i>u_{t;k}</i> - diskontavimo koeficientas; <i>t</i> - laikotarpio (metai) numeris t = (1,2,...g); <i>k</i> - diskontavimo norma
Rentabilumas (pelningumas)	$U = \frac{\sum_{j=1}^{n_2} CF_j^+ * u_{j;k}}{CF_0^-}$	<i>U</i> - investicijų rentabilumas; <i>CF₀⁻</i> bendra investicijų suma diskontuota pradžios momentui <i>CF_j⁺</i> pajamos periode j=1,2,...n ₂ ; <i>n₂</i> - pajamų iš investicijų gavimo trukmė; <i>u_{t;k}</i> - diskontavimo koeficientas;
Modifikuota vidinė pajamų gražos norma	$(1 + MIRR)^t = \frac{FV^+}{PV^-} \Rightarrow MIRR = \sqrt[t]{\frac{FV^+}{FV^-}} - 1$	<i>MIRR</i> - modifikuota vidinė pajamų gražos norma; <i>FV⁺</i> - teigiamų pinigų srautų būsimoji vertė; <i>PV⁻</i> - neigiamų pinigų srautų dabartinė vertė (investicijų pradžiai); <i>t</i> - laiko tarpas tarp pirmų investicijų ir paskutinio pajamų gavimo periodo.
INVESTICIJŲ RIZIKOS ĮVERTINIMO RODIKLIAI		
Koreguota grynoji dabartinė vertė	$NPV_k = \sum_{t=1}^n (NPV_t * p_t)$	<i>NPV_k</i> -investicinio projekto koreguota grynoji dabartinė vertė; <i>NPV_t</i> -investicinio projekto t-ųjų metų grynoji dabartinė vertė; <i>p_t</i> - t-ųjų metų pinigų srauto tikimybę išreikštas koeficientas.
Dispersija	$\sigma^2 = \sum_{t=1}^n (NPV_t - NPV_k)^2 * p_t$	<i>σ²</i> -dispersija; <i>NPV_t</i> -investicinio projekto t-ųjų metų grynoji dabartinė vertė; <i>NPV_k</i> -investicinio projekto koreguota grynoji dabartinė vertė; <i>p_t</i> - t-ųjų metų pinigų srauto tikimybę išreikštas koeficientas.
Standartinis nuokrypis	$\sigma = \sqrt{\sigma^2}$	<i>σ</i> - standartinis nuokrypis; <i>σ²</i> -dispersija.
Variacijos koeficientas	$V = \frac{\sigma}{NPV_k}$	<i>σ</i> - standartinis nuokrypis; <i>NPV_k</i> -investicinio projekto koreguota grynoji dabartinė vertė.

19 priedas

AB „Linas“ A investicinio projekto planuojama įsigyti įranga

Įrangos pavadinimas (matavimo vnt.)	Kiekis	Suma (be PVM), Lt
Apdailos cechas:		
1. Džiovinimo –plėtimo agregatas „Textima“	2 vnt.	1 101 000
2. Balinimo linija „Benninger“	1 vnt.	243 320
3. Susėsdinimo linija „Cibitex“	1 vnt.	181 000
4. Marginimo mašina „Buser“	4 vnt.	1 159 950
5. Dažymo pliusuotė „Klusters“	3 vnt.	311 400
6. Plovimo linija „Kluster-Feyen“	1 vnt.	99 000
Dažymo cechas		
7. „Beninger“ elektromagnetinis dozavimo siurblys LMI C-933-312ST	1 vnt.	1 069 500
8. Šlichto naudojimo mažinimo sistema	1 vnt.	258 750
9. Marginimo pastos, esančios tiekimo sistemoje, antrinio panaudojimo sistema	1 vnt.	2 450 000
10. Verpalų dažymo aparatas „Standart“	1 vnt.	3 400 000
Verpimo cechas		
11. Verpalų džiovykla iki 120 kg	3 vnt.	300 000
12. Minkšto vyniojimo mašina BR/24	1 vnt.	400 600
13. Kompaktinio verpimo sistema	1	1 200 300
Siuvimo gamyba		
14. Siuvimo mašina „Overlok“	10 vnt.	369 000
15. Grandininio dygsnio siuvimo mašina	7 vnt.	137 000
16. Zigzaginė siuvimo mašina	10 vnt.	288 300
17. Pramoninė siuvimo mašina	5 vnt.	1 163 000
18. Audinio ilgio matavimo skaitliukas su foto davikliu	3 vnt.	155 900
19. Audinių gabalų galų susiuvimo, overloko siūle, mašina	10 vnt.	171 650
20. Audinių gabalų galų rankinė susiuvimo mašina DL-7A	8 vnt.	283 000
21. Diskine sukirpimo mašina	1 vnt.	401 600
22. Peltakiavimo mašina	1 vnt.	300 600
Audimo cechas		
23. Audaų kaupikliai „Stela“	24 vnt.	406 900
24. Partijinė metimo mašina	25 vnt.	720 450
25. Juostinė metimo mašina „Beninger“	22 vnt.	520 900
Kokybės tarnyba		
26. Dirbtinių klimatinių sąlygų sudarymo krosnelė	1 vnt.	1 200 000
27. Prietaisas verpalų stiprumui nustatyti (dinamometras)	1 vnt.	250 000
28. Prietaisas verpalų švarumo klasei nustatyti	1 vnt.	340 500
Projekto vykdytojų darbo optimizavimui		
29. CAD - programa	1 vnt.	5 000
30. Kompiuteriai	5 kompl.	12 500
31. Spausdintuvai	3 vnt.	2 000
32. Serveris su programine įranga	1 vnt.	20 000
33. Įranga interneto priežiūrai	2 vnt.	15 000
34. Pristatymų įranga	1 kompl.	10 000
35. Antivirusinė programinė įranga	5 vnt.	750
36. Kita programinė įranga	5 kompl.	2300
Kiti įrenginiai:		
37. Elektrokrautuvai	5 vnt.	111 000
38. Elektroninės svarstyklės	7 vnt.	85 150
39. Transportavimo vežimėliai	7 vnt.	220 500
Iš viso:		19 367 820

20 priedas**AB „Linas“ B investicinio projekto siūlomos diegti naujos technologijos**

1. Kompaktinio verpimo taikymas šlichto kiekio sumažinimui. Taikant naują technologiją kompaktiniame verpime pluoštų plaušeliai bus supresuojami pneumatiniiais žemo slėgio įtaisais. Taip bus gaunama geresnė pluoštų kokybė – padidėjęs stiprumas, sumažėjęs plaukuotumas, padidėjęs atsparumas trinčiai.

Palyginus su įprasto verpimo siūlais, kompaktinio verpimo siūlai turės geresnes savybes audimo metu ir mažesnę siūlų trūkinėjimą, netgi kai šlichto kiekis bus sumažinamas 50%. Tai leis sumažinti nuotekų užterštumą šlichtavimo chemikalais.

Papildomos kompaktinio verpimo sąnaudos dalinai ar visiškai kompensuos sutaupymais, kurie bus gaunami padidėjus audimo efektyvumui ir sumažėjus šlichto kiekiui. Mažesnės išlaidos bus gaunamos ir audinių apdailoje, nes reikės pašalinti mažesnę šlichto kiekį nuo audinių bei mažiau valyti nuotekas.

Pagrindinės veiksniai, skatinantys kompaktinio verpimo įdiegimą, yra geresnė verpalų kokybė ir galimybė gauti naujus efektus.

2. Automatinis chemikalų ruošimas ir dozavimas. Automatinės dažų ruošimo stotys ir automatinės chemikalų dozavimo ir tiekimo sistemos jau plačiai taikomos daugelyje tekstilės įmonių. Mikroprocesorių kontroliuojamos dozavimo sistemos matuoja chemikalus automatiškai, priklausomai nuo naudojamų receptūrų.

Naudojant didelės koncentracijos nepertraukiamo ir pusiau nepertraukiamo paruošimo ir dažymo procesų tirpalus, aplinkosauginiu aspektu būtų tikslinga sumažinti šių tirpalų perteklių. Tai būtų pasiekta naudojant tirpalo ištraukimo kontrolės priemones (matuojant užneštą ant audinio tirpalo kiekį, bus nustatoma, kiek reikia papildyti plisavimo vonią).

Dozavimo ir paskirstymo sistemose, vandens kiekis, bus naudojamas paruošimo indų ir tiekimo vamzdžių plovimui, taip pat įtraukiamas į bendrus ruošiamo tirpalo kiekio skaičiavimus. Tai sumažins nuotekas. O prieš kiekvieną sekančią operaciją nereikės valyti vamzdynų, siurblių ir talpų – taip bus sutaupomi chemikalai, vanduo ir laikas.

Ši sistema bus skirta paruošimo ir apdailos chemikalų dozavimui.

Šis automatizavimas išspręs daug aplinkosauginių problemų. Visų pirma sumažės perdažymų ir broko kiekis. Be to, žymiai sumažės vandens tarša ir chemikalų nuostoliai. Tai ypač svarbu nepertraukiamuose ir pusiau nepertraukiamuose procesuose, kur yra didelės produkcijos apimtys.

Kitas teigiamas automatinių chemikalų ruošimo ir dozavimo sistemų privalumas - saugesnė ir sveikesnė darbo aplinka.

Duomenys iš įmonių, gaminančių 5500 tonų produkcijos per metus, rodo tokius pasikeitimus (žr. 1 lentelę), gaunamus įdiegus automatines chemikalų ruošimo ir dozavimo sistemas.

1 lentelė

Pasikeitimai įdiegus automatines chemikalų ruošimo ir dozavimo sistemas

VEIKSNYS	PRIEŠ ĮDIEGIMĄ	PO ĮDIEGIMO
Antra rūšis	1,6%	0,9%
Perdažymas	4,5%	3,7%
Chemikalų kainos sumažėjimas		11,2%
Darbo sąnaudų sumažėjimas		10%
Dažymo įrangos efektyvumo padidėjimas		5%

Automatinės chemikalų dozavimo ir paskirstymo sistemos galės būti taikomos tiek naujai, tiek ir jau veikiančiai įrangai. Šias sistemas tikslingiau taikyti, kai gamybos apimtys yra didesnės (5-70 t per dieną). Senesnėse įmonėse sistemos įdiegimą gali riboti per maža erdvė įrengimų išdėstymui.

Chemikalų ruošimo kainų sumažėjimas, įdiegus automatines chemikalų ruošimo ir dozavimo sistemas, bus gaunamas dėl chemikalų ir vandens sunaudojimo sumažėjimo, padidėjusio produktyvumo, mažesnių sąnaudų apmokėjimui už darbą (nes sumažėja dirbančiųjų kiekis). Įsigijus galima sutaupyti apie 30% chemikalų ruošimo sąnaudų.

3. Marginimo pastos likučių reciklizacija (perdirbimas). Marginimo pastos yra labai koncentruoti dažiklių, sutirštintojo ir įvairių kitų pagalbinių medžiagų mišiniai, kurių sudėtis priklauso nuo pastos tipo (pvz., pigmentinės, aktyvinės, kubinės ir dispersinės marginimo pastos). Neoptimizuotoje įrangoje marginimo pastų likučiai gali siekti iki 40-60%. Didelis kiekis šių likučių vis dar išmetamas į nuotekas, taip sukeltiant žymias nuotekų problemas.

Ilgą laiką marginimo pastos buvo ruošiamos rankiniu būdu, todėl dalis pastos likučių buvo panaudojama antrą kartą, tačiau antrą kartą panaudojamos pastos kiekis priklausė nuo personalo kvalifikacijos ir nuo produkcijos gamybos grafiko. Šiuolaikinės kompiuterizuotos sistemos siūlo didesnes marginimo pastos antrinio panaudojimo galimybes. Įdiegus naują technologiją marginimo pastos bus ruošiamos naudojant kompiuterines sistemas (kiekviena marginimo pasta turės savo specifinį receptą kompiuterio atmintyje). Marginimo partijos pabaigoje kiekvieno recepto marginimo pastos likučiai bus pasveriami ir sandėliuojami tam skirtoje vietoje. Ruošiant kitas marginimo pastas, kompiuterinių programų pagalba bus atsižvelgiama į pastos likučius ir dažiklių koncentraciją jose. Pastos likučiai automatiškai bus pridėti į naujai ruošiamas pastas.

Antrinio marginimo pastų perdirbimo sistemos galės būti naudojamos tiek esamoje, tiek ir naujoje įrangoje. Tačiau visiškai kompiuterizuotai sistemai bus būtina naudoti mažiausiai 3 apvaliųjų arba plokščiųjų šablonų marginimo mašinas. Be to, bus reikalingas gerai apmokytas personalas rankinių operacijų atlikimui (pvz. talpų valymui nuo pastos likučių).

4. Balinime naudojamų natrio hipochlorito ir chlorą turinčių junginių pakeitimas Šiuo metu AB „Linas“ gamybos procese vienos stadijos balinimo vandenilio peroksidu nepakanka norimo baltumo laipsniui pasiekti, naudojamas dviejų stadijų procesas: balinimas vandenilio peroksidu (I pakopa) ir balinimas natrio hipochloritu (II pakopa). Todėl įmonė planuoja įdiegti dviejų stadijų balinimą tik vandenilio peroksidu, ko padarinyje bus išvengta hipochlorito vartojimo (po karšto balinimo etapo vandenilio peroksidu seka „šaltas“ balinimas kambario temperatūroje).

Be to, bus naudojamas balinimas stipriai šarminėje terpėje. Tai leis pasiekti aukštą baltumo laipsnį (po kruopštaus katalizatorių pašalinimo redukciniu/ekstrakciniu metodu). Papildomas privalumas – galimybė sutapatinti apdorojimą šarmais (merserizaciją) ir balinimą. Labai užterštoms tekstilės medžiagoms redukcinė ekstrakcija bus atliekama kartu su balinimu/šarminiu apdorojimu bet kokio tipo įrenginiuose (periodinio ir tolydinio). Šis metodas pagrįstas oksidacinės proceso sekos panaudojimu.

Vandenilio peroksidas tinkamas daugumos siūlų ir audinių iš celiuliozės, vilnos ir jų mišinių balinimui. Vandenilio peroksidinis balinimo metodas pilnai taikomas medvilnės-mišrių trikotažinių medžiagų balinimui, pasiekiant aukštą baltumo laipsnį (>75 BERBER baltumo indeksas). Šiuo atveju naudojama stipriai šarminis apdorojimas/ balinimas, prieš tai pašalinus katalizatorius.

Lino pluoštai sunkiai balinami vien tik peroksidu. Skirtingai negu chloro dioksidas, anijoninis balinimo agentas nėra pakankamai pajėgus pašalinti dažančias medžiagas ir negali prieiti prie pluošto hidrofobinių sričių. Lino balinimui bus naudojamas dviejų pakopų vandenilio peroksido – chloro dioksido balinimo procesas.

Gležnų ir jautrių medžiagų balinimui, norint pasiekti aukštą baltumo laipsnį, bus naudojami tokie gamybos procesai: peroksidinis balinimas, o po jo hipochloritinis arba peroksidinis papildomas balinimas, po jo kombinuotas peroksidinis/ hipochloritinis balinimas. Natrio chloritas yra puikus balinimo agentas lino pluoštui, drobei ir kai kuriems sintetiniams pluoštams.

21 priedas

AB „Linas“ B investicinio projekto planuojama įsigyti įranga

Įrangos pavadinimas (matavimo vnt.)	Kiekis	Suma (be PVM), Lt	Tikslingumas
Įranga skirta vandens, energijos ir chemikalų sąnaudų mažinimui:			
1. Suslėgto oro sraigtiniai kompresoriai	5 vnt.	42 150	Sumažės energijos sąnaudos.
2. Koordinatinės ištekimo staklės	1 vnt.	40 900	Pagreitės techninio aptarnavimo skyriaus darbas, sumažės gamybinės bazės remonto sąnaudos.
3. Garo katilinės maitinimo siurblinė	1 vnt.	220 000	Sumažės energijos sąnaudos, naudojamos pastatų šildymui.
4. Vandenvaļos sistema	1	1 690 000	Technologinių nuotėkų valymas, antrinis vandens panaudojimas.
Dažymo cechų			
5. „Beninger“ elektromagnetinis dozavimo siurblys LMI C-933-312ST	1 vnt.	1 069 500	Cheminių medžiagų dozavimo kokybės pagerėjimas, išteklių sąnaudų sumažėjimas.
6. Šlichto naudojimo mažinimo sistema	1	258 750	Tikslinga taikyti, kai šlichtavimo partijos dydis 10 000 m., sumažės žaliavų sąnaudos bei aplinkos tarša.
7. Marginimo pastos, esančios tiekimo sistemoje, antrinio panaudojimo sistema	1	2 450 000	Sumažės žaliavų sąnaudos.
8. Verpalų dažymo aparatas „Standart“	1 vnt.	3 400 000	Greitesnis naujų spalvų receptūrų paruošimas.
Verpimo cechų			
8. Verpalų džiovykla iki 120 kg	3 vnt.	300 000	Padidės džiovyklos 400 DP-T pajėgumas. Leis sutaupyti apie 50 proc. energijos ir žymiai sumažinti oro taršą.
9. Minkšto vyniojimo mašina BR/24	1 vnt.	400 600	Verpalų suvyniojimo kokybės pagerinimas.
10. Kompaktnio verpimo sistema	1	1 200 300	Kompaktnio verpimo sistemos diegimas padidina verpalų kokybę, leidžia gauti verpalus su nauja išvaizda.
Siuvimo gamyba			
11. Diskine sukirpimo mašina	1 vnt.	401 600	Darbo našumo didinimas
12. Peltakiavimo mašina	1 vnt.	300 600	Pralaidumo didinimas
Audimo cechų			
13. Ataudų kaupikliai „Stela“	24 vnt.	406 900	Audinių kokybės gerinimas.
14. Juostinė metimo mašina „Beninger“ (vnt.)	22 vnt.	520 900	Audinių kokybės gerinimas.
Projekto vykdytojų darbo optimizavimui			
15. CAD - programa	1 vnt.	5 000	Patogesnis audimo piešinių raportų išdėstymas, pynimų bazės sudarymas.
16. Kompiuteriai	5 kompl.	12 500	Našesnis darbas, galimybė dirbti su naujesne ir pažangesne programine įranga.
17. Spausdintuvai	3 vnt.	2 000	Kokybiško spausdinimo užtikrinimas.
18. Serveris su programine įranga	1 vnt.	20 000	Turimo serverio pajėgumai neužtikrina padidėjusių poreikių.
19. Įranga interneto priežiūrai	2 vnt.	15 000	Našesnis interneto prieigos panaudojimas.
20. Pristatymų įranga	1 kompl.	10 000	Aiškesnis posėdžių vedimas.
21. Antivirusinė programinė įranga	5 vnt.	750	Kompiuterinės įrangos apsauga nuo virusų.
Iš viso:			12 767 450

22 priedas

AB „Linas“ A ir B investicinių projektų gražintos paskolos sumos ir palūkanos**AB „Linas“ A investicinio projekto gražintina paskolos suma ir palūkanos**

Metai	Tais metais gražintina paskolos suma (Lt)	Tais metais mokėtinos palūkanos (Lt)	Gražinama paskolos suma su palūkanomis (Lt)
2009	1595000,00	2073500,00	3668500,00
2010	1595000,00	1866150,00	3461150,00
2011	1595000,00	1658800,00	3253800,00
2012	1595000,00	1451450,00	3046450,00
2013	1595000,00	1244100,00	2839100,00
2014	1595000,00	1036750,00	2631750,00
2015	1595000,00	829400,00	2424400,00
2016	1595000,00	622050,00	2217050,00
2017	1595000,00	414700,00	2009700,00
2018	1595000,00	207350,00	1802350,00

AB „Linas“ B investicinio projekto gražintina paskolos suma ir palūkanos

Metai	Tais metais gražintina paskolos suma (Lt)	Tais metais mokėtinos palūkanos (Lt)	Gražinama paskolos suma su palūkanomis (Lt)
2009	1200000,00	330000,00	1530000,00
2010	1200000,00	264000,00	1464000,00
2011	1200000,00	198000,00	1398000,00
2012	1200000,00	132000,00	1332000,00
2013	1200000,00	66000,00	1266000,00

23 priedas

AB „Linas“ taršos pobūdis ir išlaidos aplinkosaugai

AB „Linas“ taršos pobūdis

Pavadinimas	Mato vnt.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.
Atmosferos tarša (stacionarūs šaltiniai)	t	79,595	74,004	69,02	55,22	46,94
Vandens tarša (lietaus nuotekos)	t	1,112	1,97	1,92	1,536	1,29
Atmosferos tarša (mobilūs šaltiniai)	t	99,7	32,317	32,13	25	21,92
Atliekos	t	159,03	187,747	175,023	140,02	121,82
Kanalizacijos vanduo	tūkst. m ³	642	583	595	297,5	282,63

AB „Linas“ išlaidos aplinkosaugai

Pavadinimas	Mato vnt.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.
Mokesčiai už atmosferos ir vandens teršimą (stacionarūs ir mobilūs šaltiniai)	Lt	23341	16099	13684	11631	10467,9
Mokesčiai už atliekas (pakuočių atliekų tvarkymas, pavojingų atliekų išvežimas)	Lt	32010,6	31851,8	28666	25700	24123
Mokestis už kanalizuojamą vandenį	Lt	1593894	1419158	1324074	662037	628935
Baudos	Lt	-	-	-	-	-
Mokesčiai už gamtos išteklius	Lt	5322,4	5440,7	4624,6	3930,9	3537,8